

Jaarstukken 2018

GEMEENTE

Lansingerland

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
Inleiding	5
Managementsamenvatting	6
Financiële verschillen t.o.v. slotwijziging 2018.....	9
Jaarverslag.....	11
Programmaverantwoording	13
Programma 1: Bestuur en dienstverlening	15
Beleidsveld Gemeenteraad, college en griffie	15
Beleidsveld Samenwerking	17
Beleidsveld Dienstverlening.....	19
Kengetallen programma 1	21
Programma 2: Sport, cultuur en onderwijs	22
Beleidsveld Sport	22
Beleidsveld Cultuur.....	24
Beleidsveld Onderwijs en kinderopvang	26
Kengetallen programma 2	28
Programma 3: Maatschappelijke ondersteuning	29
Beleidsveld Jeugd.....	29
Beleidsveld Maatschappelijke ondersteuning	32
Beleidsveld Werk en Inkomen	34
Kengetallen programma 3.....	36
Programma 4: Lansingerland schoon, heel en veilig	38
Beleidsveld Beheer Openbare ruimte	38
Beleidsveld Veiligheid en leefbaarheid	41
Beleidsveld Afval- en afvalwatermanagement	43
Kengetallen programma 4.....	45
Programma 5: Lansingerland ontwikkelt	46
Beleidsveld Ruimtelijke ordening.....	46
Beleidsveld Infrastructuur en mobiliteit.....	50
Beleidsveld Economische ontwikkeling	52
Beleidsveld Duurzaamheid	54
Kengetallen programma 5.....	56
Programma 6: Grondzaken	58
Beleidsveld Vastgoedbeleid.....	58
Beleidsveld: Grondexploitatie.....	60
Kengetallen programma 6.....	62
Overzicht: Algemene dekkingsmiddelen.....	63

Overzicht: Overhead	66
Paragrafen	69
Paragraaf Lokale heffingen	71
Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	77
Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen	86
Paragraaf Financiering en treasury	89
Paragraaf Bedrijfsvoering	95
Paragraaf Verbonden partijen.....	101
Paragraaf Grondbeleid.....	118
Paragraaf Taakstelling en reserveringen	126
Paragraaf Interbestuurlijk toezicht.....	127
Jaarrekening.....	129
Overzicht van baten en lasten en toelichting	131
Toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar.....	134
Verschillenanalyse per programma	140
Balans en toelichting.....	151
Algemene grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	154
Toelichting op de balans: vaste activa	159
Toelichting op de balans: vlottende activa	165
Toelichting op de balans: vaste passiva	172
Toelichting op de balans: vlottende passiva.....	182
Niet in de balans opgenomen belangrijke financiële verplichtingen	184
Niet in de balans opgenomen belangrijke financiële verplichtingen	185
Single Information Single Audit (SiSa).....	189
Overige gegevens	195
Overzicht incidentele baten en lasten	196
Overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld	199
Overheveling incidentele budgetten	203
Rapportage Interbestuurlijk Toezicht.....	206
Verplichte BBV indicatoren	209

Inleiding

Managementsamenvatting

Bestuurlijke samenvatting

Op 15 juni is het nieuwe college van Leefbaar 3B, VVD, CDA en CU geïnstalleerd. Deze jaarrekening geeft dan ook inzicht in de ontwikkelingen en resultaten van zowel het vorige als nieuwe college. Wij laten zien welke eerste stappen wij hebben gezet voor het realiseren van de ambities in het coalitieakkoord *Groeien - Versterken - Koesteren*. Met de vertaling in het collegeprogramma *Lansingerland doet 't* geeft het college koers aan voor de jaren 2018 -2022 en op welke wijze hij investeert in de toekomst van Lansingerland.

Beleidsinhoudelijk resultaat

In Lansingerland is het goed wonen, werken, ondernemen en recreëren. Mede daarom hebben jonge gezinnen en veel ondernemers Lansingerland de afgelopen jaren ontdekt als een fijne woon- en werkomgeving. Lansingerland is een gemeente met een bloeiend verenigingsleven, veel groen, een dorps karakter en dicht bij de stad. Bedrijven krijgen de ruimte om te groeien. Blij inwoners, trotse medewerkers en een positief imago. Daar gaan we voor!

Lastenverlichting voor onze burgers

Bij het aantreden van het college was de situatie heel anders dan vier jaar geleden. Op eigen kracht kreeg de gemeente de financiën weer op orde. Dit biedt kansen om de lokale lasten verder te verlagen en nog steviger in te zetten op het behalen van maatschappelijke ambities. Zo besloten we om aanvullend op de verlaging van de OZB in 2018 van 4%, deze voor 2019 versneld verder te verlagen (8%). Op het tarief van de afvalstoffenheffing verwerkten we in 2018 een teruggave van € 1,5 miljoen uit de egaliseringsreserve als korting.

Verder verbeteren van de dienstverlening aan inwoners en ondernemers

Op het gebied van dienstverlening zijn de basis ingrediënten: tevreden inwoners en ondernemers, goede dienstverlening door een positieve basishouding (ja, tenzij...!) bij medewerkers van de gemeente en de juiste technologie. Inwoners en ondernemers sneller en nog slimmer helpen is de opgave. In 2018 heeft de gemeente Lansingerland meegedaan aan dit WaarStaatJeGemeente-onderzoek (WSJG). Onze inwoners waarden de algemene dienstverlening van de gemeente gemiddeld met een 6,9. Dit is hoger dan het landelijk gemiddelde van 6,7. De digitale dienstverlening door de gemeente wordt gewaardeerd met een 7,0 (landelijk 6,8).

Verbeteren bereikbaarheid en verstevigen positie Lansingerland

Lansingerland ligt centraal tussen de grote steden Rotterdam en Den Haag en is goed verbonden via nationale infrastructurele verbindingen zoals de A16, N209 en het vliegveld RTHA. Het college zet erop in om de negatieve bijeffecten van de toenemende vraag naar mobiliteit op de weg, per spoor en door de lucht te beperken. Dit is noodzakelijk voor de aantrekkelijkheid en verkeersveiligheid van Lansingerland. Zo bundelden we met buurgemeenten onze krachten in de Alliantie Middengebied en stelden we in 2018 de Mission Paper Middengebied op. We maakten afspraken met de partijen in de Corridor A12 voor een gezamenlijke aanpak van de logistieke hotspot. Eind 2018 stapten de eerste reizigers op de trein bij station Lansingerland-Zoetermeer.

Versterken economisch karakter en banenoffensief

Lansingerland heeft een uniek economisch karakter. Als greenport maakt de gemeente onderdeel uit van een sector van wereldklasse. We versterken het economisch vestigingsklimaat om de werkgelegenheid te creëren en behouden, bijvoorbeeld door de samenwerking in corridor A12. De arbeidsparticipatie in Lansingerland is hoog en dat is terug te zien in de uitgaven aan uitkeringen. Het aantal uitkeringsgerechtigden daalde in 2018 met circa 5% van 594 naar 565. Minder mensen stroomden in de bijstand. Het gunstige economische klimaat speelde hier een belangrijke rol.

Transformatie Jeugdhulp

De naar de gemeente gedecentraliseerde jeugdzorg staat onder grote (financiële) druk. Het doel van het uitvoeren van de jeugdhulp is: tijdige en adequate jeugdhulp, het versterken van de eigen kracht van de jongere en van het zorgend en probleemoplossend vermogen van zijn gezin en sociale omgeving. Het aantal jeugdigen dat zorg ontvangt binnen de Jeugdwet is in Lansingerland relatief laag, maar in 2018 nam dit aantal wel toe. We zagen een aanzienlijke stijging van de kosten voor specialistische jeugdzorg en voor jeugdigen met een beperking. Het beter in beeld krijgen en vooral ook bijsturen van deze ontwikkeling heeft de komende periode hoge prioriteit.

Goede financiële uitgangspositie voor de komende jaren

Lansingerland staat er financieel gezond voor! Ons jaarrekeningresultaat (saldo werkelijke baten en lasten) bedraagt € 5,4 miljoen positief. Ten opzichte van de slotwijziging wijkt het saldo € 0,9 mln. af. Mede dankzij het verbeterde planning & control-cyclus zijn we meer in control. We blikken continu vooruit, zitten zelf aan het stuur en sturen daar waar nodig bij.

Voor het versterken van de financiële positie van Lansingerland volgen wij de in het coalitieakkoord onderschreven pijlers:

- Structureel sluitende begroting;
- Voldoende weerstandsvermogen afgezet tegen de risico's;
- Afname van de schulden naar *neutraal* niveau.

Structurele lasten moeten worden gedekt door structurele baten (het structurele exploitatiesaldo). Dat is in Lansingerland het geval, waardoor de gemeentebegroting in evenwicht is.

Het weerstandsvermogen geeft aan of de gemeente in staat is om financiële tegenvallers op te vangen zonder de noodzaak om direct te bezuinigen. Met een ratio weerstandsvermogen van 2,7 is Lansingerland hier ruimschoots toe in staat. In onze nota risicomanagement gaan we uit van een streefratio van 1,2. De Provincie Zuid-Holland classificeert een ratio van hoger dan 2,0 als *uitstekend*.

De netto schulden zijn met € 55 miljoen gedaald (waarvan de langlopende leningen met circa €33 miljoen zijn afgelost). De verdere daling zet zich naar verwachting in 2019 voort, rekening houdend met de grondverkoop Oudeland. De netto schuldquote komt nu uit op 105. Conform de signaleringswaarde opgesteld door de Provincie Zuid-Holland valt deze waarde van de netto schuldquote in de categorie *neutraal* (90-130%). De algemene reserve groeide in 2018, naast de resultaatbestemming, met circa € 18 miljoen door onder andere de positieve ontwikkelingen in de grondexploitaties.

Hiermee heeft Lansingerland een goede financiële uitgangspositie voor de komende jaren.

Lansingerland is volop in beweging en we staan gezamenlijk aan de lat om de sociaal en ruimtelijk-economische uitdagingen in te vullen. De financiële uitgangspositie is goed, waardoor de focus op de toekomst kan. We zijn in staat om te anticiperen op veranderingen die op ons afkomen. Tegelijkertijd zetten we ons in om ambities te realiseren en gaan we aan de slag om Lansingerland een duurzame toekomst te geven. In het proces richting de Kaderbrief 2020 onderzoeken wij - binnen deze gestelde financiële uitgangspunten - de mogelijkheden om voldoende ruimte te maken voor het realiseren van onze ambities en de maatschappelijke opgaven die op ons afkomen.

Financieel resultaat

Hieronder presenteren we het resultaat-overzicht.

Omschrijving	Bedrag (x € 1.000)
Resultaat primitieve begroting	867
Resultaat begroting na wijziging	6.277
Resultaat jaarrekening	5.417
Resultaat jaarrekening t.o.v. begroting na wijziging	-860

Het totale jaarrekeningresultaat (saldo werkelijke baten en lasten) bedraagt € 5,4 miljoen.

Het positieve jaarrekeningresultaat doteren we in principe aan de algemene reserve. Wij stellen voor om een deel van het resultaat 2018 anders te bestemmen (afgeronde bedragen):

- € 652.000 aan incidentele budgetten over te hevelen naar de begroting 2019 (zie bijlage 'Overheveling incidentele budgetten');
- € 825.000 toe te voegen aan de reserve Actieplan Omgevingswet;
- De resterende € 3,9 miljoen te doteren aan de algemene reserve.

Bij de slotwijziging 2018 gingen we uit van een positief resultaat van € 6,3 miljoen. Het negatieve verschil met de slotwijziging bedraagt derhalve € 860.000. Voor verdere detaillering van dit nadeel verwijzen wij u naar hoofdstuk 'Financiële verschillen t.o.v. slotwijziging 2018'.

Een actueel financieel beeld kunt u verwachten bij de kaderbrief 2020 en bij voorbereiding van de programmabegroting 2020-2023.

Financiële verschillen t.o.v. slotwijziging 2018

In deze paragraaf gaan wij nader in op de financiële verschillen in de jaarrekening ten opzichte van hetgeen wij in de slotwijziging 2018 hebben gemeld. Deze afwijkingen zijn als volgt te specificeren:

Bedragen x € 1.000

	Resultaat 2018	Voordeel / Nadeel	Inc. / Str.
0. Saldo Slotwijziging	5.365	Voordeel	
1. Correctie op zomerrapportage en Slotwijziging	912	Voordeel	Inc.
Subtotaal na slotwijziging	6.277	Voordeel	
2. Budgetoverhevelingen	652	Voordeel	Inc.
3. Voorziening planschade	-2.840	Nadeel	Inc.
4. Legesinkomsten	1.300	Voordeel	Inc.
5. Overig	28	Voordeel	Str./Inc.
Totaal	5.417	Voordeel	

Toelichting per afwijking

Hieronder vindt u per afwijking een korte toelichting:

1. Bij de zomerrapportage 2018 en slotwijziging 2018 is het begrotingsresultaat gepresenteerd inclusief mutaties op de reserves. Dit geeft geen correct beeld van het begrotingsresultaat. De mutaties zorgen niet voor een verminderd resultaat maar zijn wel op deze manier gepresenteerd. Het begrotingsresultaat is € 912.000 hoger dan gepresenteerd bij de slotwijziging.

2. Niet bestede budgetten die worden overgeheveld naar 2019 (€ 652.000 voordeel)
Een aantal incidentele budgetten voor 2018 zijn (niet) volledig besteed en zorgen voor een voordelig effect op het jaarrekeningsaldo. Wij stellen voor deze budgetten over te hevelen naar 2019, omdat de activiteiten doorlopen in 2019.

3. Voorziening planschade (€ 2.840.000 nadeel)
WTZI-Vastgoed PG B.V. heeft een perceel aan de Bergweg-Zuid 90 te Bergschenhoek gekocht. De minister van VROM heeft daarna het "Aanwijzingsbesluit luchtvaartterrein Rotterdam Airport" genomen. Daarop heeft de gemeenteraad het bestemmingsplan "Geluidszones Rotterdam The Hague Airport" vastgesteld. Hierdoor kunnen de oorspronkelijke bouwplannen van WTZI-Vastgoed PG B.V. niet plaatsvinden en moet er planschade aan hen worden betaald. Dit betekent dat we in de jaarrekening 2018 een voorziening (verplichting) laten opnemen van € 2,84 miljoen.

4. Legesinkomsten (€ 1.300.000 voordeel)
Er zijn € 1.300.000 hogere legesinkomsten ontvangen dan bij de Zomerrapportage 2018 voorzien. Dit is te verklaren door meer grote bouwaanvragen van bedrijven, meer aanvragen door projectontwikkelaars dan voorzien en hoger vastgestelde bouwkosten dan oorspronkelijk opgegeven.

5. Overig (€ 28.000 voordeel)
Het restant betreft een groot aantal verschillende posten. Voor een gedetailleerde toelichting verwijzen wij naar de verschillenanalyse per programma.

Jaarverslag

Programmaverantwoording

Programma 1: Bestuur en dienstverlening

Beoogd maatschappelijk effect

In Lansingerland is het goed wonen, werken, ondernemen en recreëren. De gemeente heeft een daadkrachtig bestuur, dat samenwerking hoog in het vaandel heeft, en biedt een goede en betrouwbare dienstverlening. De gemeente anticipeert op haar omgeving door daarin te bieden wat duurzaam nodig is voor inwoners, ondernemers en instellingen.

Beleidsveld Gemeenteraad, college en griffie

Wat hebben we bereikt?

Het college van burgemeester en wethouders en de gemeenteraad van Lansingerland hebben na de verkiezingen in maart 2018 in een vernieuwde samenstelling een nieuwe start gemaakt. In nauwe samenwerking hebben partijen gewerkt aan het coalitieakkoord Groeien, Versterken, Koesteren, waarna het college het collegeprogramma 'Lansingerland doet 't' heeft opgesteld. In Lansingerland staat de inwoner centraal. De gemeente is dienstbaar aan de samenleving. Een samenleving waarin mensen veilig wonen, zich gemakkelijk verplaatsen en zich sportief, recreatief en cultureel vermaken en verrijken. Ieder heeft de potentie om naar eigen kracht en vermogen mee te kunnen doen in de samenleving. Lansingerland investeert in mensen die vooruit willen ook al zijn zij in mogelijkheden beperkt. Lansingerland telt mee in de regio. Onze bestuurders en raadsleden vertegenwoordigen Lansingerland op strategische posities in regionale samenwerkingsverbanden.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?
Startsein campagne, informatieverstrekking via gemeentelijke website en debatavonden (op uitnodiging van externen)
Digitale stemhulp bieden aan inwoners van Lansingerland waarin vragen/stellingen komen over lokale issues
Aanbieden van een veelzijdig inwerkprogramma voor nieuwe (duo)raadsleden
Nieuw collegeprogramma

Startsein campagne, informatieverstrekking via gemeentelijke website en debatavonden (op uitnodiging van externen)

Op 3 februari 2018 vond de feestelijke start van de verkiezingscampagne plaats door het vieren van het eerste plakmoment in de Leeuwenkuil in Bergschenhoek met een afsluitende lunch in het gebouw van de gemeentewerf in Berkel en Rodenrijs. Direct daarna startten we de informatiecampaigned via de gebruikelijke (digitale) kanalen zoals de website, de nieuwsbrief en social media. We organiseerden een debatavond voor lijsttrekkers met inwoners, media en politieke partijen.

Digitale stemhulp bieden aan inwoners van Lansingerland waarin vragen/stellingen komen over lokale issues

Team Communicatie bood in samenwerking met de griffie een online stemhulp aan in de vorm van Kieskompas. Met Kieskompas informeren we kiezers en geven we interessante stellingen over (lokale) onderwerpen. Van alle online stemhulpen geeft Kieskompas het meest betrouwbare en onafhankelijke advies. Zo helpen we kiezers met het maken van een weloverwogen keuze.

Aanbieden van een veelzijdig inwerkprogramma voor nieuwe (duo)raadsleden

Voor het inwerkprogramma is een plan gemaakt dat is goedgekeurd door het presidium. Uitvoering heeft conform plaatsgevonden en tot tevreden reacties van de deelnemers geleid.

Nieuw collegeprogramma

In 2018 hebben we een nieuw collegeprogramma.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	2.642	2.528	2.457	2.362	95
Baten	1	0	0	192	-192
Saldo van baten en lasten	-2.641	-2.528	-2.457	-2.170	-287
Toevoegingen	0	0	0	22	-22
Gerealiseerd resultaat	-2.642	-2.528	-2.457	-2.192	-265

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 192 (+)	In 2018 is een deel van de voorziening voor wethouderspensioenen vrijgevallen in verband met de overdracht van de pensioenverplichting van een van de voormalig wethouders aan een andere gemeente en het overlijden van een drietal voormalig wethouders.
€ 95 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Beleidsveld Samenwerking

Wat hebben we bereikt?

Lansingerland staat op de kaart. Inwoners krijgen steun bij initiatieven. Wij stimuleren en ondersteunen allianties en samenwerking; zowel lokaal als regionaal.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?

Maatwerk leveren op en verbinding leggen tussen alle allianties, wijk- en participatie-initiatieven van inwoners, bedrijven of instellingen.

Regionale positionering en gebiedspromotie

Governance verbonden partijen

Maatwerk leveren op en verbinding leggen tussen alle allianties, wijk- en participatie-initiatieven van inwoners, bedrijven of instellingen.

Anders besturen door gewoon doen!

Wij geven Lansingerland bestuurskracht door samen met inwoners, bedrijven, verenigingen en instellingen te zoeken naar nieuwe vormen van samenwerking om maatschappelijke meerwaarde te creëren. In 2018 gingen wij door met de Right to Challenge-pilot voor de Leeuwenkuil in Bergschenhoek en maakte 't Web duidelijk hoe succesvol allianties zijn. Ook is in 2018 het Lansingerlands Initiatief geëvalueerd. Na een succesvolle eerste editie van het Lansingerlands Initiatief in 2017 is de procedure aangepast, zodat we nóg beter in staat zijn initiatieven te faciliteren en verder te helpen. In december is de nieuwe ronde voor het Lansingerlands Initiatief gestart.

Regionale positionering en gebiedspromotie

Lansingerland staat op de bestuurlijke kaart. Wij tonen onze regionale meerwaarde aan tijdens bestuurlijke overleggen met buurgemeenten en andere regionale samenwerkingsverbanden. Lansingerland heeft sinds 2018 een positie in het dagelijks bestuur van de jeugdzorg, heeft de portefeuille financiën in het algemeen bestuur van de MRDH en is lid van het Presidium van de Vervoersautoriteit (VA) van de MRDH.

Governance verbonden partijen

Samenwerking met verbonden partijen is divers en dynamisch. Wij kiezen per partij voor de meest passende vorm van samenwerking ten gunst van het waarborgen van de onderlinge samenhang van de wijze van sturen, beheersen, verantwoorden en toezichhouden op een verbonden partij. In 2018 startten wij met het Recreatieschap Rottemeren als collegeregeling. Dit betekent dat de drie gemeenteraden gezamenlijk de kaders bepalen voor dit gebied. De voorbereiding van die kaders is in handen van de samenwerkende ambtelijke organisatie van de gemeenten.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	340	535	532	512	20
Baten	2	0	2	2	0
Saldo van baten en lasten	-339	-534	-530	-510	-21
Gerealiseerd resultaat	-339	-534	-530	-510	-21

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 21 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Beleidsveld Dienstverlening

Wat hebben we bereikt?

In 2018 organiseerden we met succes de gemeenteraadsverkiezingen waarbij de opkomst hoog was en we op een vlotte en juridisch juiste manier de gemeenteraad opnieuw samenstelde. Verder handelden we de klachten binnen de gestelde termijn af. Door het opnieuw inrichten van de structuur binnen het Servicepunt, het callcenter en de balie, werkten we naar een goede dienstverlening waarbij de inwoner centraal staat. Door het bijsturen van de ingezette koers halverwege 2018 konden we werken naar het op orde krijgen van de vaste formatie en daardoor het beperken van de inhuur.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?
Een flexibele dienstverlening
Organiseren rechtmatige en klantgerichte Raadsverkiezingen in 2018
Inrichten adequaat en efficiënt apparaat
De inwoner centraal
Afhandelen van klachten, bezwaren en (Wob)verzoeken

Een flexibele dienstverlening

Ondanks personele wisselingen hebben we de wacht- en afhandeltijden acceptabel gehouden. We zetten nu in op bewegen naar groei door het versterken van de vaste bezetting.

Organiseren rechtmatige en klantgerichte Raadsverkiezingen in 2018

De stemlokalen in de gemeente Lansingerland zijn volledig toegankelijk voor alle kiezers. We zetten in op opkomstbevordering door het aanschrijven van kiezer tussen de 18 en 21 en het organiseren van de stemdate.

Inrichten adequaat en efficiënt apparaat

In 2018 is een start gemaakt om de kennis van de medewerkers van het servicepunt te verbeteren. Dit loopt ook door in 2019. We inventariseren de meest voorkomende vragen en tekortkomingen in kennis zodat op deze onderwerpen kennisverbetering plaatsvindt.

De inwoner centraal

In 2018 hebben we in de pilot 'klantreizen', de klantreizen georganiseerd en met de opbrengsten de dienstverlening rond de onderzochte onderwerpen verbeterd. Daarnaast zijn we klantreizen gestart, welke we in Q1 2019 afronden. We informeren de gemeenteraad over de pilot en borging in Q2 2019. In 2019 rollen we aanvullend op de klantreizen de module Klantsignaalmanagement uit waarmee we de klanttevredenheid doorlopend monitoren en de output gebruiken voor het verbeteren van de dienstverlening.

Afhandelen van klachten, bezwaren en (Wob)verzoeken

In 2018 handelden we 82 klachten af, waarvan 96% binnen de gestelde termijn. Het merendeel van de klachten handelden we op informele wijze af naar tevredenheid van de klager en bij vier klachten volgden we na de informele fase ook de formele klachtenprocedure.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	2.291	2.490	2.686	2.518	168
Baten	1.337	1.114	1.192	1.227	-35
Saldo van baten en lasten	-954	-1.376	-1.494	-1.292	-202
Onttrekkingen	0	0	51	51	0
Gerealiseerd resultaat	-954	-1.376	-1.443	-1.241	-202

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 163 (+)	Dit verschil wordt veroorzaakt door verschillen in de apparaatskosten en wordt toegelicht in de toelichting van de staat van baten en lasten.
€ 39 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Kengetallen programma 1

	Begroting 2018	Realisatie 2018
Gemeenteraad, college en griffier		
Beantwoording van artikel 37 vragen binnen wettelijke termijn (30 dagen)	90%	89%
Samenwerking		
Aantal inwoners lid digitaal burgerpanel	1800	1.486
Aantal uitgezette enquêtes via het burgerpanel	4	2
Aantal verbonden partijen	15	15
Dienstverlening		
Gemiddelde wachttijd aan de balie met afspraak	< 1 min	2:23 min
Gemiddelde wachttijd aan de balie zonder afspraak	15 min	10:03 min
Maximale wachttijd aan de balie zonder afspraak	60 min	98:44 min
Telefonische bereikbaarheid binnen 30 seconden	< 25 sec	< 30 sec
Maken van een afspraak	< 2 weken	< 2 weken
Aantal vernieuwde e-formulieren op website		
Klachten	85	91
Bezwaren	190	170
Claims	90	95
Ingebrekestellingen	6	0
Wob-verzoeken	40	26
Percentage van het binnen de termijn afgehandelde:		
- klachten	90%	94%
- bezwaren	80%	93%
- ingebrekestellingen	100%	100%
- Wob-verzoeken	95%	100%
Betaalde dwangsommen per jaar	0	0

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	5.274	5.553	5.675	5.392	283
Baten	1.340	1.114	1.194	1.421	-227
Saldo van baten en lasten	-3.934	-4.439	-4.481	-3.971	-510
Onttrekkingen	0	0	51	51	0
Toevoegingen	0	0	0	22	-22
Mutaties reserves	0	0	51	29	22
Gerealiseerd resultaat	-3.934	-4.439	-4.430	-3.942	-488

Programma 2: Sport, cultuur en onderwijs

Beoogd maatschappelijk effect

Een vitale samenleving waarin de inwoners van Lansingerland actief zijn via sport, cultuur en onderwijs.

Beleidsveld Sport

Wat hebben we bereikt?

Iedereen in beweging was ook in 2018 ons motto. En dus stimuleerden wij inwoners om te bewegen en te sporten en faciliteerde wij verenigingen met goede accommodaties voor binnen- en buitensport.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?
Actualiseren tarievenbeleid 2019 e.v.
Actualiseren sportvisie
Vitale verenigingen
We voeren het evenementenbeleid uit
Optimalisatie van de Sporthoek

Actualiseren tarievenbeleid 2019 e.v.

In 2018 stelde we de Tarievennota Sportaccommodaties 2019-2020 vast. We bevroren de tarieven van de sportaccommodaties voor 2019 en 2020.

Actualiseren sportvisie

In april 2018 organiseerden we de kick-off van het interactieve traject met sportverenigingen en andere organisaties om tot deze Visie op Sport en bewegen (toen nog Sport- en Beweegnota) te komen. In Q1 van 2019 ronden we de Visie af.

Vitale verenigingen

We hadden regelmatig contact met de sportverenigingen in de gemeente. We ondersteunden de sportverenigingen vraaggericht en projectmatig. Zo bouwden we bijvoorbeeld bij voetbalvereniging TOGB een natuurgrasveld om tot een kunstgrasveld. Sportverenigingen met een vraag wisten de gemeente te vinden. We hielpen hen door samen in gesprek te gaan en te zoeken naar (maatwerk) oplossingen, bijvoorbeeld door het verstrekken van een bankgarantie aan een vereniging of het meedenken over het oplossen van huisvestingsvraagstukken.

We voeren het evenementenbeleid uit

We stelden een evenementencoördinator aan. Deze coördinator is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Evenementenvisie. Daarnaast besloten we het evenemententerrein in het Annie M.G. Schmidtpark te optimaliseren om evenementen beter te faciliteren.

Optimalisatie van de Sporthoek

Het nieuwe kunstgrasvoetbalveld van BVCB sluit beter aan bij de sportbehoefte in Lansingerland.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	4.325	4.541	4.245	4.162	82
Baten	1.108	1.128	1.135	1.143	-8
Saldo van baten en lasten	-3.217	-3.413	-3.110	-3.019	-91
Onttrekkingen	274	841	353	319	33
Toevoegingen	334	334	334	334	0
Mutaties reserves	-60	508	19	-14	33
Gerealiseerd resultaat	-3.277	-2.905	-3.091	-3.034	-57

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 91 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Beleidsveld Cultuur

Wat hebben we bereikt?

Cultuur bruist, bindt en boeit en draagt bij aan persoonlijk welzijn en maatschappelijk cohesie. In 2018 ondersteunden wij culturele verenigingen en organisaties, zodat cultuur bereikbaar is voor onze inwoners.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?
Culturele activiteiten en evenementen, cultuurhuizen en cultuureducatie
We voeren de Bibliotheekwet 2015 uit door het verstrekken van een subsidie aan Bibliotheek Oostland
We voeren de Mediawet uit door het subsidiëren van een lokale omroep
We onderhouden de kunstobjecten in de openbare ruimte en geven er bekendheid aan

Culturele activiteiten en evenementen, cultuurhuizen en cultuureducatie

In 2018 maakten we culturele activiteiten en evenementen mogelijk, zoals het Straattheater tijdens de Funky Market en thematische voorstellingen. Daarnaast ontvingen diverse instellingen subsidie voor de organisatie van een aanbod van participatie en educatie op het gebied van theater, dans, zang, muziek en beeldende kunst. In Bergschenhoek trok een groot deel van de nieuwe huurders in de Cultuurfabriek, waarmee na 't Web in Bleiswijk het tweede cultuurhuis van start ging. Ook in 2018 was de Cultuurtrein E-lijn beschikbaar, het programma voor cultuureducatie voor scholen in het primair onderwijs. In 2018 benoemden we onze eerste gemeentedichter.

We voeren de Bibliotheekwet 2015 uit door het verstrekken van een subsidie aan Bibliotheek Oostland

We verleenden subsidie aan Bibliotheek Oostland om invulling te geven aan de vijf functies in de Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen 2015. Vanaf 2018 krijgt de bibliotheek meer subsidie. De bibliotheek zet de extra middelen onder meer in om het taalaanbod te verbreden en de openingstijden in 't Web in Bleiswijk uit te breiden.

We voeren de Mediawet uit door het subsidiëren van een lokale omroep.

Overeenkomstig de Mediawet 2008 bekostigen wij één lokale publieke media-instelling, te weten RTV Lansingerland. Deze omroep kreeg in 2018 opnieuw een zendmachtiging voor vijf jaar. Met als doel het vastleggen van een minimaal kwaliteitsniveau gaat de omroep op zoek naar meer samenwerking op streekniveau met Zoetermeer en Pijnacker-Nootdorp.

We onderhouden de kunstobjecten in de openbare ruimte en geven er bekendheid aan.

We onderhielden de kunstobjecten in de openbare ruimte.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	1.158	1.439	1.441	1.448	-6
Baten	11	8	11	11	0
Saldo van baten en lasten	-1.148	-1.431	-1.430	-1.436	6
Gerealiseerd resultaat	-1.148	-1.431	-1.430	-1.436	6

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 6 (-)	Niet nader toegelichte verschillen.

Beleidsveld Onderwijs en kinderopvang

Wat hebben we bereikt?

Kwalitatief goed onderwijs is belangrijk voor de ontwikkeling van de jeugd. In 2018 faciliteerden wij scholen met adequate huisvesting en ondersteunden wij scholen en kinderdagverblijven om goed onderwijs en goede opvang mogelijk te maken.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?
Activiteiten visie onderwijs
Actualiseren integrale huisvestingsplannen
Huisvesting basisscholen PWA en De Kwakel
Vaststelling Programma Voorzieningen Huisvesting 2019
We toetsen de kwaliteit van kindercentra en peuterspeelzalen
We stellen nieuw beleid op voor onderwijsachterstanden en voor- en vroegschoolse educatie (VVE)
We verbreden de subsidieregels voor peuteropvang zodat ook andere aanbieders gesubsidieerde peuteropvang kunnen aanbieden

Activiteiten visie onderwijs

De belangrijkste punten van de Visienota Onderwijs ontwikkelden we door. Ten eerste de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt in de vorm van het hybride leren op Melanchthon Businesschool, Wolfert Lansing en Melanchthon Berkroden. Daarnaast stelden we voor de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp een nieuwe werkwijze op in overleg met de samenwerkingsverbanden en de schoolbesturen. In 2019 besluiten we of we deze werkwijze gaan implementeren. In het kader van het opstarten van wijknetwerken voerden we veel gesprekken. Dit leidde tot een pilot-project waar we in 2019 verdere uitvoering aan geven.

Actualiseren integrale huisvestingsplannen

In 2018 startten we de aanbesteding om een partij de opdracht te geven om de bouwkundige staat van alle schoolgebouwen in het Primair Onderwijs vast te stellen. In deze schouw, komt naast de bouwkundige staat ook het onderwijskundige aspect, het binnenklimaat, de exploitatie, de veiligheid en de uitstraling van het gebouw aan bod. De informatie uit de schouw vormt een belangrijke bouwsteen voor het IHP. De planning is om eind 2019 het IHP ter besluitvorming voor te leggen aan de gemeenteraad.

Huisvesting basisscholen PWA en De Kwakel

We stelden een definitief ontwerp vast voor de vervangende nieuwbouw van basisscholen Prins Willem Alexander en De Kwakel in het project Kindcentrum Rodenrijs. Doordat we de nieuwbouw naast het huidige hoofdgebouw kunnen plaatsen, hebben we geen alternatieve huisvesting nodig voor deze twee scholen tijdens de bouwfase.

Vaststelling Programma Voorzieningen Huisvesting 2019

We reageerden op de ingediende aanvragen van schoolbesturen voor bijvoorbeeld (vervangende) nieuwbouw, herstel van een constructiefout of uitbreiding met onderwijsleerpakket en meubilair. Eind 2018 stelden we het Programma en Overzicht voorzieningen huisvesting onderwijs 2019 vast.

We toetsen de kwaliteit van kindercentra en peuterspeelzalen

In 2018 voldeden we aan de wettelijke minimumeisen voor registratie, toezicht en handhaving in de kinderopvang. Door het naleven van de wettelijke taken behouden we onze A-status.

We stellen nieuw beleid op voor onderwijsachterstanden en voor- en vroegschoolse educatie (VVE)

In 2018 maakte het ministerie van OCW de (financiële) voorwaarden van het nieuwe onderwijskansenbeleid bekend. We gaven een extern bureau de opdracht ons te adviseren over de gevolgen hiervan om in 2019 het bestaande beleid aan te passen op de nieuwe financiële situatie.

We verbreden de subsidieregels voor peuteropvang zodat ook andere aanbieders gesubsidieerde peuteropvang kunnen aanbieden

In 2018 verleenden we subsidie aan vijf organisaties voor kinderopvang voor het aanbieden van peuteropvang voor de gemeentelijke subsidiedoelgroep. Hierdoor zorgden we voor een goede spreiding van het peuteropvangaanbod over de hele gemeente

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	8.733	8.257	8.775	8.181	594
Baten	610	553	641	591	50
Saldo van baten en lasten	-8.122	-7.703	-8.134	-7.589	-544
Onttrekkingen	375	196	777	340	437
Toevoegingen	176	76	76	76	0
Mutaties reserves	199	120	702	265	437
Gerealiseerd resultaat	-7.923	-7.583	-7.432	-7.324	-108

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 448 (+)	Voor het project overdracht schoolgebouwen is bij de jaarrekening 2017 een bestemmingsreserve gevormd. Door uitloop van de herstelwerkzaamheden is in 2018 € 448.000 minder besteed dan begroot. Tevens is minder onttrokken aan de reserve (zie beleidsveld 7.6)
€ 90 (+)	De opzet voor wijknetwerken is nog niet gestart waardoor € 90.000 euro niet is besteed.
€ 6 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Kengetallen programma 2

	Begroting 2018	Realisatie 2018
Sport		
Aantal binnensportaccommodaties (zaaldelen)	28	28
Aantal buitensportaccommodaties (velden)	75	74
Cultuur		
Aantal jongeren t/m 18 jaar verenigingsleven (met subsidie)	Ca. 1.000	Ca. 1.000
Aantal jeugd- en volwassen leden van de bibliotheek	Ca. 12.500	Ca. 13.000
Lokale omroep	1	1
Aantal onderhouden kunstobjecten	29	34
Scholen die meedoen met Cultuureducatie	10	10
Initiatieven cultureel platform*	10	10
Cultuurhuizen in Lansingerland	2	2
Onderwijs en kinderopvang		
Aantal basisscholen	22	22
Aantal scholen voortgezet onderwijs	6	6
Aantal Integrale Huisvestingsprojecten	2	1
Totaal aantal beschikkingen leerlingenvervoer	240	265
Percentage leerplichtige kinderen dat naar school gaat	100%	100%
Percentage voortijdig schoolverlaters	1,3%	1,1%
Aantal jaarlijkse GGD onderzoeken	77	71
Aantal GGD onderzoeken voor registratie	20	25
Aantal nader onderzoeken bij overtredingen	12	7
Aantal kindplaatsen peuteropvang bij gesubsidieerde instellingen	250	n.n.b.
Aantal kindplaatsen in gesubsidieerde VVE groepen	112	n.n.b.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	14.217	14.237	14.461	13.791	670
Baten	1.729	1.690	1.787	1.746	41
Saldo van baten en lasten	-12.487	-12.547	-12.674	-12.045	-629
Onttrekkingen	648	1.037	1.130	660	470
Toevoegingen	509	409	409	409	0
Mutaties reserves	139	628	721	251	470
Gerealiseerd resultaat	-12.348	-11.919	-11.953	-11.794	-159

Programma 3: Maatschappelijke ondersteuning

Beoogd maatschappelijk effect

Een gezonde, energieke samenleving met sterke, veerkrachtige mensen.

Onze aanpak en doelen van het sociaal domein staan in het Beleidsplan sociaal domein 2018-2022. Hierin staan vier doelgroepen centraal: de samenleving, jeugd, volwassenen en ouderen. Deze doelgroepen ondersteunen wij op drie manieren: met de Lansingerlandse Standaard, beleidsaccenten en pilots. In de voorliggende programmateksten lichten wij de hoogtepunten van onze activiteiten en resultaten binnen het sociaal domein toe. Voor een uitgebreider overzicht verwijzen wij u graag naar de Jaarrapportage sociaal domein 2018 (tweede kwartaal van 2019).

Resultaten

Lansingerland stond er in sociaal opzicht goed voor in 2018. Het aantal huishoudens dat geen enkele vorm van (maatwerk) ondersteuning nodig heeft ligt in onze gemeente hoog (87% versus 80% gemiddeld in Nederland), het aantal kinderen in de jeugdhulp behoort met 8,9% tot een van de laagste in Nederland en het percentage huishoudens met een bijstandsuitkering ligt meer dan de helft onder het landelijke gemiddelde (5,4% versus 2,5%)^[1]. Ondanks het groeiend aantal inwoners in Lansingerland, daalde het aantal uitkeringen in 2018 van 594 op 1 januari naar 565 op 31 december.

[1] Bron van deze cijfers: CBS/waarstaatjegemeente.nl, cijfers over het eerste halfjaar 2018

Beleidsveld Jeugd

Wat hebben we bereikt?

In 2018 ondersteunden wij kinderen en jongeren zodat zij veilig en gezond op kunnen groeien en zich ontwikkelen tot zelfredzame inwoners.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?
We benutten de eigen kracht van jeugdigen en hun ouders/verzorgers
We voorkomen problemen bij risicogroepen en zetten in op preventie (Jeugd)
We verbeteren of stabiliseren de probleemsituatie (Beleidsveld Jeugd)

We benutten de eigen kracht van jeugdigen en hun ouders/verzorgers

We zorgen dat ouders en jeugdigen zelfstandig problemen kunnen voorkomen en/of oplossen. We doen dit door activiteiten uit de Lansingerlandse Standaard, zoals opvoedondersteuning door CJG Rijnmond (circa 60 trajecten en bijeenkomsten) en ondersteuning door vrijwilligers zoals Humanitas Home Start (circa 30 gezinnen). In 2018 startten we met nieuwe trainingen gericht op het vergroten van de sociale vaardigheid en weerbaarheid van kinderen in combinatie met sport en theater (10 trainingen t/m juli). Daarnaast bieden deze trainingen handvatten voor ouders bij de begeleiding van bepaald gedrag of bij een echtscheiding.

We voorkomen problemen bij risicogroepen en zetten in op preventie (Jeugd)

Het versterken van preventie en vroegsignalering is het belangrijkste speerpunt van onze aanpak van de transformatie van het sociaal domein. We gaven hier in 2018 onder andere invulling aan met het uitbreiden van de activiteiten van Jeugd- en Jongerenwerk. Onderdeel hiervan was een pilot waarbij 12 jongeren individuele coaching ontvingen. Ook startte de training '@Home Opvoedondersteuning' voor asielgerechtigden, waaraan 24 inwoners deelnamen. Deze activiteiten kwamen bovenop onze reguliere activiteiten: zo bereikte Jeugd- en Jongerenwerk met haar activiteiten 4.202 jongeren en waren er 3.350 bezoekers van vakantieactiviteiten.

We verbeteren of stabiliseren de probleemsituatie (Beleidsveld Jeugd)

In 2018 ondersteunden wij 1.860 jeugdigen met een maatwerkvoorziening. Bij het ontstaan van problemen is het essentieel om de jeugdige zo snel mogelijk naar een passende vorm van ondersteuning toe te leiden. In 2018 versterkten wij dit door de implementatie van de resultaatgerichte inkoop van specialistische jeugdhulp (via de Gemeenschappelijke Regeling Jeugdhulp Rijnmond). Hierbij beoordeelden wij 123 jeugdigen opnieuw volgens de nieuwe systematiek. Ook leidden wij 317 nieuwe jeugdigen volgens de nieuwe systematiek naar ondersteuning toe. De wachttijd voor specialistische jeugdhulp is beperkt: in het derde kwartaal van 2018 was dit gemiddeld 6 weken. Dit is ruim binnen de norm van maximaal 13 weken die hiervoor binnen de jeugdhulp gehanteerd wordt. Indien noodzakelijk ontvangen kinderen in deze periode overbruggingszorg. In zware gevallen, bijvoorbeeld als er sprake is van een gevaarlijke situatie, kan bovendien direct (crisis)zorg ingezet worden. Sinds 2017 zien wij aanzienlijke kostenstijgingen in de specialistische jeugdzorg die tot overschrijdingen van het budget leiden. In 2018 formuleerden wij een aanpak om deze trend te keren. Enkele belangrijke onderdelen van deze aanpak lopen door in 2019, waaronder de verbetering van de samenwerking met huisartsen en het versterken van het schoolmaatschappelijk werk.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroet 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	12.016	11.806	12.465	13.410	-946
Baten	48	35	54	54	0
Saldo van baten en lasten	-11.968	-11.771	-12.411	-13.357	946
Gerealiseerd resultaat	-11.968	-11.771	-12.411	-13.357	946

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 562 (-)	Bijdrage Gemeenschappelijke Regeling Jeugdhulp Rijnmond Er is in onze gemeente sprake van aanzienlijke kostenstijgingen in de specialistische jeugdzorg. Hierin zijn wij niet uitzonderlijk: vrijwel iedere gemeente in Nederland worstelt met grote tekorten. De achtergronden van deze bijdrage hebben wij toegelicht in raadsbrief U18.11288. De extra kosten hiervan worden binnen de gemeenschappelijke regeling gedekt door extra bijdragen van de aangesloten gemeenten op basis van de verdeelsleutel voor de kosten van dat jaar. De kosten voor het werkelijke gebruik worden in latere jaren afgerekend via de 'vlaktaks'.
€ 480 (-)	PGB jeugd Het aantal PGB's voor jeugdhulp neemt de afgelopen jaren toe: in 2016 ging het om 89 beschikkingen, in 2017 om 130 en in 2018 om 156. Ook stijgt het gemiddelde bedrag per PGB. PGB's worden in onze gemeente relatief vaak gebruikt omdat veel ouders specifieke wensen hebben voor de ondersteuning van hun kinderen. Door het gebruik van PGB's vergroten wij de keuzevrijheid van onze inwoners.
€ 788 (-)	Jeugd met beperking Het aantal cliënten voor deze vorm van ondersteuning is dit jaar sterk toegenomen. Hiernaast is het aantal indicaties per cliënt bijna verdubbeld. Omdat het hier gaat om relatief dure zorg heeft dit grote financiële gevolgen. Wij voeren in het eerste halfjaar van 2019 een onderzoek uit naar de oorzaken en bijsturing hiervan.
€ 326 (+)	Beleidsaccenten jeugd Deze accenten betreffen nieuw beleid die in 2018 opgestart zijn op basis van in 2017 vastgestelde plannen van aanpak. Doordat dit nieuw op te starten activiteiten betreft waarvan de implementatie de nodige tijd en capaciteit vergt, zijn deze accenten nog niet geheel uitgenut. De onderbestedingen zijn als volgt verdeeld: 'pubers in de spotlight' (€ 33.000), 'geen kind in de knel' (€ 49.000, waarvan € 26.000 per abuis geboekt op FCL 6670001), 'Elk kind een Kans' (€ 143.000, waarvan € 19.000 per abuis geboekt onder het accent 'grip op geld') en 'de leraar trekt aan de bel' (€ 101.000). Dit laatste verschil wordt verklaard doordat de belangrijkste activiteit in dit accent, de inzet van jeugdcoaches bij het leggen van de verbinding met onderwijs, pas in 2020 start. In het kader van de Jaarrapportage Sociaal Domein 2018 informeren wij u nader over de stand van zaken van de beleidsaccenten.
€ 578 (+)	Jeugd GGZ Het gebruik van deze vorm van ondersteuning was fors lager dan geraamd (€ 350.000). Hiernaast was onze inschatting van het aantal achterstallige facturen over 2017 die in 2018 ontvangen te hoog, waardoor een extra incidentele vrijval van € 228.000 ontstaat.
€ 202 (-)	Preventief jeugdbeleid Na correctie van verkeerd geboekte facturen en subsidies (€ 95.000, geboekt op de begrotingsposten 'algemeen voorveld' en 'jeugdhulp algemeen' (zie hieronder)) bedraagt het resterende verschil € 107.000. Een toenemend aantal inwoners maakt vaker gebruik van preventieve ondersteuning, voorlichting en laagdrempelige ondersteuning door vrijwilligers. Dit was per abuis onvoldoende opgenomen in de begroting.
€ 74 (+)	Jeugdhulp algemeen Dit verschil betreft voor € 41.000 de foutieve boeking onder preventief jeugdbeleid (zie hierboven). De overige € 33.000 betreffen andere administratieve foutieve boekingen van facturen en subsidies.
€ 53 (+)	Dit verschil wordt veroorzaakt door verschillen in de apparaatskosten en wordt toegelicht in de toelichting van de staat van baten en lasten.
€ 55 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Beleidsveld Maatschappelijke ondersteuning

Wat hebben we bereikt?

In 2018 benutten wij de kracht van de samenleving en ondersteunden wij volwassenen en ouderen op de gebieden zelfredzaamheid, vitaliteit en betrokkenheid.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?

We benutten de eigen kracht van de samenleving, volwassenen en ouderen

We voorkomen problemen bij risicogroepen en zetten in op preventie (Beleidsveld Maatschappelijke ondersteuning)

We verbeteren of stabiliseren de probleemsituatie (Beleidsveld Maatschappelijke ondersteuning)

We benutten de eigen kracht van de samenleving, volwassenen en ouderen

We gaan ervan uit dat mensen bij voorkeur de regie hebben over hun eigen leven. Wij faciliteren en stimuleren inwoners hierbij. Inwoners en maatschappelijke organisaties gebruikten het Zeilfonds voor het organiseren van diverse kleinschalige activiteiten in de buurt die de onderlinge betrokkenheid verstevigen. In totaal hebben we voor 48 initiatieven Zeilfonds subsidies verstrekt. Daarnaast volgde een grote groep ouderen (218 deelnemers) trainingen, cursussen en activiteiten om hun zelfredzaamheid te vergroten of te behouden. Hierbij ging het bijvoorbeeld om cognitieve fitness, workshops over zingeving, gezonde voeding of een dansmiddag.

We voorkomen problemen bij risicogroepen en zetten in op preventie (Beleidsveld Maatschappelijke ondersteuning)

Om mantelzorgers te versterken en te ontlasten bieden wij een uitgebreid mantelzorgpakket aan. Mantelzorgers in onze gemeente hebben in 2018 ruim gebruik gemaakt van onderdelen van dit pakket, zoals huishoudelijke mantelzorg (240 deelnemers), Take Care (140 deelnemers) en verwendagen (7 deelnemers). Veilig Thuis is 24/7 beschikbaar en bereikbaar voor inwoners en verwijzers die te maken hebben met huiselijk geweld. In 2018 waren in totaal 418 meldingen^[1] afkomstig uit Lansingerland.

[1] Ter verduidelijking: één melder uit Lansingerland, kan meerdere meldingen hebben gemaakt

We verbeteren of stabiliseren de probleemsituatie (Beleidsveld Maatschappelijke ondersteuning)

Ruim 1.800 unieke inwoners maakten in 2018 gebruik van een maatwerkvoorziening Wmo, zoals hulp bij het huishouden, begeleiding, dagbesteding of vervoer. Ook startten 25 mensen met grote afstand tot de arbeidsmarkt en met een zwak sociaal netwerk met de pilot 'Participeer!'. Een groep van 17 nieuwkomers met een zwak sociaal netwerk kreeg in het najaar praktische hulp en een steunpilaar thuis via de pilot 'Nieuwkomers' van Humanitas Lansingerland.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	8.442	8.692	9.409	9.353	55
Baten	541	641	660	364	296
Saldo van baten en lasten	-7.901	-8.051	-8.748	-8.989	241
Ottrekkingen	325	4	4	8	-4
Toevoegingen	13	13	13	13	0
Mutaties reserves	312	-9	-9	-5	-4
Gerealiseerd resultaat	-7.589	-8.061	-8.757	-8.994	237

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 296 (-)	Eigen bijdrage We hebben minder inkomsten aan eigen bijdragen ontvangen dan geraamd. We zien een verhoging van het gebruik van Wmo-voorzieningen, maar dit leidt niet tot extra inkomsten aan eigen bijdrage. Dat kan betekenen dat het inkomen van gebruikers van Wmo-voorzieningen lager lag dan verwacht, waardoor de totale ontvangen bijdragen lager uitkomen dan geraamd. Vanaf 1 januari 2019 is voor de eigen bijdrage het zogenaamde abonnementstarief van kracht. De begroting is hierop aangepast.
€ 55 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Beleidsveld Werk en Inkomen

Wat hebben we bereikt?

Wij ondersteunden volwassenen bij het financieel zelfredzaam blijven of worden, waardoor zij geen beroep hoefden te doen op de gemeente.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?

We benutten de eigen kracht van volwassenen en ouderen (Beleidsveld Werk en Inkomen)

We voorkomen problemen bij risicogroepen en zetten in op preventie (Beleidsveld Werk en Inkomen)

We verbeteren of stabiliseren de probleemsituatie (Beleidsveld Werk en Inkomen)

We benutten de eigen kracht van volwassenen en ouderen (Beleidsveld Werk en Inkomen)

We benutten de eigen kracht van inwoners bij het realiseren van financiële zelfredzaamheid. We doen dit binnen de Lansingerlandse Standaard, bijvoorbeeld met de aanpak van jeugdwerkloosheid. Vanuit het accent *‘Werken aan Werk’* startten het afgelopen jaar 10 jongeren met een arbeidsbeperking met een begeleidingstraject gericht op de overgang van school naar werk. In 2018 begeleidde wij 14 jongeren naar werk of ondersteuning, 14 andere jongeren begeleidde wij naar een vervolgopleiding. Ook startten we in 2018 met de voorbereidingen op de pilot voor inwoners met een uitkering vanuit de Algemene Nabestaandenwet (Anw). Wij begeleiden hen voordat de Anw-uitkering stopt, waardoor we voorkomen dat deze inwoners een bijstandsuitkering nodig hebben.

We voorkomen problemen bij risicogroepen en zetten in op preventie (Beleidsveld Werk en Inkomen)

We willen er op tijd bij zijn als problemen dreigen te ontstaan. In 2018 voerden wij diverse activiteiten uit om (problematische) schulden te voorkomen of vroegtijdig te signaleren. We breidden onze schuldenaanpak uit vanuit het beleidsaccent *‘Grip op Geld’* en de pilot *‘Complexe Schulden’*. In 2018 nam het aantal mensen dat in een schuldhulpverleningstraject zit met 20% toe. Dit komt doordat we meer inzetten op vroegsignalering en preventie, waardoor inwoners sneller hulp ontvangen. Daarnaast begeleidde we in 2018 alle nieuwe asielgerechtigden in onze gemeente bij het integreren en participeren in de samenleving. Door het vroegtijdig aanleren van passende vaardigheden voorkomen we problemen.

We verbeteren of stabiliseren de probleemsituatie (Beleidsveld Werk en Inkomen)

Inwoners die tijdelijk niet financieel zelfredzaam zijn bieden we begeleiding en ondersteuning. Zolang dat nodig is verstrekken we uitkeringen en bieden we inkomensondersteuning. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat inwoners zo snel mogelijk weer op eigen benen kunnen staan door begeleiding bij re-integratie. Mede dankzij deze inspanningen daalde het aantal bijstandsgerechtigden in 2018 met ongeveer 4%. Om dit te verstevigen contracteerden we eind 2018 vier nieuwe partijen die werkfit-trajecten en jobcoaching bieden aan onze inwoners. Daarnaast bereidden we in 2018 de pilot *‘Het Nieuwe Wij’* voor. In deze pilot werken we samen met het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties, zodat inwoners naar vermogen kunnen participeren. Er stroomden minder kandidaten naar betaald werk uit dan we vooraf inschatten. Dit komt omdat de kandidaten die nu een bijstandsuitkering hebben veelal een lange afstand tot de arbeidsmarkt hebben (bijvoorbeeld vanwege psychische problemen). Tot slot hebben we in 2018 aan 48 huishoudens een vordering opgelegd wegens fraude of schending van de inlichtingplicht.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	13.412	15.376	15.034	13.150	1.884
Baten	8.264	10.278	9.637	8.727	910
Saldo van baten en lasten	-5.147	-5.099	-5.397	-4.423	-974
Onttrekkingen	0	0	91	91	0
Gerealiseerd resultaat	-5.147	-5.099	-5.306	-4.332	-974

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 283 (+)	Lagere uitkeringslasten In 2018 waren minder inwoners dan begroot afhankelijk van een bijstandsuitkering.
€ 237 (+)	Lagere toevoeging aan voorziening dubieuze BBZ-debiteuren Het uitstaande debiteuren-saldo in het kader van de BBZ is eind 2018 lager dan eind 2017. Als gevolg hiervan is ook het bedrag aan dubieuze debiteuren afgenomen en is de voorziening verlaagd.
€ 149 (+)	Lagere uitgaven individuele bijzondere bijstand Er zijn minder aanvragen bijzondere bijstand gedaan dan vooraf was ingeschat
€ 246 (+)	Dit verschil wordt veroorzaakt door verschillen in de apparaatskosten en wordt toegelicht in de toelichting van de staat van baten en lasten.
€ 58 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Kengetallen programma 3

	Begroting 2018	Realisatie 2018
Jeugd		
Ontmoetings- en recreatieve voorzieningen voor jeugd (aantal deelnemers)		
scouting	370	364
vakantieactiviteiten	2.200	3.350
professioneel jeugd- en jongerenwerk	4.100	4.202
Aantal unieke cliënten dat gebruik maakt van een maatwerkvoorziening i.h.k.v. de Jeugdwet (2e half jaar):	1.050 (1)	1.466
Altijd/vaak hulp krijgen die het kind nodig heeft (bron: CEO Jeugd)	75%	69%
% met een positieve gedragsverbetering door hulp (bron: CEO Jeugd)	60% (2)	62%
% uitval en voortijdig afgesloten trajecten	10%	2,55% (3)
Maatschappelijke ondersteuning		
Aantal geregistreerde:		
· Vrijwilligers	220	177
· Mantelzorgers	450	830 [4]
Aantal unieke cliënten dat gebruik maakt van een maatwerkvoorziening Wmo (2e half jaar):	1.600	1.827
Tevredenheid kwaliteit ondersteuning (bron: CEO)	82%	85%
% door hulp een betere kwaliteit van leven heeft (bron: CEO)	75%	77%
% uitval en voortijdig afgesloten trajecten	5%	3,5% (5)
Werk en Inkomen		
Aantal lopende bijstandsuitkeringen op 31 december	630	565
Aantal kandidaten dat is uitgestroomd naar betaald werk	80	70
Gemiddeld aantal uitkeringsdossiers per maand waarin de bijstandsgerechtigde parttime inkomsten had	130	120
Aantal preventie instroom aan de poort	16	17
Aantal lopende dossiers schuldhulpverlening op 31 december	170	205
Tijdig aangeboden schuldhulpverlening	100%	100%

1^[1] Deze raming van het aantal cliënten was gebaseerd op de inzichten uit het eerste halfjaar 2017. In dit getal was de correctie van het aantal cliënten waarover wij u informeerden in de jaarrapportage 2017 (T18.01114) nog niet meegenomen. De achtergronden van deze correctie worden uitgebreid toegelicht op pagina 10 van deze rapportage.

1^[2] Gecorrigeerd percentage i.v.m. andere rapportagevorm CEO's.

1^[3] Gebaseerd op meest recente data CBS.

Bron: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82971NED/table?dl=19812>

1^[4] Het begrote aantal mantelzorgers was in 2017 betrekkelijk laag ingeschat. Daarnaast leidt de bekendheid van het mantelzorgpakket tot een toename van het aantal inschrijvingen bij het steunpunt mantelzorg.

1^[5] Gebaseerd op meest recente data CBS.

Bron: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83266NED/table?dl=19839>

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	33.870	35.875	36.907	36.858	49
Baten	8.853	10.954	10.351	10.089	262
Saldo van baten en lasten	-25.017	-24.921	-26.556	-26.769	213
Onttrekkingen	325	4	95	99	-4
Toevoegingen	13	13	13	13	0
Mutaties reserves	312	-9	82	86	-4
Gerealiseerd resultaat	-24.705	-24.930	-26.474	-26.683	209

Programma 4: Lansingerland schoon, heel en veilig

Beoogd maatschappelijk effect

Zorgen voor een leefbare, duurzaam ingerichte, beheerbare en veilige gemeente.

Beleidsveld Beheer Openbare ruimte

Wat hebben we bereikt?

We streven naar een duurzaam ingerichte en duurzaam onderhouden leefomgeving, die technisch op orde is en aansluit op de behoeften van gebruikers. In 2018 hebben we de beschikbare budgetten optimaal en volledig ingezet voor het op niveau brengen en houden van de openbare ruimte. Door slimme inzet van capaciteit en middelen werkten we achterstanden weg. Hiermee legden we een goede basis om het verhoogde ambitieniveau uit het collegeprogramma 2018-2022 te realiseren. Om dit te bereiken werkten we in 2018 onder meer aan:

- Groot onderhoud Noordersingel en verbreding Pastoor Verburghweg in Berkel en Rodenrijs, reconstructie Anthuriumweg in Bleiswijk en vervangen brug Vivaldiplaats in Bergschenhoek;
- Diverse maatregelen in het kader van het vergroten van de biodiversiteit: o.a. deelname Nationale Bijenstrategie, realisatie Idylle Groenzoom;
- Vervanging speelplekken Hertshoornvaren in Bergschenhoek en Gouden Griffelplantsoen in Berkel en Rodenrijs (fase 1);
- Realisatie verlichting fietspad op de Landscheiding;
- Gecombineerde kade- en wegophoging Leeweg in Berkel en Rodenrijs (in samenwerking met het Hoogheemraadschap);
- Participatietraject duurzame Vogelbuurt in Berkel en Rodenrijs;
- Vaststelling nieuwe Bomenverordening;
- Aanbrengen van fluisterasfalt op de landscheidingsweg als compenserende maatregel voor de aanleg van de A16 Rotterdam (in het kader van de saldo-nul-benadering);

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?

We beheren en onderhouden de openbare ruimte en voeren de werkzaamheden op basis van de (geactualiseerde) beheerplannen uit.

We beheren en onderhouden de openbare ruimte om te voldoen aan de behoeften van gebruikers van de buitenruimte.

We dragen zorg voor een veilige buitenruimte

We handelen storingsmeldingen in de buitenruimte snel en naar tevredenheid af.

We actualiseren het Integraal Beheerplan Openbare Ruimte 2017-2024

We beheren en onderhouden de openbare ruimte en voeren de werkzaamheden op basis van de (geactualiseerde) beheerplannen uit.

In onze contracten spreken we een te behalen onderhoudsniveau af. We schouwen regelmatig om te controleren of er sprake is van het afgesproken onderhoudsniveau. Schouwresultaten wezen uit dat het vastgestelde onderhoudsniveau behaald is. De openbare ruimte kent geen structurele onderhoudsachterstanden meer.

We beheren en onderhouden de openbare ruimte om te voldoen aan de behoeften van gebruikers van de buitenruimte.

Eens in de twee jaar vindt er een Lemon-onderzoek plaats waarin inwoners aangeven hoe ze de groenvoorzieningen en de woonomgeving in de gemeente ervaren. In het laatste onderzoek (2017) kreeg de gemeente een 6,7 voor de groenvoorzieningen en een 6,9 voor de woonomgeving. In 2018 vond dit onderzoek niet plaats. We voerden wel een ander belevingsonderzoek uit: in het belevingsonderzoek 'Waar staat Lansingerland?' gaven bewoners een 6,9 aan de gemeente voor de zorg voor de leefomgeving. Vanaf 2019 meten we de beleving van de openbare ruimte jaarlijks via het panel 'Lansingerland peilt'.

We dragen zorg voor een veilige buitenruimte

In 2018 waren er 14 gegrond verklaarde aansprakelijkheidsstellingen. Daarmee voldeden we niet aan de doelstelling van maximaal 10 per jaar. Dit is te verklaren doordat er vaker is gekozen om vanuit coulance de aansprakelijkheid te accepteren. De kosten van een juridisch traject wogen in die gevallen niet op tegen de (geringe) kosten van het accepteren van de aansprakelijkheid.

We handelen storingsmeldingen in de buitenruimte snel en naar tevredenheid af.

Onze inwoners deden in 2018 ongeveer 7780 meldingen over de buitenruimte. Van deze meldingen handelden we circa 86% van de meldingen binnen een termijn van 5 werkdagen af. Inwoners meldden het vaakst storingen aan de openbare verlichting. Dit leidde tot een versterkt toezicht op onze aannemer en het aanscherpen van de afspraken.

We actualiseren het Integraal Beheerplan Openbare Ruimte 2017-2024

Sinds de vaststelling van het Integraal Beheerplan Openbare Ruimte (IBP) nam de raad diverse besluiten met een financiële impact op het IBP. Om dit inzichtelijk te maken stelden we in de afgelopen periode een financieel-technisch addendum op ter aanvulling op het vigerende IBP. Met dit addendum is het IBP weer in lijn met recente besluitvorming. Met het addendum verschaft het IBP een actueel beeld van de begrote kosten voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	11.014	14.248	12.546	12.474	72
Baten	934	727	961	1.487	-526
Saldo van baten en lasten	-10.080	-13.521	-11.585	-10.987	-598
Onttrekkingen	140	1.577	779	822	-43
Toevoegingen	487	487	486	486	0
Mutaties reserves	-346	1.090	293	336	-43
Gerealiseerd resultaat	-10.426	-12.431	-11.292	-10.651	-641

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 250 (+)	Door intensivering op het gebied van tegengaan van illegaal grondgebruik realiseerden we € 250.000 hogere baten. We verkochten meer snippergroen dan vooraf ingeschat.
€ 250 (+)	We ontvingen € 250.000 meer degeneratievergoedingen dan geraamd, doordat er in de tweede helft van 2018 meer graafwerkzaamheden plaatsvonden voor kabels- en leidingen dan bij de zomerrapportage was te voorzien. De kosten voor herstel passen binnen de beheerbudgetten van de volgende jaren.
€ 126 (+)	Dit verschil wordt veroorzaakt door verschillen in de apparaatskosten en wordt toegelicht in de toelichting van de staat van baten en lasten.
€ 28 (-)	Niet nader toegelichte verschillen.

Beleidsveld Veiligheid en leefbaarheid

Wat hebben we bereikt?

In 2018 werkten we hard aan het bevorderen van de veiligheid en de leefbaarheid. Onze inzet op het gebied van woninginbraken, ondermijnende criminaliteit en jeugd was intensief. De samenwerking met de ketenpartners op het gebied van jeugd versterkte en de convenanten voor 'keurmerk veilige school' zijn gesloten. We investeerden in goede en bruikbare netwerken met onze ketenpartners. Die netwerken leveren ons naarmate ze sterker zijn, meer slagkracht op. Doordat we ons instrumentarium op het gebied van bestuurlijke maatregelen goed benutten, waren we in staat om helder en zichtbaar overheidsoptreden te verzorgen. Dat instrumentarium breidden we verder uit met het hernieuwde Bibobbeleid. We sloten diverse woningen nadat we productie of bewerking van drugs constateerden. In 2018 kregen we ook te maken met een toename aan inspanningen die het aantal grote evenementen vraagt van team veiligheid en APV, die daarin goed werd ondersteund door de evenementen coördinator.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?

We stimuleren zelfredzaamheid en werken met inwoners aan het vergroten van veiligheid en leefbaarheid.

We vergroten naleefgedrag, bestrijden overlast en criminaliteit.

We voeren crisismanagement en incidentbestrijding professioneel, efficiënt en effectief uit.

We stimuleren zelfredzaamheid en werken met inwoners aan het vergroten van veiligheid en leefbaarheid.

We werkten aan groei, zichtbaarheid en effectiviteit van het buurttoezicht. Naast een goede dekking qua buurttoezicht is er een groot bereik van het aantal WhatsApp groepen. We organiseerden met buurttoezicht diverse acties op het gebied van high impact crimes en buurttoezicht organiseerde de eerste landelijke conferentie voor buurttoezicht. Onze boa's liepen verschillende rondes door de wijken en zo versterken de extra ogen en oren de slagkracht van het handhavende optreden.

We vergroten naleefgedrag, bestrijden overlast en criminaliteit.

We staken veel energie in het organiseren van met name preventieve en integrale acties om overlast en criminaliteit te voorkomen. Daarnaast pakten we signalen en meldingen reactief op. Onze focus lag op de prioriteiten jeugd, woninginbraken, verkeersveiligheid bij scholen en de verbeterde veiligheidsbeleving.

We voeren crisismanagement en incidentbestrijding professioneel, efficiënt en effectief uit.

We voerden ons crisismanagement en de incidentenbestrijding professioneel, efficiënt en effectief uit. We hadden een kleine hoogwaardige crisisorganisatie, waarbij sleutelfunctionarissen competent en geoefend zijn. Piketsituaties werden in intergemeentelijk verband effectief afgehandeld. Tijdens de oefeningen en trainingen bleek dat mensen goed zijn opgeleid en toegerust op hun taak in de crisisorganisatie. Ook de systeemtest van de Veiligheidsregio, waaraan ook het Beleidsteam meedeed en welke de inspectie toetste, verliep soepel en goed. De deelname aan het intergemeentelijk KLM piket liep goed. De officieren van dienst bevolkingszorg van de drie gemeenten (Krimpen a/d IJssel, Lansingerland en Maassluis) zorgden voor goede en slagvaardige afhandeling van diverse incidenten.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	3.984	4.776	4.762	4.707	55
Baten	102	106	112	95	18
Saldo van baten en lasten	-3.882	-4.670	-4.649	-4.612	-37
Gerealiseerd resultaat	-3.882	-4.670	-4.649	-4.612	-37

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 37 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Beleidsveld Afval- en afvalwatermanagement

Wat hebben we bereikt?

Het scheidingspercentage van het huishoudelijk afval steeg in 2018 opnieuw. We realiseerden eind 2018 het laatste mini-milieupark met ondergrondse containers voor de gescheiden inzameling van grondstoffen. De communicatie met de inwoners over de nut en noodzaak van afval scheiden breidden we verder uit.

Op het gebied van riolering is er in 2018 - zoals opgenomen in de evaluatie Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) - een inhaalslag gemaakt, voornamelijk op het gebied van onderzoek, planvorming en beheer. Daarnaast brachten we verbeteringen aan in de analyse van beheergegevens. In onze plannen werkten we naar de nieuwe wet- en regelgeving rond het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (klimaatadaptatie).

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?

We leveren voldoende afvoercapaciteit voor hemelwater om wateroverlast te voorkomen, pas bij zwaardere buien blijft water op straat staan.

We handelen storingsmeldingen over het riool snel en naar tevredenheid af.

We leveren een efficiënte huishoudelijke afvalinzameling.

We leveren, via de inzamelaars, een goede service en dienstverlening.

We leveren voldoende afvoercapaciteit voor hemelwater om wateroverlast te voorkomen, pas bij zwaardere buien blijft water op straat staan.

De gemeente stuurde er in 2018 op dat wateroverlast op grote schaal maximaal tweemaal per jaar voorkomt. Riolen die niet meer in goede staat zijn vervangen of renoveerden we. Gelijktijdig beoordeelden we of verbeteringen aan het rioolstelsel nodig waren en of er mogelijkheden waren voor het afkoppelen van regenwater.

We handelen storingsmeldingen over het riool snel en naar tevredenheid af.

In 2018 maakten we een inhaalslag op het gebied van onderhoud en beheer van rioolgemalen. Daardoor lukte het ons om het aantal storingsmeldingen terug te brengen en om storingsmeldingen sneller af te handelen.

In 2018 handelden we ongeveer 85% van de meldingen binnen een termijn van 5 werkdagen af. Daarmee voldeden we aan de doelstelling.

We leveren een efficiënte huishoudelijke afvalinzameling.

In 2018 haalden wij een scheidingspercentage van 55%. Omgerekend komt dit percentage neer op een resultaat van 204 kilogram restafval per inwoner per jaar. In vergelijking met vorig jaar nam het scheidingspercentage wel met ongeveer 2% toe, van 53% in 2017 tot 55% in 2018.

Eind 2018 vond de beeldvorming voor de kaderstelling voor het nieuwe Afvalbeleid plaats, een eerste stap in het realiseren van nieuw Afvalbeleid. Met dit nieuwe afvalbeleid willen we het scheidingspercentage verhogen en het aandeel restafval de komende jaren verlagen.

We leveren, via de inzamelaars, een goede service en dienstverlening.

Zowel bij de gemeente als bij de gecontracteerde afvalinzamelaar haalden we de doelstelling om binnen de gestelde termijn minimaal 85% van de meldingen af te handelen. Bij de gemeente handelden we 88% van de meldingen binnen een termijn van 5 werkdagen af. De afvalinzamelaar handelde 94% van de meldingen binnen de gestelde termijn af.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	9.286	9.625	9.817	9.816	1
Baten	12.486	11.050	11.025	11.058	-33
Saldo van baten en lasten	3.200	1.425	1.208	1.242	-34
Onttrekkingen	34	1.804	2.004	1.903	100
Toevoegingen	759	310	115	15	100
Mutaties reserves	-725	1.493	1.888	1.888	0
Gerealiseerd resultaat	2.475	2.918	3.096	3.131	-34

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 34 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Kengetallen programma 4

	Begroting 2018	Realisatie 2018
Beheer openbare ruimte		
Percentage areaal openbare ruimte met minimaal beeldkwaliteit C of het equivalent hiervan	100%	100%
Percentage producten onkruidbestrijding, zwerfvuil, vegen en maaien op minimaal beeldkwaliteitsniveau B	100%	100%
Belevingscijfer inwoners	0	7
Aantal aansprakelijkheidsstellingen	10	14
Percentage afgehandelde storingsmeldingen openbare ruimte binnen gestelde afhandelingstermijn	85%	86%
Veiligheid en leefbaarheid		
Aantal domeinen waarin buurttoezicht actief is	50	50
Aantal afstemmingsoverleggen	18	18
Aantal instructie- c.q. trainingsavonden	10	12
Aantal preventie acties boa's op prioriteit en actualiteit[1]	30	30
Aantal gecombineerde rondes boa's en buurttoezicht[2]	20	20
Aantal controles op vergunningsvoorwaarden	10	10
Aantal Beke-groepen	2	-
Percentage op minimaal niveau opgeleide en geoefende sleutelfunctionarissen	95%	95,0%
Aantal officieren van Dienst bevolkingszorg	2	2
Afval- en afvalwatermanagement		
Gemiddeld aantal keren wateroverlast bij regenval	2x/jr	1x/jr
Maximaal storingen per jaar van langer dan 24 uur aan rioolgemalen	1x/jr	1x/jr
Percentage afgehandelde storingsmeldingen riolering binnen gestelde afhandelingstermijn	85%	85%
Kg restafval per inwoner	19000 Kg	20400 Kg
Efficiënte huishoudelijke afvalinzameling met een afvalscheidingspercentage	58%	55%
Percentage afgehandelde servicemeldingen huishoudelijke afvalinzameling binnen gestelde afhandelingstermijn	85%	88%

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	24.285	28.649	27.124	26.997	127
Baten	13.522	11.883	12.099	12.640	-542
Saldo van baten en lasten	-10.762	-16.767	-15.026	-14.357	-669
Onttrekkingen	174	3.381	2.783	2.726	57
Toevoegingen	1.246	797	602	501	100
Mutaties reserves	-1.072	2.584	2.181	2.224	-43
Gerealiseerd resultaat	-11.834	-14.183	-12.845	-12.133	-712

Programma 5: Lansingerland ontwikkelt

Beoogd maatschappelijk effect

Zorgen dat Lansingerland zich ontwikkelt tot een gemeente waarin aantrekkelijk en op duurzame wijze kan worden gewoond, gewerkt en gerecreëerd.

Beleidsveld Ruimtelijke ordening

Wat hebben we bereikt?

We faciliteerden en schepten randvoorwaarden voor ontwikkelingen op het gebied van wonen, werken, recreëren en infrastructuur.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?

We faciliteren ontwikkelingen. Dit doen we door nieuwe bestemmingsplannen te maken, bestaande te actualiseren, visies en stedenbouwkundige randvoorwaarden op te stellen, aanvragen omgevingsvergunning te behandelen en waar nodig te handhaven.

Ontwikkelen van de Groene Schil om Lansingerland.

Vergroten van keuzevrijheid en een gevarieerd woningaanbod. Bieden van gevarieerde en veilige woonmilieus. Versterken van een duurzame woon- en leefomgeving.

We gaan of blijven in overleg met andere overheden om de negatieve impact van externe ontwikkelingen op de kwaliteit van wonen, leven en werken te minimaliseren. Daarbij gaat bijzondere aandacht uit naar HSL, A13/A16 en RTHA.

We faciliteren ontwikkelingen. Dit doen we door nieuwe bestemmingsplannen te maken, bestaande te actualiseren, visies en stedenbouwkundige randvoorwaarden op te stellen, aanvragen omgevingsvergunning te behandelen en waar nodig te handhaven.

Het Ruimtelijke Omgevingsberaad beoordeelde ruim 70 initiatieven om iets te ontwikkelen buiten het bestemmingsplan om (principe-verzoeken). Diverse bestemmingsplannen zijn in procedure genomen of vastgesteld. Met de vaststelling van bestemmingsplannen voor Berkel Centrum West en Bleizo Oost zetten we belangrijke stappen in de verdere ontwikkeling van onze gemeente.

Pilot Omgevingsvisie en Omgevingsplan

Het Programma Omgevingswet Lansingerland ging uit van experimenteren met de Omgevingswet via pilots, zoals de pilots Omgevingsvisie Bleiswijk en Lint-Zuid. Deze pakten wij in 2018 op. We waren in gesprek met inwoners tijdens druk bezochte publieksevenementen, zoals Koningsdag, Feest van de Smaak en het uitvoeringsconcert van Crescendo in 't Web. Het project van de omgevingsvisie Bleiswijk is eind 2018 verbreid tot een project voor een omgevingsvisie voor heel Lansingerland.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving

We behandelden 560 aanvragen om omgevingsvergunningen, waarvan ruim 99% binnen de wettelijke termijn. Toezicht voerde ruim 400 oplevercontroles uit, waarbij de ontwikkelingen op Klappolder en enkele grote distributiecentra extra aandacht vroegen.

Centrumprogramma

Voor Bergschenhoek stelden we een centrumvisie op. Deze werd gecombineerd met een schets voor de herinrichting van De Kruin. Met de vaststelling van het bestemmingsplan voor de uitbreiding van de westzijde van het centrum van Berkel zetten we een belangrijke stap op weg naar uitvoering. We werkten aan de herinrichting van het “oude centrumdeel”. Betrokkenheid van een team van relevante disciplines (stedenbouw, verkeer en projectleiding) borgde de samenhang van en coördinatie tussen deze en andere ontwikkelingen. Daarnaast vond in alle kernen regulier overleg plaats tussen winkeliers(vereniging) en de gemeente (en omwonenden).

Regionale ontwikkelingen

Lansingerland ligt centraal in de zuidvleugel van de Randstad. Dit vraagt om intensieve regionale afstemming en samenwerking op terreinen als economie, verstedelijking, natuur- en recreatie, duurzaamheid en bereikbaarheid.

Corridor A12

We maakten afspraken met de partijen in de Corridor A12 voor gezamenlijke aanpak van de logistieke hotspot Corridor A12. De samenwerkingsovereenkomst ondertekenen we in maart 2019. In het kader van de overeenkomst stelden we het bestemmingsplan voor Bleizo Oost vast en verkenden we de stedenbouwkundige mogelijkheden voor een alternatief programma op Bleizo West.

Middengebied

Partijen in de Alliantie Middengebied stelden de Mission Paper Middengebied op.

Ontwikkelen van de Groene Schil om Lansingerland.

Het Lansingerlandse deel van de Vlinderstrik (de Zuidpolder) is in 2018 ingericht. Wandelaars en fietsers weten het gebied goed te vinden. Natuurmonumenten, gesteund door een grote groep van vrijwilligers, zet het gebied goed op de kaart door het organiseren van evenementen en activiteiten. De Groenzoom krijgt steeds meer waardering: steeds meer recreanten vinden er hun weg. Maandelijks worden natuurexcursies gehouden.

Recreatieschap Rottemeren

We verlengden in 2018 de samenwerkingsovereenkomst met Staatsbosbeheer met 5 jaar voor de uitvoering van de werkzaamheden voor het Recreatieschap Rottemeren. Samen met alle deelnemende partijen en diverse stakeholder stelden we het recreatiekader voor het Recreatieschap Rottemeren op zodat deze begin 2019 vastgesteld kan worden. Het ontwerp voor de Kwaliteitsimpuls Lage Bergse Bos stelden we op met inbreng van stakeholders. In de Bleiswijkse Zoom Noord kaptten we bomen vanwege de essentaksterfte en groot onderhoud. Met stakeholders en belangstellenden wandelden we diverse keren om hier toelichting op te geven.

Vergroten van keuzevrijheid en een gevarieerd woningaanbod. Bieden van gevarieerde en veilige woonmilieus. Versterken van een duurzame woon- en leefomgeving.

Met de bouw van starterswoningen en zorgwoningen versterkten we het gevarieerde woningaanbod, ingebed in het bestaande dorps woonmilieu, te midden van het stedelijk gebied. Ook in 2018 waren we weer actief bezig met de uitvoering van de woonvisie om diversiteit te vergroten. Zo zijn er starterskoopwoningen in Parkzoom, Bergschenhoek in de verkoop gegaan. Ontwikkelen we voor jongeren en ouderen appartementen in het centrum van Berkel & Rodenrijs en zijn er met CPO ouderenwoningen op een van de eilanden in Bleiswijk gerealiseerd. Met de regio bereikten we overeenstemming over de woningbouwopgave en de regionale spreiding van sociale huurwoningen. De regio legt dit ter instemming voor aan de Provincie. In 2018 voerden wij de prestatie afspraken met de woningbouwcorporaties en huurdersvereniging uit over het bestaande volkshuisvestingsbeleid.

We gaan of blijven in overleg met andere overheden om de negatieve impact van externe ontwikkelingen op de kwaliteit van wonen, leven en werken te minimaliseren. Daarbij gaat bijzondere aandacht uit naar HSL, A13/A16 en RTHA.

HSL

Lansingerland participeert met de Stichting Stop Geluidsoverlast HSL in het corealisatieproces van het Ministerie van I&M en ProRail om te komen tot een maatregelenpakket voor geluidsreductie. De uitvoering van dit pakket start in 2020. Deze partijen lichtten in september 2018 tijdens een gecombineerde bewoners/raadsavond gezamenlijk de stand van zaken toe en legden uit wat nog moet gebeuren.

RTHA

De Bestuurlijke Regiegroep RTHA (BRR), waarin Lansingerland participeert samen met de provincie Zuid-Holland, Rotterdam en Schiedam, formuleerde regiodoelen, die van belang zijn voor de omgeving van de luchthaven. Zo onderzocht de BRR in 2018 de mogelijkheid van een nieuwe locatie voor uitplaatsing van de traumahelikopter. Dit bleek niet haalbaar. Ook werkte de BRR samen met de Commissie Regionaal Overleg (CRO) aan het opzetten van een plan van aanpak voor de actualisatie van hinderbeperkende maatregelen. Een kwartiermaker onderzocht namens de BRR de wenselijkheid van het instellen van een omgevingsombudsman. Voor het instellen hiervan was onvoldoende draagvlak bij een aantal betrokken partijen.

A16 Rotterdam

We voerden overleg met onze regionale partners, de gemeente Rotterdam, Provincie, Rijkswaterstaat en aannemer De Groene Boog (DGB) om de impact van het project A16 Rotterdam op onze gemeente te minimaliseren en om extra omgevingskwaliteit (inpassing, verbindingen) te realiseren. We zien erop toe dat RWS/DGB goed omgevingsmanagement toepast (bewoners volledig en tijdig informeert) middels (pers)bijeenkomsten, rondleidingen, videoboodschappen.

Noordas/Vlinderstrik/Triangelpark

Het recreatiegebied in de Zuidpolder kwam in 2018 gereed. De belevenisboerderij aan de oude Bovendijk is geopend. De gemeente Rotterdam startte de planvorming ten behoeve van de inrichting Schiebroekse polder op. Lansingerland ziet toe op een goede aanhechting van het gebied op onze gemeente. Het Triangelpark als laatste schakel in de groene verbinding tussen Rotte en Schie kan niet los worden gezien van de aanleg van de A16 Rotterdam. De door Lansingerland gewenste inrichting voert de aannemer van de snelweg, De Groene Boog, gelijktijdig met de aanleg van de A16 Rotterdam uit.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	5.526	5.676	5.881	8.068	-2.187
Baten	8.213	1.880	4.704	5.232	-528
Saldo van baten en lasten	2.687	-3.796	-1.177	-2.836	1.659
Onttrekkingen	100	94	698	631	67
Toevoegingen	80	41	141	128	12
Mutaties reserves	20	53	557	503	55
Gerealiseerd resultaat	2.707	-3.743	-619	-2.333	1.714

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 2.840 (-)	WTZI-Vastgoed PG B.V. heeft een perceel aan de Bergweg-Zuid 90 te Bergschenhoek gekocht. De minister van VROM heeft daarna het "Aanwijzingsbesluit luchtvaartterrein Rotterdam Airport" genomen. Daarop heeft de gemeenteraad het bestemmingsplan "Geluidszones Rotterdam The Hague Airport" vastgesteld. Hierdoor kunnen de oorspronkelijke bouwplannen van WTZI-Vastgoed PG B.V. niet plaatsvinden en moet er planschade aan hen worden betaald. Dit betekent dat we in de jaarrekening 2018 een voorziening (verplichting) laten opnemen van € 2,84 miljoen. Dit bedrag komt dan ten laste van het resultaat 2018 en leidt tot een nadeel op dit beleidsveld. Dat de gemeente zelf een eventuele schadevergoeding weer kan verhalen op het Rijk mogen we op grond van de verslaggevingsregels nog niet meenemen. Op basis van de huidige inzichten verwachten we wel dat dit in de toekomst het geval zal zijn. In het jaar waarin het schadeverhaal definitief wordt ontstaat dan een (incidenteel) voordeel.
€ 145 (+)	In 2018 is op de post Omgevingswet een bedrag over van € 145.000. In 2017 is een inschatting gemaakt over de fasen van de werkzaamheden. Door ervaringen die we opdoen tijdens dit proces is het helder geworden dat het vooraf lastig is in te schatten wanneer welke kosten exact gemaakt worden in welk jaar in het gehele proces om de omgevingswet te implementeren.
€ 1.300 (+)	Er zijn € 1.300.000 hogere legesinkomsten ontvangen dan bij de Zomerrapportage 2018 voorzien. Dit is te verklaren door meer grote bouwvragen van bedrijven, meer aanvragen door projectontwikkelaars dan voorzien, hoger vastgestelde bouwkosten dan oorspronkelijk opgegeven en inkomstenderving door groene leges (verrekend met de lasten in dit beleidsveld).
€ 800 (-)	De lagere baten van € 800.000 komen doordat het Polderhuis niet is verkocht in 2018. Dit was bij de Zomerrapportage wel voorzien. De verkoop is vertraagd doordat later bodemverontreiniging is geconstateerd. Dit verschil hadden we niet eerder kunnen weten.
€ 100 (+)	Door een vertraging in de start van de aanleg van de geluidsschermen langs de N209 is € 100.000 niet besteed. Hiervoor ontvingen we in het verleden subsidies, welke op de balans staan. Deze zijn in 2018 daardoor minder aangesproken en kunnen in volgende jaren nog worden gebruikt.
€ 60 (+)	We begonnen in 2018 met de pilot omgevingsvisie bleiswijk en een pilot omgevingsplan Lint Zuid, waarvoor een bedrag was geraamd. Inmiddels is er een scope-wijziging geweest waardoor we ons nu gaan inzetten op een omgevingsvisie voor de gehele gemeente, in 2021. Door deze scopewijziging is er vertraging opgetreden in het proces.
€ 94 (+)	Enkele budgetten voor groot onderhoud aan gemeentelijk vastgoed niet zijn besteed. Dit levert een voordeel op van circa € 94.000. € 54.000 hiervan betreft onderhoud n.a.v. een overdracht van een binnentuin in Bleiswijk.
€ 66 (+)	We hebben meer kosten kunnen verhalen via anterieure overeenkomsten. Daarnaast was de uitkomst van enkele offertetrajecten voordelig. Hierdoor hebben we € 66.000 minder uitgegeven op Structuur- en bestemmingsplannen.
€ 147 (+)	Dit verschil wordt veroorzaakt door verschillen in de apparaatskosten en wordt toegelicht in de toelichting van de staat van baten en lasten.
€ 69 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Beleidsveld Infrastructuur en mobiliteit

Wat hebben we bereikt?

Lansingerland en haar kernen zijn snel en veilig bereikbaar via de auto, openbaar vervoer en fiets. Steeds meer inwoners maken gebruik van de fiets en het openbaar vervoer. Het fietsverkeer wordt veiliger.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?

We werken aan de bevordering van fietsgebruik en de fietsveiligheid.

We werken aan een adequate en vlotte verkeerscirculatie.

We werken aan een toename van het aantal OV reizigers

We werken aan de bevordering van fietsgebruik en de fietsveiligheid.

In januari stelde de Raad het Fietsveiligheidsplan vast. De aanpak van de rotondes Klapwijkseweg- Boterdorpseweg is uitgewerkt. De verlichting langs het Landscheidingsfietspad is gaan branden.

We werken aan een adequate en vlotte verkeerscirculatie.

In de planvorming voor de centrumontwikkeling Berkel-west is nadrukkelijk de verkeersafwikkeling meegenomen. Samen met Provincie Zuid-Holland pakten we het modelonderzoek naar de verkeerseffecten van de A16 op. We stelden een plan op voor een vrijliggende fietsverbinding langs het Berkels Dijkje.

We werken aan een toename van het aantal OV reizigers

Het gebruik van metrolijn E blijft stijgen. In 2018 hebben we financiële afspraken gemaakt met de MRDH over de frequentieverhoging richting Rotterdam (met een keurvoorziening in Pijnacker) op de E-lijn. Met RET en MRDH namen we de plannen in voorbereiding voor een opwaardering van vervoerknoop Rodenrijs. Eind 2018 stapten de eerste reizigers op de trein bij station Lansingerland-Zoetermeer.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroet 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	767	903	1.077	922	155
Baten	31	15	15	82	-67
Saldo van baten en lasten	-736	-887	-1.062	-839	-222
Onttrekkingen	0	0	74	74	0
Gerealiseerd resultaat	-736	-887	-987	-765	-222

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 140 (+)	In de meerjarenbegroting 2018 is structureel € 250.000 opgenomen voor het onderhoud en beheer van de vervoersknoop Bleizo. In 2018 hebben wij hiervan de ondersteuning bij het opstellen van het beheerplan en de voorbereiding op de overdracht van de vervoersknoop bekostigd. Incidenteel blijft € 140.000 over omdat wij, vooruitlopend op de overdracht aan de gemeente en de nog lopende garanties van de aannemer, nauwelijks onderhoudskosten hebben. Het budget van € 250.000 is een gemiddeld bedrag gebaseerd op het onderhoud over meerdere jaren. De uitgaven voor beheer en onderhoud zullen met de jaren fluctueren en bij de Zomerrapportage zullen we hiervoor een structurele financiële oplossing zoeken.
€ 82 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Beleidsveld Economische ontwikkeling

Wat hebben we bereikt?

Een aantrekkelijk ondernemersklimaat in Lansingerland trok nieuwe bedrijven aan, zorgde ervoor dat gevestigde bedrijven behouden bleven en faciliteerde de lokale economie om vitale, levendige en aantrekkelijke kernen te stimuleren.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?

We geven uitvoering aan de economische visie

We stimuleren de glastuinbouwsector in Lansingerland.

We werken in regionaal verband aan de het economisch vestigingsklimaat

We voeren het marktreglement en het standplaatsenbeleid uit.

We geven uitvoering aan de economische visie

Uitvoering geven aan de economische agenda deden we met de ontwikkeling van de centrumgebieden, de uitgifte van kavels op bedrijventerreinen en ondersteuning van de aanwezige ondernemers. We investeerden in het plein bij het Vierkantje, stelden een centrumvisie op voor Bergschenhoek en schreven een aanbesteding uit voor de herontwikkeling van de Snip in Bleiswijk, waarbij versterking van het centrum een van de thema's was. We spanden ons in om subsidies te verkrijgen bij de MRDH. Zo wees de MRDH subsidies toe voor de professionalisering en revitalisering van Berkel Centrum.

We verkochten grond op de diverse bedrijfsterreinen.

In 2018 voerden we het haalbaarheidsonderzoek van de Holland Rail Terminal (HRT) uit. Dit onderzoek toonde aan dat realisatie mogelijk is. In 2018 is er een positieve business case en een maatschappelijke kosten-baten analyse uitgevoerd. De Provincie Zuid-Holland heeft besloten dat de voorkeurslocatie voor de railterminal Bleiswijk is.

We stimuleren de glastuinbouwsector in Lansingerland.

In de top 100 meest invloedrijke greenport bedrijven staan 11 in Lansingerland gevestigde bedrijven. Daarmee zijn we erin geslaagd onze toppositie te behouden en te verstevigen.

Ter ondersteuning van het lokale bedrijfsleven bezochten wij China en Duitsland. Diverse handelscontracten zijn (mede) hierdoor gesloten. Tegelijkertijd ontvingen wij -op verzoek van het lokale bedrijfsleven- diverse internationale delegaties uit Canada, China en Singapore.

Ook op regionaal niveau (MRDH, Provincie en Rijk) zetten wij de verschillende innovatieve bedrijfsinitiatieven op de agenda, waardoor (financiële) steun ontstond voor diverse doorbraakprojecten, waaronder Digital Greenhouse en Fossielvrije Kas.

Om de sector te promoten als toekomstige werkgever, organiseerden wij samen met Wageningen UR Glastuinbouw het 'Feest van de Smaak'. Daarnaast faciliteerden wij Lentiz MBO Oostland bij hun vestiging in Lansingerland.

We werken in regionaal verband aan de het economisch vestigingsklimaat

In 2018 leverden we een bijdrage in de MRDH voor regionaal beleid op het terrein van detailhandel, bedrijventerreinen en kantoren. De MRDH stelde een strategie werklocaties op. Dit biedt kaders voor de invulling van onze toekomstige en huidige werklocaties.

We voeren het marktreglement en het standplaatsenbeleid uit.

In 2018 was er wekelijks een markt op de woensdag in het centrum van Berkel. In juni 2018 verplaatsten we de markt, als gevolg van de herinrichting van het centrum van Berkel en Rodenrijs, tijdelijk naar het marktterrein aan de Westersingel/ Gemeentewerf. In 2018 was het, net als andere jaren, belangrijk de weekmarkt in Berkel Centrum minimaal in zijn huidige omvang te behouden, en met standplaatsen te blijven werken in de (winkel)kernen. De bezettingsgraad van de weekmarkt was ruim 95%. Er bleef voldoende animo bij ondernemers voor een plek op de weekmarkt. In de kernen Bergschenhoek en Bleiswijk zijn er geen markten, maar staan er op een vaste dag meerdere standplaatshouders. In alle kernen is er voldoende aanbod van (vaste) standplaatsen.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	679	559	682	693	-11
Baten	217	124	252	262	-10
Saldo van baten en lasten	-462	-435	-430	-431	1
Gerealiseerd resultaat	-462	-435	-430	-431	1

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 1 (-)	Niet nader toegelichte verschillen.

Beleidsveld Duurzaamheid

Wat hebben we bereikt?

We werkten verder aan het ontwikkelen van Lansingerland tot een duurzame energieneutrale gemeente, met een klimaatbestendig, leefbaar en gezond bedrijfsleven als speerpunt van onze gemeente.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?

Uitvoeren van het Actieprogramma Realistisch Duurzaam

Vastellen en uitvoeren visie en strategie 2050

Uitvoeren van het Actieprogramma Realistisch Duurzaam

In 2018 begeleidden wij de pilot 'van gas los' inclusief subsidieaanvraag bij Ministerie van BZK. We organiseerden voor onze inwoners een energiemarkt en drie energie cafés om hen voor te lichten over de energietransitie. Regionaal hebben wij onze samenwerking met LTO en Pijnacker-Nootdorp en omliggende gemeentes opgezet en belangrijke stappen gezet voor de energietransitie in de glastuinbouw. Op regionaal niveau (MRDH, Provincie en Rijk) zetten wij de verschillende innovatieve bedrijfsinitiatieven op de agenda, waardoor (financiële) steun ontstond voor diverse doorbraakprojecten, waaronder Digital Greenhouse en Fossielvrije Kas.

In 2018 zetten wij de eerste stappen in het actieprogramma 'ruimtelijke adaptatie Lansingerland, met in 2018 de duurzaamheidsvisie water, een Stress-test en de opzet van het 'Tuin van de Toekomst' programma. Daarnaast zijn verschillende projecten opgepakt om de eigen bedrijfsvoering te verduurzamen, zoals zonnepanelen op gemeentelijke gebouwen, laadpalen, elektrische bedrijfsauto's en het scheiden van afval.

Vastellen en uitvoeren visie en strategie 2050

In 2017/ 2018 stelden we met partners intern en extern een gedragen duurzaamheidsvisie op. Deze is eind 2018 voorgelegd aan de raad, maar nog niet vastgesteld (oranje), omdat de raad heeft besloten begin 2019 een beeldvormende avond te organiseren. We zijn gestart met het uitwerken van een uitvoeringsagenda die de basis vormt voor onze activiteiten de komende jaren.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	182	380	880	835	45
Baten	0	0	18	18	0
Saldo van baten en lasten	-182	-380	-862	-817	-45
Onttrekkingen	70	0	0	0	0
Gerealiseerd resultaat	-112	-380	-862	-817	-45

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 45 (+)	Niet nader toegelichte verschillen.

Kengetallen programma 5

Begroting 2018		Realisatie 2018
Ruimtelijke ordening		
Aantal starterswoningen	100	In ontwikkeling 80 (plus 31 voor starters in sociale huursegment)
Aantal zorgeenheden	25	25
Aantal gehuisveste statushouders (taakstelling)	PM (minder dan 80)	63
Aantal nieuwbouwwoningen	Gemiddeld ca. 400-500	177
% aanvragen voor omgevingsvergunning binnen wettelijke termijn afgehandeld	98%	99%
Aantal aanvragen	650	560
Aantal ingetrokken vergunningen	-	-
Aantal handhavingszaken	50	140
-waarvan verzoek om handhaving afgehandeld	-	-
-uitmondend in last onder dwangsom, resp. last onder bestuursdwang	10, resp. 1	9, resp 1.
Aantal geactualiseerde bestemmingsplannen	3	2
Aantal planuitwerkingen	8	6
Aantal beoordeelde principe verzoeken	70	70
Aantal bestemmingsplannen nieuwe ontwikkelingen	10	8
Infrastructuur en mobiliteit		
Ontwikkeling slachtofferongevallen	95	81
Aantal Ov-reizigers	14.000	13.960
Gemiddelde snelheid Lansingerland-ring (NB: = 95% provinciale infrastructuur)	55 km/u	54,9 km/u
Economische ontwikkelingen		
Aantal bedrijven	3.050	3.008
Vloeroppervlak winkels	77.500	80.483
Aantal verkochte kavels op bedrijventerrein	6	16
Bezettingsgraad markt	1	1
Aantal parkmanagementorganisaties	6	6
Aantal bijeenkomsten met bedrijfsleven	3	3
Aantal Bedrijven InvesteringsZones (BIZ)	2	2
Duurzaamheid		
De hoeveelheid vermeden CO2 uitstoot	200 ton CO2	Niet bekend
De hoeveelheid duurzaam opgewekte energie	45.000 Kwh	Niet bekend
Het aantal opgestarte initiatieven en projecten	40	Niet bekend

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	7.154	7.517	8.520	10.518	-1.998
Baten	8.460	2.019	4.990	5.595	-605
Saldo van baten en lasten	1.306	-5.498	-3.530	-4.923	1.393
Onttrekkingen	170	94	772	705	67
Toevoegingen	80	41	141	128	12
Mutaties reserves	90	53	632	577	55
Gerealiseerd resultaat	1.397	-5.445	-2.898	-4.346	1.448

Programma 6: Grondzaken

Beoogd maatschappelijk effect

Het mogelijk maken van de ontwikkelingen in ruimtelijke ordening, volkshuisvesting en economische / maatschappelijke doelstellingen realiseerbaar maken.

Beleidsveld Vastgoedbeleid

Wat hebben we bereikt?

We zetten ons vastgoed efficiënter in door verkoop, herontwikkeling, verbouwen en meer verhuur. De aanpassingen aan het gemeentehuis zijn in 2018 afgerond. Tenslotte zijn we gestart met het verduurzamen van ons vastgoed.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?

We geven uitvoering aan het vastgoedbeleid en voeren de toekomstvisie verder uit.

We streven naar een efficiënt gebruik van onze maatschappelijke panden om te komen tot een gezonde exploitatie.

We geven uitvoering aan het vastgoedbeleid en voeren de toekomstvisie verder uit.

We streefden ernaar om in 2018 drie panden te verkopen. In 2018 verkochten we één pand, aan de Notaris Kruytstraat (oranje). Voor de Laan van Koot, de Snip en Polderhuis zijn de onderhandelingen om te komen tot verkoop nog niet afgerond. Voor Pecto's, Anthuriumsingel, Smitshoek, Bosland streefden we naar intensiever gebruik van het vastgoed. In ons gemeentehuis verhuurden we meer. In 2018 rondde we de aanpassingen aan het gemeentehuis af en startten we met de verbouwing van het Spectrum tot Cultuurfabriek. Inmiddels vestigden diverse verenigingen zich al in de Cultuurfabriek.

We streven naar een efficiënt gebruik van onze maatschappelijke panden om te komen tot een gezonde exploitatie.

De aanbesteding van het beheer van een groot deel van onze portefeuille is eind 2017 afgerond en gewonnen door Sportfondsen. Sportfondsen is vanaf 1-1-2018 beheerder van een groot aantal panden in Lansingerland. Dit is inclusief bijbehorende service, schoonmaak en energiebesparing.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	195	310	291	308	-17
Baten	5	5	5	6	-1
Saldo van baten en lasten	-190	-305	-286	-301	16
Ottrekkingen	25	0	0	0	0
Gerealiseerd resultaat	-165	-305	-286	-301	16

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 16 (-)	Niet nader toegelichte verschillen.

Beleidsveld: Grondexploitatie

Wat hebben we bereikt?

We gaven diverse gronden uit en ondertekenden realisatie- en verkoopovereenkomsten.

Wat hebben we daarvoor in 2018 gedaan?
We verkopen bouwgronden conform de uitgifteplanning in de grondexploitaties
We verkopen bouwgronden voor een marktconforme prijs.
We leveren extra inspanningen op het gebied van marketing en acquisitie vooral voor bedrijfsterreinen om de geraamde omzet te kunnen halen.
We zorgen ervoor dat grondexploitaties en de inschattingen van de risico's actueel zijn.
We beperken de negatieve effecten van de bestaande risico's zo veel mogelijk.

We verkopen bouwgronden conform de uitgifteplanning in de grondexploitaties

Wij sloten een realisatieovereenkomst voor een deel van Westpolder-Bolwerk en een samenwerkingsovereenkomst voor Berkel Centrum. Voor Meerpolder sloten we een realisatieovereenkomst voor de laatste twee appartementengebouwen van de Klapwijkse Pier. In Wilderszijde (in exploitatie) zijn alle vrije kavels onder optie. Op bedrijvenpark Leeuwenhoekweg zijn vrijwel alle gronden nu verkocht en op bedrijvenpark Oudeland gaven we in 2018 ruim 10 ha aan grond uit en sloten voor nog eens 13 ha reserveringsovereenkomsten.

In totaal zijn er in 2018 191 woningen opgeleverd. Dit is lager dan bij het MPG 2018 verwacht en komt vooral door vertragingen in de bouw door een tekort aan menskracht en materialen. Nieuwbouwwoningen op basis van vergunningaanvragen na 1 juli 2018 moeten verplicht zonder gasaansluiting worden opgeleverd. Ook dit had invloed op de planning van projecten.

We verkopen bouwgronden voor een marktconforme prijs.

Wij verkopen gronden altijd voor een marktconforme prijs, in aansluiting op de nota Grondbeleid en Kaderbrief Grondprijzen. De verkoopprijzen komen op diverse manieren tot stand. Bijvoorbeeld via een openbare aanbesteding (hieruit volgt automatisch de marktconforme prijs), taxatie, vergelijkingsprijzen of conform de al eerder gesloten contracten.

We leveren extra inspanningen op het gebied van marketing en acquisitie vooral voor bedrijfsterreinen om de geraamde omzet te kunnen halen.

In 2018 voerden wij het marketing- en acquisitieplan voor bedrijventerreinen, nationaal en internationaal, verder uit. In gesprekken met marktpartijen merkten wij dat de bekendheid van onze bedrijventerreinen is vergroot. In 2018 sloten wij diverse verkoopovereenkomsten en (betaalde) reserveringsovereenkomsten voor de bedrijventerreinen Oudeland, Leeuwenhoekweg en Prisma. Onze omzetdoelstelling voor 2018 behaalden we hiermee ruimschoots.

We zorgen ervoor dat grondexploitaties en de inschattingen van de risico's actueel zijn.

Alle grondexploitaties actualiseren we jaarlijks (per 1-1) en stellen we gelijktijdig met de Jaarrekening vast via de Meerjaren Prognose Grondexploitaties (MPG). Bij de Begroting rapporteren we in de paragraaf Grondbeleid op hoofdlijnen over de voortgang (grote afwijkingen) en een globale doorkijk naar het eerstvolgende MPG. Bij de actualisatie van de grondexploitaties beoordelen we ook opnieuw de risico's en stellen deze waar nodig bij. Ook in 2018 vond deze actualisatie en tussentijdse rapportage plaats.

We beperken de negatieve effecten van de bestaande risico's zo veel mogelijk.

We wegen de mogelijke risico's in de toekomst af. Voor de bekende risico's formuleren wij beheersmaatregelen. Bij de Begroting en de Jaarrekening informeren we de raad over de risico's en de mogelijke effecten hiervan via de paragraaf Weerstandsvermogen en paragraaf Grondbeleid.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	29.567	33.122	23.798	70.976	-47.177
Baten	30.044	32.455	23.209	77.647	-54.439
Saldo van baten en lasten	477	-666	-590	6.672	-7.261
Onttrekkingen	4.922	15	85	1.929	-1.844
Toevoegingen	5.933	0	0	9.837	-9.837
Mutaties reserves	-1.011	15	85	-7.908	7.993
Gerealiseerd resultaat	-534	-652	-505	-1.237	732

Waar zitten de financiële afwijkingen?

Bedragen x € 1.000

Waar zitten de financiële afwijkingen?	
€ 7.261 (+)	Het verschil op het beleidsveld grondexploitaties wordt verklaard door een positief resultaat op de Meerjaren Prognose Grondexploitaties van 7,84 mln. Het voordeel uit tussentijdse winstneming bedraagt € 4,29 miljoen (nader toegelicht in de paragraaf grondbeleid). Daarnaast valt er een bedrag van € 3,17 vrij vanuit de verliesvoorziening. Ook valt de geprognosticeerde toevoeging aan de verliesvoorziening voor de grondexploitaties a € 798.000 vrij. Op basis van het MPG vindt er namelijk geen toevoeging aan de verliesvoorziening plaats, maar een vrijval. Door het afsluiten van twee grondexploitaties wordt per saldo een nadeel van € 0,42 miljoen gerealiseerd. De resultaten van de grondexploitaties worden conform de nota Reserves en Voorzieningen 2016 voor resultaatbestemming verrekend met de Algemene Reserve. Tegenover de tussentijdse winstneming, de mutaties in de verliesvoorziening en de afsluiting van grondexploitaties staan reserveboekingen in programma 7. Voor een verdere toelichting verwijzen wij naar de paragraaf Grondbeleid.

Kengetallen programma 6

	Begroting 2018	Realisatie 2018
Vastgoedbeleid		
Aantal verkochte panden	3	1
Grondexploitatie		
Aantal woningen (opleveren)	350	191
Verkoop van bedrijventerreinen binnen eigen grexen	2,6 ha	ca. 12 ha
Aantal actualisaties van de grexen, inclusief risico's	1	1

Wat heeft het gekost?

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	29.762	33.432	24.089	71.283	-47.194
Baten	30.049	32.460	23.214	77.653	-54.440
Saldo van baten en lasten	287	-971	-875	6.370	-7.245
Onttrekkingen	4.947	15	85	1.929	-1.844
Toevoegingen	5.933	0	0	9.837	-9.837
Mutaties reserves	-986	15	85	-7.908	7.993
Gerealiseerd resultaat	-699	-956	-791	-1.538	747

Overzicht: Algemene dekkingsmiddelen

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de algemene dekkingsmiddelen toegelicht. Dit zijn inkomsten die niet specifiek toe te rekenen zijn aan een bepaald programma, maar waarmee uiteindelijk de saldi van de programma's 1 tot en met 6 kunnen worden gedekt. In de staat van Baten en Lasten (hoofdstuk 4.1) is de (financiële) samenhang tussen de programma's en algemene dekkingsmiddelen weergegeven.

Overzicht algemene dekkingsmiddelen

Het overzicht van algemene dekkingsmiddelen en de post onvoorzien is als volgt:

Bedragen x € 1.000

	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten					
Lokale heffingen	439	375	395	390	-5
Algemene uitkering gemeentefonds	0	0	0	0	0
Dividend	74	6	106	104	-2
Financieringsfunctie	3.946	-381	5.925	5.504	-421
Algemene dekkingsmiddelen	978	3.257	1.563	1.646	83
Onvoorzien	0	250	100	0	-100
Subtotaal lasten	5.437	3.507	8.088	7.644	-444
Baten					
Lokale heffingen	15.345	15.273	15.272	15.427	155
Algemene uitkering gemeentefonds	57.747	61.116	61.089	61.208	118
Dividend	3.372	3.216	3.074	3.082	7
Financieringsfunctie	4.762	-317	6.004	5.690	-313
Algemene dekkingsmiddelen	1.478	835	1.569	1.891	322
Onvoorzien	0	0	0	0	0
Subtotaal baten	82.703	80.125	87.008	87.298	289
Resultaat voor bestemming	77.266	76.617	78.920	79.654	734
Toevoeging reserves	12.582	65	1.000	969	32
Onttrekking reserves	1.011	577	1.416	1.394	21
Resultaat na bestemming	65.695	77.129	79.336	80.080	724

Lokale heffingen

De hogere baten OZB wordt verklaard door een lager leegstandspercentage bij niet-woningen dan waarvan in de begroting (15% t.o.v. 6%) is uitgegaan. Een dempend effect hierop is de lagere totaal areaalwaarde niet-woningen. Deze is 1% lager dan begroot.

Bedragen x € 1.000

	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Onroerende zaakbelasting	14.801	14.733	14.717	14.890	173
Hondenbelasting	304	295	309	297	-12
Precariobelasting, kabels en leidingen	201	200	200	201	1
Precariobelasting	39	45	45	39	-6
Totaal	15.345	15.273	15.272	15.427	155

Algemene uitkering uit het gemeentefonds

Het gemeentefonds vormt de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Twee factoren bepalen de uitkering aan een gemeente:

- De totale omvang van het gemeentefonds. De omvang hangt met name af van de algemene groei en van taakmutaties. Het gemeentefonds is gekoppeld aan de rijksuitgaven. Als het Rijk meer uitgeeft, gaat het gemeentefonds ook omhoog en omgekeerd.
- Het aandeel van een gemeente in de totale omvang van het gemeentefonds. Dit aandeel hangt af van de zogenaamde verdeelmaatstaven. Het aantal inwoners is een voorbeeld van een verdeelmaatstaf. In totaal zijn er circa 50 verdeelmaatstaven.

De algemene uitkering 2018 is berekend op basis van het decembercirculaire 2018. Dit geeft het volgende overzicht:

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Baten	57.747	61.116	61.089	61.208	-118
Gerealiseerd resultaat	57.747	61.116	61.089	61.208	-118

Dividend

Jaarlijks ontvangt de gemeente dividend over haar deelnemingen. In 2018 ontvangen wij het dividend van het jaar 2017. Over het dividendjaar 2018 geeft dat het onderstaande overzicht.

In de jaarrekening 2018 is, op basis van het besluit van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van Eneco, Stedin en de BNG, het dividend verantwoord dat betrekking heeft op het aan de aandeelhouders uit te keren deel van het rekeningresultaat 2017 van deze ondernemingen. Verdere uitwerking van de resultaten staat vermeld in de paragraaf verbonden partijen

Bedragen x1000

Exploitatie	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten	74	6	106	104	2
Baten	3.372	3.216	3.074	3.082	-7
Saldo van baten en lasten	3.298	3.211	2.969	2.978	-9
Gerealiseerd resultaat	3.298	3.211	2.969	2.978	-9

Saldo van de financieringsfunctie

Het saldo van de financieringsfunctie bestaat uit het renteresultaat. Het renteresultaat ontstaat door het verschil tussen de werkelijk betaalde rente en de doorbelaste rente. De systematiek achter het renteresultaat wordt toegelicht in de paragraaf Financiering en Treasury.

Algemene stelposten en post onvoorzien

Stelpost Formatie en inhuur

De stelpost formatiegroei en inhuurbudget geeft een saldo van € 462.000. Deze stelposten hebben een relatie met de formatie- en inhuurbudgetten van de individuele afdelingen en de overheadsbudgetten. De ambtelijke organisatie stuurt op het totaal van deze budgetten. Individuele afdelingen kunnen een beroep doen op een budget uit het centraal budget wanneer er knelpunten zijn in de formatie. De samenhang en toelichting tussen deze stelpost en de verschillende afdelingsbudgetten vind plaats bij de verschillenanalyse per programma.

Stelpost Areaaluitbreiding

In 2018 is bij de zomerrapportage de begrote stelpost areaaluitbreiding voor € 140.000 ingezet voor nieuw areaal in beheer. Het betreft een structureel bedrag. Het resterende bedrag van € 295.000 raamden we bij de zomerrapportage incidenteel af van de stelpost.

Stelpost Bezuiniging Sociale Panden

De stelpost is ingevuld met de verkoop van de Notaris Kruytstraat en het Polderhuis en afgeraamd bij de zomerrapportage 2018

Stelpost Nieuw beleid

Deze stelpost ter hoogte van € 30.000 is afgeraamd bij de zomerrapportage 2018 in het kader van het coalitieakkoord

	Bedragen x € 1.000				
	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Stelpost Formatiegroei en inhuur	0	1.752	462	0	-462
Stelpost Areaaluitbreiding	0	435	0	0	0
Stelpost bezuinigingen Sociale panden	0	-156	-110	0	110
Stelpost Nieuw Beleid	0	30	0	0	0
Overige Algemene dekkingsmiddelen	0	214	0	0	0
Stelpost onvoorzien incidenteel	0	250	100	0	-100
Totaal	0	2.525	452	0	-452

Overzicht: Overhead

Inleiding

Na de vernieuwingen in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) wordt voorgeschreven dat de baten en lasten van overhead niet meer onder de afzonderlijke programma's worden opgenomen. Overhead is gedefinieerd als 'alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van het primaire proces'. Met ingang van 2017 begroten we op een centrale begrotingspost: het 'overzicht overhead'. In deze begrotingspost zijn de huisvestingslasten, de automatiseringslasten en diverse materiele overheadlasten (drukwerk, opleidingskosten, catering, etc.) opgenomen. Daarnaast zijn de personele lasten opgenomen van die functies die we op grond van de 'notitie overhead' van de commissie BBV kwalificeren als overhead.

Om inzichtelijk te maken waar de overhead uit bestaat, is deze verdeeld in vier onderdelen:

- personeel,
- uitbestede bedrijfsvoering,
- huisvesting
- automatisering.

Daarnaast geven inzicht in de doorbelasting van een deel van de Overhead aan de grondexploitaties.

In de tabel hieronder geven wij inzicht in de realisatie van de overhead afgezet begroting 2018 en realisatie 2017.

Overzicht Overhead

	Bedragen x € 1.000				
	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten					
Huisvesting	1.899	1.969	2.173	1.947	225
Automatisering	1.581	1.817	1.572	1.820	-247
Uitbestede bedrijfsvoering	639	681	689	686	2
Personeel	10.049	11.205	10.658	11.124	-466
Grondexploitaties (dekking)	-770	-1.099	-1.249	-1.175	-74
Subtotaal lasten	13.398	14.573	13.842	14.402	-560
Baten					
Huisvesting	160	165	113	126	-13
Automatisering	0	0	42	47	-5
Uitbestede bedrijfsvoering	0	0	0	0	0
Personeel	18	20	20	3	18
Grondexploitaties (dekking)	0	0	0	0	0
Subtotaal baten	179	185	175	176	-1
Gerealiseerd resultaat	13.219	14.389	13.667	14.226	-559

Huisvesting

De huisvestingskosten bestaan uit alle kosten gerelateerd aan het gemeentekantoor en de gemeentewerf. Dit zijn onder andere de kapitaallasten, onderhoudskosten, diverse belastingen en heffingen, gas-, water- en elektriciteitskosten en verzekeringspremies. De opbrengsten betreft de verhuur van delen van het gemeentekantoor aan derden.

Automatisering

Tot de automatiseringskosten worden de kosten gerekend voor hard- en software voor algemeen gebruik (b.v. Corsa en intranet) en de kosten voor hard- en software voor de ondersteunende afdelingen (b.v. Key2Financiën en Centric). De hard- en software die direct toe te rekenen zijn aan activiteiten zijn doorbelast naar de betreffende programma's (v.b. Suite4Sociale regie, Key2Burgerzaken en Key2GBA).

Uitbestede bedrijfsvoering

Uitbestede bedrijfsvoering zijn werkzaamheden die tot de overhead worden gerekend volgens de BBV, maar die de gemeente Lansingerland heeft uitbesteed aan derden. Het gaat om kosten voor de catering voor zowel het bedrijfsrestaurant als ook voor de catering tijdens commissie- en raadsvergaderingen. De kosten voor het externe archief, schoonmaak, onderhoud van de elektrische fietsen en scooters, onderhoud van de planten in het gemeentekantoor en de beveiliging worden gerekend tot de uitbestede bedrijfsvoering.

Personeel ondersteunende afdelingen + Personeel uitvoerende afdelingen

De post personeel bestaat uit de medewerkers van de ondersteunende afdelingen en de medewerkers van de uitvoerende afdelingen die tot de overhead worden geteld conform de definitie 'overhead' van de BBV. Tot de ondersteunende afdelingen worden onder andere gerekend de directie, bestuurszaken, concern control, personeel en organisatie, automatisering, communicatie, facilitaire zaken en financiën. De overhead van de uitvoerende afdelingen bestaat uit de afdelingshoofden, teamleiders voor 50%, secretariaat en bedrijfsvoeringsfunctionarissen.

Grondexploitaties

In het verleden werden de overheadskosten via het integrale uurtarief doorgerekend naar de grondexploitaties. Vanaf de begroting 2017 vindt deze doorberekening plaats via het overzicht overhead. Op basis van het overheadstarief per uur en het aantal uren op de grondexploitatie vindt deze doorbelasting plaats.

Paragrafen

Inleiding

Het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) stelt dat een aantal verplichte paragrafen moet worden opgenomen in de programmabegroting. Zij geven, als een dwarsdoorsnede door de programma's, inzicht in een aantal bedrijfsvoeringaspecten van de gemeente. De paragrafen zijn:

- Lokale heffingen
- Weerstandsvermogen en risicobeheersing
- Onderhoud kapitaalgoederen
- Financiering
- Bedrijfsvoering
- Verbonden partijen
- Grondbeleid
- Taakstelling en reserveringen
- Interbestuurlijk toezicht

Paragraaf Taakstelling en reserveringen is niet verplicht vanuit de BBV, maar is toegevoegd naar aanleiding van een advies in de begrotingscirculaire van de Provincie Zuid-Holland 2014-2017. De paragraaf Interbestuurlijk toezicht is toegevoegd naar aanleiding van de wet revitalisering generiek toezicht.

Paragraaf Lokale heffingen

Inleiding

Bij de lokale heffingen wordt onderscheid gemaakt tussen heffingen waarvan de besteding gebonden is (zoals de rioolheffing en de afvalstoffenheffing) en de gemeentelijke heffingen waarvan de besteding niet van te voren is bestemd (zoals de onroerende zaakbelasting en de hondenbelasting).

Naast een overzicht met vergelijkende cijfers van de gemeentelijke woonlasten over 2016 wordt in deze paragraaf ingegaan op een aantal ontwikkelingen in het afgelopen jaar.

De gemeente Lansingerland kent de volgende belastingen en rechten:

1. Onroerende zaakbelasting (OZB);
2. Afvalstoffenheffing;
3. Rioolheffing;
4. Lijkbezorgingsrechten;
5. Leges burgerzaken;
6. Leges bouw;
7. Hondenbelasting;
8. Marktgelden;
9. Precariobelasting.

Overzicht opbrengst lokale heffingen

De onderstaande tabel geeft de gerealiseerde opbrengsten van de lokale heffingen in 2018 weer.

Bedragen x € 1.000					
	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
OZB woningen	8.961	8.877	8.916	8.946	29
OZB niet-woningen	5.841	5.856	5.801	5.945	144
Afvalstoffenheffing	5.652	4.599	4.399	4.575	176
Rioolheffing	5.958	6.134	6.239	6.252	13
Lijkbezorgingsrechten	203	212	212	246	34
Leges burgerzaken	790	631	699	731	32
Leges bouw	3.826	1.600	3.450	4.776	1.326
Hondenbelasting	305	295	309	297	-12
Marktgelden	60	71	71	63	-7
Precariobelasting, uitstallingen	39	45	45	39	-6
Precariobelasting, kabels leidingen	201	200	200	201	1
Totaal	31.836	28.520	30.341	32.071	1.730

Onroerende zaakbelasting (OZB)

Er zijn twee soorten OZB: de eigenarenbelasting en de gebruikersbelasting. Voor woningen bestaat er alleen een eigenarenbelasting. Voor niet-woningen (onder andere bedrijfspanden, maatschappelijke voorzieningen zoals scholen en zwembaden, maar ook bouwgronden) bestaat er zowel een eigenaren- als een gebruikersbelasting. Jaarlijks bepaalt de gemeente de waarde van de onroerende zaak, de zogeheten WOZ-waarde.

Lansingerland kent een tariefdifferentiatie voor woningen en niet-woningen. Een dergelijke tariefs-differentiatie tussen woningen en niet-woningen wordt in vrijwel heel het land toegepast.

Tarieven

Het OZB-tarief wordt berekend naar een percentage van de WOZ-waarde. Het verloop van de OZB-tarieven over de afgelopen jaren ziet er als volgt uit:

Tarieven Onroerende Zaakbelasting	Tarief 2016	Tarief 2017	Tarief 2018	Mutatie t.o.v. 2017
Eigenaar (woning)	0,1454%	0,1407%	0,1319%	-6,3%
Eigenaar (niet-woning)	0,2508%	0,2548%	0,2472%	-3,0%
Gebruiker (niet-woning)	0,2010%	0,2042%	0,1981%	-3,0%

Opbrengsten onroerende zaakbelasting

Op grond van de uitgangspunten in kadernota 2018, zijn de geraamde OZB-opbrengsten in 2018 met 3% verlaagd. De tarieven zijn hierbij gecorrigeerd voor de verwachte waardeontwikkeling; +3,5% voor woningen en 0,0% voor niet-woningen. Bij de Niet-woningen is aantal bezwaarschriften met meer dan 50% gedaald t.o.v. 2017.

Bedragen x € 1,-					
Opbrengst OZB	Realisatie 2017	Primitief 2018	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Woningen (eigenaren)	8.960.563	8.876.870	8.916.440	8.945.767	29.327
Niet-woningen (eigenaren)	3.472.187	3.473.160	3.423.720	3.484.080	60.360
Niet-woningen (gebruikers)	2.368.523	2.383.143	2.377.200	2.460.646	83.446
Subtotaal niet-woningen	5.840.710	5.856.303	5.800.920	5.944.726	143.806
Totaal	14.801.273	14.733.173	14.717.360	14.890.493	173.133

Waardering Onroerende zaken (WOZ)

Uitvoering

SVHW te Klaaswaal voert per 1 januari 2013 de Wet WOZ en de heffing en inning van gemeentelijke belastingen uit voor onze gemeente.

Waarderingskamer

De Waarderingskamer (WAKA) heeft de uitvoering van de WOZ voor 2018 binnen het voorzieningengebied van SVHW beoordeeld als "goed". Dit algemeen oordeel is van toepassing op een gemeente die WOZ-taxaties van voldoende kwaliteit levert en op de belangrijkste onderdelen van het WOZ-werkproces voldoet aan de gestelde kwaliteitseisen. Zie hiervoor de website van de Waarderingskamer: <https://www.waarderingskamer.nl/nc/alle-beoordelingen/gemeentepagina/lansingerland/>

Bezwaarschriften

Het aantal ingediende bezwaarschriften is gedaald opzichte van 2017. Wel blijft het aantal ingediende bezwaren door No-cure-no-pay bureaus bij woningen stijgen, 137 t.o.v. 52 in 2017. Van de 11 zaken nog in behandeling zijn 9 pas in het laatste deel van 2018 binnengekomen.

Aantallen bezwaarschriften WOZ	2016	2017	2018	Mutatie t.o.v. 2017
Ingediend	377	456	426	-7%
Nog in behandeling (27 januari 2019)	8	5	11	120%
Waarvan afgehandeld:				
Toegekend	151	186	149	-20%
Afgewezen en anderszins afgedaan	218	265	266	0%

Hondenbelasting

Voor de hondenbelasting bestaat een tarief voor de eerste hond, een tarief voor de tweede en volgende hond en voor een geregistreerde kennel. Het verloop van de tarieven hondenbelasting over de afgelopen jaren ziet er als volgt uit:

Bedragen x € 1,-

Hondenbelasting	Tarief 2016	Tarief 2017	Tarief 2018	Mutatie t.o.v 2017
Eerste hond	80,63	81,48	81,48	0,0%
Elke volgende hond	112,92	114,12	114,12	0,0%
Geregistreerde kennel	242,04	244,68	244,68	0,0%

Afvalstoffenheffing

De gemeente Lansingerland kent voor de afvalstoffenheffing een tarief voor éénpersoonshuishoudens en een tarief voor meerpersoonshuishoudens.

In 2018 is op basis van de verwachte kosten en opbrengsten, in relatie tot de hoogte van de egaliseringsreserve afvalstoffenheffing, een eenmalige korting in de tarieven opgenomen. Deze tegemoetkoming, ter hoogte van in totaal € 1,5 miljoen, is gedekt uit de egaliseringsreserve. Naast deze korting is er een structurele daling van bijna 8% opgenomen. Het verloop van de tarieven over de afgelopen jaren is als volgt:

Bedragen x € 1,-

Tarieven afvalstoffenheffing	Tarief 2016	Tarief 2017	Tarief 2018 voor korting	Afname t.o.v. 2017	Tarief 2018 na korting
Eénpersoonshuishoudens	229,92	205,68	189,96	-7,6%	136,20
Meerpersoonshuishoudens	287,28	257,16	237,48	-7,7%	171,93

Baten en lasten afvalstoffenheffing en dekkingspercentage

In 2018 besloot de gemeenteraad de egaliseringsreserve afval op te heffen. De hoogte van de reserve bij de zomerrapportage is bevroren. Dit komt als eenmalige verlaging van de afvalstoffenheffing 2019 terug naar de inwoners. De resultaten op het product afval van na dit besluit, verrekenen we met de algemene reserve. Het voordeel van €170.000 valt daarmee vrij voor de algemene reserve. Dit voordeel wordt deels verklaard door minder aanvragen voor kwijtschelding van de afvalstoffenheffing. In totaal bedroeg de kwijtschelding € 125.000, dat is € 65.000 lager dan begroot.

Bedragen x € 1,-

Afvalinzameling	Realisatie 2017	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten (toegerekende kosten, inclusief BTW)	5.018.591	5.407.549	5.568.919	161.371
Baten afvalstoffenheffing	5.652.167	5.406.747	5.568.919	162.172
Saldo	633.576	-801	0	801
Dekkingspercentage	113%	100%	100%	

Rioolheffing

Eind 2015 is het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) voor de planperiode 2015-2020 voor Lansingerland vastgesteld. Het uitgangspunt bij de rioolheffing is, op grond van het vastgestelde GRP, dat de kosten voor de rioleringsvoorzieningen voor 100% worden gedekt uit de rioolheffing. Als heffingsgrondslag wordt een vast bedrag per 500 m³ waterverbruik aangehouden, met een maximum van 10.000 m³. In het GRP 2015-2020 is ervan uitgegaan dat:

- De rioolheffing per (equivalente) heffingseenheid een vastgestelde 1,7% indexatie, naast de eventuele index voor inflatie kent;

- De rioolheffing maximaal kostendekkend mag zijn: de geraamde opbrengsten (in de beschouwde periode) mogen de geraamde lasten niet overstijgen (*Gemeentewet artikel 229b*);
- Reserveren voor toekomstige vervangingsinvesteringen - door dotaties aan de (spaar)voorziening - is toegestaan;
- Reserveren enkel voor uitbreiding van het voorzieningenniveau niet is toegestaan;
- De opbrengsten van de rioolheffing niet voor andere doeleinden dan voor het gemeentelijk rioolstelsel (inclusief grond- en hemelwatervoorzieningen) mogen worden aangewend ofwel een relatie hebben met de verbrede watertaken.

Het GRP wordt periodiek geëvalueerd om te bewaken dat de kostendekkendheid van de rioolheffing gehandhaafd blijft.

Bedragen x € 1,-

Tarieven rioolheffing	Tarief 2016	Tarief 2017	Tarief 2018	Mutatie t.o.v 2017
Woningen	230,52	237,00	241,08	1,7%

Baten en lasten rioolheffing en dekkingspercentage

In 2018 hebben we een inhaalslag gemaakt als het gaat om onderzoek, planvorming en beheer. Door de achterstanden voegden we de afgelopen jaren meer toe aan de voorziening dan begroot. In 2018 liepen we die achterstanden in en is de storting in de voorziening lager dan geraamd.

Bedragen x € 1,-

Rioolheffing	Realisatie 2017	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Lasten (toegerekende kosten, inclusief BTW)	5.011.584	5.123.262	5.544.401	421.139
Baten (rioolheffing en overige heffingen)	6.007.549	6.239.382	6.252.053	12.671
Saldo baten en lasten	995.965	1.116.120	707.652	-408.468
Mutatie voorziening "riolerings" (- = storting)	-995.965	1.116.120	707.652	-408.468
Saldo na mutatie voorziening	0	0	0	0
Dekkingspercentage	120%	122%	113%	

Leges burgerzaken

De opbrengsten van de gemeentelijke leges burgerzaken in 2017 en 2018 staan in onderstaand overzicht nader gespecificeerd.

De baten uit de leges burgerzaken bleken voor meerdere leges hoger dan geprognostiseerd ondanks de verhoging van de budgetten in 2018. Ten opzichte van 2017 is de verwachte daling in reisdocumenten zichtbaar.

Bedragen x € 1,-

Opbrengst leges burgerzaken	Realisatie 2017	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Leges burgerlijke stand	91.343	85.617	97.388	11.771
Leges basisadministratie persoonsgegevens	45.361	24.274	30.198	5.924
Leges reisdocumenten	413.514	338.575	352.258	13.683
Leges rijbewijzen	220.907	215.000	226.451	11.451
Leges naturalisatie (vanaf 2014 inclusief overige leges)	11.444	35.149	13.043	-22.106
Leges gehandicaptenparkeerkaart	7.324	0	11.758	11.758
Totaal	789.893	698.615	731.095	32.480

Leges bouwzaken

De bouwlegesinkomsten bedragen veel meer dan begroot ondanks de bijstelling in de zomerrapportage. De begrotingsaanpassing was gebaseerd op opgegeven bouwkosten. De vastgestelde bouwkosten bleken hoger, waardoor ook de leges hoger uitvallen en er was aan het einde van het jaar een zeer grote bouw aanvraag. Een derde verklaring is een hoger aantal aanvragen van bedrijfspanden (sub-top/middensegment) en losse woningen

De leges voor bouwaanvragen zijn per 1 januari 2018 aangepast aan de geraamde kostentoerekening (uurtarief afdeling x tijdsbesteding van het betreffende product).

Bedragen x € 1,-

Opbrengst leges bouwzaken	Realisatie 2017	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Leges bouw	3.826.708	3.450.000	4.776.367	1.326.367

Lijkbezorgingsrechten

De gemeente Lansingerland heeft het gebruik van de gemeentelijke begraafplaatsen vastgelegd in een beheerverordening. De vigerende beheerverordening van de gemeente Lansingerland dateert uit 2009.

De lijkbezorgingsrechten zijn per 1 januari 2018 niet aangepast. Zie tabel 3.1.1 voor de begrote en gerealiseerde bedragen in 2017 en 2018.

Marktgeden

De marktrechten zijn per 1 januari 2018 niet aangepast. Zie tabel 3.1.1 voor de begrote en gerealiseerde bedragen in 2017 en 2018.

Precariobelasting

De tarieven voor standplaatsen zijn per 1 januari 2018 niet aangepast. Zie tabel 3.1.1 voor de begrote en gerealiseerde bedragen in 2017 en 2018.

Kwijtschelding van belastingen en rechten

De ontwikkelingen met betrekking tot de aangevraagde kwijtscheldingen geeft het volgende beeld:

Kwijtscheldings gemeentelijke belastingen	2017	2018	Mutatie t.o.v. 2017
Ingediende aanvragen	1.020	930	-8,82%
Nog in behandeling (februari 2019)	0		
Waarvan afgehandeld:			
Toegekend (geheel of gedeeltelijk)	828	791	-4,47%
Afgewezen	192	139	

Lasten kwijtschelding gemeentelijke belastingen

Het totaal aantal aanvragen tot kwijtschelding is in 2018 gedaald ten opzichte van 2017. In lijn hiermee is het aantal toekenningen ook gedaald. De daling t.o.v. 2017 bij de afvalstoffenheffing wordt verklaard door de eenmalig korting die in 2018 is gegeven op het tarief.

De uitgaven aan kwijtscheldingen van de gemeentelijke belastingen en rechten geeft het volgende overzicht:

Bedragen x € 1,-

Lasten kwijtschelding	Realisatie 2017	Begroot 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Afvalstoffenheffing	183.576	189.800	124.543	-65.257
Rioolheffing	182.826	189.200	181.963	-7.237
Hondenbelasting	0	0	0	0
Onroerende-zaakbelasting	4.711	0	3.976	3.976
Totaal	371.113	379.000	310.482	-68.518

Overzicht en vergelijking gemeentelijke woonlasten 2017 en 2018

Het COELO (Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden) publiceert ieder jaar de zogeheten "Atlas van de lokale lasten". Onderdeel van deze atlas is een tarievenoverzicht. Het overzicht 2018 is hieronder opgenomen, aangevuld met de gegevens van Lansingerland:

De bovenstaande tabel laat zien dat de door gemeente Lansingerland gehanteerde tarieven boven het landelijk gemiddelde zitten. In 2017 was de afwijking 121% ten opzichte van het gemiddelde.

Bedragen x €
1,-

	Laagste 2018	Gemiddelde 2018	Hoogste 2018	Lansingerland 2018	
OZB woningen (eigenaar)	0,0414%	0,1180%	0,2612%	0,1319%	111,78%
OZB niet-woningen (eig./gebruiker)	0,0706%	0,4783%	1,3932%	0,4453%	93,10%
Afvalstoffenheffing (meerpersoons)	34	253	395	237	93,87%
Rioolheffing	0	194	442	241	124,27%
Hondenbelasting (1e hond)	15	50	122	81	163,48%
Woonlasten	505	721	1.234	794	110,12%

Bron: Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO)

Woonlasten 2017 en 2018 Lansingerland en omliggende gemeenten

In de Atlas van de lokale lasten wordt inzicht gegeven in de gemeentelijke woonlasten. Daarbij wordt het gemiddelde bedrag berekend dat een meerpersoonshuishouden op basis van de gemiddelde WOZ waarde van een eigen woning in de betreffende gemeente betaalt aan OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing. In de ons omringende gemeenten hebben de gemiddelde woonlasten voor meerpersoonshuishoudens zich als volgt ontwikkeld.

De woonlasten 2017 bedragen landelijk gemiddeld € 721 (2017: € 723). Ten opzichte van onze buurgemeenten laat Lansingerland de grootste daling zien (9,59%). Lansingerland is gemiddeld duur ten opzichte van de ons omringende gemeenten.

Bedragen x € 1,-

Gemeenten	Lasten 2017	Lasten 2018	Mutatie t.o.v. 2017
Lansingerland	878	794	-9,57%
Pijnacker-Nootdorp	839	848	1,07%
Delft	845	843	-0,24%
Zuidplas	815	792	-2,82%
Zoetermeer	714	733	2,66%
Rotterdam	714	717	0,42%

Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

De paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing geeft aan in hoeverre de gemeente Lansingerland in staat is om haar financiële risico's op te vangen en welke methode gebruikt wordt voor het bepalen van het risicoprofiel. Daarnaast beschrijft de paragraaf op hoofdlijnen op welke wijze 'risicobeheersing' onderdeel is van de bedrijfsvoering van de gemeente.

Op basis van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) bevat deze paragraaf een aantal verplichte financiële kengetallen en een toelichting bij deze kengetallen. Dit om de leden van provinciale staten en de gemeenteraad makkelijker inzicht te geven in de financiële positie van hun provincie of gemeente. Aanvullend op de verplichte kengetallen bevat deze paragraaf ook een duiding van de kengetallen op basis van de signaleringswaarden die door de Provincie Zuid-Holland zijn geformuleerd in het kader van haar financiële toezicht functie.

Risicobeheersing in de gemeente Lansingerland

De nota risicobeleid en weerstandsvermogen (2015) beschrijft op welke wijze Lansingerland haar risico's in beeld brengt, beheerst en hier verantwoording over af legt.

Op basis van de huidige inzichten loopt Lansingerland haar grootste financiële risico's bij de grondexploitaties. Het risico op de grondexploitaties houdt verband met de hoge boekwaarde van reeds gedane investeringen in grond en de marktomstandigheden. Het risico is dat grond niet, later of voor een lagere prijs wordt verkocht dan nu voorzien. Om dit risico te 'beheersen' moeten we vooral inspelen op de marktontwikkelingen en het onderscheidende vermogen van de gemeente als toekomstige woongemeente of vestigingsplaats voor een bedrijf. Dit is daarom ook een speerpunt van het college. Om de boekwaarde op de huidige grondexploitaties niet (verder) op te laten lopen is de gemeente terughoudend met het doen van nieuwe uitgaven. Uitgaven doen we pas als deze noodzakelijk zijn om 'inkomsten' genereren. Waar mogelijk benutten we daarbij schaalvoordelen om werkzaamheden te clusteren. In 2018 is de boekwaarde van de meeste projecten afgenomen. Dit betekent dat de inkomsten uit grondverkoop hoger zijn geweest dan de uitgaven. Voor een verdere toelichting op de risico's van de grondexploitaties wordt verwezen naar Paragraaf 3.7 Grondbeleid.

Inventarisatie risico's

Op basis van het risicoprofiel van de gemeente Lansingerland kan worden bepaald hoeveel middelen nodig zijn om alle risico's te kunnen opvangen. Daarbij maken we onderscheid tussen 'incidentele risico's' en het risico op structurele tegenvallers. Incidentele risico's dienen te worden afgedekt door het beschikbare weerstandsvermogen en voor het opvangen van structurele risico's zal voldoende 'flexibiliteit' in de begroting aanwezig moeten zijn. Dit laatste maken we inzichtelijk door in de paragraaf weerstandsvermogen een aantal scenario's te schetsen die zich voor kunnen doen en daarbij aan te geven wat de financiële impact is op de saldi van de meerjarenbegroting.

De benodigde weerstandscapaciteit wordt berekend op basis van een risicosimulatie. Uitgangspunt hierbij is een statistische benadering die ervan uitgaat dat nooit alle risico's zich tegelijk én in hun maximale omvang zullen voordoen. Indien dat wel het geval is, zou op basis van de in beeld gebrachte risico's, hiermee een bedrag gemoeid zijn van € 102,7 miljoen (feitelijk het absoluut maximum aan financieel gevolg van de in beeld gebrachte risico's).

Dit is als volgt te verdelen over de algemene dienst en de grondexploitaties:

Algemene dienst	€	13,2 miljoen
Grondexploitaties	€	89,5 miljoen

Top 10 risico's gemeente Lansingerland

De top 10 aan risico's zijn op basis van hun aandeel in het totaal benodigde weerstandsvermogen:

Nr.	Risico	Kans	Maximaal bedrag (x 1.000)
1	Wilderszijde wordt niet meer ontwikkeld en grond afboeken naar restwaarde.	30%	€ 23.060
2	Fiscale optimalisatie Westpolder wordt niet gerealiseerd.	30%	€ 12.500
3	Vraag naar bedrijventerrein Oudeland komt onder druk.	30%	€ 9.370
4	Perceel in Oudeland kan niet worden verworven en daardoor niet worden uit gegeven.	50%	€ 4.410
5	Niet of later verkopen incurante restkavels Oudeland	30%	€ 6.200
6	Lagere grondprijs Oudeland na 6 jaar.	10%	€ 12.435
7	Projectrisico's uitvoering Westpolder (parkeren, fietsen, ontsluiting)	30%	€ 2.500
8	Lagere dekking Rijk inkomensdeel BUIG	30%	€ 1.200
9	Niet halen targets deelplannen Westpolder	30%	€ 2.300
10	Verwachte versnelling in GREX Groenzoom vindt niet plaats	30%	€ 2.000

Uit het voorgaande tabel blijkt dat onze grootste risico's betrekking hebben op de grondexploitaties, waarvan Oudeland en Wilderszijde de grootste invloed hebben. De genoemde bedragen zijn de mogelijke verdere verliezen op de grondexploitaties als de ontwikkelingen niet lopen zoals we nu inschatten op basis van de huidige marktomstandigheden. Naast bovenstaande incidentele effecten zijn er, als het risico zich voordoet, ook structurele effecten omdat schulden niet of minder snel kunnen worden afgelost. Op basis van de huidige rekenrente grondexploitaties van 1,7% betekent elke € 10 miljoen verdere verlies name op de grondexploitatie een toename van de structurele rentelast op de begroting van € 0,17 miljoen. Voor wat betreft het risico op het moeten afboeken van Wilderszijde merken wij op dat de signalen in de markt steeds positiever zijn. Ontwikkelaars benaderen de gemeente actief met het verzoek ontwikkelingen te mogen starten in het gebied. Daarnaast stelde de Raad in 2017 de ontwikkelvisie vast voor Wilderszijde. De komende periode werken we de ontwikkelvisie uit in ruimtelijke en financiële kaders voor Wilderszijde.

Ten opzichte van de begroting 2019 zijn een aantal risico's uit de top 10 gemuteerd. Het risico op verminderde vraag naar grond op bedrijventerreinen schat het college lager in dan bij de begroting 2019. Dit komt o.a. doordat in 2018 een aantal grote grondverkoop plaatsvonden en daarmee is het risico gedaald.

In de begroting 2019 stond nog een risico op planschade. In de jaarrekening 2018 is hiervoor een voorziening getroffen en is het risico dus opgetreden (en daarmee geen risico meer maar een feit).

Het benodigde risicobedrag voor een eventueel tekort op Bleizo is ten opzichte van de jaarstukken 2018 en de begroting 2019 verlaagd. Een eventueel tekort bij Bleizo komt voor de eerste € 9,5 miljoen ten laste van de gemeente Zoetermeer. Hiermee rekening houdend houden we op basis van de grondexploitatie Bleizo 2019 rekening met een risico van € 0,2 miljoen voor Lansingerland. Het risico valt daarmee buiten de top 10. Doordat dit risico uit de top 10 valt schuift het risico t.a.v. de versnelling GREX Groenzoom de top 10 in.

Risico's verbonden partijen

De gemeente Lansingerland neemt deel in diverse gemeenschappelijke regelingen en verbonden partijen. In de paragraaf verbonden partijen van deze begroting is een overzicht hiervan opgenomen en is per partij ook inzicht gegeven in de risico's bij de verbonden partij.

De risico's van Bleizo en het effect hiervan op het benodigde weerstandsvermogen van de gemeente zijn in de vorige paragraaf toegelicht. Uit de grondexploitatie jaarrekening 2018 van de gemeenschappelijke regeling Hoefweg blijkt dat de risico's die Hoefweg loopt nog opgevangen kunnen worden binnen de eigen grondexploitatie (de grondexploitatie bevat zelf nog voldoende weerstandscapaciteit). De gemeente zelf hoeft op basis van de huidige inzichten geen weerstandscapaciteit voor Hoefweg aan te houden.

Het project Bleizo betreft de ontwikkeling van een hoogwaardige openbaar vervoersknoop en de gebiedsontwikkeling rondom de knoop. Op 17 mei 2019 heeft staatssecretaris Stientje Van Veldhoven (ministerie van Infrastructuur en Waterstaat) het station Lansingerland-Zoetermeer op feestelijke wijze geopend. De trein, Randstadrail, bus, auto en fiets zijn hier met elkaar verbonden. Voor de gebiedsontwikkeling is het gebied in 2 delen opgedeeld. Voor Bleizo-Oost, het deel ten oosten van de HSL, is inmiddels het bestemmingsplan definitief vastgesteld. De economische groei en vraag naar logistieke kavels in de Corridor A12 maakt dat er ruimte is voor logistieke bedrijventerreinen. Partijen in de Corridor A12 hebben hierover met elkaar afspraken gemaakt. Dit betekent voor Bleizo-Oost dat het bestemmingsplan vastgesteld kon worden. Voor Bleizo-West wordt onderzoek gedaan naar alternatief ontwikkelprogramma. Hiervoor is een eerste stedenbouwkundige verkenning uitgevoerd. Alvorens te kunnen besluiten over het ontwikkelprogramma voor Bleizo-West brengen we eerst alle contexten die behoren bij deze afweging in beeld. Dit is nodig om de gemeenteraden van Lansingerland en Zoetermeer weloverwogen en goed geïnformeerd een besluit te kunnen nemen. De vaststelling van het bestemmingsplan voor Bleizo-West is opgeschort totdat er meer duidelijkheid is over het onderzoek.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit zijn de middelen die de gemeente heeft of ter beschikking kan krijgen om de financiële gevolgen van risico's op te vangen. Het uitgangspunt daarbij is dat structurele risico's opgevangen moeten worden door structurele 'weerstandscapaciteit' en incidentele risico's opgevangen worden door incidentele 'weerstandscapaciteit'. Dit onderscheid is ook van belang met het oog op het 'structureel evenwicht' in de begroting en de toets van de Provincie hierop.

Incidentele weerstandscapaciteit

De gemeente Lansingerland rekent alleen de algemene reserve tot de incidentele weerstandscapaciteit. De overige reserves rekenen wij niet tot de beschikbare weerstandscapaciteit. Dit zijn de bestemmingsreserves en de stille reserves. Bestemmingsreserves worden niet meegenomen omdat hier al een bestemming aan is toegekend. Stille reserves (ontstaan wanneer de boekwaarde van de activa lager is dan de verkoopwaarde) worden niet meegenomen omdat deze pas geïncasseerd kunnen worden als de activa verkocht wordt. Echter, als er expliciete besluiten worden genomen om stille reserves te gelden te maken, dan worden deze toegevoegd aan de weerstandscapaciteit.

Structurele weerstandscapaciteit

De structurele weerstandscapaciteit betreft de flexibiliteit die er in de begroting is. Dit betreft de mate waarin lasten verder zijn terug te brengen (door bezuinigingen), inkomsten te verhogen en de inzet van de post onvoorzien.

Zodoende bestaat structurele weerstandscapaciteit uit:

- Onbenutte belastingcapaciteit;
- Post onvoorzien;
- Bezuinigingspotentieel lastenniveau tot wettelijke taken.

De onbenutte belastingcapaciteit is in theorie niet gemaximeerd. Er zijn geen maximum tarieven voor de ozb. Wel zijn er landelijk afspraken over de maximale jaarlijkse stijging van de ozb (macro-norm) en geldt voor het doen van een aanvraag tot artikel 12 dat de ozb boven de drempelpercentages ligt (gebaseerd op 120% van het landelijk gemiddelde ozb-percentages).

De post onvoorzien bedraagt in de begroting op dit moment € 100.000. Op grond van de financiële verordening 2017 bepaalt het college jaarlijks opnieuw de omvang van de post onvoorzien en motiveert de omvang in de begroting. De post onvoorzien in de begroting 2018 is niet aangewend.

Ten behoeve van de kadernota 2015 is het bezuinigingspotentieel in beeld gebracht indien de gemeente alleen de wettelijke taken zou uitvoeren en op taken met een inspanningsverplichting het minimale zou doen. In dat geval zou de gemeente nog enkele miljoen kunnen bezuinigen. Dit zou dan wel gepaard gaan met veel maatschappelijke onrust en de bezuinigingen zijn veelal niet direct in het eerstvolgende begrotingsjaar in te voeren. De flexibiliteit op dit punt is dus beperkt.

Risicobuffer in grondexploitaties en projecten

In de grondexploitaties en kredieten is meestal ook een post 'onvoorzien' opgenomen. Binnen de grondexploitaties en projecten zelf is dus ook enige mate van weerstandscapaciteit aanwezig. Bij het bepalen van het weerstandsvermogen op gemeenteniveau houden we geen rekening met deze posten 'onvoorzien'.

Benodigde weerstandscapaciteit

De grootte van risico's zijn na identificatie ingeschat middels het benoemen van een kans en een gevolg (kwantificering). Op basis van de ingevoerde risico's is de risicosimulatie uitgevoerd. Op basis van deze simulatie kan (met een zekerheidspercentage van 90%) gesteld worden dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van € 39,3 miljoen.

De benodigde weerstandscapaciteit is als volgt te verdelen:

Algemene dienst	€	3,2	miljoen
Grondexploitaties	€	36,1	miljoen (incl. Bleizo)

De Rekenkamer Lansingerland gaat als 'benchmark' voor de risico's op grondexploitaties uit van een benodigde weerstandscapaciteit van 10% van de boekwaarde van de grondexploitaties in exploitatie en 10% van de nog te realiseren opbrengsten. Op basis van de jaarrekening 2018 en de onderliggende grondexploitaties is dan € 51,3 miljoen nodig voor de gemeentelijke grondexploitaties. Voor Hoefweg is dit € 4,5 miljoen en voor Bleizo € 9 miljoen. Totaal dus circa € 64,8 miljoen. Deze berekeningswijze van de Rekenkamer is sterk genormeerd en houdt geen rekening met de specifieke omstandigheden. Enige afwijking tussen deze berekening en de eigen berekening is dus logisch. De eigen berekening van circa € 36 miljoen is circa € 14 miljoen lager dan de € 50 miljoen op basis van de methode Rekenkamer. De afwijking zit voor € 4,5 miljoen in het feit dat op basis van ons eigen risicobeleid we geen weerstandsvermogen hoeven aan te houden voor Hoefweg (de risico's van Hoefweg zijn nog op te vangen binnen het verwachte positieve resultaat van Hoefweg) en voor circa € 8,8 miljoen in Bleizo. Op basis van de risico-analyse van Bleizo (aangepast naar grondslagen Lansingerland) is € 0,2 miljoen nodig. Op basis van de Rekenkamer is dit € 9 miljoen. Verschil zitten deze beide inschattingen zit vooral in het feit dat in de risico analyse van Bleizo de omvang van het risico op dalende grondprijzen lager is dan de methode waar de Rekenkamer mee rekent. Reden is dat vanaf de actualisatie 2014 van Bleizo reeds met een neerwaartse bijstelling van de grondprijzen rekening is gehouden. Het risico bedrag voor daling van de grondprijzen is daarmee ook lager. Daarnaast staat de gemeente Zoetermeer voor € 9,5 miljoen garant voor een tekort op de exploitatie Bleizo. De systematiek van de Rekenkamer houdt daar geen rekening mee. Voor de gemeentelijke grondexploitaties (inclusief Wilderszijde nog in exploitatie te nemen deel) is op basis van de methode Rekenkamer € 51,3 miljoen nodig. In de benodigde weerstandscapaciteit is dit € 36 miljoen. Het verschil zit vooral in het project Oudeland, Wilderszijde in exploitatie en Westpolder. In de projecten Oudeland en Wilderszijde in exploitatie is in de grondexploitatie zelf al rekening gehouden met

een risicoreserve voor grondprijzen/vertraging. Afdekking via het weerstandsvermogen is dan niet nodig. Op basis hiervan is er geen reden het risicoprofiel van de gemeente bij te stellen voor de bepaling van het weerstandsvermogen. Voor Westpolder geldt dat hier een samenwerkingsovereenkomst is gesloten met een ontwikkelaar inclusief momenten en afgesproken financiële resultaten van de grondexploitatie. Op basis hiervan is er ook geen reden het risicoprofiel van de gemeente bij te stellen.

Beoordeling weerstandsvermogen

De beschikbare weerstandscapaciteit van Gemeente Lansingerland bestaat uit het geheel aan middelen dat de organisatie daadwerkelijk beschikbaar heeft om de risico's in financiële zin af te dekken.

Ultimo 2018 ziet het weerstandsvermogen er als volgt uit:

		Bedragen x € 1.000	
Weerstandsvermogen jaarstukken 2018	Voorstel resultaatbestemming 2018	Reserves onderdeel weerstandsvermogen	
Stand algemene reserve 31/12/2018 voor resultaat 2018			99.643
Weerstandsvermogen jaarstukken 2018 voor bestemming resultaat			99.643
Resultaatbestemming 2018:			
a. Bestemming reserve Actieplan Omgevingswet	825		
b. Overheveling incidentele budgetten 2018 naar 2019	652		
c. Toevoeging aan de algemene reserve	3.940		3.940
<i>Subtotaal</i>	5.417		3.940
Vrijval reserve Landscheidngspark			2.357
Totale weerstandscapaciteit ultimo 2018			105.940
Benodigde weerstandscapaciteit			39.300
Ratio weerstandsvermogen			2,7

Prognose ontwikkeling weerstandsvermogen en (risico) Vennootschapsbelasting

In de begroting 2019 is de meest recente prognose van de ontwikkeling van het weerstandsvermogen opgenomen. Door het hogere saldo van de jaarrekening 2018 dan waarmee in de begroting 2019 rekening kon worden gehouden is de verwachting dat deze prognose positiever wordt. Het eerstvolgende moment voor actualisatie van de prognose van het weerstandsvermogen is de Kaderbrief 2020. In de begroting 2020 zullen we, net als bij de begroting 2018, ook weer een aantal scenario's zichtbaar maken met daarbij de invloed op de ontwikkeling van het weerstandsvermogen.

Met ingang van 2016 is de gemeente voor haar ondernemersactiviteiten belastingplichtig voor de Vennootschapsbelasting (Vpb). Op basis van een analyse van o.a. PWC gaan we er vooralsnog vanuit dat Lansingerland voor het grondbedrijf (nog) niet door de ondernemingspoort gaat en daardoor geen Vpb hoeft te gaan betalen. Mocht dit wel het geval zijn, dan wordt de jaarlijkse belastinglast geschat op circa € 0,5 miljoen per jaar.

Financiële kengetallen

Naar aanleiding van het rapport van de commissie Depla over vernieuwing van de begroting en verantwoording van gemeenten is het BBV gewijzigd. Vanaf 2015 zijn gemeenten verplicht om een set van kengetallen op te nemen in de jaarstukken. Publicatie hiervan heeft voor het eerst in de begroting 2016 plaatsgevonden. Waar in de tabellen hieronder 'begroting 2018' staat wordt bedoeld de cijfers die begroot waren per 31 december 2018 ten tijde van het opstellen van de begroting 2018 (en waren opgenomen op blz. 105 en 106 van de begroting 2018).

Het betreft de volgende kengetallen:

- Netto schuldquote;
- Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen;
- Solvabiliteitsratio;
- Structurele exploitatieruimte;
- Belastingcapaciteit;
- Grondexploitatie.

Netto schuldquote

De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

Bedragen x € 1.000			
Netto schuldquote	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Jaarrekening 2018
A Vaste schulden (cf. art. 46 BBV)	257.479	224.409	224.431
B Netto vlottende schuld (cf. art. 48 BBV)	17.550	9.500	16.532
C Overlopende passiva (cf. art. 49 BBV)	19.568	43.179	18.708
D Financiële activa (cf. art. 36 lid d, e en f)	376	376	376
E Uitzetting < 1 jaar (cf. art. 39 BBV)	28.463	12.000	46.344
F Liquide middelen (cf. art. 40 BBV)	1.005		1.862
G Overlopende activa (cf. art. 49 BBV)	3.423	3.000	3.971
H Totale baten (cf. art. 17 lid c BBV)	147.780	156.964	195.673
Netto schuldquote (A+B+C-D-E-F-G)/H x 100%	177%	167%	106%

De netto schuldquote is in 2018 fors gedaald ten opzichte van de jaarrekening 2017 en ook ten opzichte van de begroting 2018 is deze lager uitgekomen. Dit komt enerzijds omdat de netto-schuld zelf is gedaald (bijvoorbeeld door een aantal grote grondverkopen). Deze grondverkopen veroorzaken tevens dat de totale baten van de gemeente (administratief) zijn gestegen/veel hoger liggen dan in 2017 en de begroting 2018. door de wijze waarop de baten en lasten van de grondexploitaties worden verwerkt in het BBV (inclusief de mutatie van de boekwaarde die in de staat van baten en lasten wordt verantwoord).

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Voor een toelichting zie onder netto schuldquote.

Bedragen x € 1.000

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Jaarrekening 2018
A Vaste schulden (cf. art. 46 BBV)	257.479	224.409	224.431
B Netto vlottende schuld (cf. art. 48 BBV)	17.550	9.500	16.532
C Overlopende passiva (cf. art. 49 BBV)	19.568	43.179	18.708
D Financiële activa (cf. art. 36 lid d, e en f)	4.798	4.193	4.138
E Uitzetting < 1 jaar (cf. art. 39 BBV)	28.463	12.000	46.344
F Liquide middelen (cf. art. 40 BBV)	1.005		1.862
G Overlopende activa (cf. art. 49 BBV)	3.423	3.000	3.971
H Totale baten (cf. art. 17 lid c BBV)	147.780	156.964	195.673
Netto schuldquote (A+B+C-D-E-F-G)/H x 100%	174%	164%	104%

Solvabiliteit

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. De minimumnorm voor de solvabiliteit ligt tussen de 25 en 40%.

Bedragen x € 1.000

Solvabiliteit	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Jaarrekening 2018
A Eigen vermogen (cf. art. 42 BBV)	105.328	107.981	115.060
B Balanstotaal	423.608	408.278	400.335
Solvabiliteit (A/B) x 100%	25%	26%	29%

Ten opzichte van de jaarrekening 2017 en de begroting 2018 is de solvabiliteit verder toegenomen. Dit komt door de verbeterde vooruitzichten voor de grondexploitaties (lagere verliesvoorziening en daardoor hogere algemene reserve), gerealiseerde winsten op de grondexploitaties door verkopen en het positieve saldo van het jaar 2018 en het aflossen van schulden.

Structurele exploitatieruimte

Dit kengetal geeft het structurele en reële evenwicht van de begroting weer. Thans wordt er onderscheid gemaakt tussen de structurele en incidentele lasten. Bij incidentele lasten of baten gaat het om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Voorbeelden van structurele baten zijn de algemene uitkering en eigen belastinginkomsten. Bij structurele lasten zijn dat bijvoorbeeld de personeelslasten, kapitaallasten en bijdragen aan de gemeenschappelijke regelingen.

Een begroting waarvan de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten is meer flexibel dan een begroting waarbij structurele baten en lasten in evenwicht zijn.

Bedragen x € 1.000

Structurele exploitatieruimte	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Jaarrekening 2018
A Totaal structurele lasten	129.581	147.033	110.143
B Totaal structurele baten	138.777	150.411	116.674
C Totaal structurele toevoegingen aan reserves	971	1.071	825
D Totaal structurele onttrekkingen aan reserves	425	3.182	111
E Totale baten (cf. art. 17 lid c BBV)	147.780	156.964	195.673
Structurele exploitatieruimte ((B-A)+D-C)/E x 100%	6%	3%	3%

Uit interne controle is gebleken dat de structurele exploitatieruimte in de jaarrekening 2017 onjuist was berekend. Voor de volledigheid en vergelijkbaarheid presenteren wij hieronder de juiste tabel:

Bedragen x € 1.000

Structurele exploitatieruimte	Jaarrekening 2017
A Totaal structurele lasten	100.155
B Totaal structurele baten	110.397
C Totaal structurele toevoegingen aan reserves	971
D Totaal structurele onttrekkingen aan reserves	425
E Totale baten (cf. art. 17 lid c BBV)	146.842
Structurele exploitatieruimte ((B-A)+D-C)/E x 100%	7%

Belastingcapaciteit: Woonlasten meerpersoonhuishouden

De belastingcapaciteit van de gemeente geeft de belastingdruk voor een gezin bij een gemiddelde WOZ-waarde ten opzichte van het landelijk gemiddelde (t-1) weer. Een percentage > 100% geeft weer dat de belastingdruk van de gemeente hoger is dan het landelijk gemiddelde.

De woonlasten in Lansingerland liggen nog boven het landelijk gemiddelde maar zijn in 2018 verder gedaald. Zowel de OZB als de afvalstoffenheffing.

Bedragen x € 1,-

Woonlasten t.o.v. landelijke gemiddelde jaar ervoor	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Jaarrekening 2018
A OZB-lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	384,08	381,33	381,33
B Rioolheffing voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	237,00	241,08	241,08
C Afvalstoffenheffing voor een gezin	257,16	171,93	171,93
D Eventuele heffingskorting			
E Totale woonlasten gezin bij gemiddelde WOZ-waarde (A+B+C-D)	878,24	794,34	794,34
F Woonlasten landelijke gemiddelde voor gezin in t-1	749,45	751,97	721,00
Woonlasten t.o.v. landelijke gemiddelde jaar ervoor (E/F) x 100%	117%	106%	110%

Grondexploitatie

Dit kengetal geeft een indicatie van risico's van de boekwaarde van de bouwgronden op de totale baten van de gemeente. De boekwaarde van de bouwgronden moeten terugverdiend worden via de totale baten. Het betreft de verhouding tussen de boekwaarde van de bouwgronden en de totale baten. > 100% betekent dat de boekwaarde hoger is dan de totale baten in enig jaar. Dit betekent een verhoogd risico voor de gemeente.

Bedragen x € 1.000

Grondexploitatie	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Jaarrekening 2018
A Niet in exploitatie genomen gronden (cf. art. 38 lid a punt 1 BBV)			
B Bouwgronden in exploitatie (cf. art. 38 lid b BBV)	174.015	167.401	130.729
C Totale baten (cf. art. 17 lid c BBV)	147.780	156.964	195.673
Grondexploitatie (A+B)/C x 100%	118%	107%	67%

De daling van de boekwaarde van de gronden in exploitatie komt o.a. door de verkoop van gronden. Het risicodragende vermogen in de grondexploitaties neemt hierdoor (snel) af

Beoordeling van de onderlinge verhouding tussen de kengetallen in relatie tot de financiële positie

Door de Provincie zijn een aantal signaleringswaarden geformuleerd voor de kengetallen:

Kengetal	Categorie A Minst risicovol	Categorie B Neutraal	Categorie C Meest risicovol
1. Netto schuldquote			
<i>a. zonder correctie doorgeleende gelden</i>	<90%	90%-130%	>130%
<i>b. met correctie doorgeleende gelden</i>	<90%	90%-130%	>130%
2. Solvabiliteitsratio	>50%	20%-50%	<20%
3. Grondexploitatie	<20%	20%-35%	>35%
4. Structurele exploitatieruimte	Begr.>0%	Begr.=0%	Begr.<100%
5. Belastingcapaciteit	<95%	95%-105%	>105%

Samengevat ziet het beeld voor Lansingerland er op basis van de jaarrekening 2018 als volgt uit:

Kengetal	JRK 2017	Begr. 2018	JRK 2018
1. Netto schuldquote			
<i>a. zonder correctie doorgeleende gelden</i>	177%	167%	106%
<i>b. met correctie doorgeleende gelden</i>	174%	164%	104%
2. Solvabiliteitsratio	25%	26%	29%
3. Grondexploitatie	118%	107%	67%
4. Structurele exploitatieruimte	6%	3%	3%
5. Belastingcapaciteit	117%	106%	110%

Uit de kengetallen blijkt dat de financiële positie van de gemeente sterk is verbeterd in 2018. Vooral de vermogenspositie is verbeterd. Zo steeg de solvabiliteit, daalden de schulden en verbeterde de schuldquote. Deze laatste ligt nu voor het eerst sinds jaren in de categorie 'neutraal' en daalt richting het niveau dat in het coalitieakkoord als 'streefwaarde' is aangegeven (110%).

Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen

Algemeen

Een groot deel van het gemeentelijk vermogen is geïnvesteerd in kapitaalgoederen. Deze kapitaalgoederen zijn van groot belang voor het functioneren van onze gemeente, onder andere op het gebied van leefbaarheid, veiligheid, verkeer, vervoer en recreatie.

In onderstaande tabel geven we de kerncijfers weer van de belangrijkste kapitaalgoederen conform het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Bedragen x € 1

Kapitaalgoederen	Areaal	m ² /st	Vervangingswaarde
Groen - bomen	23.000	stuks	19.500.000
Groen - overig	2.550.000	m ²	
Civiele kunstwerken	2.119	stuks	122.000.000
Wegen	3.035.134	m ²	167.000.000
Riolering	557	km	252.000.000
Gebouwen	63	stuks	145.000.000
Totale vervangingswaarde			+/- 705.500.000

Beheerplannen

Het beheer en onderhoud van kapitaalgoederen is gebaseerd op door de raad vastgestelde beheerplannen. In de beheerplannen is opgenomen op welke wijze het onderhoud, zowel regulier als periodiek, plaatsvindt. Voor alle beheerplannen geldt dat het vastgestelde onderhoudskwaliteitsniveau minimaal C is of een equivalent hiervan. Met de vaststelling van de kadernota 2018 is besloten om voor de onderdelen onkruidbestrijding, zwerfvuil, vegen en maaien voor de woonkernen beeldkwaliteit B te hanteren.

Het IBP vormt het kader voor nagenoeg alle beheerproducten omdat we het beheer en onderhoud zo integraal mogelijk aanpakken.

Omschrijving Beheerplan	Vastgesteld door raad	Frequentie Actualisatie	Volgende Actualisatie	Financieel in begroting	Achterstallig onderhoud	Reserves
Integraal Beheerplan Openbare Ruimte 2017-2024	27 oktober 2016	2 jaar	2018	Ja	Nee	Reserve Water-baggeren
Gemeentelijk Rioleringsplan 2015-2020	26 november 2015	5 jaar	2020	Ja	Nee	Voorziening Riool
Beheerplan Gebouwen 2017-2024	27 oktober 2016	20	2018	Ja	Nee	Bestemmings-reserve gebouwen

Groen

De vooraf gestelde doelen voor 2018 zijn bereikt. Om dit te kunnen realiseren, verrichtten we cyclisch dagelijks onderhoud, voerden we inspecties uit en vervingen we groen waar dat noodzakelijk was. Daarbij hanteerden we een duurzame aanpak. Voorbeelden daarvan zijn de toepassing van social return, het afschaffen van chemische bestrijdingsmiddelen en de toepassing van ecologisch maaibeheer.

Binnen de gemeente zijn er de afgelopen jaren meerdere zelfbeheer-initiatieven ontstaan waarbij bewoners een stuk gemeentelijk groen geadopteerd hebben. Zelfbeheer geeft bewoners de gelegenheid om de onderhoudskwaliteit van het groen te verhogen. Het versterkt de betrokkenheid van bewoners. In 2018 stimuleerden we deze betrokkenheid bij zowel het onderhoud als de inrichting van openbaar groen. Een voorbeeld hiervan is de "Permacultuurmoestuin" in Berkel en Rodenrijs.

Civiele kunstwerken

De doelen voor 2018 zijn bereikt en alle werkzaamheden zijn conform het onderhoudsplan uitgevoerd.

In 2018 is het vervangen van de brug Bergweg-noord uitgevoerd. In 2018 waren er geen ontwikkelingen die leidden tot een veranderd lange termijn perspectief.

Wegen

De beperkte kwalitatieve onderhoudsachterstand waar in 2017 nog sprake van was, is in 2018 volledig weggewerkt. Ook zijn alle vooraf gestelde doelen bereikt.

In 2018 vond de tweejaarlijkse (kwaliteits)inspectie plaats. Met deze technische inspectie monitoren we de staat van onderhoud en de kwaliteit van wegen op planmatige wijze. Slechts 7% van de wegen scoort 'slecht' (9% is acceptabel) en 76% van de wegen scoort 'goed' (71% is streven).

In 2018 bereidden we de volgende projecten voor:

- Dorp Noord-Oost in Bergschenhoek
- Bomenbuurt
- Bloemenbuurt
- Vogelbuurt

Uitgevoerde projecten:

- Noordersingel in Berkel en Rodenrijs
- Pastoor Verburghweg in Berkel en Rodenrijs
- Julianastraat en Dorpsstraat in Bergschenhoek (50%)

Riolering

Het Gemeentelijk Rioleringsplan 2015-2020 is het kader voor beheer- en onderhoudsactiviteiten voor het kapitaalgoed Riolering. Dit plan geeft duidelijkheid over wat we doen om de waarde in stand te houden van leidingen, kolken en gemalen in de openbare ruimte.

De ontstane achterstand van de afgelopen jaren, vooral bij onderzoek en planvorming, haalden we in 2018 fors in. Door de achterstanden voegden we de afgelopen jaren meer toe aan de voorziening dan begroot. In 2018 liepen we die achterstanden in en is de storting in de voorziening lager dan geraamd. Daarnaast namen we stappen in het kader van wetgeving rond klimaatadaptatie. Bij de investeringen is 87% van de beschikbare budgetten uitgegeven. In 2018 bereidden we een aantal projecten, zoals de Hoeksekade en Dorpsstraat Oost, voor.

Gebouwen

De gemeente is eind 2018 eigenaar van 63 gebouwen. Na het opstellen van de begroting 2018 sloopten of verkochten we meerdere panden. Deze panden zijn niet noodzakelijk voor de uitoefening van onze gemeentelijke taak. We droegen de voormalige bibliotheek in Bergschenhoek aan de Notaris Kruytstraat over aan 3B-wonen. We continueerden gesprekken over de verkoop van het Polderhuis, Laan van Koot en de Snip.

Van de onderwijsgebouwen zijn 19 stuks overgedragen aan schoolbesturen. Over de 4 schoolgebouwen waar de gemeente nog wel economisch eigenaar van is, zijn we in overleg met de schoolbesturen. Zie de toelichting hierop binnen beleidsveld onderwijs in deze jaarstukken.

Het beheer en de exploitatie van een groot aantal gebouwen is door de gemeente bij een externe partij belegd. Er is geen sprake van een onderhoudsachterstand op het gemeentelijk vastgoed. De strategische panden onderhouden we bewust op een minimaal niveau.

In het collegeprogramma 2018-2022 zetten we in op het versneld verduurzamen van het gemeentelijk vastgoed. In 2018 troffen we hier de voorbereidingen op. Voor het maatschappelijk vastgoed brengt de gemeente maatschappelijke huurtarieven in rekening. Deze tarieven zijn wat lager dan de marktconforme tarieven.

Paragraaf Financiering en treasury

Inleiding

Het doel van deze paragraaf is om u te informeren over het treasurybeleid (3.4.2) en de beheersing van financiële risico's (3.4.2). Treasury is het besturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's.

Treasurybeleid

Primair richt het treasurybeleid zich op het waarborgen van financiële continuïteit door het resultaat en vermogen te beschermen tegen financiële risico's. Deze risico's komen voort uit zowel de financieringsbehoefte, als uit de mutaties van de bestaande portefeuilles zoals (vervroegde) aflossingen, herfinanciering en renteaanpassing.

De gemeente onderscheidt een drietal doelstellingen van de treasuryfunctie:

1. Het verzekeren van duurzame toegang tot financiële markten tegen acceptabele condities;
2. Het beschermen van gemeentelijke vermogens- en (rente-)resultaten tegen ongewenste financiële risico's, zoals renterisico's, koersrisico's, kredietrisico's, liquiditeitsrisico's en valutarisico's;
3. Het streven, binnen de kaders van wet- en regelgeving en binnen de bepalingen van het Treasurystatuut, naar een optimale financieringsstructuur en beheersing van de daarmee gemoeide kosten.

Deze doelstellingen leiden tot het zo nauwkeurig mogelijk op elkaar afstemmen van opgenomen en benodigde gelden, waarbij we de financieringslasten zoveel mogelijk beperken in relatie tot het risico dat wij lopen.

Risicobeheer

De risico's ten aanzien van treasury vallen in de volgende soorten uiteen:

- Renterisico's op vlottende en vaste schuld (opgenomen geld);
- Liquiditeitsrisico's;
- Kredietrisico.

Renterisico op vlottende schuld: de kasgeldlimiet

Om een grens te stellen aan korte termijn financiering (rentetypische looptijd tot één jaar) is in de Wet fido de kasgeldlimiet opgenomen. Het doel van de kasgeldlimiet is het voorkomen dat fluctuaties in korte rente (schulden < 1 jaar) direct een grote impact hebben op de rentelasten in het exploitatiejaar. Juist voor korte financiering geldt dat het renterisico aanzienlijk kan zijn. De behoefte aan vreemd vermogen mag daarom slechts voor een gelimiteerd deel met korte leningen worden ingevuld. De kasgeldlimiet voor gemeenten bedraagt 8,5% van het begrotingstotaal. Deze wordt gedefinieerd als alle lasten op de begroting vóór verdeling van de reserves. Het begrotingstotaal voor het jaar 2018 is € 143.3 miljoen, hetgeen een kasgeldlimiet oplevert van € 12,2 miljoen. Indien de gemiddelde liquiditeitspositie van drie achtereenvolgende kwartalen de kasgeldlimiet overschrijdt, dan dient de gemeente de drie kwartaalrapportages toe te zenden aan de toezichthouder (Provincie), met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet (bijvoorbeeld overgaan tot financiering met lang geld).

In de loop van het jaar zijn verschillende kasgeldleningen aangetrokken die vaak ook gedurende het jaar weer afgelost worden. In het jaar 2018 is er geen overschrijding van het vastgestelde kasgeldlimiet geweest.

Renterisico op vaste schuld: de renterisiconorm

In het kader van de wet Fido wordt jaarlijks de renterisiconorm vastgesteld. Het doel van de renterisiconorm is spreiding in de leningenportefeuille, waardoor mogelijke renterisico's worden beperkt. Hierin wordt dan specifiek gekeken naar de momenten waarop renteherziening of herfinanciering plaatsvindt. Door deze spreiding wordt voorkomen dat op een bepaald moment veel leningen op hetzelfde moment moeten worden afgelost. Is dan herfinanciering aan de orde, dan kan de dan geldende marktrente grote gevolgen hebben op de begrotingssaldi.

De renterisiconorm wordt bepaald op 20% van de op 1 januari bestaande omvang van het begrotingstotaal. Het begrotingstotaal voor het jaar 2018 is € 143,3 miljoen, hetgeen een renterisiconorm oplevert van € 28,7 miljoen. Dit betekent dat in 2018 maximaal € 28,7 miljoen nieuw kapitaal kan worden aangetrokken of leningen kunnen worden afgelost. Afgelopen jaar hebben we in totaal € 35,4 miljoen aan aflossingen betaald.

In voorgaande begrotingen en jaarrekeningen is al aangegeven dat Lansingerland de rente-risico-norm overschrijdt. Dit heeft te maken gehad met grondaankopen in het verleden en de voorfinanciering daarvan. De huidige leningenportefeuille kan namelijk niet zonder hoge kosten worden aangepast. Wanneer herfinanciering aan de orde is zal bij het afsluiten van nieuwe leningen de renterisiconorm in acht worden genomen. Dit doen we door in beginsel voor nieuwe leningen te kiezen voor lineaire leningen gecombineerd met een spreiding in looptijd.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat wij als gemeente over onvoldoende middelen beschikken om aan onze directe verplichtingen te voldoen. In onze liquiditeitsprognose wordt onze geldbehoefte gevolgd en tijdig afgedekt. Deze liquiditeitsprognose wordt regelmatig geactualiseerd. Daarnaast is het risico dat op enig moment geen geld beschikbaar zou zijn, volgens onze geldverstrekkers voor gemeenten, verwaarloosbaar.

Kredietrisico

De gemeente Lansingerland loopt zelf ook risico bij het verstrekken van gelden. Afhankelijk van het type instelling kan een zeker risico worden bepaald. De verstrekte leningen kunnen verdeeld worden in verstrekte leningen en garantstellingen.

Renteschema

De omslagrente wordt berekend door de aan de taakvelden toe te rekenen rente (in Euro's) te delen door de boekwaarde per 1 januari van de vaste activa die integraal zijn gefinancierd. De omslagrente moet vervolgens op consistente en eenduidige wijze worden toegerekend aan de individuele activa. Het is niet toegestaan om per investering of taakveld te differentiëren in het toe te rekenen rentepercentage. Het bij de begroting (voor)gecalculeerde omslagrentepercentage mag binnen een marge van 0,5% worden afgerond. Wij hebben er bij de begroting 2018 voor gekozen om te rekenen met een renteomslagpercentage van 0,9% en niet te werken met een marge van 0,5%. Uit het oogpunt van voorzichtigheid kunnen we eventuele rentetegenvallers bij een herfinanciering hiermee opvangen. Indien de werkelijke rentelasten in Euro's die over een jaar aan taakvelden hadden moeten worden doorbelast afwijken van de rentelasten in Euro's die op basis van de voorgerecalculeerde renteomslag aan de taakvelden zijn toegerekend, dan kan de gemeente besluiten tot correctie. Correctie wordt vanuit de BBV verplicht gesteld indien deze afwijking groter is dan 25%.

Renteresultaat

Het renteresultaat op het taakveld Treasury bedraagt € 14.000. Dit is het verschil tussen de rente die wij werkelijk aan taakvelden toerekenen (€ 2.054.000) en het saldo van de externe rentebaten en rentelasten (€ 2.040.000).

Bedragen x € 1.000

Schema rentetoerekening 2018	2018
De externe rentelasten over de korte en lange financiering	5.504
De externe rentebaten	-126
Saldo externe rentelasten en rentebaten	5.378
De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-3.338
De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	0
Aan taakvelden toe te rekenen externe rente	-3.338
Saldo door te rekenen externe rente	2.040
Rente over eigen vermogen	0
Rente over voorzieningen (die gewaardeerd zijn op contante waarde)	0
Totaal rentetoerekening intern	0
De aan taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toe te rekenen rente (renteomslag)	2.040
Boekwaarde vaste activa die integraal zijn gefinancierd per 1 januari	216.702
Berekende omslagrentepercentage	0
Gekozen renteomslagpercentage (mag 0,5% afwijken van berekend)	0
De werkelijk aan taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toegerekende rente (renteomslag)	2.054
Renteresultaat op het taakveld treasury	14

Financieringsbehoefte

De gemeente voert activiteiten uit die meerjarig worden gefinancierd. Dit zijn de investeringen van de gemeente, zoals die blijken uit de staat van activa en de investeringen die zijn en worden gedaan in de grondexploitatie. Bij deze laatste worden eerst de kosten (zoals aankoop, bouw- en woonrijp maken) gemaakt, en later worden deze in beginsel terugverdiend door grondverkoop. Afhankelijk van de looptijd van een grondexploitatie liggen de gelden over een lange periode vast en is financiering nodig. Ter financiering worden leningen aangetrokken. Onderstaande tabel geeft een overzicht van alle uitstaande geldlening in 2018 met daarbij horende aflossingen en looptijd. Het verschil in looptijd heeft te maken met de datum van afsluiten en de financieringsbehoefte op dat moment.

Bedragen x € 1.000

Lening boeknummer	Einde looptijd	Rentepercentage	Stand per 1-1-2018	Aflossing 2018	Restant lening per 31-12-2018
1914007	2018	4,45%	57	57	0
1914008	2019	4,20%	159	79	80
1914009	2019	5,35%	159	79	80
1914010	2019	5,75%	45	23	22
1914021	2023	4,74%	7.000	0	7.000
1914022	2018	4,62%	5.000	5.000	0
1914054	2019	4,90%	12.000	0	12.000
1914055	2019	3,90%	1.200	0	1.200
1914056	2020	3,18%	21.000	7.000	14.000
1914059	2032	3,86%	30.000	2.000	28.000
1914060	2027	3,19%	16.667	1.667	15.000
1914061	2023	2,61%	50.000	0	50.000
1914062	2028	2,35%	12.833	1.167	11.666
1914063	2025	0,63%	32.000	4.000	28.000
1914064	2030	0,90%	8.667	667	8.000
1914065	2020	0,46%	12.000	4.000	8.000
1914066	2025	0,99%	16.000	2.000	14.000
1914067	2030	1,43%	8.667	667	8.000
1914068	2022	-0,05%	20.000	4.000	16.000
Totaal			253.454	32.406	221.048

Garantstellingen en borgstellingen

Aan verenigingen, onderwijsinstellingen en zorginstellingen zijn garantstellingen en waarborgen afgegeven. Deze financieringen zijn door onze gemeente gewaarborgd in het kader van het maatschappelijk belang van door hen gedane investeringen. Daarnaast zijn achtervang-overeenkomsten afgesloten met de stichting Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Deze borgstellingen hebben betrekking op het aantrekken van vaste langlopende leningen door woningstichtingen voor (her)financiering van al bestaande gewaarborgde geldleningen. WSW neemt de betaalverplichtingen voor een lening over wanneer de corporatie de rente en aflossing op een door WSW geborgde lening niet meer kan betalen. Alleen als WSW deze betaalverplichting niet uit de overige buffers in de zekerheidsstructuur kan voldoen, moeten Rijk en gemeenten bijspringen.

Ten slotte zijn er gemeentegaranties onder de Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW). Deze stichting is in 1995 verzelfstandigd onder de naam Nationale Hypotheek Garantie (NHG). De stichting staat borg voor de verstrekking van bepaalde hypotheekleningen aan particulieren. Sinds 1 januari 2011 is de achtervang van nieuwe hypotheekleningen geheel naar het rijk geschoven, waardoor jaarlijks het totale bedrag aan gewaarborgde geldleningen afneemt met de door particulieren gedane aflossingen.

Het totaalsaldo betreft de volledige garantstelling en komt niet geheel voor rekening van de gemeente. Voor het Garantiefonds WSW en SWS en de particuliere hypotheekleningen is het gemeentelijk aandeel beperkt tot 50%.

Onder het Garantiefonds WSW vallen leningen voor meerdere corporaties, waarvan veruit de meeste betrekking hebben op Woningbouwvereniging 3B (€ 177,5 miljoen). Ook hiervoor geldt dat de gemeente voor 50% van dit bedrag garant staat.

De gemeente Lansingerland verstrekt enkel garantstellingen wanneer er zekerheden (onderpand) door de garantieaanvrager overlegd kan worden. In aanloop naar de jaarrekening 2018 is contact geweest met alle instellingen voor een specifieke onderbouwing van de verschillende restantschulden. In de jaarrekening zijn deze cijfers conform verwerkt.

Met betrekking tot de Nationale Hypotheek Garantie wordt jaarlijks door de Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen een liquiditeitsprognose opgesteld. Aan de hand hiervan krijgt de gemeente inzicht in mogelijke toekomstige aanspraak op de achtervangfunctie. Op basis van deze liquiditeitsprognose verwacht de Stichting WEW geen aanspraken op de achtervangfunctie.

De garantie inzake de hypotheekleningen van personeel betreffen een tweetal hypotheekleningen afgesloten bij het Hypotheekfonds voor Overheidspersoneel (HvO), dochteronderneming van de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG). Sinds enkele jaren geleden worden geen nieuwe hypotheekgaranties voor overheidspersoneel meer afgegeven.

Per 31 december 2018 bedraagt het totaal van gewaarborgde geldleningen € 235,6 miljoen. Dit is als volgt opgebouwd:

						Bedragen x € 1.000
Waarborgsommen en garantieleningen	Primaire zekerheid	Secundaire zekerheid	Tertiaire zekerheid	Oorpronkelijk bedrag	restant 31-12- 2017	restant 31-12-2018
Garantiefonds WSW	woningbouwver.	WSW	gem.(50%)	203.317	192.886	191.670
Garantiefonds SWS	sportver.	SWS	gem.(50%)	385	156	136
Hypotheekleningen particulieren	particulier	WEW	gem.(50%)	3.422	2.626	2.494
Hypotheekleningen personeel	personeel	gem.(100%)	-	455	376	376
Onderwijsinstellingen	instelling	gem.(100%)	-	53.439	47.700	39.613
Overige instellingen	instelling	gem.(100%)	-	2.454	1.374	1.297
Totaal				263.472	245.118	235.584

Kasstroomoverzicht

Onderstaand overzicht geeft het kasstroomoverzicht weer volgens de directe methode:

		Bedragen x € 1.000
Kasstroomoverzicht (directe methode)		2018
Ontvangsten van afnemers		176.629
Betalingen aan leveranciers en werknemers		-167.952
Kasstroom uit bedrijfsoperaties:		0
Ontvangen interest		298
Ontvangen dividend		3.081
Betaalde interest		-5.504
Kasstroom uit operationele activiteiten		6.552
Investeringsactiviteiten		
Investeringsactiviteiten		-15.796
Verkopen		67.260
Kasstroom uit grondexploitaties		51.464
Financieringsactiviteiten		
Financieringsactiviteiten		-1.669
Desinvesteringen in immateriële vaste activa		1
Investeringsactiviteiten in materiële vaste activa		-9.401
Desinvesteringen in materiële vaste activa		2.784
Investeringsactiviteiten in financiële vaste activa		-75
Desinvesteringen in financiële vaste activa		0
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		-8.360
Financieringsactiviteiten		
Financieringsactiviteiten		735
Opgenomen geldleningen - langlopende schulden		0
Aflossing geldleningen - langlopende schulden		-33.070
Opgenomen geldleningen - kortlopende schulden		46.000
Aflossing geldleningen - kortlopende schulden		-46.000
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		-32.335
Netto kasstroom boekjaar		17.321
Beginstand liquide middelen		12.651
Eindstand liquide middelen		29.972
Mutatie liquide middelen inclusief vordering 's-Rijks Schatkist		17.321

Paragraaf Bedrijfsvoering

Inleiding

De paragraaf bedrijfsvoering geeft volgens het BBV inzicht in de beleidsvoornemens op het gebied van de bedrijfsvoering. Deze paragraaf is omvangrijker dan voorgaande jaren vanwege het programma Organisatieontwikkeling en de hiermee samenhangende intensiveringen en investeringen die in deze begroting zijn opgenomen. Dit betreft het kwalitatief en kwantitatief versterken van de formatie en investeringen op het gebied van ICT.

Programma organisatie ontwikkeling en versterking formatie in 2018

Het jaar 2018 stond in het teken van de reorganisatie. Inmiddels zijn drie domeinen gevormd (Domein Dienstverlening en Bedrijfsvoering, Domein Samenleving en Domein Ruimte en Economie) en zijn daarbinnen vijftien teams ingericht. Door een vlotte werving en selectie van de vacatures op directieniveau en een plaatsingsprocedure voor de laag teammanagers zijn op 1 januari 2019 vier directiefuncties vervuld en hebben alle teams inmiddels een teammanager.

De begroting van 2018 kende extra formatie budget van € 800.000,- toe. Deze is in twee tranches (december 2017 en Q4 2018) definitief toebedeeld aan de domeinen. Eind december 2017 zijn, vanwege de urgentie, vier formatieplaatsen met voorrang toegekend. Dit betrof een adviseur aanbestedingen, -vastgoed, organisatieadviseur en een implementatiemanager sociaal domein. Deze formatieplaatsen dekken we uit de bestaande formatiebudgetten. In Q4 2018 besloten we, na vaststelling van het advies van de interim gemeentesecretaris en de nieuwe organisatiesubstructuur en op basis van de aangeleverde team- en domeinplannen ook de overige formatieve middelen vrij te geven. Het betreft onder andere formatieve versterking op de strategische adviesfuncties ten behoeve van het bestuur, -contractmanagement, centrummanagement, informatiemanagement en strategische beleidsontwikkeling. De formatieve consequenties van het nieuwe coalitieakkoord en de groei-formatie kenden we in het laatste kwartaal van 2018 toe.

Met de definitieve vaststelling van de nieuwe organisatiestructuur en de indeling in de teams is de organisatie in staat continu signalen op te vangen over wat er in de samenleving en omgeving speelt en wat daarbij nodig is van de organisatie. De organisatie vertaalt dit in passend beleid, handelen en dienstverlening en stuurt op de signalen en ontwikkelingen uit die omgeving. De nieuwe organisatiestructuur ondersteunt flexibele arbeidsinzet zodat de organisatie zowel vraag gestuurd als efficiënt en doelmatig werkt.

Ontwikkeling formatie	1-1-2012	1-1-2013	1-1-2014	1-1-2015	1-1-2016	1-1-2017	1-1-2018	1-1-2019
Toegestane formatie in fte	356	338	325	324	328	340	362	356
Aantal inwoners per 1/1	55.270	56.512	57.137	58.133	59.039	60.042	61.152	61.626
Aantal fte per 1.000 inwoners	6.44	6.00	5.68	5.57	5.56	5.66	5.92	5.77

Informatievoorziening en ICT

Informatievoorziening en ICT ondersteunen de gemeentelijke organisatie en het gemeentebestuur in de uitvoering van haar (wettelijke) taken. Informatievoorziening en ICT zijn hierin geen doel op zich, maar wel een absolute randvoorwaarde. De kwaliteit, veiligheid, continuïteit en beschikbaarheid van de IT-infrastructuur en informatievoorziening zijn van groot belang voor onze (digitale) dienstverlening aan inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen. Het is om die reden dat wij continue investeren in de doorontwikkeling van informatievoorziening en ICT en het up-to-date houden en (op tijd) vernieuwen van onze systemen. In dat kader voerden wij het afgelopen jaar de volgende activiteiten uit:

Wat hebben we in 2018 gedaan?

- Vervanging/vernieuwing ICT-Infrastructuur
- Upgrade van essentiële applicaties (o.a. Corsa) waardoor we voldoen aan de eisen van informatiebeveiliging (verhelpen van kwetsbaarheden in applicaties)

- Vervanging van de Firewall (implementatie afgerond in januari 2019)
- Vervanging telefooncentrale door Skype voor Bedrijven en Anywhere 365, als voorloper voor TOP-werken. De implementatie is in het 4e kwartaal 2018 voorbereid en januari 2019 is de livegang.
- Vervanging iPads Raadsleden (nieuwe gemeenteraad)
- Vervanging website

Vervanging/vernieuwing ICT-Infrastructuur

Wij hebben de upgrade van essentiële applicaties (o.a. Corsa) uitgevoerd waardoor we voldoen aan de eisen van informatiebeveiliging (verhelpen van kwetsbaarheden in applicaties). Daarnaast zijn eind 2018 de Firewall en telefooncentrale vervangen. Beiden zijn belangrijk in het kader van TOP-werken. Verder zijn de iPads van de raadsleden (nieuwe gemeenteraad) en de website vervangen

Zaakgericht werken

2018 was het 2^e jaar van het project 'Verstand van Zaken' (implementatie zaakstelsel). Eind 2017 stond de teller van het aantal geïmplementeerde processen in het nieuwe zaakstelsel op 30. Een jaar later (eind 2018) stond de teller op ongeveer 145. Er is in 2018 veel werk verzet binnen het project. Hierin werkte we nauw en intensief samen met medewerkers van de diverse teams/afdelingen. Twee grote processen (Omgevingsvergunning en de Meldingen Openbare Ruimte) gingen vorig jaar live. Lansingerland is hiermee een voorloper binnen gemeenteland. Dit blijkt mede uit werkbezoeken van andere overheidsinstellingen om de aanpak en het gebruik van het zaakstelsel binnen de gemeente Lansingerland te zien.

Informatiemanagement en gegevensbeheer

Wij startten met informatiemanagement door het instellen van een werkgroep informatiemanagement met vertegenwoordigingen uit alle afdelingen vertegenwoordigd. De werkgroep maakt samen met een externe partij een plan van aanpak voor de ontwikkeling (visie) en implementatie van informatiemanagement in Lansingerland. De voorbereiding bestond in 2018 uit het formuleren van de aanpak in twee fasen (plan van aanpak en realisatie) en de planning van de eerste fase (pva). Doel is om in het eerste kwartaal van 2019 het plan van aanpak op te leveren

TOP-werken

In 2018 besteedden we veel tijd aan de voorbereiding van het nieuwe platform (de digitale werkomgeving voor medewerkers) en de vernieuwing van belangrijke onderdelen van de IT-Infrastructuur die TOP-werken mogelijk maken. Wij legden referentiebezoeken af bij andere gemeenten. Dat leverde waardevolle informatie op, maar ook het beeld dat het maken van de juiste keuzes t.a.v. de techniek (hardware, software en systemen) essentieel is. Daarbij constateerden wij dat de samenhang van de verschillende onderdelen cruciaal en complex is. En dat verkeerde keuzes risicovol zijn. Om die reden vroegen wij een externe partij om ons te helpen met het formuleren van architectuurprincipes en het maken van een ontwerp voor het nieuwe platform. Het ontwerp vormt de basis voor een groot aantal (Europese) aanbestedingen die eind 2018 van start gingen. Door de langere voorbereidingstijd is er in 2018 nog niets aangeschaft voor wat betreft hard- en software. De investeringen schuiven daarom door naar 2019.

Eind 2018 maakten we , als gevolg van de structuurwijziging van de organisatie, alvast een start met TOP-werken door het invoeren van flexibel werken. De nieuwe domeinen/teams kregen middels een zogenaamd vlekkenplan een 'vlek' in het gebouw toegewezen. Binnen die vlek kunnen medewerkers een werkplek vinden. In principe heeft niemand meer een eigen werkplek en kunnen medewerkers overal zitten. Flexibel werken zorgt ervoor dat we efficiënter gebruik maken van de werkplekken. Daardoor konden we het aantal werkplekken die in gebruik zijn terugbrengen.

Omdat de meeste medewerkers geen eigen werkplek meer hebben maakten we afspraken over de manier waarop we met de (flexibele) werkplek omgaan. Hiervoor bedachten we de zogenoemde 'Topdeals'. Bijvoorbeeld het leeg en schoon achterlaten van de werkplek na gebruik. Naast de topdeals is via onder andere @work, medewerkersbijeenkomsten en de klankbordgroep de organisatie (be)geleidt naar de nieuwe manier van werken. De start met de nieuwe mobiele oplossing Skype for business is het tweede resultaat van de projectgroep TOP-werken. Deze volgende stap binnen TOP-werken zijn meerdere aanbestedingen en implementaties om de nieuwe ICT mobiele werkplek in te richten en het tijd en plaats onafhankelijk werken ook echt mogelijk te maken.

Planning & control

Om een organisatie goed op koers te houden is een goed werkend systeem van planning & control een randvoorwaarde. Hieruit vloeit immers informatie voort die nodig is om te kunnen sturen.

Dit hebben we in 2018 gedaan:

1. De raad heeft de Nota Planning en Control vastgesteld. Doel is om de P&C cyclus efficiënter te maken en kwalitatief te verbeteren.
2. We sturen op de voorspelbaarheid en betrouwbaarheid van de (financiële) resultaten. Naast de reguliere P&C-documenten waren er in 2018 periodieke budgetreviews. Ook toetsen we de financiële consequenties van ieder raadsvoorstel.
3. We voeren actief liquiditeitsbeheer, waarbij onze huidige schuldpositie continue aandacht krijgt

Audit en AO/IC

In de huidige organisatie is een nadrukkelijke scheiding aangebracht tussen de beslissende, financieel beleid makende en beheersende rol en de toetsende en controlerende rol. De eerste rol is belegd bij de vak afdelingen en de afdeling Financiën. De toetsende en controlerende rol is vanaf 1 januari 2019 nadrukkelijker belegd bij de Concernstaf. Binnen gemeentelijke organisaties zien we een toenemende behoefte aan deze onafhankelijke rol en positie. Zo eist de nieuwe AVG[1] (intern) onafhankelijk toezicht op het systeem van privacy borging in de organisatie en is deze onafhankelijke rol ook nodig in het kader van ENSIA[2]. In 2018 zagen we dan ook een verdere verschuiving/verbreding van controle en advisering op het gebied van financiën en rechtmatigheid naar controle en advisering op gebieden als privacy en informatiebeveiliging.

Wat hebben we gedaan in 2018?

- We voerden de reguliere interne controles uit voor rechtmatigheid. Dit in overleg met de externe accountant en ter voorbereiding op de controle van de jaarrekening 2018. Naar aanleiding van de interne controles scherpten we in overleg met de BAC de procedures en de controles rondom inkoop- en aanbesteding aan.
- In 2017 voerden we, net als alle andere gemeenten, ENSIA in. De noodzakelijke audits en werkzaamheden zijn tijdig uitgevoerd en vastgelegd in de zogenoemde ENSIA-tool. Deze tool vormt de basis voor de verantwoording over informatiebeveiliging die het college gelijktijdig met de jaarstukken aflegt aan de gemeenteraad. Voor de uitkomsten van ENSIA verwijzen wij naar paragraaf 3.5.9.
- Mede in verband met het organisatie ontwikkelingstraject en de daarbij behorende activiteiten voerden we in 2018 geen (apart) doelmatigheidsonderzoek uit. Voor 2019 is het onderzoek inmiddels gepland. De Raad heeft een afschrift van het onderzoeksvoorstel 2019 ontvangen.

[1] Algemene Verordening Gegevensbescherming

[2] Eenduidige Normatiek Single Information Audit

Organisatie en personeel

Het ziekteverzuim is gedaald van 6,31% (2017) naar 5,57% (2018).

De arbeidsmarkt is het afgelopen jaar nog krappere geworden. De banen liggen voor het oprapen. Dat merken we aan de uitstroom van medewerkers. Er is heel veel tijd en inzet gaan zitten in de werving en selectie van- en het zoeken naar geschikte kandidaten. Met name in het Domein Ruimte en Economie is de door ons gevraagde expertise zeer schaars. Maar ook in het Domein Samenleving en in de ICT gerelateerde functies merken we dat de markt moeizaam is. Dit betekent dat we vaker (duur) moeten inhuren en vacatures moeilijk vervulbaar zijn en soms lang open staan.

We zijn erin geslaagd om vier mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, veelal mensen met een verstandelijke- of lichamelijke handicap of bijstandsgerechtigden, een baan in het kader van de Participatiewet aan te bieden. Zij zijn werkzaam in het team Buitendienst en als gastheer/vrouw in de Publiekshal voor het team Service en Contacten.

Communicatie

Wij zijn bereikbaar voor onze inwoners en communiceren met hen via vele kanalen. In 2018 openden wij ons WhatsApp-kanaal waarmee wij tegemoet kwamen aan de wens van inwoners om snel en laagdrempelig contact te zoeken met de gemeente.

Met een nieuwe website en een voor Lansingerland nieuwe publicatievorm (het digitale magazine) zijn wij innovatief en modern. Wij communiceren via de middelen die bij de doelgroep past, omdat niet de zender van de boodschap, maar de ontvanger centraal staat.

Wij monitoren in onze Newsroom alle social-mediakanalen en weten daardoor wat er in de samenleving speelt en hoe wij kunnen handelen om escalatie te voorkomen. Zo reageren wij actief, snel en actueel en halen wij buiten naar binnen. Zo zijn wij altijd en overal in gesprek met de inwoners.

Niet alleen online, maar natuurlijk ook fysiek zoeken wij onze inwoners op tijdens bijeenkomsten, inloopavonden en de dagelijkse praktijk. Wij zijn altijd in contact.

Zo bouwen wij aan het imago, reputatie en profilering van Lansingerland en zetten wij de gemeente met gerichte citymarketing op de kaart.

Inkoop en aanbesteding

Op het gebied van inkoop hebben we als hoofddoelstellingen: blijven voldoen aan de rechtmatigheidseisen, inkopen tegen de meest optimale (integrale) prijs-kwaliteit verhouding en het optimaal functioneren van de inkoopfunctie in de organisatie. Daarbij dragen we met inkoop bij aan de ambities op het gebied van duurzaamheid en social return.

Dit is in 2018 gedaan:

Naast het begeleiden van en adviseren bij de hoeveelheid aan aanbestedingen en inkoop-/rechtmatigheidsvraagstukken, richtten we ons op het volgende:

- De inkoopfunctie verder geprofessionaliseerd en geborgd in de organisatie (onder meer met behulp van inkoop-factsheets, sjabloondocumenten en workshops).
- Het contractbeheer en -management verder geprofessionaliseerd.
- Deelgenomen aan het Platform Duurzaam Inkopen van de MRDH en Duurzaam Inkopen verder geïmplementeerd in diverse aanbestedingstrajecten.
- Goede relatie met lokale ondernemers behouden.
- Waar mogelijk en wenselijk (doelmatig en efficiënt) samengewerkt met andere organisaties/gemeenten; van kennisdeling tot gezamenlijk aanbesteden.

We zijn echter nog niet klaar en gaan hier in 2019 mee verder.

Huisvesting, facilitaire zaken en DIV

Facilitaire zaken is intern gericht en heeft als belangrijkste taak het ontzorgen van collega's, zodat zij zich kunnen richten op hun primaire werkzaamheden.

Daarnaast is facilitaire zaken aanspreekpunt voor alle huurders in het gemeentehuis en geeft zo uitvoering aan het vastgoedbeleid. Ook de ondersteuning van de evenementen is een belangrijke taak voor facilitair. In 2018 vonden er weer veel evenementen plaats in het huis van de samenleving: de nieuwjaarsreceptie, het concert van Concordia, de dag van de eenzaamheid, wereldlichtjesdag.

In 2018 zijn de volgende grote projecten uitgevoerd:

- De gevelrenovatie van het kantoorgebouw is in maart gestart en eind juli afgerond.
- De nieuwe minder validenlift is geplaatst.
- De catering is aanbesteed en sinds 1 juli is Appèl Catering de nieuwe bedrijfscateraar in het gemeentehuis. Speciale aandacht bij deze aanbesteding was er voor medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt. Zij worden in de spoelkeuken en voor de koffievoorziening ingezet. Het is de bedoeling dat ze op termijn ook in de keuken gaan helpen.
- In 2018 zijn vier elektrische auto's aangeschaft. De auto's zijn in beheer bij facilitair.
- In het kader van het project Tijd- en Plaats Onafhankelijk(TOP)-Werken zijn bijna alle medewerkers verhuisd naar een andere werkplek. We werken nu met flexibele werkplekken.

Met professioneel digitaal archief- en informatiebeheer ondersteunen we de organisatie bij het transparant handelen en het kunnen afleggen van verantwoording over dit handelen. Daarnaast stellen we een blijvende bewaring veilig van informatie met (cultuur-)historische waarde.

Het zaakstelsel vervangt het huidige documentmanagementsysteem Corsa. DIV is nauw betrokken bij de implementatie van het zaakstelsel en daarmee de overgang van alle documentregistraties van Corsa naar het zaakstelsel.

Dit hebben wij in 2018 gerealiseerd:

- Verzorgen van de post- en archiefwerkzaamheden;
- Implementatie van een groot aantal processen in het zaakstelsel/documentmanagementsysteem;
- Overdracht van archiefstukken naar het Stadsarchief Rotterdam is voorbereid;
- Vernietiging van het archief dat daarvoor in aanmerking komt op basis van de vernietigingslijst 2018. In totaal is er 70 meter archief vernietigd.

Burgerparticipatie

Burgerparticipatie is niet meer weg te denken. We betrekken inwoners proactief, in een zo vroeg mogelijk stadium, bij beleid en uitvoering. Het gaat om meepraten, meedenken, meedoen en/of meebeslissen. We moedigen inwoners aan om zelf met initiatieven te komen en eigen verantwoordelijkheid te nemen.

In 2018 gingen wij door met de Right to Challenge-pilot voor de Leeuwenkuil in Bergschenhoek. De vervanging van de riolering in de Vogelbuurt in Berkel en Rodenrijs bood in 2018 een enorme kans om, aanvullend op de herinrichting, met elkaar duurzame ideeën voor de buurt te bedenken. In een intensief traject werkten wij zes duurzame initiatieven uit.

Juridische zaken

In 2018 is de pilot ambtelijk horen geëvalueerd. Op grond van de resultaten is het ambtelijk horen in het 'gemengde model' door het college ingevoerd als vaste werkwijze. Met het optimaliseren van het proces is in 2018 een begin gemaakt en zal in 2019 worden afgerond door actualisering van het aanwijzingsbesluit en de verordening.

Het proces bezwaarschriften is inmiddels geïmplementeerd in het Zaaksysteem en de doorlooptijden hebben daarin een duidelijke plek gekregen. In die zin, dat het proces zo optimaal mogelijk is gekoppeld aan de beslistermijn.

Betalingsgedrag Gemeente Lansingerland

In onderstaande tabel is inzichtelijk gemaakt welk percentage van de binnengekomen facturen op tijd (binnen 30 dagen) door de Gemeente Lansingerland is voldaan.

Het percentage wat binnen 30 dagen (na registratiedatum) wordt voldaan is in 2018 (89%) verbeterd t.o.v. 2017 (85%). Het streven is om alle facturen op tijd te betalen. Daarbij moet worden aangetekend dat er altijd een aantal facturen is dat dusdanig wordt aangeleverd, dat tijdige verwerking door de gemeente niet haalbaar is.

Betaaltermijn	2015		2016		2017		2018	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Binnen 30 dagen na ontvangst	8.333	83%	7.625	85%	6.912	85%	8.161	89%
Te laat	1.772	17%	1.314	15%	1.198	15%	967	11%
Tussen 0 en 30 dagen te laat	1.392	14%	1.094	12%	1.036	11%	844	9%
Tussen 30 en 90 dagen te laat	242	2%	136	2%	98	1%	88	1%
Meer dan 90 dagen te laat	138	1%	84	1%	64	1%	35	0%
Totaal	10.105		8.939		8.110		9.128	

Paragraaf Verbonden partijen

Inleiding

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk én een financieel belang heeft. Van een financieel belang is sprake indien de gemeente risico loopt met aan deze partijen beschikbaar gestelde middelen of als de gemeente aangesproken kan worden als de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt. Van bestuurlijk belang is sprake als de gemeente zeggenschap heeft, vanwege vertegenwoordiging in het bestuur of vanwege het hebben van stemrecht.

De visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen

Als gemeente kunnen wij door toenemende uitbreiding en complexiteit niet al onze taken meer zelfstandig uitvoeren. Samenwerking met andere partners, waaronder andere overheden, kan dan een oplossing bieden. De 'Nota verbonden partijen 2016 - 2020' (corsanummer T16.02321) geeft inzicht in het (wettelijk) kader en geeft het afwegingskader een handvat voor het toe- en uittreden bij verbonden partijen. De nota en bijbehorend addendum (T17.01105) gaan ook in op de vertegenwoordiging in verbonden partijen. Daarnaast besteedt de nota aandacht aan de spelregels voor governance en het uitvoeren van risicomanagement met de bestaande (wettelijke) instrumenten van informatievoorziening en aanvullende mogelijkheden om bij te dragen aan de kaderstellende, toezichthoudende en controlerende rol van de raad.

Overzicht

In onderstaand overzicht staat de meest essentiële financiële informatie van de verbonden partijen. In de latere tabellen staat per verbonden partij de informatie die op grond van artikel 15 van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht is inclusief bij welk programma uit de begroting het hoort en op welke wijze de verbonden partij bijdraagt aan de realisatie van de doelstelling van het programma. Daarnaast schrijft artikel 15 BBV voor dat de lijst van verbonden partijen, wordt onderverdeeld in:

1. gemeenschappelijke regelingen;
2. vennootschappen en coöperaties;
3. stichtingen en verenigingen
4. overige verbonden partijen.

Met ingang van de jaarstukken 2018 hanteren we deze onderverdeling naar rechtspersoonlijkheid.

De uitgebreidere informatie per verbonden partij is in de zogenaamde factsheets opgenomen. Deze zijn in de raadsvergadering verbonden partijen van juni 2018 door de raad vastgesteld (T18.05425). Op de website van Lansingerland staat, conform artikel 27 van de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr), het register Verbonden Partijen.

Gemeenschappelijke regelingen	Programma	Begroot 2018	Realisatie 2018
Bedrijvenschap Hoefweg	5. Lansingerland ontwikkelt	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
Bleizo	5. Lansingerland ontwikkelt	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
DCMR Milieudienst Rijnmond	5. Lansingerland ontwikkelt	€ 1.200.531(1)	€ 1.280.610
Jeugdhulp Rijnmond	3. Maatschappelijke ondersteuning	€ 5.071.778	€ 5.990.978
MRDH (Metropoolregio Rotterdam-Den Haag)	1. Bestuur en dienstverlening	€ 150.846	€ 150.846
Openbare Gezondheidszorg Rotterdam-Rijnmond	3. Maatschappelijke ondersteuning	€ 397.849	€ 397.849
Recreatieschap Rottemeren	5. Lansingerland ontwikkelt	€ 187.807	€ 187.807
Schadevergoedingsschap HSL-Zuid	5. Lansingerland ontwikkelt	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
SVHW (Samenwerkingsverband Vastgoedinformatie, Heffingen en Waardebepaling)	7. Algemene dekkingsmiddelen	€ 510.000	€ 467.946
Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond	4. Lansingerland schoon, heel en veilig	€ 3.153.728 basiszorg en €28.000 individuele taken en bijdragen	€ 3.153.728 basiszorg en €28.000 individuele taken en bijdragen
Vennootschappen en coöperaties	Programma	Begroot 2018	Realisatie 2018
Dunea (vh Duinwater-bedrijf Zuid-Holland)	7. Algemene dekkingsmiddelen	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
Eneco Groep N.V.	7. Algemene dekkingsmiddelen	Niet van toepassing.	Inkomst: dividend € 2.095.923
Stedin Holding N.V.	7. Algemene dekkingsmiddelen	Niet van toepassing.	Inkomst: dividend € 947.551
Stichtingen en verenigingen	Programma	Begroot 2018	Realisatie 2018
Parkmanagement Bedrijvenpark Oudeland (PMBO)	5. Lansingerland ontwikkelt	€ 56.737	€ 57.887
Overige verbonden partijen	Programma	Begroot 2018	Realisatie 2018
BNG (Bank Nederlandse Gemeenten)	7. Algemene dekkingsmiddelen	Niet van toepassing.	Inkomst: dividend € 37.988

BLEIZO

Naam verbonden partij*	Bleizo
Vestigingsplaats*	Bleiswijk, gemeente Lansingerland
Deelnemende partijen	Gemeenten Lansingerland en Zoetermeer
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	Het doel van deze GR is het ontwikkelen van het gebied rondom het OV-knooppunt Bleizo, gericht op het realiseren van een nieuw economisch knooppunt met een eigen identiteit. Met de ontwikkeling van een OV-knooppunt en het gebied daarom heen wil de gemeente een gunstig economisch klimaat en een interessant werk - en woongebied creëren voor de inwoners.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	(art. 32 GR Bleizo) Beide gemeenten staan ervoor in dat de GR Bleizo altijd over voldoende middelen beschikt om verplichtingen aan derden te voldoen. Verder komt een batig/nadelig saldo voor 50% ten gunste/laste van Lansingerland, waarbij tevens de afspraak is gemaakt dat Zoetermeer garant staat voor een bedrag van € 9,5 mln. (nadelig saldo) in relatie tot de bijdrage die GR Bleizo levert aan de financiering van het OV Knooppunt Bleizo.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 6,9 miljoen (-/-) Per 31 december 2018: € 2,4 miljoen (-/-)
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 59 miljoen Per 31 december 2018: € 68,2 miljoen
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	€ 4,5 miljoen
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Het financiële belang van Lansingerland is ongewijzigd: 50% van winst of verlies van GR Bleizo. Zoetermeer staat garant voor € 9,5 mln. voor de bijdrage van GR Bleizo aan de vervoersknoop Bleizo. De afspraken hierover zijn in 2017 uitgewerkt en met brief U17.03185 is de gemeenteraad hierover geïnformeerd.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	De gemeente Lansingerland en Zoetermeer nemen beiden voor 50% deel in deze gemeenschappelijke regeling. De beide deelnemende gemeenten staan borg voor een eventueel exploitatietekort. GR Bleizo heeft, vanwege de nader uitgewerkte afspraken met betrekking tot de bijdrage vanuit de gemeente Zoetermeer ten behoeve van de het OV knooppunt, per ultimo 2018 een negatief eigen vermogen. De grondexploitatie is verlieslatend, beide deelnemende gemeenten staan voor 50% garant in geval van een tekort. Het saldo contante waarde van de grondexploitatie actualisatie 1-1-2019 bedraagt ca. € 2,4 mln. negatief. Op basis van de huidige inzichten is bij een zekerheidspercentage van 82,5% een risicovoorziening van € 5,3 mln. noodzakelijk om in 82,5% van de gevallen een resultaat van minimaal -/- € 2,4 mln. te behalen. Zowel de gemeente Lansingerland als Zoetermeer staan garant voor een tekort. Bij een verwacht negatief saldo van de grondexploitatie zullen beide gemeenten voor hun aandeel (50%) een voorziening treffen. Het huidig benodigd weerstandsvermogen is circa € 5,3 mln. Dit bedrag kan als volgt afgedekt worden: • Waarborg Zoetermeer € 2,65 • Waarborg Lansingerland € 2,65 Totaal € 5,30 Aanvullend hierop hebben beide gemeenten onderling afspraken gemaakt over de wijze waarop beide gemeenten, in het kader van de uitwerking van de garantstelling van de gemeente Zoetermeer aan GR Bleizo, hiervoor een voorziening treffen en invulling geven aan de waarborgen.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Het onderzoek naar het ontwikkelprogramma van Bleizo kan mogelijk een wijziging van de opdracht voor de GR Bleizo opleveren. Een bestuurlijke keuze over de ontwikkelrichting is hierover nodig.
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Financiële analyse: Gemiddeld Bestuurlijke analyse: Laag De GR Bleizo kent nog een behoorlijke looptijd. Ondanks dat de belangen aanzienlijk zijn, maakt dit dat bijsturing mogelijk is. Bestuurlijk hebben we (indirecte) invloed.
Op welke wijze draagt de verbonden partij bij aan realisatie van de doelstellingen van het programma?*	De realisatie van de vervoersknoop Bleizo (station Lansingerland-Zoetermeer) en de ontwikkeling van het gebied rondom het knooppunt dragen bij aan de ontwikkeling van Lansingerland als gemeente waarin aantrekkelijk en op duurzame wijze kan worden gewerkt en gewoond.

Bedrijvenschap Hoefweg

Naam verbonden partij*	Bedrijvenschap Hoefweg
Vestigingsplaats*	Bleiswijk, gemeente Lansingerland
Deelnemende partijen	Gemeenten Lansingerland en Zoetermeer
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	Ontwikkeling van het bedrijventerrein Hoefweg (Hoefweg-Noord) voor vestigingsmogelijkheden voor bedrijven. Met de ontwikkeling van dit gebied wil de gemeente een gunstig economisch klimaat en daarmee indirect een interessant werk- en woongebied creëren voor de inwoners.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	Geen structurele bijdrage aan of van het Bedrijvenschap. Art. 24 en 25 van de GR: de gemeente levert een financiële bijdrage aan het startkapitaal, de gemeenten zorgen voor voldoende middelen zodat de GR aan verplichtingen aan derden kan voldoen. De inbreng en risicoverdeling is op 50%-50% voor elke gemeente vastgesteld. De GR neemt voor 30% deel aan de CV Prisma en voor 31% in de BV Prisma.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 3,4 miljoen Per 31 december 2018: € 6,3 miljoen
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 53,5 miljoen Per 31 december 2018: € 49,3 miljoen
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	€ 2,9 miljoen
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Geen.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	De gemeente Lansingerland en Zoetermeer nemen beiden voor 50% deel in deze gemeenschappelijke regeling. De beide deelnemende gemeenten staan borg voor een eventueel exploitatietekort. De opbrengstindex en de financieringsrente hebben het meeste invloed hebben op het resultaat van de grondexploitatie. Andere risico's die invloed hebben zijn de kostenindex en uitgiftetempo. De uitgevoerde Monte Carlo-simulatie van de huidige grondexploitatie resulteert in een bandbreedte van € 9,3 mln. (NCW) tot € 12,3 mln. (NCW) bij een zekerheidspercentage van 95%. De benodigde weerstandscapaciteit voor de risico's wordt gevonden in de positieve contante waarde van de grondexploitatie. Beide gemeenten hoeven dus geen weerstandscapaciteit te reserveren. De risicowaarde bedraagt € 3,0 mln. De voornaamste risico's betreft de financieringsrente en de uitgifteplanning. De weerstandscapaciteit is € 12,9 mln. (ncw grondexploitatie) en daarmee ruim voldoende.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Een deel van het gebied maakt onderdeel uit van het onderzoek naar alternatief ontwikkelprogramma. Een bestuurlijke keuze over de ontwikkelrichting is hierover nodig.
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Financiële analyse: Gemiddeld Bestuurlijke analyse: Laag De grondexploitatie van Bedrijvenschap Hoefweg loopt tot en met 2026. In de periode tot 2027 is bijsturing nog goed mogelijk. Bestuurlijk hebben we (indirecte) invloed.

DCMR Milieudienst Rijnmond

Naam verbonden partij*	DCMR Milieudienst Rijnmond
Vestigingsplaats*	Schiedam
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	Uitvoeren van de Wet Milieubeheer (Wm), de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en de Wet bodembescherming (Wbb) voor de Gemeente Lansingerland en advisering op het gebied van milieu en ruimtelijke ordening. Het publieke belang is het bereiken van een goed leefmilieu voor burgers en bedrijven.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	De realisatie bedroeg € 1.280.610. In 2019 is de raming (zoals opgenomen in de begroting) € 1.500.000.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 8.117.000 Per 31 december 2018: € 5.680.000
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 11.838.000 Per 31 december 2018: € 9.669.000
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	€ 839.000 (-/-)
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Er zijn geen veranderingen in het bestuurlijke en publieke belang in 2018.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	De DCMR had in 2018 een begrotingstekort van € 840.000. Voorgesteld is om dit uit de algemene reserves te halen en niet direct de participanten extra te belasten. Dit houdt wel in dat de algemene reserves onder de 3% van het totaal komen, wat een risico met zich meebrengt. De DCMR ontwikkelt een Toekomstagenda. Het DB en AB moet hier echter nog een besluit op nemen. De mogelijke financiële consequenties zijn op dit moment nog niet in beeld gebracht.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	In 2019 hevelen we asbestgerelateerde taken over aan de DCMR, grotendeels vanwege een wettelijke verplichting hiertoe. In het werkplan is hiervoor budget gereserveerd. Ook de komst van de Omgevingswet en het voorbereiden hierop kan financiële consequenties hebben. Dit zal lopende het jaar met het doorontwikkelen van de Toekomstagenda duidelijker worden.
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Het financiële risico is gemiddeld. Dit heeft te maken met het feit dat in de Gemeenschappelijke Regeling een garantstelling voor de deelnemende gemeenten is opgenomen, de bedrijfsvoering nog niet volledig op orde is en Lansingerland slechts deels invloed heeft om financieel bij te sturen. Lansingerland heeft vooral invloed op het financieel bijsturen op de bijdrage die wij betalen voor de uitvoering van het werkplan. Het bestuurlijke (inhoudelijke) risico is laag, omdat de belangen van DCMR hetzelfde zijn als onze belangen, er duidelijke afspraken met de DCMR zijn gemaakt die we regelmatig monitoren en we veel vertrouwen in deze verbonden partij hebben.
Op welke wijze draagt de verbonden partij bij aan realisatie van de doelstellingen van het programma?*	Niet alleen voert de DCMR de milieu-gerelateerde VTH-taken voor Lansingerland uit, ook de aandacht voor energietransitie en circulaire economie is in lijn met onze ambitie op duurzaamheid. Bij de besprekingen van de werkplannen, het trimesteroverleg en het Bestuurlijke Overleg monitoren we de voortgang van de doelen en acties.

Jeugdhulp Rijnmond

Naam verbonden partij*	Jeugdhulp Rijnmond
Vestigingsplaats*	Rotterdam
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	De GR heeft 3 doelstellingen: 1. Uitvoering te geven aan de wettelijke verplichtingen tot regionale samenwerking uit de Jeugdwet in het kader van Veilig Thuis (AMHK), jeugdreclassering en jeugdbescherming. 2. Het uitvoeren van bovenlokale taken door middel van het contracteren en/of subsidiëren van aanbieders van jeugdhulp, -reclassering en -beschermingsmaatregelen in het kader van de Jeugdwet. 3. Realiseren van overleg, kennisontwikkeling en -overdracht tussen de aangesloten gemeenten.

Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	De GR Jeugdhulp is opgericht voor de inkoop van verschillende vormen van jeugdhulp waar gemeenten verantwoordelijk voor zijn. De inleg van de gemeente Lansingerland bedraagt in 2018 € 5.856.015 (inclusief organisatiekosten).
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Algemene reserve: Per 1 januari 2018: € 2.249.090 Per 31 december 2018: € 0
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Vreemd vermogen: Per 1 januari 2018: € 36.107.263 Per 31 december 2018: € 47.881.156
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	€ 0,-
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	In de vergadering van april 2018 heeft het Algemeen Bestuur van de GRJR ingestemd met het verhogen van de begroting 2018 door de volgende ontwikkelingen: 1. Bijstelling inleg 2018 door gemeenten op basis van de definitieve afrekening 2016; 2. Verhoging van de bijdrage aan de Gecertificeerde Instellingen; 3. Extra middelen Stichting Veilig Thuis. De bovenstaande ontwikkelingen leidden voor 2018 tot een extra bijdrage voor Lansingerland van € 317.031 ten opzichte van de vastgestelde begroting van 2018. Naast de bovenstaande verhoging van de bijdrage bleek in de loop van het jaar dat het zorggebruik in onze regio verder toeneemt. Dit zal leiden tot een tekort binnen de gemeenschappelijke regeling over het boekjaar 2018. Omdat de GRJR haar boekjaren niet negatief af kan sluiten en geen eigen vermogen in kas heeft, leidt dit tot een extra bijdrage van de aangesloten gemeenten. Voor Lansingerland ramen wij deze extra bijdrage op € 564.963,-. Het verschil tussen deze bijdrage en het werkelijke gebruik van jeugdzorg door onze inwoners wordt in de boekjaren 2020-2022 afgerekend door middel van de 'vlaktaks'. Gedurende 2018 informeerden wij de Raad over de bovenstaande ontwikkelingen door brieven U18.01810 en U18.11288.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Toenemend zorggebruik in een open einde regeling Er is sinds 2017 sprake van aanzienlijke kostenstijgingen binnen de specialistische jeugdzorg. Wij zijn hierin niet uniek: in heel Nederland worstelen gemeenten en regio's met kostenoverschrijdingen. Het is duidelijk dat de met de decentralisatie en transformatie beoogde besparingen nog onvoldoende op gang komen: de aantallen kinderen met jeugdhulp nemen (nog) niet af en de beoogde besparingen worden (nog) niet gerealiseerd. Resultaatgerichte inkoop 2018 Met ingang van 1 januari 2018 is de GRJR overgegaan op het resultaatgericht inkopen van ondersteuning. De insteek hiervan is om bij de inzet van ondersteuning minder product- en meer resultaatgericht te werken. De insteek van deze gewijzigde inkoop is budgetneutraliteit. Niettemin houdt deze wijziging een zeker risico van een verhoging van de kosten in.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Aandachtspunten zijn: 1. In het licht van de (financiële) ontwikkelingen in de specialistische jeugdhulp intensiveren en versterken wij onze inspanningen op het gebied van de transformatie. Wij formuleren hiertoe een samenhangende aanpak, op zowel lokaal als regionaal niveau. 2. In regionaal verband brengen wij in beeld of en in hoeverre de resultaatgerichte inkoop leidt tot hogere kosten. Wij betrekken de bevindingen hiervan bij het besluit over de inkoop van specialistische jeugdzorg in 2022 en verder. 3. In 2019 beoordelen en verbeteren wij (waar nodig) het functioneren en de interne aansturing van de Gemeenschappelijke Regeling 4. Wij implementeren de aanbevelingen uit het 'Berenschot-onderzoek' naar de toename van jeugdhulp in onze gemeente

Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Risicobeleid GR In het kader van de begroting 2018 heeft de GR een risico-inventarisatie opgesteld. Op basis van deze inventarisatie is besloten het risicopercentage in de huidige begroting op 1,5% te zetten. Een update van deze inventarisatie in 2018 resulteerde in een gewogen risicopercentage van 3,0 % voor 2018 en 2,3% voor 2019. Dit wordt mede veroorzaakt door enkele (incidentele) grote risico's die voortkomen uit de nieuwe resultaatgerichte financiering van de Jeugdhulp. Het Algemeen Bestuur heeft besloten om het risicopercentage 2018 en 2019 te handhaven op 1,5%. De risico-inventarisatie wordt gedurende 2018 enkele malen geactualiseerd op basis van de dan bekende informatie. De eerste actualisatie vindt in april plaats en de tweede in principe in september. Voor de deelnemende gemeenten geldt daarbij dat eventuele overschrijdingen in het budget lopende het begrotingsjaar, of bij jaarrekening door de gemeenten moeten worden vergoed. Gemeentelijk risicobeleid 1. Op basis van de financiële analyse is er een hoog risico verbonden aan de GR Jeugdhulp. De gemeente heeft een hoge jaarlijkse financiële bijdrage. In 2015 is besloten dat eventuele tekorten door de deelnemende gemeenten worden gedekt waardoor het weerstandvermogen van de GR bij de gemeenten wordt gelegd. 2. Op basis van de bestuurlijke analyse is er een gemiddeld risico verbonden aan de GR. De te leveren afspraken zijn van invloed op de gemeentelijke doelstellingen. Lansingerland is vertegenwoordigd in het AB en DB. Omdat Rotterdam een grote invloed heeft op de besluitvorming (50% van de GR gevormd wordt door de gemeente Rotterdam) brengt dit een zeker risico met zich mee.
Op welke wijze draagt de verbonden partij bij aan realisatie van de doelstellingen van het programma?*	De GR Jeugdhulp draagt zorg voor de inkoop van verschillende vormen van specialistische jeugdhulp. De uitvoering van deze taken valt onder onder wettelijke plicht zoals vastgelegd in de Jeugdwet.

Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)

Naam verbonden partij*	MRDH (Metropoolregio Rotterdam-Den Haag)
Vestigingsplaats*	Rotterdam
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	Doel is het versterken van de internationale concurrentiepositie van de regio.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	De Brede Doeluitkering (BDU) voor verkeer en vervoer is de belangrijkste dekking voor de kosten van de twee programma's exploitatie verkeer en openbaar vervoer, infrastructuur verkeer en openbaar vervoer. De inwonerbijdrage bedraagt € 2,51 per inwoner voor het programma economisch vestigingsklimaat. Dit komt op een totaal bedrag van
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 7,4 miljoen Per 31 december 2018: € 15,4 miljoen
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 1.348,2 miljoen Per 31 december 2018: € 1.543,3 miljoen
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	€ 7,9 miljoen (voor bestemming)
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Er waren geen veranderingen in de bijdrage voor 2018. Bijdrage voor Economisch Vestigingsklimaat is gebaseerd op het inwonersaantal.

Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	De MRDH heeft de komende jaren tijdelijk te maken met een tekort (overbesteding) op de BDU-middelen. Overbesteding houdt in dat het saldo van beschikbare middelen en bestedingen in enig jaar negatief is. Tot en met de Begroting 2018 hanteerde de MRDH het uitgangspunt dat een tekort op de BDU-middelen is toegestaan onder de voorwaarde dat over een periode van tien jaar het saldo van beschikbare middelen en bestedingen positief is. Een extern kader voor deze termijn ontbrak toen nog. Een externe partij is daarom gevraagd om nader onderzoek te doen naar de kaders voor overbesteding. De provincie is betrokken geweest bij dit onderzoek. Conclusie uit dit onderzoek is dat de MRDH zich voor wat betreft de termijn van overbesteding dient te houden aan de uitgangspunten voor structureel begrotingsevenwicht die de provincie Zuid-Holland als toezichthouder hiervoor hanteert. De wettelijke termijn van overbesteding is daarmee bepaald op een maximale periode van drie achtereenvolgende kalenderjaren. Een tekort in 2019 moet dus uiterlijk in 2022 zijn aangezuiverd. Hierbij geldt ook dat de begroting in de drie jaar na het inlopen van het tekort geen tekort mag laten zien. Vanwege de afronding van een aantal grote infrastructurele projecten in deze periode (o.a. Hoekse Lijn, Bleizo) is er vanaf 2022 weer sprake van een overschot. De Brede Doeluitkering (BDU) verkeer en vervoer blijft na eerdere kortingen min of meer gelijk, maar de kosten van beheer en onderhoud van de railinfrastructuur stijgen. Er is dus effectief minder geld om nieuwe investeringen te doen terwijl de opgaven waar deze regio voor staat steeds groter worden. Dat leidt tot meer doen met minder en dus op het verder continueren van kostenbeheersing op regulier beheer en onderhoud, vervangingsinvesteringen rail en op financieringskosten van de railvoertuigen.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Projecten zijn vaak gemeente en regio overschrijdend waardoor ook andere overheden en/of bestuurslagen betrokken zijn. Investeringen voor de projecten moeten bedrijven, kennisinstellingen en overheden bij elkaar brengen. De aandachtspunten voor Lansingerland zijn de verdere uitwerking van de projecten uit het investeringsprogramma en de daarbij behorende financiën te genereren. In het investeringsprogramma zijn ook andere projecten opgenomen zoals corridor A12 (o.a. logistieke hotspot, railterminal), energie-infrastructuur (warmtenet), geothermie, greenport en vaarroutes (Rotte - Rijn - Vliet). De MRDH kan in het samenbrengen van gemeenten en het definiëren van regionale projecten een voortrekkersrol vervullen om in gesprek te gaan met andere gemeenten en marktpartijen. Als vervolg op de MIRT Rotterdam Den Haag (Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport) wordt aan een aantal tafels de strategie van de regio uitgewerkt. Deze studies moeten richting geven aan nieuwe grote infrastructurele projecten in relatie tot andere ruimtelijke ontwikkelingen zoals de woningbouwopgave. Dit geeft richting aan de doorontwikkeling van het hoogwaardige OV-net in onze regio. Ook in Lansingerland worden OV-lijnen verkend, zoals de ZoRo. De projecten en de organisatie van de Vervoersautoriteit (VA) worden grotendeels bekostigd uit de reguliere Brede Doeluitkering verkeer en vervoer (BDU). Daarnaast zijn er nog specifieke rijksbijdragen, zoals gelden voor het programma Beter Benutten Vervolg en het Actieprogramma Regionaal OV die beiden zijn toegevoegd aan de BDU. De komende jaren is er een stevige opgave om de kosten van het openbaar vervoer te drukken. Door een oplopende beheerlast neemt het investeringsvermogen af.
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Uit de financiële analyse blijkt dat het risico gemiddeld is. Dit is met name gelegen in het beperkte weerstandsvermogen van de MRDH enerzijds en de afdekking van de risico's door de MRDH anderzijds zoals ook opgenomen in het treasurystatuut. De wettelijke termijn van overbesteding is bepaald op een maximale periode van drie achtereenvolgende kalenderjaren. Om in de toekomst meer duidelijkheid te hebben over de (financiële) risico's van grote infrastructurele projecten verwachten we dat de MRDH de reeds aangekondigde beleidsnota risicomangement en weerstandsvermogen in 2018 opstelt. Het bestuurlijk risico is laag. Lansingerland onderschrijft het belang van de MRDH en staat achter de missie en de visie. De uitwerking van de programma's vindt in goed overleg met alle gremia plaats.
Op welke wijze draagt de verbonden partij bij aan realisatie van de doelstellingen van het programma?*	In de gemeenschappelijke regeling (GR) Metropoolregio Rotterdam Den Haag is opgenomen dat er vijfjaarlijks geëvalueerd wordt en de eerste evaluatie plaatsvindt twee jaar na inwerkingtreding van de GR. Uit het evaluatierapport, afgerond eind 2017, komt naar voren dat de steun voor MRDH is toegenomen, de relatie tussen de MRDH en provincie is verbeterd en dat er binnen de bestaande structuur gezocht moet worden naar verbeteringen. Met name de rol van de adviescommissie behoeft verdere uitwerking. In de zienswijze (U17.13458) heeft de raad van Lansingerland aan gegeven dat de adviescommissie niet een lichtere maar een andere invulling dient te krijgen. Een concrete verbetering is de invoering van portefeuillehouders in het AB waardoor het bestuurlijk eigenaarschap is versterkt. Sinds november 2018 heeft Lansingerland ook een klankbordgroep MRDH, één van de aanbevelingen uit het evaluerapport. De MRDH heeft in 2016 en 2017 grote stappen voorwaarts gezet met de uitwerking van de aanbevelingen uit het OESO-rapport en Roadmap Next Economy als leidraad voor het investeringsprogramma. De MRDH werkt in 2018 verder aan de concretisering, ook voor projecten waarbij Lansingerland is betrokken.

Gemeenschappelijke Regeling GGD Rotterdam-Rijnmond

Naam verbonden partij*	Openbare Gezondheidszorg Rotterdam-Rijnmond
Vestigingsplaats*	Rotterdam
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	Artikel 3 van de GR: Het lichaam heeft tot doel: 1. het beschermen en bevorderen van de gezondheid van de bevolking of van specifieke groepen daarbinnen, in het rechtsgebied van het lichaam; 2. het voorkómen en het vroegtijdig opsporen van ziekten onder de bevolking; 3. alles wat met het bovenstaande in de ruimste zin verband houdt. De regeling regelt de deelnemersbijdrage van de deelnemende gemeente voor de inkoop van het basispakket. De GGD is leverancier en uitvoerder van het basispakket. Het publieke belang is de openbare gezondheid.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	Lansingerland droeg in 2018 € 398.250 bij aan de gemeenschappelijke inkoop van het basistakenpakket. Dit bedrag bestaat uit € 306.625 voor het algemene basistakenpakket en € 91.625 voor de inspecties kinderopvang (variabel deel basistakenpakket). De werkelijke verrekening van het variabele deel van het basistakenpakket vindt plaats in 2019.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	De gemeenschappelijke regeling van de GGD-RR kent geen balans en andere financiële staten om in de begroting op te nemen aangezien alleen de gemeente Rotterdam eigenaar is van de organisatie. Personeel en eventuele risico's zijn daarmee voor rekening van de gemeente Rotterdam. De gemeenschappelijke regeling GGD-RR regelt in materiële zin slechts de inkoop van producten. Daarmee is de gemeenschappelijke regeling financieel "leeg", dus zonder bezittingen, waardoor er ook geen balans is. Het financiële risico voor deelname aan de regeling is voor regiogemeenten dus ook niet aanwezig.
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Niet van toepassing, zie tekst bij 'Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018'.
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Niet van toepassing, zie tekst bij 'Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018'.
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Niet van toepassing, zie tekst bij 'Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018'.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Geen, voor zover nu bekend.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	De omvang van het basispakket wordt steeds voor vier jaar vastgesteld. De huidige begrotingscyclus loopt van 2019-2022. Aanpassingen in het basispakket vinden slechts plaats indien alle gemeenten hiermee akkoord gaan.
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Geen. De gemeente Rotterdam is risicodragend.
Op welke wijze draagt de verbonden partij bij aan realisatie van de doelstellingen van het programma?*	Uitvoering van de verplichtingen uit de Wet publieke gezondheid (WPG) tegen een aanvaardbare kostprijs blijft een aandachtspunt. Het basispakket moet garanderen dat wij voldoen aan de verplichtingen die wij hebben vanuit de Wpg.

Recreatieschap Rottemeren

Naam verbonden partij*	Recreatieschap Rottemeren
Vestigingsplaats*	Rotterdam
Deelnemende partijen	Gemeente Rotterdam, Zuidplas en Lansingerland
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	Het in onderlinge samenhang behartigen van de belangen openluchtrecreatie, natuurbescherming en het bewaren en bevorderen van het natuur en landschapsschoon.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	Deelnemers : Zuidplas (4%), Rotterdam (91%) en Lansingerland (5%), bijdrage in 2018 € 187.807.

Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 17.242.221 Per 31 december 2018: € 16.300.718
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 5.397.134 Per 31 december 2018: € 6.991.129
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	€ 47.913
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Geen veranderingen in het financiële belang van (5%)
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	N.n.b.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Met de vaststelling van het Kader voor het Recreatieschap Rottemeren worden de recreatiekaders gesteld waaraan het Recreatieschap uitvoering geeft. Dit wordt uitgewerkt in een ontwikkelplan met uitvoeringsacties. De kwaliteitsimpuls Lage Bergse Bos en de essentaksterfte maken dat het gebied in de picture staat en de (deel)gebieden de komende jaren aangepakt gaan worden.
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Het financiële risico is laag. Er is sprake van een hoge Algemene reserve. Bestuurlijk risico is laag. Met het recreatiekader geven de gemeenten sturing aan het Recreatieschap Rottemeren.
Op welke wijze draagt de verbonden partij bij aan realisatie van de doelstellingen van het programma?*	Het in stand houden, ontsluiten en exploiteren van het recreatiegebied Rottemeren draagt bij aan de ontwikkeling van Lansingerland als gemeente waarin op een aantrekkelijke wijze gewoond, gewerkt en gerecreëerd kan worden.

Schadevergoedingsschap HSL-Zuid, A16 en A4

Naam verbonden partij*	Schadevergoedingsschap HSL-Zuid, A16 en A4
Vestigingsplaats*	Rotterdam
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	In artikel 2 van de gemeenschappelijke regeling staat opgenomen: "Het doel van de regeling is het bevorderen dat de behandeling van verzoeken om schadevergoeding die verband houden met de aanleg van de HSL-Zuid en de verbreding, verlegging en reconstructie van de A-16 (...), respectievelijk de A-4, en de beslissing op die verzoeken doelmatig, deskundig en op gelijke wijze plaatsvinden. Door deze regeling wordt tevens voor de burgers duidelijkheid geschapen over de terzake bevoegde instantie".
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	Alle kosten van het Schap en van de door het Schap toegekende schadevergoedingen worden betaald door de Rijksoverheid.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Er is geen sprake van een eigen vermogen.
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Er is geen sprake van een vreemd vermogen.
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Financieel resultaat 2018: Algemene kosten - PM Deskundigen kosten - PM Schadevergoedingen - PM Totaal - PM De dechargebrief wordt eind april verwacht.
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Vanwege het feit dat alle kosten voor rekening komen van het Ministerie van I&W is er geen sprake van een financieel belang voor de gemeente.

Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Er zijn thans geen financiële risico's bekend. Het Schap heeft met het Ministerie de afspraak gemaakt dat wanneer er een schadeverzoek met een aanmerkelijk belang wordt ingediend dat deze, met het oog op risicomanagement, direct bij het Ministerie kenbaar wordt gemaakt.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Naar verwachting zal medio 2019 inzicht bestaan in het effect van het maatregelenpakket. Het Schap kan de nieuwe en aanvullende aanvragen tot schadevergoeding eerst in behandeling nemen als door de geluidsdeskundige (belast met de akoestische berekeningen) uitsluitsel wordt gegeven op de vraag of er sprake is van een toename van geluid en de mitigerende effecten van de maatregel bekend zijn. ProRail coördineert de uitvoering van het maatregelenpakket.
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Er is geen sprake van een financieel risico omdat alle kosten voor rekening komen van het Ministerie van I&W. In bestuurlijke zin is vrijwel geen risico te verwachten omdat het Algemeen bestuur van het Schap bevoegd is te beslissen op de aanvragen.
Op welke wijze draagt de verbonden partij bij aan realisatie van de doelstellingen van het programma?	Er wordt nog steeds overeenkomstig het oorspronkelijke doel gewerkt: doelmatig, deskundig en gelijkmatig behandelen van alle verzoeken om schadevergoeding in verband met de aanleg van de HSL-Zuid. Naar verwachting zullen er in de komende jaren nieuwe en aanvullende verzoeken om schadevergoeding door belanghebbenden uit Lansingerland worden ingediend.

SVHW (Samenwerkingsverband Vastgoedinformatie, Heffingen en Waardebepaling)

Naam verbonden partij*	SVHW (Samenwerkingsverband Vastgoedinformatie, Heffingen en Waardebepaling)
Vestigingsplaats*	Klaaswaal
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	(art 3 GR) Een zo doelmatig mogelijke uitvoering van werkzaamheden met betrekking tot 1. de heffing en invordering van belastingen 2. de uitvoering van Wet waardering onroerende zaken (woz) 3. de administratie van vastgoedgegevens 4. het verstrekken van vastgoedgegevens aan deelnemers en derden
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	De bijdrage van Lansingerland voor 2018 bedraagt € 510.000 inclusief BTW. Na aftrek van compensabele BTW bedraagt de netto-bijdrage met betrekking tot 2018 € 466.096. In 2018 is de afrekening 2017 ontvangen van per saldo € 1.850. De totale netto-kosten in 2018 komen hiermee op een totaalbedrag van € 467.946.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 1.273.000 Per 31 december 2018: € 1.507.000
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 5.633.000 Per 31 december 2018: € 5.488.000
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	€ 589.000
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Geen
Welke mogelijke veranderingen in de financiële bijdrage van LL of wijzigingen in systematiek van bijdragen zijn er de komende 2 jaar te verwachten voor LL?	Het financieel beleid van SVHW voor de komende jaren blijft gericht op maximalisatie van de ontvangsten in combinatie met kostenbesparingen en een restrictief uitgavenbeleid. Door het toetreden van deelnemers moet een breder draagvlak ontstaan voor kosten en efficiencyverbetering. Deze kan mogelijk leiden tot een bescheiden verhoging dan wel verlaging van de bijdrage van de deelnemende gemeenten. Aanpassing van het huidige tariefmodel kan alleen plaatsvinden als alle deelnemers akkoord gaan met de aanpassingen.

Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Het SVHW streeft ernaar om risico 's zoveel mogelijk te ondervangen. Dat is de reden waarom diverse verzekeringen afgesloten zijn voor het onroerend goed, inventaris en personeel. De risico's waarmee het SVHW geconfronteerd zou kunnen worden zijn: • automatiseringsomgeving; • calamiteiten van huisvesting; • renterisico op een geldlening; • personeel. SVHW is een belangrijke organisatie voor haar 22 deelnemers. Continuïteit van de bedrijfsvoering is daarom essentieel. Het borgen van de bedrijfsvoering dient op het niveau van directie en DB te kunnen worden beslist. Bij het opvangen van de gevolgen van calamiteiten is het onwenselijk dat de organisatie afhankelijk zou zijn van de besluitvorming van de deelnemers. Gelet op genoemde risico's en de behoefte aan continuïteit van de bedrijfsvoering is het gewenst een financiële buffer in stand te houden. In de vergadering van het Algemeen bestuur van 5 december 2013 is daarom besloten de omvang vast te stellen op minimaal € 400.000 en maximaal € 700.000.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Door gemeentelijke herindelingen zullen in 2019 deelnemers uittreden en nieuwe toetreden. Het veranderproces is reeds in 2018 ingezet. De uittredende deelnemers betalen een uittredingsvergoeding die de frictiekosten van dit proces dekken.
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Op basis van de financiële en bestuurlijke analyse kan worden vastgesteld dat het risicoprofiel gemiddeld is. De jaarlijkse bijdrage is gemiddeld en de gemeente is deels financieel aansprakelijk. Het weerstandsvermogen van SVHW is op peil en de bedrijfsvoering en kwaliteit van het risicomanagement zijn toereikend. Uit de financiële analyse komt derhalve de score gemiddeld. De bestuurlijke analyse geeft tevens een score van gemiddeld. Lansingerland is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur, er zijn duidelijke afspraken over de informatievoorziening en het belang van het SVHW komt volledig overeen met het belang van Lansingerland. De te leveren prestaties door het SVHW zijn echter maximaal van invloed.

Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond

Naam verbonden partij*	Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond
Vestigingsplaats*	Rotterdam
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	Doel openbaar lichaam: A. Het doelmatig organiseren en coördineren van werkzaamheden ter voorkoming, beperking en bestrijding van brand, het beperken van brandgevaar, het voorkomen en beperken van ongevallen bij brand en al hetgeen daarmee verband houdt, het beperken en bestrijden van gevaar voor mensen en dieren bij ongevallen anders dan bij brand, het beperken en bestrijden van rampen en overigens het bevorderen van een goede hulpverlening bij ongevallen en rampen; B. Het doelmatig organiseren en coördineren van het vervoer van zieken en ongeval slachtoffers, de registratie daarvan en het bevorderen van adequate opname van zieken en ongeval slachtoffers in ziekenhuizen of andere instelling voor intramurale zorg; C. Het voorbereiden en bewerkstelligen van een doelmatig georganiseerde en gecoördineerde geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen; D. Het geven van invulling aan de regionale taken ten aanzien van het waarborgen van de fysieke veiligheid van de organisatie en het voorbereiden op rampenbestrijding en crisisbeheersing en de hiermee verband houdende multidisciplinaire samenwerking, waaronder begrepen de Gemeenschappelijke Meldkamer als integraal informatieknooppunt. Het publieke belang wordt behartigd door het voorkomen, beperken en bestrijden van rampen en crises.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	Bijdrage 2018 is € 3.181.728. Dit bedrag is als volgt opgebouwd: € 3.153.728 (basiszorg) en € 28.000 (individuele taken en bijdragen)
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 10.902.995 Per 31 december 2018: € 12.781.743

Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 76.442.468 Per 31 december 2018: € 64.799.541
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	€ 1.421.373 (-/-)
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	De gemeentelijke bijdragen basiszorg zijn aangepast aan de actuele inwoneraantallen per 1 januari 2017.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	In de begroting 2019 is een aantal risico's opgenomen, waaronder: 1. Vrijwaring van gemeenten voor aansprakelijkheid van niet verzekerbare risico's. Het gaat hier om juridische gevolgrisco's, zoals claims; 2. Gevolgen van (veranderde) wet en regelgeving niet tijdig op kunnen vangen; 3. Cao-wijziging en het 2e loopbaanbeleid; 4. Vertraagd tempo en/of onvoldoende aanpassingen bijdragen van stakeholders van de VRR t.b.v. kostenontwikkeling; 5. Wegvallen en niet toereikend zijn van subsidie impuls omgevingsveiligheid; 6. Wegvallen en niet toereikend zijn van gelden landelijk expertisecentrum (LEC); 7. Jaarlijks wordt onderhandeld met zorgverzekeraars over de budgetten inzake spreidingen beschikbaarheid van de ambulance. Het risico bestaat dat het budget niet toereikend is om de diensten te regelen conform het spreidings- en beschikbaarheidsplan.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	1. Invoering van de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (Wnra) en het risico dat de vrijwilligersstatus bij de brandweer vervalt; 2. Er is een risico dat er kosten ten laste van de VRR overblijven na overname van het beheer van de meldkamer, door de politie in 2020; 3. In 2020 verhoogt de inwonersbijdrage met 0,69 per inwoner, als gevolg van het wegvallen van de inkomsten uit het Openbare meldsysteem (OMS).
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Het doelmatig organiseren en coördineren van werkzaamheden ter voorkoming, beperking en bestrijding van brand en alle aspecten die daarbij horen is een doelstelling die de VRR goed vervult. Daarmee draagt de verbonden partij dus zeker bij aan het oorspronkelijke doel. Dat geldt ook voor het tweede en derde doel van de VRR namelijk het doelmatig organiseren en registreren van het vervoer van zieken en ongevalsloffers, en het voorbereiden en bewerkstelligen van een doelmatig georganiseerde en gecoördineerde geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen. Bij het vierde doel, het geven van invulling aan de regionale taken ten aanzien van het waarborgen van de fysieke veiligheid van de organisatie zien wij dat de VRR zeker invulling geeft aan dit doel. Wat ons betreft mag de VRR nog meer sturen op een intergemeentelijke samenwerking en de vorming van een regionaal flexibel inzetbare pool van medewerkers tijdens crises en rampen.
Op welke wijze draagt de verbonden partij bij aan realisatie van de doelstellingen van het programma?*	De omvang van de jaarlijkse financiële bijdrage aan de VRR is hoog. Ondanks dat de jaarlijkse financiële bijdrage hoog is, is het financiële risico gemiddeld. Dit heeft ermee te maken dat VRR vaste taken heeft. Eventuele negatieve risico's zijn laag. Het risico wordt verspreid doordat 15 gemeenten deelnemen aan deze Gemeenschappelijke regeling. Het bestuurlijke inhoudelijke risico is laag. Er zijn duidelijke afspraken gemaakt met de VRR die we regelmatig monitoren. De gemeente Lansingerland heeft zitting in het DB van de VRR. De burgemeester maakt tevens deel uit van de bestuurlijke auditcommissie die een controlerende functie uitoefent op het beheer en de bedrijfsvoering van de VRR.

NV Duinwaterbedrijf Zuid-Holland (Handelsnaam Dunea)

Naam verbonden partij*	Dunea (vh Duinwater-bedrijf Zuid-Holland)
Vestigingsplaats*	's-Gravenhage
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	Dunea wil een vitale organisatie zijn die toekomstbestendige producten en diensten levert en daarbij duidelijk zichtbaar is als maatschappelijke onderneming. De nieuwe strategie Koers 2020 heeft vier accenten: Klantaccent, onderscheidend in dienstverlening en kwaliteit; Beter voorbereid op de toekomst door verbreding producten & diensten; Het zijn van duinbeheerder van wereldklasse; Strijden voor het drinkwaterbelang van de Lek en de Maas. Het publieke belang bestaat uit de gewaarborgde levering van drinkwater aan alle klanten binnen het verzorgingsgebied en het natuurbeheer in de duingebieden.

Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	Statutair mag Dunea geen dividend uitkeren. Lansingerland bezit 186.584 aandelen (na de periodieke herverdeling in 2018) van de in totaal 4.000.000 uitgegeven aandelen.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 184,5 miljoen Per 31 december 2018: € 193,3 miljoen
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 391,7 miljoen Per 31 december 2018: € 401,7 miljoen
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	€ 8,8 miljoen
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Geen
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Geen
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	De aandachtspunten blijven het verzorgen van een goede drinkwatervoorziening en beheer van het duingebied.
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Op basis van de financiële en bestuurlijke analyse kan worden vastgesteld dat het risicoprofiel laag is. Lansingerland is aandeelhouder en loopt daardoor in principe geen of een beperkt financieel of bestuurlijk risico.
Op welke wijze draagt de verbonden partij bij aan realisatie van de doelstellingen van het programma?*	Lansingerland is aandeelhouder.

Eneco Groep

Naam verbonden partij*	Eneco Groep N.V.
Vestigingsplaats*	Rotterdam
Deelnemende partijen	De aandelen van Eneco Groep N.V. zijn in eigendom van 44 Nederlandse gemeenten.
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	Deze verbonden partij draagt niet meer bij aan de realisatie of borging van een publiek belang. De gemeente Lansingerland heeft zich in 2017 bezonnen op het toekomstig aandeelhouderschap van Eneco Groep N.V. Daartoe is in 2017 een traject gelopen, gezamenlijk met alle aandeelhouders van Eneco, om hier op een zorgvuldige wijze naar te kijken. In dit proces is de raad intensief betrokken. Uitkomst is dat Lansingerland constateert dat het aandeelhouderschap in Eneco niet noodzakelijk is om publieke belangen te realiseren of te borgen. Mede om die reden heeft Lansingerland op 31 oktober 2017 besloten om het aandelenbelang in Eneco af te bouwen.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	Het geprognostiseerde dividend is in de meerjarenbegroting opgenomen als algemeen structureel dekkingsmiddel. Lansingerland is de vijfde aandeelhouder met een aandeel van 3,38% in het aandelenkapitaal.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 2.869 miljoen Per 31 december 2018: € 2.939 miljoen
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 2.787 miljoen Per 31 december 2018: € 2.804 miljoen
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Het nettoresultaat over 2017 van Eneco Groep N.V. bedraagt € 127 miljoen, waarvan de helft in 2018 als dividend uitgekeerd is aan aandeelhouders. Voor Lansingerland betekent dit een nettodividend voor het eigen boekjaar 2018 van € 2.095.923. Het nettoresultaat over 2018 van Eneco Groep N.V. bedraagt € 136 miljoen, waarvan de helft in 2019 als dividend uitgekeerd wordt aan aandeelhouders. Voor Lansingerland betekent dit een nettodividend voor het eigen boekjaar 2019 van € 2,3 miljoen.
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Niet van toepassing
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	De dividenduitkering is een vast dekkingsmiddel in onze begroting. De omvang van het uit te keren dividend is afhankelijk van de nettowinst in enig jaar en de solvabiliteit. De mogelijke tegenvallers in de nettowinst van de onderneming én een eventuele verkoop van het aandelenbelang zijn een financieel risico. Als gevolg van verkoop valt een structureel geraamd dividend weg.

Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	De gemeente Lansingerland heeft zich in 2017 bezonnen op het toekomstig aandeelhouderschap van Eneco Groep. Uitkomst is dat Lansingerland constateert dat het aandeelhouderschap in Eneco niet noodzakelijk is om publieke belangen te realiseren of te borgen, dat de zeggenschap over Eneco beperkt is en dat het risicoprofiel van Eneco significant veranderd is en op basis van de huidige strategie verder veranderen zal. Daarom heeft Lansingerland op 31 oktober 2017 besloten om het aandelenbelang in Eneco af te bouwen. Een grote meerderheid van de aandeelhouders heeft hetzelfde afbouwbesluit genomen. Naar verwachting eind 2019 kan het transactieproces resulteren in een concreet bod of in de financiële contouren van een voorgestelde beursgang. Op dat moment is er dus concreter zicht op de uiteindelijke waarde van het te verkopen aandelenpakket. Algehele of gedeeltelijke afbouw van het aandelenbelang heeft onder meer een direct effect op de omvang van het jaarlijkse geprognoseerde dividend van Eneco én de totale financieringspositie van de gemeente.
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Uitkomst van de financiële analyse is dat het financieel risicoprofiel gemiddeld is. De geraamde dividenden zijn aanzienlijk, terwijl Eneco opereert in een commerciële markt met een aanzienlijk investeringsprogramma, mede in het buitenland. Dit geeft een vergroot risico met betrekking tot de stabiliteit van de nettowinst en daarmee van het dividend. Ook heeft Eneco in 2018 een meerjarig intern verandertraject ingezet met als doel het rendement te verbeteren. De financiële effecten daarvan zijn al merkbaar in boekjaar 2018. Het resultaat over het jaar 2018 van Eneco bedraagt € 136 miljoen. De verwachting is dat het resultaat over 2019 niet lager is dan het resultaat over 2018. Uitkomst van de bestuurlijke analyse is dat het bestuurlijke risicoprofiel hoog is. Eneco zit in een transactieproces c.q. privatiseringsproces. Ook vond, voorafgaand aan dit proces, veel discussie plaats over ondermeer rollen en verantwoordelijkheden uitmondend in een mediationtraject. Ook heeft in 2018 de Ondernemingskamer een enquête-onderzoek gelast. Eneco is een zogenaamde structuurvennootschap. De rechtstreekse invloed van aandeelhouder(s) op de RvC en RvB is daardoor beperkt.

Stedin Groep

Naam verbonden partij*	Stedin Holding N.V.
Vestigingsplaats*	Rotterdam
Deelnemende partijen	De aandelen van Stedin Holding N.V. zijn in eigendom van 44 Nederlandse gemeenten.
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	De waarborging van levering van energie aan de klanten binnen het verzorgingsgebied door middel van netbeheer als bedoeld in de Electriciteitswet en de Gaswet.
Veranderingen in 2018 en 2018 in het bestuurlijke en publieke belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft.	De hoofdactiviteit van Stedin is het uitvoeren van wettelijke netbeheertaken. Stedin oriënteert zich op het afstoten van commerciële activiteiten en heeft in dat kader in 2018 Joulz Energy Solutions (JES) verkocht aan VolkerWessels en in 2019 Joulz Diensten aan 3i Infrastructure. Lansingerland is niet voornemens om wijzigingen aan te brengen in het aandelenbelang in Stedin.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	Het geprognoseerde dividend is in de meerjarenbegroting opgenomen als algemeen structureel dekkingsmiddel. Lansingerland is de vijfde aandeelhouder met een aandeel van 3,38% in het aandelenkapitaal. Het geprognoseerde jaarlijkse dividend bedraagt € 1.600.000.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 2.583 miljoen Per 31 december 2018: € 2.699 miljoen
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 3.968 miljoen Per 31 december 2018: € 4.292 miljoen
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Het te verdelen resultaat over 2017 van Stedin Holding N.V. bedraagt € 56 miljoen, waarvan in 2018 de helft als dividend uitgekeerd is aan aandeelhouders. Voor Lansingerland betekent dit een nettodividend voor het eigen boekjaar 2018 van € 947.551. Het nettoresultaat over 2018 van Stedin Holding N.V. bedraagt € 118 miljoen, waarvan € 46 miljoen in 2019 als dividend uitgekeerd wordt aan aandeelhouders. Voor Lansingerland betekent dit een nettodividend voor het eigen boekjaar 2019 van bijna € 1,6 miljoen.

Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*

Niet van toepassing

Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	De dividenduitkering is een vast dekkingsmiddel in onze begroting. De omvang van het uit te keren dividend is afhankelijk van de nettowinst in enig jaar en de solvabiliteit. De mogelijke tegenvallers in de nettowinst van de onderneming is een financieel risico.
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Uitkomst van de financiële analyse is dat het financieel risicoprofiel laag is. De geraamde dividenden zijn aanzienlijk maar Stedin opereert in een gereguleerde markt. Uitkomst van de bestuurlijke analyse is dat het bestuurlijke risicoprofiel ook laag is. Enerzijds is Stedin een zogenaamde structuurvennootschap waarbij de rechtstreekse invloed van aandeelhouder(s) op de raad van commissarissen en de raad van bestuur beperkt is. Anderzijds zijn er met Stedin in 2018 eenduidige afspraken gemaakt over ondermeer het goedkeuringsrecht van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders met betrekking tot (des-) investeringsbeslissingen en een adviesrecht ten aanzien van de vaststelling van het meerjarig strategisch plan alsmede een herziening daarvan, alsmede een daarop aansluitend jaarplan en de herziening daarvan, voor zover de inhoud daarvan ziet op het gereguleerde domein.

Stichting Parkmanagement Bedrijvenpark Oudeland (PMBO)

Naam verbonden partij*	Parkmanagement Bedrijvenpark Oudeland (PMBO)
Vestigingsplaats*	Lansingerland
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	De stichting heeft ten doel: a. het uitvoeren of doen uitvoeren van het algemeen management voor de dienstverlening met als doel het initiële kwaliteitsniveau van en het verblijfsklimaat op bedrijvenpark Oudeland te behouden en waar mogelijk te verhogen, een en ander overeenkomstig de daartoe in het parkmanagementplan opgenomen prestatie-eisen; b. het uitvoeren of doen uitvoeren van terreinbeveiliging op bedrijvenpark Oudeland overeenkomstig de daartoe in het parkmanagementplan opgenomen prestatie-eisen; c. het (doen) realiseren, (doen) beheren en (doen) onderhouden van bedrijfsverwijzingen op bedrijvenpark Oudeland overeenkomstig de daartoe in het parkmanagementplan opgenomen prestatie-eisen; d. het beheren en onderhouden of doen beheren en onderhouden van de openbare ruimte op bedrijvenpark Oudeland overeenkomstig het daartoe opgestelde beheerplan; en voorts al hetgeen met een en ander verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn. Het publieke belang is het creëren van een gunstig economisch klimaat. Daarnaast is de taak van de stichting PMBO het organiseren, in stand houden en daar waar mogelijk verbeteren van het kwaliteitsniveau (ruimtelijk, technisch en voor veiligheid) op bedrijvenpark Oudeland.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	De gemeente Lansingerland draagt het beschikbare budget voor het dagelijks beheer en onderhoud van de openbare ruimte over aan de stichting PMBO. Het gaat daarbij alleen om het budget behorende bij de taken die daadwerkelijk worden overgedragen. Het gaat afgerond om een bedrag van € 58.000. De verhouding bijdrage ondernemers - bijdrage gemeente voor het totale parkmanagement bedraagt in 2018 65%-35%.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 292.981 Per 31 december 2018: € 332.090
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 40.803 Per 31 december 2018: € 10.295
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	€ 1.609

Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Er deden zich geen veranderingen in het financieel belang voor. In 2014 is de Beheerovereenkomst tussen de gemeente Lansingeland en de stichting PMBO ondertekend. In deze overeenkomst zijn de afspraken voor het dagelijks beheer en onderhoud van Oudeland vastgelegd. De kaders hiervoor staan beschreven in het bijbehorende beheerplan.
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Geen bijzonderheden.
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	De ontwikkeling van fase 2 zal op termijn in beheer worden overgedragen. De systematiek zal niet wijzigen, maar per saldo zal de gemeente op termijn meer budget aan de stichting overdragen voor het dagelijks beheer en onderhoud.
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Financiële risico's zijn klein, vanwege het budgetneutrale karakter van de gemeentelijke afdracht. Belangrijk aandachtspunt is alle ondernemers/eigenaren van Oudeland betrokken te houden bij de in stand houding van de kwaliteit van het bedrijvenpark. Tevens het benutten van alle mogelijkheden om gronden uit te geven aan nieuwe ondernemers en het bedrijvenpark te laten groeien.
Op welke wijze draagt de verbonden partij bij aan realisatie van de doelstellingen van het programma?*	Schoon, heel en veilig in een omvangrijk gebied.

Bank Nederlandse Gemeenten

Naam verbonden partij*	BNG (Bank Nederlandse Gemeenten)
Vestigingsplaats*	Den Haag
Doelstelling van de VP. (Hoe ziet ons publiek belang eruit?)	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.
Wat draagt LL financieel bij aan deze VP? (Hoe ziet ons financieel belang eruit?)	Wij dragen financieel niets bij. Als aandeelhouder van 15.015 van de totaal circa 56 mln. aandelen ontvangen wij dividend.
Eigen vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018 (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 4.687 miljoen Per 31 december 2018: € 4.991 miljoen
Vreemd vermogen begin en einde begrotingsjaar 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	Per 1 januari 2018: € 135.185 miljoen Per 31 december 2018: € 132.518 miljoen
Financieel resultaat 2018* (Uit: jaarrekening 2018)	De netto winst 2018 bedraagt € 337 mln. (in 2017: € 393). Per aandeel is € 2,53 uitgekeerd aan dividend over 2017. De dividenduitkering over 2017, die in 2018 uitgekeerd is, bedraagt voor Lansingerland € 37.987,95.
Veranderingen gedurende het begrotingsjaar 2018 in het financiële belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft*	Niet van toepassing
Welke financiële risico's zijn er nu bekend?	Niet van toepassing
Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten of mogelijke knelpunten voor LL de komende 2 jaar?	Niet van toepassing
Resultaat financiële en bestuurlijke (inhoudelijke) risicoanalyse met toelichting	Op basis van de financiële en bestuurlijke analyse kan worden vastgesteld dat het risicoprofiel laag is. Lansingerland is aandeelhouder en loopt daardoor in principe geen of een beperkt financieel of bestuurlijk risico.
Op welke wijze draagt de verbonden partij bij aan realisatie van de doelstellingen van het programma?*	Lansingerland is aandeelhouder. De dividenduitkering is een vast dekkingsmiddel in onze begroting.

Paragraaf Grondbeleid

Grondbeleid

Het grondbeleid draagt bij aan de realisatie van onze ruimtelijke doelstellingen op het gebied van bijvoorbeeld wonen, werken en recreëren, zoals opgenomen in de Structuurvisie en meer thematische nota's zoals de Economische visie en de Woonvisie. In de nota Grondbeleid 2015-2018 is het beleid vastgelegd. De nota Grondbeleid geeft onder meer inzicht in de verschillende vormen van grondbeleid, de instrumenten die wij als gemeente inzetten om het beleid te realiseren en de spelregels die we hierbij toepassen. De nota stelt kaders en geeft richting, waarbij er ook ruimte is voor maatwerk indien de ruimtelijke opgave hierom vraagt. In 2018 actualiseerden we de nota Grondbeleid en deze bieden we in 2019 ter besluitvorming aan de raad aan.

Vanuit de Vinex-opgave heeft de gemeente in het verleden vooral een actief grondbeleid gevoerd. Voor nieuwe initiatieven kiest de gemeente voor een (meer) faciliterend grondbeleid.

Bij verkoop van grond hanteren we marktconforme grondprijzen. Jaarlijks stelt het college een kaderbrief Grondprijzen vast waarin staat hoe we onze grondprijzen bepalen. Daarnaast benoemen we in de kaderbrief concrete prijzen en/of bandbreedtes voor een aantal categorieën zoals vrije kavels en de kavels voor bedrijven.

Het college staat open voor nieuwe (private) initiatieven. Hierbij wegen we wel telkens af in hoeverre deze initiatieven van meerwaarde of aanvullend zijn ten opzichte van de reeds bestaande plannen. Bij particuliere ontwikkelingen gaan we op basis van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) uit van een volledig verhaal van de door ons als gemeente gemaakte en nog te maken kosten. Hiertoe sluiten we een zogenaamde anterieure exploitatieovereenkomst. Bereiken we hierover geen overeenstemming, dan kunnen wij, indien wij toch medewerking aan het plan willen verlenen, overgaan tot het opstellen van een exploitatieplan en de kosten via de publiekrechtelijke weg alsnog verhalen.

Strategische aankopen

Wij bezitten meerdere gronden die we ooit aankochten met het doel deze te ontwikkelen, maar waarvan de ontwikkeling op dit moment nog niet in uitvoering is. Deze gronden zijn tegen de huidige boekwaarden ondergebracht onder de materiele vaste activa.

De meest in het oog springende gronden zijn de gronden voor de toekomstige ontwikkeling van Wilderszijde. De voorbereidingen voor het in ontwikkeling nemen van deze gronden zijn in volle gang. Wij verwachten in 2019 een grondexploitatie te openen voor het totale gebied Wilderszijde.

Tot dat moment laten we jaarlijks de marktwaarde van de gronden die nu nog niet in ontwikkeling zijn toetsen. Conform de voorschriften van het BBV mag de balanswaarde niet hoger zijn dan de marktwaarde. Dit is ook nu weer getoetst. De marktwaarde is hoger dan de huidige boekwaarde (aanschafwaarde +/- voorziening). De boekwaarde blijft dan ook ongewijzigd.

De waarde van onze overige gronden in Bleiswijk zijn in 2015 door een externe deskundige bepaald. Daarbij is de huidige bestemming als voornamelijk glastuinbouwgebied uitgangspunt geweest voor het bepalen van de waarde. Er hebben zich in 2018 geen wijzigingen voorgedaan die van invloed zijn op deze waardering. Voor de Jaarrekening 2018 zijn deze gronden dan ook niet opnieuw getaxeerd.

Grondexploitatie, risico's en weerstandsvermogen

In 2018 voerden wij 14 grondexploitaties voor zowel woningbouw als bedrijventerrein. Per 1-1-2019 hebben wij nog 12 lopende grondexploitaties. In onderstaand overzicht staan alle lopende grondexploitaties per 1-1-2019.

Kern	Woningbouw	Bedrijventerrein	Centrumontwikkeling	Overig
Berkel en Rodenrijs	Meerpolder Westpolder-Bolwerk Rodenrijse Zoom RvR Groenzoom	Oudeland	Berkel Centrum	
Bergschenhoek	Wilderszijde (deel in exploitatie) Parkzoom Kavels Boterdorp	Leeuwenhoekweg		Landscheidingspark Horeca
Bleiswijk	De Tuinen			

Resultaat afgesloten projecten

De grondexploitaties Vluchtheuvel en Bergschenhoek Centrum sloten wij per 31-12-2018 af. Wij sluiten grondexploitaties af als 100% van de opbrengsten is gerealiseerd en tenminste 90% van de kosten. Het laatste deel van de kosten verrekenen we na afsluiting van de grondexploitatie met de daarvoor bestemde reserve Nog te maken kosten grondexploitaties.

Het resultaat van +/- € 0,36 mln. verrekenen we met de algemene reserve. De eerder gevormde verliesvoorziening voor deze afgesloten grondexploitaties valt hierbij vrij (zie "resultaat MPG 2019"). Daarnaast doteren we voor de laatste nog te maken kosten een bedrag van ca. € 63.000 aan de daarvoor bestemde reserve Nog te maken kosten grondexploitaties. Per saldo bedraagt het eindresultaat van deze projecten daarmee +/- € 0,42 mln.

Bedragen x € 1 miljoen

Afgesloten grondexploitaties	Eindwaarde per 31-12-2018
Centrum Bergschenhoek	-0,39
Vluchtheuvel	0,03
Totaal	-0,36

Resultaat MPG 2019

Per 1-1-2019 zijn alle grondexploitaties volledig geactualiseerd. Bij de actualisatie stelden we de parameters opnieuw vast, verwerkten we de boekwaarden en stelden we de raming en fasering van de nog te maken kosten en opbrengsten waar nodig bij.

In de Meerjaren Prognose Grondexploitaties (MPG) 2019 lichten we de (algemene) uitgangspunten, marktontwikkelingen en alle grondexploitaties nader toe. Hierbij gaan we ook in op de verschillen ten opzichte van het MPG 2018 en de aan de grondexploitaties verbonden risico's.

Conform de notitie Grondexploitaties van de commissie BBV zijn de resultaten in bovenstaande tabel ook weergegeven op nominale waarde. Bij de nominale waarde wordt geen rekening gehouden met toekomstige rente en indexering van kosten en opbrengsten. In de eindwaarde is hier wel rekening mee gehouden. Bij de netto contante waarde wordt dit resultaat op eindwaarde teruggerekend naar het heden (prijspeil 1-1-2018), waarmee de resultaten van de grondexploitaties onderling vergelijkbaar zijn.

Let op: Onderstaande bedragen zijn, in tegenstelling tot de vorig jaar gepresenteerde cijfers, exclusief de (verplichte) tussentijdse winstneming. Op basis van voortschrijdend inzicht en in aansluiting op het BBV is de winstneming niet meer opgenomen als kostenpost in de grondexploitatie, maar presenteren wij deze separaat.

Bedragen x € 1 miljoen

Afgesloten grondexploitaties	MPG 2019 Nominale waarde	MPG 2019 Rente & Indexering (toekomstig)	MPG 2019 Eindwaarde	MPG 2019 NCW per 1-1-2019
Totaal negatieve grexen	-42,89	-3,81	-46,70	-42,46
Totaal positieve grexen	24,64	2,20	26,84	19,42
Totaal	-18,24	-1,62	-19,86	-23,04

Tussentijdse winstneming

Het BBV schrijft een tussentijdse winstneming voor bij winstgevendende projecten, naar rato van de voortgang. Hierbij gelden 3 voorwaarden:

- Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat én;
- De grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht én;
- De kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie gerealiseerd).

De hoogte van de tussentijdse winstneming bepalen we jaarlijks per project op basis van het zogenaamde percentage of completion (POC) en de geactualiseerde grondexploitaties. Eventuele risico's (onzekerheden) mogen hierop in mindering worden gebracht. Het bedrag verrekenen we met de al eerder genomen tussentijdse winst. Het kan hierbij ook voorkomen dat op basis van de geactualiseerde grondexploitaties een deel van de eerder genomen tussentijdse winst wordt teruggeboekt.

Op basis van bovenstaande namen we bij de jaarrekening 2018 in totaal ca. € 4,29 mln. aan tussentijdse winst. Dit bedrag komt bovenop de in 2017 genomen tussentijdse winst van € 1,09 mln. voor Scholen Boterdorp en Rodenrijse Zoom. De winstneming betreft de volgende grondexploitaties:

Bedragen x € 1 miljoen

Afgesloten grondexploitaties	Reeds genomen winst t/m 2017	Te nemen winst 2018	Totaal tussentijdse winstneming
Oudeland	0,00	3,33	3,33
Rodenrijse Zoom	0,57	0,17	0,74
Parkzoom	0,00	0,79	0,79
Scholen Boterdorp	0,52	-0,00	0,52
Totaal	1,09	4,29	5,39

Verwerking van het tekort en totaal voordeel

Voor het tekort, ofwel het totaal aan verliesgevendende grondexploitaties, moet een verliesvoorziening aanwezig zijn. Op basis van het MPG 2018 was een verliesvoorziening benodigd van € 45,63 mln. Per 31-12-2018 is een verliesvoorziening benodigd van € 42,46 mln. Dat betekent dat bij de Jaarrekening 2018 per saldo een bedrag van € 3,17 mln. wordt toegevoegd aan de algemene reserve. In de Begroting 2018 was rekening gehouden met een toename van de voorziening (a.g.v. de contante waarde) van ca. € 0,80 mln. Dit valt eveneens vrij. Per saldo betekent dit een vrijval van de verliesvoorziening van € 3,97 mln.

Het totale voordeel als gevolg van het MPG 2019 per 31-12-2018 komt op:

- /- € 0,36 mln. Resultaat afgesloten projecten per 31-12-2018
- /- € 0,06 mln. Onttrekking tbv reserve Nog te maken kosten grondexploitaties
- € 3,17 mln. Vrijval verliesvoorziening o.b.v. MPG 2019
- € 0,80 mln. Vrijval verwachte toename verliesvoorziening o.b.v. Begroting 2018
- € 4,29 mln. Tussentijdse winstneming 2019

=====

€ 7,84 mln.

Conform de beleidslijn zoals opgenomen in de nota Reserves en Voorzieningen 2016 is de vrijval van de verliesvoorziening per 31-12-2018 bij de Jaarrekening 2018 vóór resultaatsbestemming toegevoegd aan de algemene reserve. Dit geldt ook voor de tussentijdse winstneming en genoemde verrekening van de afgesloten projecten.

Verschillenverklaring

Ten opzichte van de het MPG 2018 is het resultaat van het MPG 2018 (zowel positieve als negatieve grondexploitaties) toegenomen met ca. € 17,7 mln.

Het verschil in resultaat ten opzichte van het MPG 2018 wordt onder meer veroorzaakt door de volgende wijzigingen:

Algemeen:

- Rente boekwaarde: conform BBV boekten we de werkelijke rente over 2018. Deze is lager dan begroot (voordelig effect);
- Rente toekomst: verlaging van het rentepercentage naar 1,70% (voordelig effect);
- Kostenstijging: verhoging van de kostenstijging voor de korte termijn (nadelig effect);
- Opbrengstenstijging: verhoging van de opbrengstenstijging voor de korte termijn (voordelig effect). Dit geldt niet als de opbrengstenstijging contractueel is vastgelegd. In dat geval geldt het contract;
- Lagere kosten civieltechnische werken (CTW): voor een aantal grote projecten geldt dat deze zich in een meer afrondende fase bevinden. Hierdoor hebben we meer zicht op de laatste te realiseren kosten en kunnen we deze nauwkeuriger inschatten. Dit heeft geleid tot een bijstelling van de civiele kosten voor een aantal projecten zoals Berkel Centrum, Westpolder-Bolwerk, Wilderszijde en Parkzoom. Per saldo zijn de totale kosten voor CTW op MPG-niveau naar beneden bijgesteld (voordelig effect);
- Vrijval risicoreservering: in de grondexploitaties is in de crisistijd enige financiële ruimte opgenomen voor eventuele programmawijzigingen en/of onderhandelingen. In de huidige, positieve markt zetten wij deze ruimte maar beperkt in. Net als voorgaande jaren valt op basis van gerealiseerde verkopen en ondertekende verkoopovereenkomsten ook nu weer een deel van deze ruimte vrij (voordelig effect);
- Tussentijdse winstneming (positieve grexen): deze was vorig jaar opgenomen in het resultaat van het MPG. Dit hebben we nu teruggedraaid (administratieve wijziging). De jaarlijkse tussentijdse winstneming maken we nu apart inzichtelijk;
- Rentetoerekening en indexatie over 2018: dit was in de grondexploitaties reeds voorzien, maar leidt op nominale waarde tot een verschil (wijziging prijspeil van 2018 naar 2019).

Projecten:

Op projectniveau heeft zich ten opzichte van 2018 de grootste wijziging voorgedaan in het project Oudeland. In 2018 realiseerden we in Oudeland bijna € 20 mln. meer opbrengsten dan geraamd in dat jaar. Het marktonderzoek naar de afzetprognose dat wij in 2018 lieten actualiseren laat zien dat deze positieve lijn zich de eerstvolgende jaren naar verwachting doorzet. De in 2018 gesloten verkoop- en reserveringsovereenkomsten bevestigen dit beeld. Richting einde looptijd verwachten we dat de gemiddelde uitgifte afneemt ten opzichte van de planning van vorig jaar. Dit hangt er mee samen dat we nu veelal grote kavels verkopen en dat richting einde de wat kleinere en wellicht minder courante kavels resteren. In de grondexploitatie verwerkten we deze aangepaste planning. Dit heeft een groot effect op het resultaat door vooral de rentecomponent in combinatie met de nog lange looptijd. Op basis van de aangepaste planning bereiken we naar verwachting veel eerder een positieve boekwaarde dan eerder voorzien.

Bedragen x € 1 miljoen

Afgesloten grondexploitaties	A = Actualisatie 2018 per 1-1-2018	B = MPG 2019 / JR 2018 per 1-1-2019	C = Verschil B t.o.v. A
Totaal negatieve grexen op NCW	-45,63	-42,46	3,17
Totaal positieve grexen op NCW	4,44	19,42	14,98
Totaal	-41,19	-23,04	18,15

BBV en 10 jaarstermijn

Net als voorgaande jaren kent Lansingerland op dit moment één grondexploitatie met een looptijd langer dan 10 jaar. De grondexploitatie Oudeland loopt tot en met 31-12-2036 en overschrijdt daarmee de richttermijn van 10 jaar, zoals door het BBV gesteld. Om de risico's van de (lange termijn) ontwikkeling van Oudeland te beheersen hebben wij in het MPG beheersmaatregelen opgenomen en vastgesteld. Ook lieten wij in 2018 het marktonderzoek naar de afzetprognose actualiseren en is er een nieuwe raming opgesteld voor de civiele kosten.

Risico's

Ondanks dat we de ramingen binnen de grondexploitaties met de grootst mogelijke zorgvuldigheid opstellen, blijven er risico's bestaan. Niemand kan de toekomst voorspellen en de berekeningen zijn gebaseerd op aannames en uitgangspunten, die in de praktijk anders (zowel positief als negatief) kunnen uitvallen. De belangrijkste risico's die samenhangen met de grondexploitaties hebben betrekking op de planning, de prijs en het programma. Voor de komende 4 jaar zijn de opbrengsten op een totaal van ca. € 174 mln. geraamd, gemiddeld zo'n € 43,5 mln. per jaar. Het al dan niet realiseren van deze opbrengsten is voor de grondexploitaties de grootste uitdaging. Het college stuurt dan ook actief op de realisatie van deze opbrengsten.

De positieve lijn van de afgelopen jaren zette zich in 2018 voort. Voor zowel de woningbouwprojecten als de bedrijventerreinen sloten we in 2018 diverse overeenkomsten. Indien de positieve markt zich voortzet, kan de in de grondexploitaties opgenomen financiële ruimte (risicoreservering) de komende jaren mogelijk verder vrijvallen. Dit heeft een positief effect op het resultaat van de grondexploitaties.

Hier tegenover staan ook negatieve scenario's. Voor een deel is de markt te beïnvloeden, maar voor een ander deel ook niet. Mochten door omstandigheden de geraamde opbrengsten voor de komende jaren maar voor een deel worden gerealiseerd, dan lopen de rentelasten snel op (incidenteel én structureel). En als de nu nog steeds lage rente gaat stijgen dan heeft dit effect op de saldi van de jaarschijven (en de resultaten van de grondexploitaties). In combinatie met een tegenvallende grondverkoop kunnen dit dan forse tegenvallers zijn.

Gekoppeld aan de actualisatie van de grondexploitaties actualiseren we ook altijd de risico's. Hierbij schatten we, naast het risicobedrag, ook in wat de kans is dat het risico zich zal voordoen. Dit leidt tot een gewogen risicoprofiel per project. Om het verloop van de risico's te kunnen monitoren in de tijd is (indicatief) een indeling gemaakt naar 3 profielen: hoog (gewogen risico groter dan € 2,5 mln.), midden (gewogen risico € 1 mln. tot € 2,5 mln.) en laag (gewogen risico tot € 1 mln.). Bij een voorspoedige ontwikkeling nemen de risico's af naar mate de ontwikkeling vordert. In het begin van een project is er doorgaans sprake van aannames met een hoge mate van onzekerheid. Naar mate de ontwikkeling concreter wordt, kunnen we de kosten en opbrengsten nauwkeuriger inschatten. Hieronder volgt een overzicht van de projecten met de daarbij behorende risicoprofielen van zowel het MPG 2019 als het MPG 2018.

Op totaalniveau is het risicoprofiel van de grondexploitaties verlaagd. De profielen zoals hierboven weergegeven zijn ten opzichte van vorig jaar ongewijzigd.

De geactualiseerde risicoanalyses sluiten aan op de geactualiseerde grondexploitaties van het MPG 2019 en zijn waar nodig bijgesteld en/of aangevuld. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van het MPG 2018 zijn hierbij:

- Verlaging van het risicobedrag voor Oudeland: dit zit vooral in de wijziging van het risico op de opbrengsten en het renterisico. Op basis van de gerealiseerde verkopen, huidige marktomstandigheden en verwachte grote uitgaven in de eerstvolgende jaren stelden wij het risico op lagere grondopbrengsten bovenop de al in de grondexploitatie opgenomen risicoreservering, naar beneden bij. Daarnaast verlaagden we in deze lijn ook het renterisico.
- Verlaging van het risicobedrag voor Westpolder-Bolwerk: op basis van reeds gerealiseerde verkopen en gesloten realisatieovereenkomsten stelden we het risicobedrag van Westpolder-Bolwerk naar beneden bij.

Door de omvang en resterende looptijd kennen Oudeland en Westpolder-Bolwerk op basis van het bedrag en de gehanteerde indeling in risicoprofielen nog wel een hoog risicoprofiel.

Op totaalniveau is het risicoprofiel van de grondexploitaties gekoppeld aan de benodigde weerstandscapaciteit. De verlaging van het risicoprofiel betekent dus ook een verlaging van de benodigde weerstandscapaciteit. Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Weerstandscapaciteit.

Risicoprofielen	2018	2019
Parkzoom	Laag	Laag
Wilderszijde	Midden	Midden
De Tuinen	Laag	Laag
Leeuwenhoekweg	Laag	Laag
Scholen Boterdorp	Laag	Laag
Meerpolder	Laag	Laag
Berkel Centrum	Laag	Laag
Westpolder	Hoog	Hoog
Oudeland	Hoog	Hoog
Rodenrijse Zoom	Laag	Laag
RvR Groenzoom	Laag	Laag
Landscheidingspark Horeca	Laag	Laag

Vennootschapsbelasting

De Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen bepaalt dat ook gemeenten vennootschapsbelasting moeten betalen over ondernemersactiviteiten. Hier vallen in beginsel ook de (actieve) grondexploitaties onder. Via de Quickscan Winstoogmerk grondbedrijven toetsen we jaarlijks of er sprake is van een onderneming. Op basis van adviezen van meerdere externe deskundigen en onze berekeningen gaan we er op dit moment vanuit dat dit voor Lansingerland nu niet het geval is. Begin 2019 stelden wij op advies van onze huidige fiscaal adviseur ook een Post Quickscan op. Ook deze laten een fors negatief resultaat zien, zowel jaarlijks als op totaalniveau.

Voor de jaren 2016 en 2017 hebben wij een “nihil”-aangifte ingediend bij de Belastingdienst en namen daarmee formeel een standpunt in richting de Belastingdienst. Op verzoek van de Belastingdienst lichten wij deze de komende periode toe.

Op basis van de cijfers van het MPG 2019 voeren wij in 2019 opnieuw een toets uit en vullen wij ons Vpb-dossier met de uitkomsten van deze toets aan. Wij achten ons standpunt dat wij niet door de zogenaamde ondernemerspoort gaan nog steeds reëel en onderbouwd. In de Begroting geven we in de paragraaf Weerstandvermogen inzicht in scenario's (onzekere gebeurtenissen) die zich kunnen voordoen en het mogelijke effect hiervan op de begroting. Hierbij is ook een indicatie van het mogelijke effect van de Vpb meegenomen indien wij wel door de zogeheten ondernemerspoort komen.

Toekomst

Wij zetten ons volop in om het in de grondexploitaties beoogde programma te realiseren en zo onze grondposities en schuldenlast af te bouwen. Ook voor particuliere initiatieven staan wij open indien deze van meerwaarde zijn voor onze gemeente.

Binnen onze projecten benutten we kansen om te voldoen aan de marktvraag en staat duurzaamheid hoog op de agenda. Zoals bekend liggen op vrijwel alle gemeentelijke gronden voor woningbouw contractuele verplichtingen uit het verleden. De gemeente kan voor deze projecten niet zelfstandig wijzigingen doorvoeren. Hiervoor is instemming van beide partijen nodig. De gemeente heeft hierin wel een stimulerende rol. Voor de bedrijventerreinen spelen we in op de marktvraag door bijvoorbeeld kavels samen te voegen of juist te splitsen.

In 2018 sloten we diverse overeenkomsten voor onder meer Westpolder-Bolwerk, Berkel Centrum en Meerpolder. Ook verleenden we in 2018 vergunningen voor ruim 500 woningen. Hiermee is meer zekerheid verkregen over de realisatie van woningen in de komende jaren. Naar verwachting worden er dan ook niet minder woningen gebouwd, alleen ligt het tempo lager dan eerder verwacht. Dit geldt voor zowel de gemeentelijke grondexploitaties als de particuliere ontwikkelingen.

Op bedrijvenpark Leeuwenhoekweg zijn vrijwel alle gronden nu verkocht en op bedrijvenpark Oudeland gaven we in 2018 ruim 10 ha aan grond uit en sloten voor nog eens 13 ha reserveringsovereenkomsten.

FINANCIELE OVERZICHTEN

Bedragen x € 1,-

Tabel verloop grondexploitaties	2019	2020	2021	2022
<i>Kostensoort</i>				
Verwerving	2.900.374	5.258.787	277.223	273.342
Tijdelijk beheer	227.857	214.798	210.545	201.161
Sloop	106.045	25.357	10.876	11.093
Milieu	842.364	181.081	5.428.433	77.413
Civiel technische werken	13.819.061	14.284.307	9.225.474	5.351.367
VTA	3.954.655	3.097.460	2.481.566	1.907.014
Fondsen en afdrachten	713.516	394.299	180.546	184.157
Rente	0	0	0	0
Totaal kosten	22.563.871	23.456.089	17.814.662	8.005.547
<i>Opbrengstensoort</i>				
Grondopbrengsten	51.241.898	44.952.796	38.546.984	31.990.090
Overige opbrengsten	1.773.988	2.472.709	1.487.768	1.528.843
Totaal opbrengsten	53.015.886	47.425.505	40.034.751	33.518.934
Saldo kosten en opbrengsten	30.452.015	23.969.415	22.220.089	25.513.387
Boekwaarde per einde jaar	-133.826.597	-112.132.233	-81.440.000	-58.171.406
Boekwaarde 31-12-2018	-161.532.558			

Paragraaf Taakstelling en reserveringen

Inleiding

Zoals te lezen was in de Kadernota 2018 is het college gestart in een periode waarin het financieel slecht ging met onze gemeente. De eerste jaren zijn dan ook voornamelijk gericht geweest op het op orde krijgen van de financiën. Dit ging gepaard met flinke bezuinigingen. Bezuinigingen zoals aangekondigd in voorgaande kadernota's (2009 t/m 2016) zijn financieel verwerkt in onze huidige begroting.

Inmiddels is het economisch herstel ingezet. Na 2017 zijn 2018 en verdere jaren, jaren waarin geen nieuwe bezuinigingen zijn doorgevoerd. In 2018 verlagende we de afvalstoffenheffing en OZB om de lasten bij onze inwoners te verlichten. Daarnaast laat de financiële situatie toe om bestaand beleid aan te passen en om nieuw beleid vorm te geven. De stelposten van de begroting 2018: zagen er als volgt uit

Openstaande stelposten en reservering

Stelposten

1. Verkoop vier sociaal culturele panden

Een deel van de stelpost is ingevuld door verkoop van de panden zoals het Polderhuis en de Notaris Kruytstraat (46.000). In het nieuw coalitie akkoord is het realiseren van bezuinigingen d.m.v. verkoop van maatschappelijk vastgoed geen speerpunt meer. Het nieuwe college wil maatschappelijke en financiële opbrengst van onze maatschappelijke panden beoordelen en op basis daarvan keuzes maken. Vanaf 2019 is deze stelpost dus afgeraamd.

Reserveringen

1. Vennootschapsbelasting, niet overheidstaken

Deze stelpost was in 2018 niet meer noodzakelijk en afgeraamd bij de zomerrapportage 2018

2. Nieuw beleid coalitieakkoord 2014

Deze stelpost is bij de zomerrapportage 2018 afgeraamd.

Bedragen x € 1.000				
	Primitief 2018	Begroet 2018	Realisatie 2018	Afwijking 2018
Stelposten				
Stelpost bezuinigingen Sociale panden	-156	-110	0	110
Reservering				
Nieuw beleid	30	0	0	0
Vennootschapsbelasting	14	0	0	0
Totaal	-112	-110	0	110

Paragraaf Interbestuurlijk toezicht

Inleiding

Op 1 oktober 2012 is de wet revitalisering generiek toezicht (Wet RGT) in werking getreden. In deze paragraaf legt het college overeenkomstig deze wet verantwoording af over de uitvoering van wettelijke taken. Wij voegen hiertoe de Rapportage IBT toe conform de afspraken met de provincie. De rapportage treft u onder Overige Stukken.

Verantwoording

Het college dient per thema in de Rapportage IBT aan te geven of zij dit thema geheel op orde heeft (groen), op één of enkele aspecten na (oranje) of op meerdere aspecten niet op orde (rood). De informatie in de Handreiking Interbestuurlijk Toezicht van de bestuursovereenkomst bevat een toelichting op de door de provincie opgestelde nadere criteria om te komen tot de beoordeling (groen, oranje of rood) en is tevens ter toelichting opgenomen onder Overige Stukken. De onderbouwing van de Rapportage IBT is waar mogelijk voorzien van cijfermateriaal en verwijzingen naar evaluaties, kaarten en rapporten.

Verantwoording per thema

Alle verantwoordingsinformatie is opgenomen in de Rapportage IBT.

Jaarrekening

Overzicht van baten en lasten en toelichting

Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar

Bedragen x € 1.000

	Primitief 2018			Begroot 2018			Realisatie 2018			Afwijking 2018		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1. Bestuur en dienstverlening	5.553	1.114	-4.439	5.675	1.194	-4.481	5.392	1.421	-3.971	-283	227	510
2. Sport, cultuur en onderwijs	14.237	1.690	-12.547	14.461	1.787	-12.674	13.791	1.746	-12.045	-670	-41	629
3. Maatschappelijke ondersteuning	35.875	10.954	-24.921	36.907	10.351	-26.556	35.914	9.145	-26.769	-993	-1.206	-213
4. Lansingerland schoon, heel en veilig	28.649	11.883	-16.767	27.124	12.099	-15.026	26.997	12.640	-14.357	-127	542	669
5. Lansingerland ontwikkelt	7.517	2.019	-5.498	8.520	4.990	-3.530	10.518	5.595	-4.923	1.998	605	-1.393
6. Grondzaken	33.432	32.460	-971	24.089	23.214	-875	71.283	77.653	6.370	47.194	54.440	7.245
Subtotaal programma's	125.263	60.120	-65.143	116.776	53.634	-63.142	163.895	108.200	-55.695	47.119	54.566	7.447
Lokale heffingen	375	15.273	14.898	395	15.272	14.877	390	15.427	15.037	-5	155	160
Algemene uitkeringen	0	61.116	61.116	0	61.089	61.089	0	61.208	61.208	0	118	118
Dividend	6	3.216	3.211	106	3.074	2.969	104	3.082	2.978	-2	7	9
Saldo financieringsfunctie	-381	-317	64	5.925	6.004	79	5.504	5.690	186	-421	-313	107
Overige algemene dekkingsmiddelen	3.257	835	-2.422	1.563	1.569	6	1.646	1.891	245	83	322	239
Subtotaal algemene dekkingsmiddelen	3.257	80.125	76.867	7.988	87.008	79.020	7.644	87.298	79.654	-344	289	634
Overzicht overhead	14.573	185	-14.389	13.842	175	-13.667	14.402	176	-14.226	560	1	-559
Bedrag van de heffing voor de VpB	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Post onvoorzien	250	0	-250	100	0	-100	0	0	0	-100	0	100
Totaal saldo van baten en lasten	143.343	140.429	-2.914	138.706	140.817	2.111	185.940	195.673	9.733	47.234	54.856	7.622
Toevoegingen / onttrekkingen aan reserves:												
1. Bestuur en dienstverlening	0	0	0	0	51	51	22	51	29	22	0	-22
2. Sport, cultuur en onderwijs	409	1.037	627	409	1.130	721	409	660	251	0	-470	-470
3. Maatschappelijke ondersteuning	13	4	-9	13	95	82	13	99	86	0	4	4
4. Lansingerland schoon, heel en veilig	797	3.381	2.584	602	2.783	2.181	501	2.726	2.224	-100	-57	43
5. Lansingerland ontwikkelt	41	94	53	141	772	632	128	705	577	-12	-67	-55
6. Grondzaken	0	15	15	0	85	85	9.837	1.929	-7.908	9.837	1.844	-7.993
Algemene dekkingsmiddelen	65	577	512	1.000	1.416	416	969	1.394	426	-32	-21	10
Overzicht overhead	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal mutaties reserves	1.325	5.107	3.781	2.165	6.332	4.167	11.880	7.565	-4.315	9.715	1.233	-8.482
Gerealiseerde resultaat	144.668	145.536	867	140.871	147.149	6.277	197.820	203.238	5.417	56.949	56.089	-860

Toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar

Apparaatslasten

De apparaatslasten bestaan uit onder andere personeelskosten (zowel vast als ingehuurd personeel), huur van gebouwen en kapitaallasten (afschrijvingen). Deze kosten worden middels een doorbelasting aan de verschillende beleidsvelden toegerekend. Onderstaande tabel geeft het effect per kostensoort weer.

De verschillen resulteren in een totaal effect van € 925.000 voordeel. Het grootste verschil komt door salarissen en sociale lasten (€ 1.755.000 voordeel). Dit komt voornamelijk door lagere loonkosten, moeilijk vervulbare vacatures en extra inkomsten die niet begroot waren (onder andere vergoedingen van het UWV). Daartegenover staan vertrekregelingen van voormalig personeel. Door de moeilijk vervulbare vacatures en vervanging als gevolg van (langdurig) ziekteverzuim zijn er extra uitgaven geweest op ingehuurd personeel (nadeel). Een deel van dit nadeel is geboekt als apparaatslast (€ 680.000 nadeel), daarnaast is ook een deel direct op de exploitatie geboekt (€ 597.000). Per saldo (voordeel salarissen minus nadeel ingehuurd personeel) resulteert in een totaal voordeel op personeelslasten van € 150.000.

Bedragen x € 1.000

Apparaatskosten	Begroting 2018	Rekening 2018	Afwijking 2018
Salarissen en sociale lasten	23.746	21.991	1.755
Belastingen	205	198	7
Duurzame goederen	273	326	-53
Ingeleend personeel	3.481	4.161	-680
Uitgeleend personeel	-131	-147	16
Huren	-113	-127	14
Overige goederen en diensten	4.542	4.671	-129
Afschrijvingen	1.420	1.424	-4
Toegerekende rente en bespaarde rente	283	284	-1
Totaal	33.706	32.781	925

WNT-norm

De WNT stelt een maximum aan de bezoldiging van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector. Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op Gemeente Lansingerland van toepassing zijnde regelgeving: Het algemene WNT-maximum.

Het bezoldigingsmaximum in 2018 voor Gemeente Lansingerland is € 189.000. Het weergegeven individuele WNT-maximum is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 fte.

Bedragen x € 1,-

Functiegegevens	L.P. Vokurka Gemeentesecretaris	M.S. Walhout Griffier	S. Hammer Waarnemend secretaris
Aanvang en einde functievervulling in 2018	24/09 - 31/12	01/01 - 31/12	01/01 - 07/01
Omvang dienstverband (in fte)	1	1	1
Dienstbetrekking?	Ja	Ja	Ja
Bezoldiging			
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	33.533	88.242	1.832
Beloningen betaalbaar op termijn	4.925	15.168	314
<i>Subtotaal</i>	38.458	103.410	2.146
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	51.263	189.000	3.625
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	38.458	103.410	2.146
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2017			
bedragen x € 1		M.S. Walhout	S. Hammer
Functiegegevens	N..v.t.	Griffier	Waarnemend secretaris
Aanvang en einde functievervulling in 2017	N.v.t.	01/01 - 31/12	05/12 - 31/12
Omvang dienstverband 2017 (in fte)	N.v.t.	1	1
Dienstbetrekking	N.v.t.	Ja	Ja
Bezoldiging			
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	N.v.t.	103.220	8.571
Beloningen betaalbaar op termijn	N.v.t.	15.087	1.591
<i>Subtotaal</i>	N.v.t.	118.307	10.162
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	N.v.t.	181.000	15.083
Totale bezoldiging	N.v.t.	118.307	10.162

Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking in de periode kalendermaand 1 t/m 12		
bedragen x € 1	R. Jeltima	
Functiegegevens	Interim gemeentesecretaris	
Kalenderjaar	2018	2017
Periode functievervulling in het kalenderjaar (aanvang - einde)	08/01 - 01/10	N.v.t.
Aantal kalendermaanden functievervulling in het kalenderjaar	9	N.v.t.
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum		
Maximum uurtarief in het kalenderjaar	182	176
Maxima op basis van de normbedragen per maand	209.100	N.v.t.
Individueel toepasselijke maximum gehele periode kalendermaand 1 t/m 12	209.100	
Bezoldiging		
Werkelijk uurtarief lager dan het (gemiddeld) maximum uurtarief?	Ja	
Bezoldiging in de betreffende periode	183.215	N.v.t.
Totale bezoldiging gehele periode kalendermaand 1 t/m 12	183.215	N.v.t.
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging, exclusief BTW	183.215	N.v.t.
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.

Verloop van de post 'Onvoorzien'

De post onvoorzien was in 2018 opgenomen voor € 250.000. Bij de Zomerrapportage is € 150.000 afgeraamd.

Bedragen x € 1.000		
Omschrijving	Raadsbrief	Bedrag
Stand post onvoorzien per 1/1 (conform begroting)		250
Afboeken post onvoorzien bij Zomerrapportage 2018	BR1800087	-150
Restant 31 december 2018		100

Rechtmatigheid

De gemeente ontvangt en besteedt publieke gelden. Daarom moet het handelen van de gemeente rechtmatig zijn. De accountant geeft zijn oordeel over de rechtmatigheid en gaat bij de controle van de jaarrekening na of de lasten, baten en balansmutaties tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en van toepassing zijnde wettelijke regelingen, waaronder verordeningen. Om over de rechtmatigheid te kunnen oordelen, stelt de accountant eisen aan het systeem van administratieve organisatie en de interne controle (ao/ic) en het interne systeem van risicoafwegingen.

De financiële rechtmatigheid wordt beoordeeld op basis van een tweetal onderdelen: Begrotingsrechtmatigheid (exploitatie en investeringen) en overige financiële beheershandelingen (werkprocessen). Per onderwerp zal hieronder worden toegelicht in hoeverre er sprake is van onrechtmatigheden in de jaarrekening 2018.

Begrotingsrechtmatigheid

Als blijkt dat de gerealiseerde lasten zoals weergegeven in de jaarrekening hoger zijn dan de geraamde bedragen met inbegrip van de laatste begrotingswijziging, is mogelijk sprake van onrechtmatige uitgaven. In het controle protocol 2018 heeft de gemeenteraad aangegeven welke typen begrotingsoverschrijding verwijtbaar zijn en daarom meetellen in het oordeel van de accountant:

Nr	Bij de toetsing van begrotingsafwijkingen kunnen de volgende "soorten" begrotingsafwijkingen worden onderkend:	Onrechtmatig, maar telt niet mee voor het oordeel	Onrechtmatig, en telt mee voor het oordeel
1	Kostenoverschrijdingen inzake activiteiten die niet passen binnen het bestaande beleid en waarvoor men tegen beter weten in geen voorstel tot begrotingsaanpassing heeft ingediend.		x
2	Kostenoverschrijdingen die passen binnen het bestaande beleid, maar waarbij de accountant ondubbelzinnig vaststelt dat die: - In de Zomerrapportage verwerkt hadden kunnen worden; - Niet in Zomerrapportage verwerkt hadden kunnen worden.	x	x
3	Kostenoverschrijdingen die geheel of grotendeels worden gecompenseerd door direct gerelateerde opbrengsten, bijvoorbeeld via subsidies of kostendekkende omzet.	x	
4	Kostenoverschrijdingen bij open einde (subsidie)regelingen. Vaak blijkt vanwege dit open karakter in het kader van het opmaken van de jaarrekening een (niet eerder geconstateerde) overschrijding.	x	
5	Kostenoverschrijdingen die worden gecompenseerd door extra inkomsten die niet direct gerelateerd zijn. Over de aanwending van deze extra inkomsten heeft de raad nog geen besluiten genomen.		x
6	Kostenoverschrijdingen inzake activiteiten welke achteraf als onrechtmatig moeten worden beschouwd omdat dit bijvoorbeeld bij nader onderzoek van de subsidieverstrekker, belastingdienst of een toezichthouder blijkt (bijvoorbeeld een naheffing belasting). - Geconstateerd tijdens het verantwoordingsjaar; - Geconstateerd na verantwoordingsjaar.	x	x
7	Kostenoverschrijdingen op activeerbare activiteiten (investeringen) waarvan de gevolgen voornamelijk zichtbaar worden via hogere afschrijvings- en financieringslasten in het jaar zelf of pas in de volgende jaren. - Jaar van investeren; - Afschrijvings- en financieringslasten in latere jaren.	x	x
8	Kostenoverschrijdingen inzake de grondexploitatie die leiden tot aanpassing van de in de laatst vastgestelde exploitatieopzet totale uitgaven of inkomsten: - In de Zomerrapportage verwerkt hadden kunnen worden; - Niet In Zomerrapportage verwerkt hadden kunnen worden.	x	x

Begrotingsrechtmatigheid en de programma's

Het bedrag van de begrotingsonrechtmatigheid kan nooit de totale overschrijding op programmaniveau overstijgen. In onderstaand overzicht wordt van die programma's waar een overschrijding heeft plaatsgevonden groter dan € 100.000 de grootte van deze overschrijding gemeld en aangegeven in hoeverre deze overschrijding rechtmatig was. Daarbij wordt tevens de aard van de overschrijding kort toegelicht.

Bedragen x € 1.000

Programma	Bedrag	Onrechtmatigheid telt wel mee	Onrechtmatigheid telt niet mee	Toelichting
5. Lansingerland ontwikkelt	2.840		X	WTZI-Vastgoed PG B.V. heeft een perceel aan de Bergweg-Zuid 90 te Bergschenhoek gekocht. De minister van VROM heeft daarna het "Aanwijzingsbesluit luchtvaartterrein Rotterdam Airport" genomen. Daarop heeft de gemeenteraad het bestemmingsplan "Geluidszones Rotterdam The Hague Airport" vastgesteld. Hierdoor kunnen de oorspronkelijke bouwplannen van WTZI-Vastgoed PG B.V. niet plaatsvinden en moet er planschade aan hen worden betaald. Dit betekent dat we in de jaarrekening 2018 een voorziening (verplichting) laten opnemen van € 2,84 miljoen. Dit bedrag komt dan ten laste van het resultaat 2018 en leidt tot een nadeel op dit beleidsveld. Dat de gemeente zelf een eventuele schadevergoeding weer kan verhalen op het Rijk mogen we op grond van de verslaggevingsregels nog niet meenemen. Op basis van de huidige inzichten verwachten we wel dat dit in de toekomst het geval zal zijn. In het jaar waarin het schadeverhaal definitief wordt ontstaat dan een (incidenteel) voordeel.
6. Grondzaken	47.177		X	De overschrijding van de lasten wordt veroorzaakt door administratief technische boekingen in het kader van de grondexploitatie. Het totale voor 2018 geraamde lastenniveau voor de daadwerkelijke uitgaven binnen de grondexploitaties is niet overschreden.
7. Algemene dekkingsmiddelen	9.837		X	De overschrijding van de begrote storting reserves voor het programma grondzaken betreft de hogere storting dan begroot aan de algemene reserve. Conform het beleidsuitgangspunt uit de nota reserves en voorzieningen worden voordelen grondexploitaties gestort in de algemene reserve. Zoals elders toegelicht in de jaarstukken zijn de resultaten van de grondexploitaties positieve dan geraamd voor 2018. Dit voordeel is gestort in de algemene reserve.
Overhead	423		X	Deze overschrijding wordt veroorzaakt door de dotatie aan de voorziening voor afvloeiingsregelingen van personeel. Deze verplichtingen zijn in 2018 ontstaan en dienen voor de volledig looptijd van het traject opgenomen te worden.
Totaal				

Rechtmatigheid financiële beheershandelingen in processen

Bedragen x €
1.000.000

Proces	Aard tekortkoming/fout	Financiële omvang
Inkoop	Onjuistheden m.b.t. naleving van de Europese aanbestedingswetgeving	€ 1,35
Totaal tekortkoming		€ 1,35

Proces	Aard onzekerheid	Financiële omvang
WMO	Onvoldoende zekerheid inzake de prestatielevering	€ 0,38
Jeugd	Onvoldoende zekerheid inzake de prestatielevering	€ 0,86
Inkoop	Onzekerheden m.b.t. naleving van de Europese aanbestedingswetgeving	€ 1,29
Totaal onzekerheden		€ 2,53

Verschillenanalyse per programma

Belangrijke verschillen tussen de programmabegroting (na wijziging) en de realisatie worden systematisch toegelicht voor ieder afzonderlijk deel van de programmarekening.

Hieronder een samenvatting van deze verschillen. In de kolom “verschil 2018 na bestemming” staat het resultaat per product ten opzichte van de begroting. Daarachter in de volgende kolommen staat welk aandeel hiervan incidenteel en welk aandeel structureel is.

In deze paragraaf lichten wij per beleidsveld toe hoe dit resultaat is samengesteld. De afwijkingen vanaf € 100.000 tussen de begroting en de realisatie worden voor zowel baten als lasten toegelicht. De afwijking kan daarnaast zowel incidenteel als structureel van aard zijn. Dit wordt bij de toelichting aangegeven.

Bedragen x € 1.000

Programma	Verschil 2018 voor mutaties reserve	Verschil 2018 na mutaties reserve	Incidenteel	Structureel
1. Bestuur en dienstverlening	510	488	0	488
2. Sport, cultuur en onderwijs	629	159	28	131
3. Maatschappelijke ondersteuning	-213	-209	0	-209
4. Lansingerland schoon, heel en veilig	669	712	542	170
5. Lansingerland ontwikkelt	-1.393	-1.448	-2.241	793
6. Grondzaken	7.245	-747	-524	-223
7. Algemene dekkingsmiddelen	634	644	40	604
Overhead	-559	-559	0	-559
Bedrag van de heffing voor de VpB	0	0	0	0
Post onvoorzien	100	100	0	100
Totaal	7.622	-860	-2.155	1.295

Programma 1 Bestuur en dienstverlening

Toelichting	Afwijking (€) Lasten	Afwijking (€) Baten	Incidenteel/structureel
B1.1 Gemeenteraad, college en griffier			
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000	-95.395		Inc.
In 2018 is een deel van de voorziening voor wethouderspensioenen vrijgevallen in verband met de overdracht van de pensioenverplichting van een van de voormalig wethouders aan een andere gemeente en het overlijden van een drietal voormalig wethouders.		192.016	Inc.
Totaal	-95.395	192.016	
B1.2 Samenwerking			
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000	-20.261		Inc.
Dit verschil is onderdeel van de verschillen in de apparaatskosten.		306	Inc.
Totaal	-20.261	306	
B1.3 Dienstverlening			
Dit verschil wordt voor ruim € 163.000 veroorzaakt door verschillen in de apparaatskosten.	-167.383		Inc.
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000		34.630	Inc.
Totaal	-167.383	34.630	
Programma totaal	-283.038	226.952	

Programma 2 Sport, cultuur en onderwijs

Toelichting	Afwijking (€) Lasten	Afwijking (€) Baten	Incidenteel/structureel
B2.1 Sport			
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000	-82.397		Inc.
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000		8.418	Inc.
Totaal	-82.397	8.418	
B2.2 Cultuur			
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000	6.410		Inc.
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000		361	Inc.
Totaal	6.410	361	
B2.3 Onderwijs en kinderopvang			
Voor het project overdracht schoolgebouwen is bij de jaarrekening 2017 een bestemmingsreserve gevormd. Door uitloop van de herstelwerkzaamheden is in 2018 € 448.000 minder besteed dan begroot. Tevens is minder onttrokken aan de reserve (zie beleidsveld 7.6). De opzet voor wijknetwerken is nog niet gestart waardoor € 90.000 euro niet is besteed. Voor het innovatiefonds scholen namen we in 2018 budget op, door het niet doorgaan van het project eind 2018 is dit budget van € 50.000 niet besteed.	-594.264		Inc.
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000		-49.952	Inc.
Totaal	-594.264	-49.952	
Programma totaal	-670.251	-41.172	

Programma 3 Maatschappelijke ondersteuning

Toelichting	Afwijking (€) Lasten	Afwijking (€) Baten	Incidenteel/structureel
B3.1 Jeugd Bijdrage Gemeenschappelijke Regeling Jeugdhulp Rijnmond (€ 562.000 nadeel) Er is in onze gemeente sprake van aanzienlijke kostenstijgingen in de specialistische jeugdzorg. Hierin zijn wij niet uitzonderlijk: vrijwel iedere gemeente in Nederland worstelt met grote tekorten. De extra kosten hiervan worden binnen de gemeenschappelijke regeling gedekt door extra bijdragen van de aangesloten gemeenten op basis van de verdeelsleutel voor de kosten van dat jaar. De kosten voor het werkelijke gebruik worden in latere jaren afgerekend via de 'vlaktaks'. PGB jeugd (€ 480.000 nadeel) Het aantal PGB's voor jeugdhulp neemt de afgelopen jaren toe: in 2018 ging het om 156 beschikkingen. Ook stijgt het gemiddelde bedrag per PGB. Jeugd met beperking (€ 788.000 nadeel) Het aantal cliënten voor deze vorm van ondersteuning is dit jaar sterk toegenomen. Hiernaast is het aantal indicaties per cliënt bijna verdubbeld. Omdat het hier gaat om relatief dure zorg heeft dit grote financiële gevolgen. Beleidsaccenten jeugd (€ 326.000 voordeel) Deze accenten betreffen nieuw beleid die in 2018 opgestart zijn op basis van in 2017 vastgestelde plannen van aanpak. Doordat dit nieuw op te starten activiteiten betreft waarvan de implementatie de nodige tijd en capaciteit vergt, zijn deze accenten nog niet geheel uitgenut. Jeugd GGZ (€ 578.000 voordeel) Het gebruik van deze vorm van ondersteuning was fors lager dan geraamd (€ 350.000). Hiernaast was onze inschatting van het aantal achterstallige facturen over 2017 die in 2018 ontvangen te hoog, waardoor een extra incidentele vrijval van € 228.000 ontstaat. Preventief jeugdbeleid (€ 202.000 nadeel) Na correctie van verkeerd geboekte facturen en subsidies (€ 95.000, geboekt op de begrotingsposten 'algemeen voorveld' en 'jeugdhulp algemeen' (zie hieronder)) bedraagt het resterende verschil € 107.000. Een toenemend aantal inwoners maakt vaker gebruik van preventieve ondersteuning, voortlichting en laagdrempelige ondersteuning door vrijwilligers. Dit was per abuis onvoldoende opgenomen in de begroting. Jeugdhulp algemeen (€ 74.000 voordeel) Dit verschil betreft voor € 41.000 de foutieve boeking onder preventief jeugdbeleid (zie hierboven). De overige € 33.000 betreffen andere administratieve foutieve boekingen van facturen en subsidies. Verschil apparaatskosten en overige verschillen (€ 109.000 voordeel) De apparaatskosten bedragen € 53.000 voordelig en worden separaat toegelicht. De overige verschillen bedragen € 56.000 en worden niet verder toegelicht. Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000	945.621		Inc./Str.
Totaal	945.621	-485	
B3.2 Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000 Eigen bijdrage (€ 296.000 nadeel) We hebben minder inkomsten aan eigen bijdragen ontvangen dan geraamd. We zien een verhoging van het gebruik van Wmo-voorzieningen, maar dit leidt niet tot extra inkomsten aan eigen bijdrage. Dat kan betekenen dat het inkomen van gebruikers van Wmo-voorzieningen lager lag dan verwacht, waardoor de totale ontvangen bijdragen lager uitkomen dan geraamd. Vanaf 1 januari 2019 is voor de eigen bijdrage het zogenaamde abonnementstarief van kracht. De begroting is hierop aangepast.	-55.422	-296.380	Inc./Str. Inc.
Totaal	-55.422	-296.380	

B3.3 Werk en inkomen

Lagere uitkeringslasten (€ 283.000 voordeel) In 2018 waren minder inwoners dan begroot afhankelijk van een bijstandsuitkering. Lagere toevoeging aan voorziening dubieuze BBZ-debiteuren (€ 237.000 voordeel) Het uitstaande debiteuren-saldo in het kader van de BBZ is eind 2018 lager dan eind 2017. Als gevolg hiervan is ook het bedrag aan dubieuze debiteuren afgenomen en is de voorziening verlaagd. Lagere uitgaven individuele bijzondere bijstand (€ 149.000 voordeel) Er zijn minder aanvragen bijzondere bijstand gedaan dan vooraf was ingeschat Verschil apparaatskosten en overige verschillen (€ 270.000 voordeel) De apparaatskosten bedragen € 246.000 voordelig en worden separaat toegelicht. De overige verschillen bedragen € 24.000 en worden niet verder toegelicht.	-939.261		Inc.
De gekorte inkomsten op de uitkeringen zijn in de begroting opgenomen als baten. Deze kortingen horen niet als baten te worden verantwoord en worden in deze jaarrekening in mindering gebracht op de lasten. Dit levert een verschil op in de gerealiseerde lasten en baten tn opzichte van de begroting.	-944.046	-944.046	Inc.
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000		34.497	Inc.
Totaal	-1.883.307	-909.549	
Programma totaal	-993.108	-1.206.413	

Programma 4 Lansingerland schoon, heel en veilig

Toelichting	Afwijking (€) Lasten	Afwijking (€) Baten	Incidenteel/structureel
B4.1 Beheer openbare ruimte			
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000	-71.770		Inc.
Door intensivering op het gebied van tegengaan van illegaal grondgebruik realiseerden we € 250.000 hogere baten. We verkochten meer snippergroen dan vooraf ingeschat.		525.986	Inc./Str.
Daarnaast ontvingen we € 250.000 meer degeneratievergoedingen dan geraamd, doordat er in de tweede helft van 2018 meer graafwerkzaamheden plaatsvonden voor kabels- en leidingen dan bij de zomerrapportage was te voorzien. De kosten voor herstel passen binnen de beheerbudgetten van de volgende jaren. De overige € 25.000 betreffen diverse verschillen en worden niet verder toegelicht.			
Totaal	-71.770	525.986	
B4.2 Veiligheid en leefbaarheid			
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000	-54.598		Inc.
Er is € 18.000 minder aan baten ontvangen dan begroot. Dit komt voornamelijk door de aanvraag afhankelijke inkomsten van de leges voor de APV-vergunningen en de leges drank en horecawet.		-17.515	Inc.
Totaal	-54.598	-17.515	
B4.3 Afval- en afvalwatermanagement			
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000	-1.040		Inc.
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000		33.319	Inc.
Totaal	-1.040	33.319	
Totaal programma	-127.409	541.790	

Programma 5 Lansingerland ontwikkelt

Toelichting	Afwijking (€) Lasten	Afwijking (€) Baten	Incidenteel/structureel
B5.1 Ruimtelijke ordening WTZI-Vastgoed PG B.V. heeft een perceel aan de Bergweg-Zuid 90 te Bergschenhoek gekocht. De minister van VROM heeft daarna het "Aanwijzingsbesluit luchtvaartterrein Rotterdam Airport" genomen. Daarop heeft de gemeenteraad het bestemmingsplan "Geluidszones Rotterdam The Hague Airport" vastgesteld. Hierdoor kunnen de oorspronkelijke bouwplannen van WTZI-Vastgoed PG B.V. niet plaatsvinden en moet er planschade aan hen worden betaald. Dit betekent dat we in de jaarrekening 2018 een voorziening (verplichting) laten opnemen van € 2,84 miljoen. Dit bedrag komt dan ten laste van het resultaat 2018 en leidt tot een nadeel op dit beleidsveld. Dat de gemeente zelf een eventuele schadevergoeding weer kan verhalen op het Rijk mogen we op grond van de verslaggevingsregels nog niet meenemen. Op basis van de huidige inzichten verwachten we wel dat dit in de toekomst het geval zal zijn. In het jaar waarin het schadeverhaal definitief wordt ontstaat dan een (incidenteel) voordeel. In 2018 is op de post Omgevingswet een bedrag over van € 145.000. In 2017 is een inschatting gemaakt over de fasen van de werkzaamheden. Door ervaringen die we opdoen tijdens dit proces is het helder geworden dat het vooraf lastig is in te schatten wanneer welke kosten exact gemaakt worden in welk jaar in het gehele proces om de omgevingswet te implementeren. Ook op de post omgevingsvisie is een overschot van circa € 60.000. We begonnen in 2018 met de pilot omgevingsvisie bleiswijk en een pilot omgevingsplan Lint Zuid, waarvoor een bedrag was geraamd. Inmiddels is er een scope-wijziging geweest waardoor we ons nu gaan inzetten op een omgevingsvisie voor de gehele gemeente, in 2021. Door deze scopewijziging is er vertraging opgetreden in het proces. Wij stellen voor het resterende budget over te hevelen naar 2019 om mee te nemen als (gedeeltelijke) dekking voor de op te stellen omgevingsvisie voor de gehele gemeente en daaraan gerelateerd de pilot voor het omgevingsplan verder vorm te geven. We zien dat enkele budgetten voor groot onderhoud aan gemeentelijk vastgoed niet zijn besteed. Dit levert een voordeel op van circa € 94.000. € 54.000 hiervan betreft onderhoud n.a.v. een overdracht van een binnentuin in Bleiswijk. Dit bedrag is bij de Zomerrapportage incidenteel toegekend en moet worden overgeheveld naar 2019. Dit hadden we eerder kunnen weten. Door een vertraging in de start van de aanleg van de geluidsschermen langs de N209 is € 100.000 niet besteed. Hiervoor ontvingen we in het verleden subsidies, welke op de balans staan. Deze zijn in 2018 daardoor minder aangesproken en kunnen in volgende jaren nog worden gebruikt. We hebben meer kosten kunnen verhalen via anterieure overeenkomsten. Daarnaast was de uitkomst van enkele offertetrajecten voordelig. Hierdoor hebben we € 66.000 minder uitgegeven op Structuur- en bestemmingsplannen. Dit hadden we niet eerder kunnen weten. In 2018 is een begroot budget van € 29.000 aan Onderzoeks- en advieskosten voor de DCMR doorberekend naar de betreffende anterieure overeenkomsten. Dit gebeurt jaarlijks waardoor deze begrote post niet noodzakelijk is. Bij de Zomerrapportage 2019 zal deze worden afgeraamd. Als gemeente beoordelen wij de urgentieverklaringen voor de toewijzing van sociale woningbouw. De lasten hiervoor zijn onder een andere post geboekt, waardoor er een voordeel op dit beleidsveld ontstaat (€ 25.000). Bij de Zomerrapportage 2019 wordt dit budget naar de juiste post overgeheveld. Het overige verschil bestaat uit doorbelaste apparaatskosten (€ 147.000 voordelig) en € 15.000 nadelige diverse kleine afwijkingen.	2.187.058		Inc./Str.

Er zijn € 1.300.000 hogere legesinkomsten ontvangen dan bij de Zomerrapportage 2018 voorzien. Dit is te verklaren door meer grote bouwaanvragen van bedrijven, meer aanvragen door projectontwikkelaars dan voorzien, hoger vastgestelde bouwkosten dan oorspronkelijk opgegeven en inkomstenderving door groene leges (verrekend met de lasten in dit beleidsveld). De lagere baten van € 800.000 komen doordat het Polderhuis niet is verkocht in 2018. Dit was bij de Zomerrapportage wel voorzien. De verkoop is vertraagd doordat later bodemverontreiniging is geconstateerd. Dit verschil hadden we niet eerder kunnen weten. Per saldo is het verschil € 527.000 voordeel.

Totaal	2.187.058	527.814	
---------------	------------------	----------------	--

B5.2 Infrastructuur en mobiliteit

In de meerjarenbegroting 2018 is structureel € 250.000 opgenomen voor het onderhoud en beheer van de vervoersknoop Bleizo. In 2018 hebben wij hiervan de ondersteuning bij het opstellen van het beheerplan en de voorbereiding op de overdracht van de vervoersknoop bekostigd. Incidenteel blijft € 140.000 over omdat wij, vooruitlopend op de overdracht aan de gemeente en de nog lopende garanties van de aannemer, nauwelijks onderhoudskosten hebben. Het budget van € 250.000 is een gemiddeld bedrag gebaseerd op het onderhoud over meerdere jaren. De uitgaven voor beheer en onderhoud zullen met de jaren fluctueren en bij de Zomerrapportage zullen we hiervoor een structurele financiële oplossing zoeken.

Begin 2019 ontvingen wij een nagekomen subsidiebedrag van € 52.000 van de MRDH voor de aanpassingen aan de Planetenweg/Oostersingel. De kosten voor dit project zijn grotendeels op in 2017 geboekt waardoor een voordeel in 2018 ontstaat. De overige € 15.000 betreft overige kleine verschillen. Dit hadden we niet eerder kunnen voorzien.

Totaal	-155.221	67.131	
---------------	-----------------	---------------	--

B5.3 Economische ontwikkeling

Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000

Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000

Totaal	10.702	9.708	
---------------	---------------	--------------	--

B5.4 Duurzaamheid

Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000

Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000

Totaal	-44.629	0	
---------------	----------------	----------	--

Totaal programma	1.997.910	604.652	
-------------------------	------------------	----------------	--

Programma 6 Grondzaken

Toelichting	Afwijking (€) Lasten	Afwijking (€) Baten	Incidenteel/structureel
B6.1 Vastgoedbeleid			
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000	17.028		Inc.
Dit verschil is onderdeel van de verschillen in de apparaatskosten.		1.230	Inc.
Totaal	17.028	1.230	
B6.2 Grondexploitatie			
Het verschil op het beleidsveld grondexploitaties wordt verklaard door een positief resultaat op de Meerjaren Prognose Grondexploitaties van 7,84 mln. Het voordeel uit tussentijdse winstneming bedraagt € 4,29 miljoen (nader toegelicht in de paragraaf grondbeleid). Daarnaast valt er een bedrag van € 3,17 vrij vanuit de verliesvoorziening. Ook valt de geprognosticeerde toevoeging aan de verliesvoorziening voor de grondexploitaties a € 798.000 vrij. Op basis van het MPG vindt er namelijk geen toevoeging aan de verliesvoorziening plaats, maar een vrijval. Door het afsluiten van twee grondexploitaties wordt per saldo een nadeel van € 0,42 miljoen gerealiseerd. De resultaten van de grondexploitaties worden conform de nota Reserves en Voorzieningen 2016 voor resultaatbestemming verrekend met de Algemene Reserve. Tegenover de tussentijdse winstneming, de mutaties in de verliesvoorziening en de afsluiting van grondexploitaties staan reserveboekingen in programma 7. Voor een verdere toelichting verwijzen wij naar de paragraaf Grondbeleid.	47.177.398	54.438.545	Inc.
Totaal	47.177.398	54.438.545	
Totaal programma	47.194.426	54.439.775	

Overzicht Algemene dekkingsmiddelen

Toelichting	Afwijking (€) Lasten	Afwijking (€) Baten	Incidenteel/structureel
B7.1 Lokale heffingen			
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000	-4.502		Inc.
De baten Onroerende Zaakbelasting vallen in 2018 € 171.000 hoger uit dan begroot. De overige lokale heffingen blijven iets achter op de begroting (€ 18.000 nadelig).		155.135	Inc.
Totaal	-4.502	155.135	
B7.2 Algemene uitkering gemeentefonds			
Het verschil wordt met name veroorzaakt door de afrekeningen 2016 en 2017.		118.183	Inc.
Totaal	0	118.183	
B7.3 Dividend			
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000	-2.000		Inc.
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000		7.342	Inc.
Totaal	-2.000	7.342	
B7.4 Financieringsfunctie			
In verband met een foutieve aanpassing in de Zomerrapportage 2018 is de raming van de rente (1 jaar + deel transitorisch) € 382.000 euro te hoog. Ongeveer € 30.000 euro voordeel is ontstaan door o.a. rente op kasgeldleningen met negatieve rente.	-420.690		Inc.
De werkelijke toe te rekenen rente aan de grex is lager dan begroot (€934.000). Het begrote rentepercentage was 2,15%, het werkelijke percentage bedraagt 1,55%. De toe te rekenen rente aan kapitaalgoederen is € 456.000 hoger dan begroot, mede door lagere toerekening aan de grexen en de toerekening van rente aan (voormalig NIEGG) Wilderszijde (€ 307.000). Het restant ad. € 172.000 voordelig wordt veroorzaakt door de gefactureerde rente over de exploitatiebijdragen wegen Overbuurtseppolder.		-313.453	Str.
Totaal	-420.690	-313.453	
B7.5 Algemene dekkingsmiddelen en saldo kostenplaatsen			
Niet nader toegelichte verschillen < € 100.000	82.657		Inc.
In 2018 heeft een ruiling van diverse percelen met de provincie Zuid-Holland plaatsgevonden. De boekwinst van € 86.500 was niet begroot. De exploitatiebijdrage van Optisport is in 2018 € 222.000 hoger uitgevallen dan begroot. Hier staan ook hogere exploitatielasten tegenover.		322.200	Inc.
Totaal	82.790	322.200	
B7.6 Mutaties reserves			
Deze post betreft het totaal aan mutaties op reserves. De individuele afwijkingen per reserve worden toegelicht in de programma's.	9.714.855	1.232.662	Inc./Str.
Totaal	9.714.856	1.232.662	
Totaal Programma	9.370.454	1.522.069	

Overzicht Overhead

Toelichting	Afwijking (€) Lasten	Afwijking (€) Baten	Incidenteel/structureel
Dit verschil is onderdeel van de verschillen in de apparaatskosten.	559.669	939	Inc.
Totaal	559.669	939	

Balans en toelichting

Activa

Bedragen x € 1.000

ACTIVA	31-12-2018	31-12-2017
VASTE ACTIVA		
Immateriële vaste activa	9.997	8.496
-Kosten van onderzoek en ontwikkeling	676	55
-Bijdragen aan activa van derden	9.321	8.441
Materiële vaste activa	202.671	202.786
-Overige investeringen met economisch nut	156.233	158.027
-Investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	26.789	26.450
-Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	19.649	18.308
Financiële vaste activa	4.761	5.420
-Kapitaalverstrekkingen aan:		
-Deelnemingen	606	606
-Overige verbonden partijen	17	17
-Leningen aan:		
-Woningbouwcorporaties	3.339	4.062
-Overige langlopende leningen	422	359
-Overige uitzettingen met looptijd langer dan 1 jaar	376	376
TOTAAL VASTE ACTIVA	217.429	216.702
VLOTTENDE ACTIVA		
Voorraden	130.729	174.015
-Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	130.729	174.015
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	46.344	28.463
-Vorderingen op openbare lichamen	10.262	8.395
-Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	30.591	14.310
-Overige vorderingen	5.491	5.758
Liquide middelen	1.862	1.005
-Kassaldi	1	1
-Bank- en giroaldi	1.860	1.004
Overlopende activa	3.971	3.423
-Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van de volgende begrotingsjaren komen	3.971	3.423
TOTAAL VLOTTENDE ACTIVA	182.906	206.906
TOTAAL-GENERAAL	400.335	423.608

Passiva

Bedragen x € 1.000

PASSIVA	31-12-2018	31-12-2017
VASTE PASSIVA		
Eigen vermogen	115.060	105.328
-Algemene reserve	99.643	81.610
-Bestemmingreserves	10.000	11.905
-Oververdeeld resultaat	5.417	11.812
Voorzieningen	25.604	23.683
-Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	11.756	10.543
-Egalisatievoorzieningen		
-Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden	13.848	13.140
Vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	224.431	257.479
-Obligatieleningen		
-Onderhandse leningen van:		
-Binnenl. pens.fondsen en verzekeringsinst.		
-Binnenl. banken en overige financiële inst.	224.387	257.457
-Waarborgsommen	44	22
TOTAAL VASTE PASSIVA	365.095	386.490
VLOTTENDE PASSIVA		
Netto-vloTTende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	16.532	17.550
-Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden	10.000	10.000
-Debetsaldi bank	-	
-Overige schulden	6.532	7.550
Overlopende passiva	18.708	19.568
-Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	12.817	11.531
-De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren	5.852	8.034
-Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	39	3
TOTAAL VLOTTENDE PASSIVA	35.239	37.118
TOTAAL-GENERAAL	400.335	423.608
<i>Gewaarborgde geldleningen en garantstellingen</i>	<i>235.584</i>	<i>219.389</i>

Algemene grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Inleiding

De jaarrekening is opgemaakt in overeenstemming met de voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de verordening ex artikel 212 Gemeentewet, waarin door de gemeenteraad op d.d. 22 december 2016 de uitgangspunten voor het financiële beleid, alsmede de regels voor het financiële beheer en voor de inrichting van de financiële organisatie zijn vastgesteld. Tenzij anders vermeld, zijn alle bedragen afgerond op € 1.000, waardoor tussen de verschillende tabellen kleine afrondingsverschillen kunnen bestaan.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden. Met betrekking tot de eigen bijdragen die het CAK int en aan de gemeenten afdraagt geldt op basis van de Kadernota rechtmatigheid 2017 van de commissie BBV het volgende; gemeenten kunnen op basis van de overzichten van het CAK wel de aantallen personen, soort en omvang van de zorgverlening beoordelen met de eigen WMO-administratie. Probleempunt is dat door het ontbreken van inkomensgegevens op deze overzichten de informatie over de eigen bijdrage ontoereikend is om als gemeente de juistheid op persoonsniveau en volledigheid van de eigen bijdragen als geheel te kunnen vaststellen. Door de systematiek te kiezen van het vaststellen van de eigen bijdrage door het CAK, heeft de wetgever in feite bepaald, dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdragen geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dat betekent dat door gemeenten geen zekerheden over omvang en hoogte van de eigen bijdragen kunnen worden verkregen als gevolg van het niet kunnen vaststellen van de juistheid op persoonsniveau, zoals hiervoor is toegelicht.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgings- c.q. vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen en waardeverminderingen die naar verwachting duurzaam zijn.

De kosten van onderzoek en ontwikkeling worden in maximaal vier jaar afgeschreven. De afschrijving van de geactiveerde kosten van onderzoek en ontwikkeling vangt aan in het jaar volgend op het jaar van realisatie van het gerelateerde materiële vaste actief.

Bijdragen aan activa in eigendom van derden worden geactiveerd als aan alle voorwaarden zoals genoemd in artikel 61 BBV wordt voldaan. Waardering vindt plaats tegen het bedrag van de verstrekte bijdragen, verminderd met afschrijvingen. De verleende bijdragen worden afgeschreven in de periode waarin het betrokken actief van de derde op basis van de door de gemeente gestelde voorwaarden moet bijdragen aan de publieke taak.

Materiële vaste activa

In de balans worden onder de materiële vaste activa afzonderlijk opgenomen:

- a. investeringen met een economisch nut;
- b. investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven;
- c. investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut.

Investerings met economisch nut

Deze materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht; in die gevallen wordt op het saldo afgeschreven. Slijtende investeringen worden vanaf het moment van ingebruikneming lineair afgeschreven over de verwachte gebruiksduur, waarbij rekening wordt gehouden met een eventuele restwaarde.

Investerings met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven

Wanneer investeringen grotendeels of meer worden gedaan voor riolering, het inzamelen van huishoudelijk afval of andere alsook voor de rechten die op grond van art. 229 lid 1 a en b Gemeentewet worden geheven, dan worden deze investeringen op de balans opgenomen in een aparte categorie: de investeringen met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven.

Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut

Infrastructuurle werken in de openbare ruimte, zoals wegen, pleinen, bruggen, watergangen en viaducten zijn, conform de Nota Activabeleid 2016, gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs en afgeschreven in 20 jaar.

Afschrijvingen

De materiële vaste activa worden lineair afgeschreven op basis van de verwachte levensduur zonder rekening te houden met een restwaarde. De afschrijvingsperiode vangt aan op 1 januari volgend op het jaar van ingebruikname c.q. gereedkomen. Op de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut mag extra worden afgeschreven. Activa onder de € 25.000 worden in één keer afgeschreven.

De volgende afschrijvingstermijnen worden gehanteerd conform de richtlijnen in de financiële verordening:

Activasoorten	Afschrijvingstermijn in jaren
Gronden en terreinen	n.v.t.
Woonruimten	
· nieuwbouw	40
· renovatie en restauratie	25
Bedrijfsgebouwen	
· nieuwbouw	40
· renovatie en restauratie	25
· tijdelijke gebouwen/noodlokalen	PM
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	
· aanleg en reconstructie wegen en kunstwerken (bruggen e.d.)	20
· aanleg en renovatie riolering	40
· aanleg en renovatie rioolgemaal	15
· openbare verlichting	15
· aanleg en renovatie openbaar groen	25
· verkeers- en straatmeubilair	5
· speeltoestellen	10
Voertuigen	5
Vrachtwagens	8
Bouwkundige installaties (brand/luchtbehandeling/warmwater)	15
Overige materiële vaste activa	
· kantoor- en schoolmeubilair en overige	10
· automatisering (hardware)	4

Financiële vaste activa

Kapitaalverstrekkingen aan gemeenschappelijke regelingen en leningen u/g zijn opgenomen tegen nominale waarde. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

Participaties in het aandelenkapitaal van NV's en BV's (kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen in de zin van het BBV) zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs van de aandelen. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs zal afwaardering plaatsvinden. Tot dusver is een dergelijke afwaardering niet noodzakelijk gebleken; de actuele waarde ligt ruim boven de verkrijgingsprijs.

Van een deelneming is krachtens artikel 1 lid e BBV sprake als de gemeente participeert in het aandelenkapitaal van een NV of BV.

Vlottende activa

Vorraden

In de balans worden onder de voorraden afzonderlijk opgenomen:

- a. grond- en hulpstoffen;
- b. onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie;
- c. gereed product en handelsgoederen;
- d. vooruitbetalingen.

Grond- en hulpstoffen

De overige grond- en hulpstoffen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs, dan wel lagere marktwaarde. Er wordt geen rente bijgeschreven op de boekwaarde van deze voorraden.

Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie

In het wijzigingsbesluit vernieuwing BBV is een nieuwe definitie opgenomen voor bouwgrond in exploitatie: Gronden in eigendom van een gemeente, waarvoor de raad een grondexploitatiecomplex en een grondexploitatiebegroting heeft vastgesteld.

De als onderhanden werken opgenomen bouwgronden in exploitatie zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs, dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend alsmede de rentekosten berekend zoals voorgeschreven in het BBV en de administratie- en beheerskosten.

De lagere marktwaarde is bepaald, rekening houdend met de nog te realiseren uitgaven en inkomsten. De contante waarde per 31 december 2018 van een eventueel tekort op eindwaarde van een exploitatie is in mindering gebracht op de balanswaarde door middel van een balansverkortings. Vanaf 2016 moet de toegestane toe te rekenen rente aan BIE worden gebaseerd op de daadwerkelijk te betalen rente over het vreemd vermogen. Voor het jaar 2018 betekent dit dat voor de doorrekening van de GREXen gerekend wordt met een omslagrente van 1,55%. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend (zoals grondaankopen en kosten van bouw- en woonrijpmaken), alsmede een redelijk te achten aandeel in de rentekosten en de administratie- en beheerskosten.

Winsten uit de grondexploitatie worden slechts genomen indien en voor zover die met voldoende mate van betrouwbaarheid als gerealiseerd aangemerkt kunnen worden. Zolang daarvan geen sprake is, worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht.

Gereed product en handelsgoederen

Gerede producten worden gewaardeerd tegen de kostprijs of tegen de marktwaarde indien de marktwaarde lager is dan de kostprijs. Dat laatste doet zich met name voor indien voorraden incourant worden. De kostprijs bestaat uit de verrekenprijzen van grond- en hulpstoffen en de loon- en machinekosten die aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

Vooruitbetalingen

Voor de inkomsten en uitgaven op de grondexploitatie en dan meer specifiek de aan- en verkoop van grond worden de volgende uitgangspunten gehanteerd. Grondaankopen worden meegenomen op moment dat de verplichting tot koop is aangegaan en de ontbindende voorwaarden zijn vervallen. Grondverkoop worden geregistreerd als gerealiseerde opbrengsten als de daadwerkelijke juridische overdracht van de grond heeft plaatsgevonden.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht.

Liquide middelen en overlopende posten

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Vaste passiva

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de reserves en het gerealiseerde resultaat volgend uit het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De pensioenverplichting voor de wethouders is echter tegen de contante waarde van de (reeds opgebouwde) toekomstige uitkeringsverplichtingen gewaardeerd.

De onderhoudsegalisatievoorzieningen stoelen op een meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan (een deel van) de gemeentelijke kapitaalgoederen, waarin rekening is gehouden met de kwaliteitseisen die ter zake geformuleerd zijn. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen die is opgenomen in het jaarverslag is het beleid ter zake nader uiteengezet.

Voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen. De referentieperiode is dezelfde als die van de meerjarenraming, te weten vier jaar. Indien er sprake is van (eenmalige) schokeffecten (bijvoorbeeld in geval van reorganisaties) dient wel een verplichting gevormd te worden.

Vaste schulden

Vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, verminderd met gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is en die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren, worden op grond van artikel 49 BBV geclassificeerd onder de overlopende passiva. In de toelichting op de balans is per uitkering van EU, Rijk en provincies met een specifiek bestedingsdoel het verloop gedurende het jaar van ontvangen voorschotbedragen in een overzicht weergegeven, conform artikel 52a BBV.

Borg- en garantstellingen

Voor zover leningen door de gemeente gewaarborgd zijn, is buiten telling het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per einde boekjaar opgenomen. In de toelichting op de balans is hierover nadere informatie opgenomen.

Grondslagen voor resultaatbepaling

Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Personeelslasten

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt. Daarbij moet worden gedacht aan componenten zoals ziektekostenpremie ten behoeve van gepensioneerden, overlopende vakantiegeld- en verlofaanspraken en dergelijke.

Algemene uitkering

Met betrekking tot de algemene uitkering heeft de commissie BBV een stellige uitspraak gedaan. Deze uitspraak houdt in dat in de jaarrekening de algemene uitkering wordt opgenomen conform de in het jaar laatst gepubliceerde accresmededeling.

Bouwleges

De opbrengsten uit bouwleges worden verantwoord op het moment van aanvragen van de bouwvergunning. Op grond van de legesverordening zijn bouwleges al opeisbaar op het moment van in behandeling nemen van de aanvraag tot beoordeling van een bouwvergunning.

Dividend

Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als baten genomen op het moment waarop het dividend betaalbaar wordt gesteld.

Toelichting op de balans: vaste activa

Immateriële vaste activa

Specificatie immateriële vaste activa

Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief:

- Dit betreffen de voorbereidingskosten ten behoeve van de ontwikkeling van Wilderszijde.

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Kosten onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	676	55
Bijdragen aan activa van derden	9.321	8.441
Totaal	9.997	8.496

Verloop immateriële vaste activa

Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief:

- Dit betreffen de voorbereidingskosten ten behoeve van de ontwikkeling van Wilderszijde.

Bijdragen aan activa van derden:

- In 2018 zijn er bijdragen gedaan in de grondkosten van de scholen De Zijde en Melanchton Berkroden.

Het verloop van de immateriële vaste activa in 2018 is als volgt:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 1-1-2018	Investering	Desinvesteringen	Afschrijvingen	Boekwaarde 31-12-2018
Kosten onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	55	621			676
Bijdragen aan activa van derden	8.441	1.047		167	9.321
Totaal	8.496	1.668		167	9.997

Materiële vaste activa

Specificatie van de materiële vaste activa:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Materiële vaste activa met economisch nut	156.233	158.027
Materiële vaste activa waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	26.789	26.450
Materiële vaste activa met maatschappelijk nut	19.649	18.308
Totaal	202.671	202.786

Materiële vaste activa met economisch nut

Specificatie van de materiële vaste activa met economisch nut:

	Bedragen x € 1.000	
	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Gronden en terreinen	52.818	54.171
Woonruimten	2	3
Bedrijfsgebouwen	91.974	95.275
Grond, weg- en waterbouwkundige werken economisch nut	9.085	7.020
Vervoermiddelen	239	197
Machine's, apparaten en installaties	1.211	564
Overige materiële vaste activa economisch nut	904	797
Totaal	156.233	158.027

Verloop materiële vaste activa met economisch nut

Gronden en terreinen:

- In 2018 is er vanuit de grondexploitatie een hockeyveld op Het Hoge Land overgedragen.
- In 2018 is er voor € 1.037.263 grond overgedragen aan de school aan De Zijde.
- In 2018 is de grond m.b.t de N470 met een waarde van € 992.000 overgedragen aan de Provincie Zuid-Holland

Woonruimten:

- In 2018 zijn er geen investeringen gedaan op dit onderdeel.

Bedrijfsgebouwen:

- In 2018 heeft de gemeente Kindcentrum Rodenrijs en de Leeuwerik opgeknapt. Ook is er gestart met de realisatie van Cultuurfabriek het Spectrum.

Grond-, weg- en waterbouwkundige werken:

- Dit betreffen voornamelijk investeringen in de aanleg en renovatie van sportvelden binnen de gemeente.

Vervoermiddelen:

- In 2018 is er een New Holland tractor en een Kubota RTV-X900 Transporter aangeschaft.

Machines, apparaten en installaties:

- De herrubricering betreft de investeringen ICT 2016 die zijn overgeheveld van de overige materiële vaste activa.
- In 2018 is er geïnvesteerd in de liftaanpassing van het gemeentehuis, computerapparatuur, zonnepanelen.

Overige materiële vaste activa:

- De herrubricering betreft de investeringen ICT 2016 die zijn overgeheveld naar machines, apparaten en installaties.
- In 2018 heeft de gemeente geïnvesteerd in computerapparatuur en zijn er in de gemeente speeltoestellen vervangen.

Het verloop van de boekwaarde van de materiële vaste activa met economisch nut is als volgt:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Her- rubricer- ing	Boekwaarde 1-1-2018	Investering	Desinves- teringen	Af- schrijvin- gen	Bijdragen van derden	Boekwaarde 31-12-2018
Gronden en terreinen	54.171		54.171	676	2.029			52.818
Woonruimten	3		3			1		2
Bedrijfsgebouwen	95.275		95.275	449		3.750		91.974
Grond, weg- en waterbouwkundige werken	7.020		7.020	2.618		553		9.085
Vervoermiddelen	197		197	82		41		239
Machine's, apparaten en installaties	564	146	709	630		128		1.211
Overige materiële vaste activa	797	-146	651	449		196		904
Totaal	158.027		158.027	4.905	2.029	4.669		156.233

Materiële vaste activa waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven

Materiële vaste activa waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Materiële vaste activa waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	26.789	26.450
Totaal	26.789	26.450

Verloop materiële vaste activa waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven

Het verloop van de materiële vaste activa met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven is als volgt:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 1-1-2018	Investering	Desinvesteringen	Afschrijvingen	Bijdragen van derden	Boekwaarde 31-12-2018
Materiële vaste activa waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	26.450	1.360		1.021		26.789
Totaal	26.450	1.360		1.021		26.789

Materiële vaste activa met maatschappelijk nut

Specificatie materiële vaste activa met maatschappelijk nut:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Grond, weg- en waterbouwkundige werken maatschappelijk nut	18.735	17.534
Machine's, apparaten en installaties maatschappelijk nut	546	257
Overige materiële vaste activa maatschappelijk nut	368	517
Totaal	19.649	18.308

Verloop materiële vaste activa met maatschappelijk nut

Grond, weg en waterbouwkundige werken:

- De herrubricering betreft de overheveling van de Poller Bonfut naar machines, apparaten en installaties met maatschappelijk nut.
- De grootste investeringen zijn op wegen, te weten vervanging beschoeiing, renovatie Berkel Centrum 't Vierkantje, fietsveiligheid aanpak rotondes, verlengen Hoogseweg, herinrichting Noordesrsingel, reconstructie Dorpsstraat, vervangen brug Bergweg-Noord, fietsveiligheid verlichting Landscheidingspark.
- De desinvestering heeft betrekking op de bijdragen die zijn gefactureerd voor het verlengen van de Hoogseweg.

Machines, apparaten en installaties:

- Dit betreft de herrubricering van de Poller Bonfut van grond-, weg-, en waterbouwkundige werken.
- De investering betreft het optimaliseren van openbare verlichtingskasten.

Overige materiële vaste activa:

- In 2018 is er voor € 45.770 besteed aan het vervangen van bebording.

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Her-rubricering	Boekwaarde 1-1-2018	Investering	Des-investeringen	Afschrijvingen	Bijdragen van derden	Boekwaarde 31-12-2018
Grond, weg- en waterbouwkundige werken	17.534	-72	17.462	3.226	754	1.200		18.735
Machine's, apparaten en installaties	257	72	329	242		26		546
Overige materiële vaste activa	517		517	46		194		368
Totaal	18.308		18.308	3.514	754	1.420		19.649

Financiële vaste activa

Specificatie van de financiële vaste activa:

	Bedragen x € 1.000	
	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Kapitaalverstrekkingen aan:		
Deelnemingen	606	606
Overige verbonden partijen	17	17
Leningen aan:		
Woningbouwcorporaties	3.339	4.062
Overige langlopende leningen	422	359
Overige uitzettingen met een looptijd van > 1 jaar	376	376
Totaal	4.761	5.420

Verloop financiële vaste activa

De kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen bestaan uit:

- Aandelen Eneco Groep N.V. / Stedin Holding N.V. (168.045 gewone aandelen van € 100 nominaal) en;
- Aandelen NV Bank Nederlandse Gemeenten (15.015 gewone aandelen van nominaal € 2,50).

Op 30 januari 2017 is Eneco Holding N.V. gesplitst in Eneco Groep N.V. en Stedin Holding N.V.. De gemeente heeft in beide vennootschappen Eneco Groep N.V. en Stedin Holding N.V. een belang van 3,38%.

De kapitaalverstrekkingen aan overige verbonden partijen bestaan uit:

- Maatschappelijk belang bouwkassen BSH
- Grootboek der Nationale Schuld

Leningen aan woningcorporaties

De gemeente heeft leningen verstrekt aan woningcorporatie 3B wonen voor de bouw en renovatie van woningen. Op deze leningen betaald de woningcorporatie jaarlijks rente en aflossing. In 2018 is er een bedrag van € 723.020 afgelost (2017: € 180.101).

Overige langlopende leningen

De post overige langlopende leningen bestaat uit startersleningen, lening aan de stichting Rotonde en een hypotheeklening ambtenaren. De startersleningen zijn renteloos en aflossingsvrij. Op de overige leningen worden rente en aflossing ontvangen. De hypotheeklening ambtenaren is in 2018 afgelost.

In 2018 zijn voor € 75.375 blijversleningen aan ouderen verstrekt.

Er worden geen nieuwe hypotheekleningen meer verstrekt.

Overige uitzettingen met een looptijd langer dan één jaar

De overige uitzettingen met een looptijd langer dan een jaar betreffen de belegde gelden voor wethouderspensioenen. De waarde van de participaties bedragen ultimo 2018 € 494.074 (2017: € 500.013)

Het verloop van de financiële vaste activa in 2018 is als volgt:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 1-1-2018	Investing	Desinvesteringen	Afschrijving / aflossing	Afwaarderingen	Boekwaarde 31-12-2018
Kapitaalverstrekkingen aan:						
<i>Deelnemingen</i>	606					606
<i>Overige verbonden partijen</i>	17					17
Leningen aan:						
<i>Woningbouwcorporaties</i>	4.062			723		3.339
Overige langlopende leningen	359	75		12		422
Overige uitzettingen met een looptijd van > 1 jaar	376					376
Totaal	5.420	75		735		4.761

Toelichting op de balans: vlottende activa

Vorraden bouwgronden

Specificatie voorraden bouwgronden:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Onderhanden werk / bouwgronden in exploitatie	130.729	174.015
Totaal	130.729	174.015

Bouwgronden in exploitatie

Voor de projecten Meerpolder, Centrum Berkel, De Tuinen en Landscheidingspark Horeca staat een deel van de voorziening opgenomen aan de passivazijde, omdat dat deel van de voorziening boven de huidige boekwaarde uitkomt.

Van de bouwgronden in exploitatie is het verloop in het boekjaar 2018 als volgt geweest:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Investering 2018	Opbrengsten 2018	Saldering voorziening	Winst- / verlies name	Boekwaarde 31-12-2018
Meerpolder	3.766	835	5.680			-1.079
Centrum	5.252	763	19	-5.996		
Westpolder/Bolwerk	88.677	8.012	22.671			74.018
Oudeland	69.867	2.393	23.510		3.331	52.080
Berkelse Poort	39	1	73			-34
Rodenrijse Zoom	588	77			171	837
De Tuinen	9.686	506	231	-9.961		
Parkzoom	1.125	1.773	9.353		794	-5.660
Leeuwenhoekweg	13.790	571	2.114			12.247
Centrum B'hoek	411	37	59		-389	
Wilderszijde	17.235	503	1.912			15.826
Scholen Boterdorp	54				-4	51
De Vluchtheuvel	-34	2			32	
Groenzoom RvR	5.947	322	1.638			4.631
Landscheidingspark Horeca	59	1		-60		
Subtotaal	216.463	15.796	67.260	-16.017	3.935	152.917
Voorziening afwaardering lagere marktwaarde:					stand 31-dec- 2017	45.635
					waardemutaties 2018	23.447
					overige mutaties stand 31-dec- 2018	22.188
Totaal				Balanswaarde 31 december 2018		130.729

Ramingen per complex

De geraamde kosten, opbrengsten en eindwaarde per complex ziet er als volgt uit:

Bedragen x € 1.000

Bouwgronden in exploitatie	Te verwachten opbrengsten	Te verwachten kosten	Te verwachten financieringslasten	Te verwachten eindresultaat
Meerpolder	4.786	6.656	-25	-766
Centrum	6.119	9.579	630	-10.086
Westpolder/Bolwerk	74.872	8.316	5.110	-12.555
Oudeland	107.813	35.565	-603	24.103
Rodenrijse Zoom	1.362	452	-30	846
De Tuinen	857	1.006	338	-10.448
Parkzoom	2.907	8.472	-310	1.199
Leeuwenhoekweg	5.901	570	640	-7.557
Wilderszijde	25.803	13.436	1.021	-4.479
Scholen Boterdorp	228	51	-16	660
Groenzoom RvR	15.778	13.357	-177	
Landscheidingspark Horeca	350	704	4	-417

Toelichting op de ramingen per complex

De voorziening is op contante waarde (eindwaarde contant gemaakt tegen 2%).

De uitgangspunten zijn voor alle projecten gelijk:

- De kosten zijn onderbouwd met civieltechnische ramingen en planning inzet VTA;
- De inkomsten en fasering hiervan zijn onderbouwd met marktonderzoeken;
- De rente is gebaseerd op de BBV-systematiek;

Risico's

De belangrijkste risico's die samenhangen met de grondexploitaties hebben betrekking op de planning, prijs en het programma. Voor de komende 4 jaar zijn de opbrengsten op een totaal van ca. € 174 miljoen geraamd, gemiddeld zo'n € 43,5 miljoen per jaar. Het al dan niet realiseren van deze opbrengsten is voor de grondexploitaties de grootste uitdaging. Het college stuurt dan ook actief op de realisatie van deze opbrengsten. We sloten in 2018 diverse overeenkomsten voor onder meer Westpolder-Bolwerk, Berkel Centrum en Meerpolder, waarin concrete afspraken zijn gemaakt over de momenten van afname en/of betaling. Ook voor de bedrijventerreinen sloten we in 2018 meerdere verkoopovereenkomsten. Met een uitgifte van ruim 10 hectare haalden we onze omzetdoelstellingen voor 2018 voor de bedrijventerreinen ruimschoots. Ook sloten we voor ca. 14 ha aan betaalde reserveringsovereenkomsten die naar verwachting in 2019 worden omgezet in verkoopovereenkomsten. Hiermee is meer zekerheid verkregen over de productie in de komende jaren. Voor een deel is de markt te beïnvloeden, maar voor een ander deel ook niet. In de paragraaf Weerstandvermogen zijn deze risico's nader toegelicht.

Planning bedrijfstreinen

Binnen Lansingerland heeft de gemeente twee terreinen in ontwikkeling, waarvoor de gemeente 100% van het risico draagt: Oudeland in Berkel en Rodenrijs en Leeuwenhoekweg in Bergschenhoek. Daarnaast worden nog twee terreinen ontwikkeld gezamenlijk met de gemeente Zoetermeer: Bleizo en Hoefweg.

Het inschatten van een goede afzetraming voor de bedrijfsterreinen is vanwege de veelheid en omvang van locaties en de onzekere markt lastig. Daarnaast worden er in de praktijk zowel kleine als hele grote kavels uitgegeven. In 2018 is het onderzoek naar de (gemiddelde) afzetprognose van Oudeland geactualiseerd. De uitkomsten van dit onderzoek zijn qua fasering en prijsstelling in de grondexploitatie vertaald. Daarnaast zijn de reeds gesloten overeenkomsten verwerkt in de grondexploitaties. Voor Leeuwenhoekweg zijn bijna alle kavels verkocht.

Geactualiseerde toelichting NEXT-route

Voor de ontwikkeling van het plangebied Westpolder/Bolwerk-West is in 2003 een Samenwerkingsovereenkomst (SOK) gesloten met de ontwikkelcombinatie Westpolder-Bolwerk C.V. (OCW). Voor het eerst voor deelplan 3 hebben de gemeente en OCW binnen de kaders van de SOK hun afspraken zodanig ingevuld dat de gemeente haar kosten zal verhalen door middel van een financieel voorschrift bij de omgevingsvergunning. Op grond van dit financieel voorschrift zullen de woningkopers gehouden zijn het kostenverhaal aan de gemeente te voldoen. Alvorens deze afspraken zijn vastgelegd heeft de gemeente over de gevolgen voor de BTW-heffing hiervan bij de gemeente in 2014 afstemming gezocht met de Belastingdienst. De Belastingdienst heeft in 2014 vervolgens schriftelijk bevestigd dat de gemeente geen BTW is verschuldigd over het kostenverhaal op grond van het financieel voorschrift bij de omgevingsvergunning.

Eind 2016 heeft het Ministerie van Financiën, in vervolg op eerder overleg van dat Ministerie met de VNG, een brief gestuurd aan de VNG over de BTW-behandeling van exploitatiebijdragen. Deze brief van het Ministerie brengt het actuele beleid van de Belastingdienst tot uitdrukking ten aanzien van BTW-heffing over exploitatiebijdragen. Gezien dit beleid is het risico aanwezig dat de inspecteur daarin aanleiding ziet om zijn eerdere instemming uit 2014 in te trekken. Op grond van de (fiscale) rechtspraak zal de inspecteur alsdan aan de gemeente een redelijke overgangsperiode moeten bieden om (financiële) schade voor de gemeente te voorkomen.

De feitelijke situatie voor Westpolder/Bolwerk is een andere dan die welke in de brief van het Ministerie wordt beschreven. De gemeente is daarom van mening dat de brief van het Ministerie geen aanleiding betekent voor de inspecteur om terug te komen op zijn eerdere instemming met de door de gemeente voorgelegde - en door de inspecteur - akkoord bevonden handelwijze van partijen voor het hele plangebied Westpolder/Bolwerk (met ingang van deelplan 3).

Om elke (mogelijke) verkeerde beeldvorming op dit punt te voorkomen heeft de gemeente, conform de voorwaarden die door de Belastingdienst zijn gesteld, de Belastingdienst geïnformeerd over het vorenstaande. In november 2017 bevestigde de Belastingdienst de eerdere instemming uit 2014 en de daaraan verbonden voorwaarden. Daarnaast gaf zij aan akkoord te zijn met het na afronding van de grondexploitatie Westpolder bepalen van de BTW-positie.

Bij de instemming van de Belastingdienst met de BTW-gevolgen ter zake van het kostenverhaal in het gebied Westpolder-Bolwerk is een voorwaarde opgenomen waaraan de gemeente moet voldoen. Als blijkt dat de gemeente de bijdrage toch niet (volledig) in rekening mocht brengen in samenhang met de omgevingsvergunning dan moet de gemeente de inspecteur daarover informeren. De inspecteur zal dan bezien of over het deel van de berekende bijdrage voor zover die de maximaal verhaalbare bijdrage overschrijdt alsnog BTW verschuldigd wordt.

Op basis van de gerealiseerde en nog te realiseren kosten en opbrengsten in de huidige grondexploitatie 2019 zou de indruk kunnen ontstaan dat zich een situatie aandient waarin de gemeente uiteindelijk een hogere exploitatiebijdrage zal berekenen dan het bedrag van de maximaal verhaalbare kosten. Of die situatie zich uiteindelijk ook daadwerkelijk zal voordoen is pas bekend op het moment dat de exploitatie van Westpolder/Bolwerk financieel wordt afgesloten, rekening houdend met de dan geldende bepalingen van de Wet ruimtelijke ordening.

Indien de Belastingdienst zich op het standpunt stelt dat alsnog BTW zal moeten worden voldaan over de hogere exploitatiebijdragen, dan zou het op basis van de huidige uitgangspunten van de grondexploitatie om circa € 2,8 miljoen aan BTW gaan. Hoewel wij goede aanknopingspunten zien dat heffing (gedeeltelijk) achterwege zal blijven en afrekening waarschijnlijk pas aan het eind van de exploitatieperiode Westpolder zal plaatsvinden is voorzichtigheidshalve bij de waardering van de grondexploitatie Westpolder met deze € 2,8 miljoen rekening gehouden.

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Uitzettingen met een looptijd van ten hoogste één jaar:

	<i>Bedragen x € 1.000</i>	
	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Vorderingen op openbare lichamen	10.262	8.395
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	30.591	14.310
Overige vorderingen	4.624	4.842
Debiteuren Sociale Zaken	867	916
Totaal	46.344	28.463

Vorderingen openbare lichamen

De vorderingen op openbare lichamen bestaan voor € 9.454.925 uit een vordering op de belastingdienst. De overige € 807.001 heeft betrekking op Rijkswaterstaat, waterschappen, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen.

Schatkistbankieren

Op basis van de wet financiering decentrale overheden (wet Fido) is de gemeente verplicht om overtollige liquide middelen aan te houden in de schatkist. De gemeente is gerechtigd om een bepaald bedrag aan middelen buiten 's Rijks schatkist aan te houden. Gerekend over een heel kwartaal mag het op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden bedrag gemiddeld niet hoger zijn dan het drempelbedrag. Het drempelbedrag wordt bepaald op basis van het begrotingstotaal, waarbij het drempelbedrag minimaal € 250.000 bedraagt.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren:

Verslagjaar					
(1)	Drempelbedrag	1.074			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	999	1.003	969	1.041
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder drempelbedrag	75	71	105	33
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag					
Verslagjaar					
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	143.251			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	143.251			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat				
(1) = (4b)*0,0075 * (4c)*0,002 met een minimum van € 250.000	Drempelbedrag	1.074			
(2) Berekening kwartaalcijfers op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	89.872	91.246	89.143	95.766
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) = (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	999	1.003	969	1.041

Overige vorderingen

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. Van de openstaande vorderingen per 31 december 2018 is op 12 februari 2019 nog € 2.839.181 niet voldaan.

Voor de overige debiteuren is de voorziening als volgt bepaald:

- vorderingen op openbare lichamen zijn in principe niet voorzien;
- inbaarheid vorderingen > € 25.000,- (ontstaan vóór 01-01-2016) in overleg met de budgethouder bepaald;
- overige vorderingen ontstaan in 2018 zijn niet voorzien;
- overige vorderingen ontstaan in 2017 zijn voor 25% voorzien;
- overige vorderingen ontstaan in 2016 zijn voor 50% voorzien;
- overige vorderingen ontstaan in 2015 zijn voor 75% voorzien;

- overige vorderingen ontstaan vóór 2015 zijn voor 100% voorzien.

De invordering van gemeentelijke heffingen onroerende zaakbelasting, hondenbelasting, rioolheffing en afvalstoffenheffing is met ingang van 1 januari 2013 uitbesteed aan het samenwerkingsverband SVHW. De verwachte oninbaarheid van deze vorderingen wordt door het SVWH bepaald. Door Deloitte accountants is een controleverklaring over de jaarverantwoording afgegeven. Wij zijn akkoord met de door SVHW bepaalde voorziening.

Debiteuren Sociale Zaken

Voor de debiteuren Sociale Zaken zijn de volgende principes gehanteerd:

- 1) Alle debiteuren zijn individueel beoordeeld;
- 2) Wat is het saldo waarop 1 jaar niet is afgelost;
- 3) Wat is het saldo waarop 2 jaar niet is afgelost;
- 4) Wat is de termijn van de vordering (datum ontstaan van de vordering);
- 5) Wat is het saldo waarop het afgelopen boekjaar is afgelost;
- 6) Welke vorderingen zijn ouder dan 5 jaar (verjaringstermijn).

Opbouw van de boekwaarde van de debiteuren Sociale Zaken:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Debiteuren Sociale Zaken	2.320	2.703
Rijksdeel BBZ 75%	-244	-329
Voorziening dubieuze debiteuren	-1.209	-1.458
Totaal	867	916

Liquide middelen

Specificatie van de liquide middelen:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Kassaldi	1	1
Banksaldi	1.860	1.004
Totaal	1.862	1.005

Overlopende activa

Specificatie van de overlopende activa:

	Bedragen x € 1.000	
	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel		
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	3.971	3.423
Totaal	3.971	3.423

Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen

Specificatie overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen:

	Bedragen x € 1.000	
	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Vooruitbetaalde bedragen	154	138
Voorschotten Sociaal Domein	181	55
Netto salarissen		2
Door te belasten kosten	132	2
Nog te ontvangen rente		50
NTO Bijdragen van het Rijk	1.748	1.699
NTO bijdragen van overige overheden	162	467
NTO Gelden (exclusief overheid)	1.714	1.010
Totaal	4.091	3.423

Toelichting op de balans: vaste passiva

Eigen vermogen

Het eigen vermogen van de gemeente Lansingerland bestaat uit de Algemene reserve, de bestemmingsreserves en het gerealiseerde resultaat. De Algemene reserve is dat deel van het vermogen waar de gemeente vrij over kan beschikken. Het dient om financiële tegenvallers op te vangen. Daarnaast wordt het resultaat met de Algemene reserve afgewikkeld.

De verschillende bestemmingsreserves vormen een belangrijk onderdeel van het eigen vermogen. Kenmerkend voor deze categorie reserves is dat het hierbij gaat om door de raad geoordeelde middelen. Dit betekent dat aan deze reserves specifieke bestedingsdoelen zijn gekoppeld. De bestemmingsreserves worden door de raad ingesteld. De raad heeft als enige orgaan de bevoegdheid de bestemming en de omvang van een reserve te wijzigen.

Specificatie van het eigen vermogen:

<i>Bedragen x € 1.000</i>		
	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Algemene reserves	99.643	81.610
Bestemmingsreserves	10.000	11.905
Oververdeeld resultaat	5.417	11.812
Totaal	115.060	105.328

Verloop reserves

Het verloop van de reserves in 2018 is als volgt:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Bestemming resultaat 2017	Toevoeging 2018	Ontrekking 2018	Vrijval 2018	Boekwaarde 31-12-2018
Algemene reserves	81.610	11.812	10.777	4.556		99.643
Algemene reserves	81.610	11.812	10.777	4.556		99.643
Reserve rekenkamer	6		22			28
Reserve afronding Overbuurtsepolder	789					789
Reserve baggeren	1.890		486	148	600	1.627
Reserve 1e inrichting OLP en meubilair	124		59	183		
Reserve tijd. huisvesting primair onderwijs	43					43
Reserve overdracht schoolgebouwen			900	17		883
Reserve A.M.G. Schmidtpark	2.430			74		2.357
Reserve Participatie budget	91			91		
Egalisatiereserve afvalstoffenheffing	3.139			1.740	163	1.236
Reserve iav bhp begraafplaats onderhoud	125					125
Reserve bovenwijkse voorzieningen	1.326				450	876
Reserve nog te maken kosten GREX	68		63			131
Reserve GO gemeentelijke gebouwen	1.874		473	442		1.905
Bestemmingsreserves	11.905		2.003	2.695	1.213	10.000
Resultaat na bestemming	11.812	-11.812	5.417			5.417
Totaal Eigen Vermogen	105.328		18.197	7.251	1.213	115.060

Algemene reserve

Aard/reden:

1. Het opvangen van onvoorziene uitgaven, voortvloeiende uit opkomende verplichtingen die niet rechtstreeks verband houden met de lopende exploitatie en uit calamiteiten;
2. Het opvangen van rekeningtekorten;
3. Het afdekken van begrotingstekorten, voor zover op basis van een meerjarenbegroting blijkt dat deze niet van structurele aard is.

Looptijd: onbeperkt.

Het resultaat na bestemming over 2017 wordt toegevoegd aan de algemene reserve. Bij het vaststellen van de jaarrekening werd vervolgens € 2.627.480 onttrokken aan de algemene reserves. In 2018 zijn voor € 763.048 aan reserves vrijgevallen ten gunste van de algemene reserves.

In 2018 is € 962.956 gestort in bestemmingsreserves.

De grondexploitaties zijn geactualiseerd. De projecten Centrum Bergschenhoek en De Vluchtheuvel zijn afgesloten. Op de projecten Oudeland, Rodenrijse Zoom, Parkzoom en de Scholen Boterdorp moesten we tussentijds winst nemen. Voor de overige projecten is de totale voorziening iets afgenomen.

		Bedragen x € 1,-
		In wijziging Bedrag
Stand per 1 januari 2018		81.610.455
	Resultaatbestemming 2017	11.812.179
	Budgetoverhevelingen	240.000
	Vrijval reserves	763.048
	Winstneming grondexploitaties	4.292.012
	Resultaat afgesloten grondexploitaties	-357.066
	Mutatie voorziening grondexploitaties	3.973.304
	Instellen reserve overdracht schoolgebouwen	-900.000
	Storting in bestemmingsreserve	-62.956
	Onttrekking conform jaarrekening 2017	-1.727.480
Stand per 31 december 2018		99.643.496

Reserve rekenkamer

Aard/reden: Deze reserve is ingesteld als onderzoeksreserve voor de Rekenkamer Lansingerland.

Storting vindt plaats op grond van de verordening Rekenkamer Lansingerland.

Looptijd: onbeperkt

		Bedragen x €1,-
		In wijziging Bedrag
Stand per 1 januari 2018		5.881
	Toevoegingen	21.926
	Onttrekkingen	-
Stand per 31 december 2018		27.807

Reserve afronding Overbuurtsepolder

Aard/reden: Deze reserve is gevormd vanuit de reserve Projecten (bestemd) om de nog te maken kosten van afronding van de Overbuurtse Polder te kunnen opvangen.

Looptijd: 2021

		Bedragen x €1,-
	In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018		788.895
	Toevoegingen	-
	Onttrekkingen	-
Stand per 31 december 2018		788.895

Reserve baggeren

Aard/reden: Deze reserve is gevormd om de onderhoudslasten ten behoeve van baggerwerkzaamheden evenredig over de tijd te kunnen verdelen.

Looptijd: onbeperkt

De toevoeging van € 485.617 betreft een jaarlijkse dotatie, conform begroting. De onttrekking aan de reserve van € 748.484 is voor € 148.484 ter dekking van gemaakte kosten van baggerwerkzaamheden en € 600.000 vrijval conform ZR.

		Bedragen x €1,-
	In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018		1.890.284
	Toevoegingen	485.617
	Onttrekkingen	-148.484
	Vrijval	-600.000
Stand per 31 december 2018		1.627.418

Reserve 1e inrichting OLP en meubilair

Aard/reden: De reserve is ingesteld voor de bekostiging van toekomstige aanvragen "eerste inrichting onderwijsleer-pakket en meubilair.

Looptijd: 2018

De onttrekking aan de reserve van € 123.676 is ter dekking van gemaakte kosten.

		Bedragen x €1,-
	In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018		123.676
	Toevoegingen	59.000
	Onttrekkingen	-182.676
Stand per 31 december 2018		0

Reserve tijdelijke huisvesting primair onderwijs

Aard/reden: Dekking van kosten (o.a. sloop tijdelijke huisvesting) gerelateerd aan de realisatie van algemeen primair onderwijs.

Looptijd: 2021

De reserve is in 2018 niet aangesproken.

		Bedragen x €1,-
	In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018		43.160
	Toevoegingen	-
	Onttrekkingen	-
Stand per 31 december 2018		43.160

Reserve overdracht schoolgebouwen

Aard/reden: Onderhoud aan schoolgebouwen opdat ze aan de schoolbesturen worden overgedragen. De bekostiging is noodzakelijk om aan onze wettelijke plicht uit de Wet op het primair onderwijs te voldoen om te voorzien in voldoende en adequate onderwijshuisvesting.

Looptijd: 2019

In 2018 is er € 900.000 in de reserve gestort. De onttrekking aan de reserve van € 16.842 is ter dekking van gemaakte kosten.

		Bedragen x €1,-
	In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018		-
	Instellen reserve	900.000
	Onttrekkingen	-16.842
Stand per 31 december 2018		883.158

Reserve A.M.G. Schmidtpark

Aard/reden: De middelen in deze reserve worden ingezet voor de kwaliteitsoptimalisatie van het Landscheidingspark.

Looptijd: 2018

De oorspronkelijke looptijd van de reserve Landscheidingspark loopt tot 31 december 2016. Omdat er nog enkele afwikkelingen nodig zijn voor het park waarbij er nog kosten gemaakt worden, zal de looptijd van deze reserve worden verlengd tot 31 december 2018.

		Bedragen x €1,-
	In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018		2.430.413
	Toevoegingen	-
	Onttrekkingen	-73.750
	Vrijval	0
Stand per 31 december 2018		2.356.663

Reserve Participatiebudget

Aard/reden: Deze reserve is gevormd voor participatie-activiteiten voor bijzondere doelgroepen.

Looptijd: 2017

De reserve is in 2018 opgeheven.

		Bedragen x €1,-
	In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018		91.000
Toevoegingen		-
Onttrekkingen		-91.000
Stand per 31 december 2018		0

Egalisatiereserve afvalstoffenheffing

Aard/reden: Door het instellen van een egalisatiereserve wordt de afvalinzameling in combinatie met de afvalstoffenheffing een gesloten financieel circuit. Door egalisatie kunnen eventuele toekomstige tariefstijgingen en -dalingen worden gedempt.

Looptijd: 2019

Het saldo van de kosten en heffingen is onttrokken aan de reserve.

		Bedragen x €1,-
	In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018		3.138.883
Toevoegingen		-
Onttrekkingen		-1.740.270
Vrijval		-163.048
Stand per 31 december 2018		1.235.565

Reserve iav onderhoud begraafplaats

Aard/reden: Deze reserve wordt als startkapitaal gebruikt bij het instellen van de voorziening begraafplaats-onderhoud, zodra het beheerplan is vastgesteld.

Looptijd: 2019

De reserve is in 2018 niet aangesproken.

		Bedragen x €1,-
	In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018		125.000
Toevoegingen		-
Onttrekkingen		-
Stand per 31 december 2018		125.000

Reserve bovenwijkse voorzieningen

Aard/reden: Deze reserve is gevormd voor de aanleg van bovenwijkse voorzieningen zoals opgenomen in de Nota Bovenwijkse Voorzieningen. In de Najaarsnota 2017 is het doel van de reserve aangepast. Het doel van de reserve is dekking van de kapitaallasten die voortvloeien uit investeringen die zijn benoemd in het raadsvoorstel Fons Bovenwijkse voorzieningen (BR1600121).

Looptijd: 2023

Aan de reserve is € 450.000 onttrokken conform de ZR.

		Bedragen x €1,-	
		In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018			1.325.869
	Toevoegingen		-
	Onttrekkingen		-
	Vrijval		-450.000
Stand per 31 december 2018			1.325.869

Reserve nog te maken kosten GREX

Aard/reden: Dekking voor nog uit te voeren werkzaamheden na afsluiting van de grondexploitaties.

Looptijd: onbeperkt

		Bedragen x €1,-	
		In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018			68.037
	Toevoegingen		62.956
	Onttrekkingen		-
Stand per 31 december 2018			130.993

Reserve groot onderhoud gemeentelijke gebouwen

Aard/reden: Dekking van cyclische onderhoudslasten van de gemeentelijke gebouwen.

Looptijd: onbeperkt

De toevoeging van € 473.166 betreft een jaarlijkse dotatie, conform begroting. De onttrekking aan de reserve van € 442.009 is ter dekking van gemaakte kosten van groot onderhoud.

			Bedragen x €1,-	
			In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018				1.873.899
	Toevoeging conform Nota R&V	2018 PR		473.166
	Onttrekkingen			-442.009
Stand per 31 december 2018				1.905.056

Voorzieningen

Specificatie van de voorzieningen:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
voorziening voor verplichtingen, verliezen en risico's	11.756	10.543
Van derden verkregen middelen specifiek te besteden	13.848	13.140
Totaal	25.604	23.683

Verloop voorzieningen

Het verloop van de voorzieningen 2018 is als volgt:

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Toevoeging 2018	Onttrekking 2018	Vrijval 2018	Boekwaarde 31-12-2018
Voorziening wethouders	5.416	-59	209	913	4.236
Voorziening afvloeiingsregelingen personeel	412	411	397		425
Voorziening onderhoud gevel gemeentehuis	1.528		1.528		
Voorziening planschade		2.840			2.840
Saldo verliesvoorziening grondexploitatie	3.187	1.426	359		4.255
Voorz. Voor verplichtingen en risico's	10.543	4.618	2.493	913	11.756
Voorziening riolering met specifieke besteding	13.140	708			13.848
Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden	13.140	708			13.848
Totaal voorzieningen	23.683	5.326	2.493	913	25.604

Voorzieningen wethouderspensionen

Aard/reden: Deze voorziening is gevormd voor toekomstige pensioen- en wachtgeldverplichtingen van (ex-) wethouders. De hoogte van de voorziening wordt jaarlijks bepaald aan de hand van actuariële berekeningen en is opgenomen tegen contante waarde. De berekeningen zijn gebaseerd op actuele rekenrente en sterftetabel.

Door uitgekeerde pensioenen is de voorziening met een bedrag van € 209.293 afgenomen. Voor actualisering is een bedrag van € -58.720 toegevoegd. Door het overlijden van een pensioengerechtigde is er een bedrag van € 78.136 vrijgevallen. De pensioenwaarde van één deelnemer is overgedragen aan een andere gemeente. Hierdoor neemt de voorziening af met € 834.583.

Bedragen x €1,-

	In wijziging	Bedrag
Stand per 1 januari 2018		5.416.270
Actualisering toevoeging		-58.720
Actualisering onttrekking		-209.293
Vrijval/overdracht voorziening		-912.719
Stand per 31 december 2018		4.235.538

Voorziening afvloeiingsregelingen personeel

Aard/reden: Deze voorziening is gevormd vanwege de verplichting die is ontstaan door afvloeiingsregelingen met ex-medewerkers.

		Bedragen x €1,-
		In wijziging
		Bedrag
Stand per 1 januari 2018		411.872
	Toevoegingen	411.041
	Onttrekkingen	-397.416
Stand per 31 december 2018		425.497

Voorziening onderhoud gevel gemeentehuis

Aard / reden: Deze voorziening is gevormd om de kosten van de gevels van het gemeentehuis, die aan renovatie toe zijn, op te vangen. In het verleden is getracht om de kosten te verhalen op de aannemer; deze is echter failliet. In 2016 heeft er onderzoek plaats gevonden over de mogelijkheden en de kosten van het herstel. In 2017 zijn de werkzaamheden gestart en in 2018 zijn deze afgerond.

		Bedragen x €1,-
		In wijziging
		Bedrag
Stand per 1 januari 2018		1.527.576
	Toevoegingen	-
	Onttrekkingen	-1.527.576
Stand per 31 december 2018		0

Verliesvoorziening grondexploitaties

Voor een aantal complexen is, conform de verslaggevingsrichtlijnen, een voorziening opgenomen. Een verliesvoorziening voor een grondexploitatie moet voor zover mogelijk met de boekwaarde van de betreffende grondexploitatie worden gesaldeerd. Wanneer de voorziening hoger is dan de boekwaarde, is het restant van de voorziening dat kan niet worden gesaldeerd, aan de passiefzijde van de balans onder de voorzieningen gepresenteerd. Dit geldt voor Meerpolder, Centrum Berkel, De Tuinen en Landscheidingspark Horeca.

Conform de beleidslijn zoals opgenomen in de nota Reserves en Voorzieningen 2016 wordt de vrijval van de verliesvoorziening bij de jaarrekening 2018 vóór resultaatsbestemming toegevoegd aan de algemene reserve.

		Bedragen x €1,-
		Boekwaarde 31-12-2018
		Boekwaarde 31-12-2017
Meerpolder	693.375	-
Centrum Berkel	3.139.089	2.535.552
De Tuinen	81.259	368.305
Centrum Bergschenhoek	-	33.230
Vluchtheuvel	-	38.439
Landscheidingspark Horeca	341.028	211.859
Totaal	4.254.751	3.187.385

Voorziening riolering met specifieke besteding

Aard/Reden: Deze voorziening is gevormd voor het egaliseren van onderhoud en vervangingsinvesteringen waarvoor een heffing wordt geheven, ter voorkoming van grote schommelingen in het tarief voor Rioolrecht.

Deze middelen zijn beklemd omdat in de huidige systematiek sprake is van restitutieplicht aan de burgers doordat het saldo van het product riolering leidt tot een aanpassing van het tarief. Dit wordt betrokken bij de evaluatie van het GRP in 2018.

		Bedragen x €1,-
		Bedrag (in €)
		In wijziging
Stand per 1 januari 2018		13.140.097
	Toevoegingen	707.652
	Onttrekkingen	-
Stand per 31 december 2018		13.847.749

Vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer

			Bedragen x € 1.000
			Boekwaarde 31-12-2017
			Boekwaarde 31-12-2018
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen	224.387		257.457
Waarborgsommen	44		22
Totaal	224.431		257.479

Specificatie vaste schulden met een looptijd langer dan één jaar

De totale rentelast voor het boekjaar 2018 voor de vaste schulden bedraagt € 5.533.682 (2017: € 6.505.046). Voor nadere toelichting op deze mutaties, zie paragraaf Financiering & Treasury.

					Bedragen x € 1.000
	Schuld per 31-12-2017	Verstrekt in 2018	Aflossing in 2018	Schuld per 31-12-2018	
Leningen Bank Nederlandse Gemeenten	195.590		24.403	171.187	
Leningen Nationaal Groenfonds	1.200			1.200	
Leningen De Nederlandse Waterschapsbank N.V.	60.666		8.667	52.000	
Waarborgsommen	22	24	1	44	
Totaal	257.478	24	33.071	224.431	

Toelichting op de balans: vlottende passiva

Vlottende passiva

Specificatie vlottende passiva

	Bedragen x € 1.000	
	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	16.532	17.550
Overlopende passiva	18.708	19.568
Totaal	35.239	37.118

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Overige kasgeldleningen

De kasgeldlening is aangegaan om de liquiditeitsbehoefte op korte termijn te dekken. Aangezien er nog onvoldoende zekerheid was over de liquiditeitsbehoefte op langere termijn, is voor deze optie gekozen.

Overige schulden

De overige schulden hebben betrekking op nog te betalen facturen die grotendeels eind 2018 zijn ontvangen en waarvan de vervaldatum in 2019 is.

	Bedragen x € 1.000	
	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Overige Kasgeldleningen	10.000	10.000
Overige schulden	6.532	7.550
Totaal	16.532	17.550

Overlopende passiva

	Bedragen x € 1.000	
	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	12.817	11.531
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren	5.852	8.034
Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	39	3
Totaal	18.708	19.568

Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Vooruitontvangen bedragen (excl. overheid)	475	129
Betaling uitkeringen/WMO	495	706
GR Jeugdhulp Rijnmond		122
Loonheffing	1.561	1.507
Rente leningen	3.857	4.244
Nog te betalen bijdrage van het Rijk		
Nog te betalen bijdragen van overige overheden	2.743	2.975
Nog te betalen gelden (exclusief overheid)	2.552	1.588
Waarborgsommen	732	
Anterieure overeenkomsten	402	260
Totaal	12.817	11.531

De van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen te dekking van lasten van voorgaande begrotingsjaren

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Het Rijk	3.046	3.088
Overige Nederlandse overheidslichamen	2.806	4.946
Totaal	5.852	8.034

Specificatie van de van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen te dekking van lasten van voorgaande begrotingsjaren

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2017	Ontvangen 2018	Uitgaven 2018	Boekwaarde 31-12-2018
Rijksbijdrage onderwijsachterstanden	267	83		351
Rijksbijdrage geluidschermen N209 voorb	562		109	454
Rijksbijdrage geluidschermen N209 Bergschenhoek	1.228			1.228
Rijksbijdrage geluidschermen N209 Bleiswijk	962			962
Rijksbijdrage vbt-subsidie geluidhinderende beperking woningen N209	5			5
Rijksbijdrage subsidie geluidshinderende beperking Noordeindseweg	45		16	29
Rijksbijdrage subsidie geluidshinderende beperking Bergweg Zuid	18			18
Totaal Rijk	3.088	83	125	3.046
SRR-subsidie Fietspad Triangelpark Wilder	3.073		1.151	1.922
SRR-subsidie Fietsvoorziening ZORO	5		5	
SRR-subsidie Belevenisverbinding Noordas	241		70	172
SRR-subsidie Project Ontwikkeling Rodenrijs	32			32
Provincie bijdrage waterb. Voorafsche polder	814	-16	667	132
GR Groenzoom	142			142
SRR-convenant jeugdwerkloosheid	79		52	27
Nedvang subsidie project zwerfafval	161		161	
SRR-bijdrage project klimaatagenda	8			8
Subsidie Project elektrische deelauto's	18		18	
3D's Sociaal Domein	372			372
Totaal Overige Nederlandse overheidslichamen	4.946	-16	2.124	2.806
Totaal	8.034	67	2.250	5.852

Overige vooruitontvangen bedragen

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde 31-12-2018	Boekwaarde 31-12-2017
Netto salarissen	19	
ABP: pensioenpremies, wachtgeld, FPU enz.		
Te betalen IKB	1	2
Te betalen premie reparatie 3e WW-jaar	14	
Tussenrek. Bank/PIN-betalingen Burgerzaken	5	2
Tussenrek. Terugbet. Leges identiteitskaarten		
Totaal	39	3

Niet in de balans opgenomen belangrijke financiële verplichtingen

Niet in de balans opgenomen belangrijke financiële verplichtingen

Waarborgen en garanties

Het onderstaande totaalsaldo van gemeentelijke garantstellingen betreft de volledige garantstelling en komt niet geheel voor rekening van de gemeente. Voor het Garantiefonds WSW en SWS en de particuliere hypotheek is het gemeentelijk aandeel beperkt tot 50%.

Onder het Garantiefonds WSW vallen leningen voor meerdere corporaties, waarvan veruit de meeste betrekking hebben op Woningbouwvereniging 3B (€ 177,5 miljoen). Ook hiervoor geldt dat de gemeente voor 50% van dit bedrag garant staat.

Bedragen x €
1.000

Waarborgsommen en garantieleningen	Primaire zekerheid	Secundaire zekerheid	Tertiaire zekerheid	Oorpronkelijk bedrag	restant 31-12-2017	restant 31-12-2018
Garantiefonds WSW	woningbouwver.	WSW	gem.(50%)	203.317	192.886	191.670
Garantiefonds SWS	sportver.	SWS	gem.(50%)	385	156	136
Hypotheek particulieren	particulier	WEW	gem.(50%)	3.422	2.626	2.494
Hypotheek personeel	personeel	gem.(100%)	-	455	376	376
Onderwijsinstellingen	instelling	gem.(100%)	-	53.439	47.700	39.613
Overige instellingen	instelling	gem.(100%)	-	2.454	1.374	1.297
Totaal				263.472	245.118	235.584

Toelichting juridische geschillen

De gemeente is betrokken bij diverse juridische geschillen. Zo is sprake van enkele geschillen met leveranciers over de kwaliteit van geleverde werken en diensten.

De uitkomsten van deze geschillen zijn nog niet bekend. Afhankelijk van de uitkomsten kunnen deze leiden tot een instroom of uitstroom van middelen naar of van de gemeente. Op basis van de huidige feiten en omstandigheden is niet bekend of en zo ja met welke omvang dit plaatsvindt. Om deze reden is geen voorziening en/of vordering in de jaarrekening opgenomen gerelateerd aan juridische geschillen.

Langlopende financiële verplichtingen

De gemeente is voor een aantal toekomstige jaren verbonden aan verschillende, niet uit de balans blijken financiële verplichtingen. Hieronder volgt een opsomming van de belangrijkste van deze verplichtingen:

Langlopende financiële verplichtingen			Jaarlijkse lasten (in €)
Omschrijving	Looptijd	Einddatum	
Leaseovereenkomsten automatisering:			
Div. printers/multifunctionals	61 maanden	30-nov-2022	27.810
Lease-auto's:			
4x Nissan Leaf	36 maanden	30-nov-2021	28.435
Huurovereenkomsten accommodaties:			
Dienstencentrum Smitshoek	20 jaar	15-dec-2019	66.351
Centrum Jeugd en Gezin, Noorderparklaan 2	15 jaar en 4 maanden	31-okt-2025	34.158

Verplichtingen uit hoofde van de overeenkomsten voor doordecentralisatie

De gemeente heeft met twee stichtingen voor voortgezet onderwijs doordecentralisatie overeenkomsten gesloten. Uit hoofde van deze overeenkomsten is de gemeente verplicht jaarlijks een vergoeding aan de stichtingen te betalen voor de huisvesting.

Een deel van deze overeenkomsten gaat uit van een vast bedrag (€ 1.000) per leerling t/m 2019. Voor 2020 en verder vindt op grond van de overeenkomst bijstelling van de vergoeding plaats. Een ander deel van de overeenkomsten zorgt voor doorbetaling van het bedrag dat de gemeente per leerling krijgt voor huisvesting van het voortgezet onderwijs via de algemene uitkering.

Het jaarlijkse bedrag is dus afhankelijk van het aantal leerlingen VO. Op basis van de huidige prognoses van het aantal leerlingen VO gaat het t/m 2019 om circa € 3,1 miljoen per jaar. Dit bedrag is opgenomen in de meerjarenbegroting van de gemeente.

In de overeenkomsten zijn ook bepalingen opgenomen rondom de overgedragen scholen en onderliggende grond. Bij beëindiging van de onderwijsbestemming heeft de gemeente het eerste recht op terugkoop van de gebouwen en grond. Indien de gemeente besluit om niet van dit recht gebruik te maken heeft het schoolbestuur twee jaar de tijd om een andere koper te vinden. Lukt dit niet, dan is de gemeente op grond van de overeenkomst verplicht tot terugkoop van de gebouwen en grond. Terugkoop vindt plaats tegen de op het moment van terugkoop geldende WOZ-waarde van de betreffende objecten verminderd met de historische kostprijs van de door de gemeente gemaakte grondkosten.

Single Information Single Audit (SiSa)

Single information, single audit (SiSa) betekent eenmalige informatieverstrekking, eenmalige accountantscontrole, die voor alle belanghebbenden bruikbaar is. SiSa is de manier waarop medeoverheden (provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen) aan het Rijk of in enkele gevallen aan de provincie of aan gemeenten verantwoorden of en hoe ze de specifieke uitkeringen of het provinciaal middel hebben besteed.

Vóór 2006 moesten medeoverheden over iedere specifieke uitkering een aparte verantwoording en controleverklaring van de accountant inleveren. Nu worden specifieke uitkeringen verantwoord in de SiSa-verantwoording die onderdeel uitmaakt van de jaarrekening van de gemeente.

Een doelstelling van Single information en Single audit (SiSa) voor specifieke uitkeringen en vanaf 2015 in toenemende mate dus ook voor provinciale bijdragen, is het verminderen van de verantwoordings- en controlelasten voor gemeenten, provincies en hun samenwerkingsverbanden die zijn ingesteld op grond van de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr). Enerzijds door als Rijk en/of provincie per specifieke uitkering of financiële bijdrage minder verantwoordingsinformatie te eisen (door te sturen op hoofdlijnen) en anderzijds door minder diepgaande accountantscontrole op regelingniveau. SiSa gaat uit van de reguliere jaarrekening (inclusief controle) van gemeenten, provincies en gemeenschappelijke regelingen. Door de koppeling aan de jaarrekening(controle) zijn de afzonderlijke verantwoordingen per specifieke uitkering of relevante provinciale bijdrage en de controle daarop (met bijbehorende controleprotocollen) niet nodig.

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2018 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2019

OC W	D 9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 (OAB) Besluit specifieke uitkeringen gemeentelijke onderwijsachterstandenbeleid 2011-2018 Gemeenten	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO)	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en vroegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie		
			Aard controle R Indicatornummer: D9 / 01	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 02	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 03	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 04		
			€ 200.669	€ 0	€ 0	€ 267.472		
			Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoording sinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoording sinformatie voor die gemeente invullen	Van andere gemeenten in (jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid		Eindverantwoording Ja/Nee
			Aard controle n.v.t Indicatornummer: D9 / 05	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 06	Aard controle n.v.t Indicatornummer: D9 / 07	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 08		Aard controle n.v.t Indicatornummer: D9 / 09
	1		€ 0		€ 0	Nee		
le n W	E 3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaa Subsidieregeling sanering verkeerslawaa Provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr)	Hieronder per regel één beschikingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoording sinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen	Overige bestedingen (jaar T)	Besteding (jaar T) door meerwerk dat o.b.v. art. 126 Wet geluidshinder ten laste van het Rijk komt	Correctie over besteding t/m jaar T	Kosten ProRail (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen
			Aard controle n.v.t Indicatornummer: E3 / 01	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 02	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 03	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 04	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 05	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 06

			1	lenM/bsk-2015/204042	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
			2	lenM/bsk-2015/204056	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
				Kopie beschikkingsnummer	Cumulatieve bestedingen ten laste van rijksmiddelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Cumulatieve Kosten ProRail tot en met (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Correctie over besteding kosten ProRail t/m jaar T	Eindverantwoording Ja/Nee
				Aard controle n.v.t.	Aard controle n.v.t.	Aard controle n.v.t.	Aard controle n.v.t.	Aard controle R	Aard controle n.v.t.
				Indicatornummer: E3 / 07	Indicatornummer: E3 / 08	Indicatornummer: E3 / 09	Indicatornummer: E3 / 10	Indicatornummer: E3 / 11	Indicatornummer: E3 / 12
			1	lenM/bsk-2015/204042	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
			2	lenM/bsk-2015/204056	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
				Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2018 Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Besteding (jaar T) algemene bijstand Gemeente I.1 Participatiewet (PW)	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk) Gemeente I.1 Participatiewet (PW)	Besteding (jaar T) IOAW Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk) Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	Baten (jaar T) IOAZ (exclusief Rijk) Gemeente I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)
				Aard controle R	Aard controle R	Aard controle R	Aard controle R	Aard controle R	Aard controle R
				Indicatornummer: G2 / 01	Indicatornummer: G2 / 02	Indicatornummer: G2 / 03	Indicatornummer: G2 / 04	Indicatornummer: G2 / 05	Indicatornummer: G2 / 06
				€ 7.954.336	€ 160.407	€ 543.040	€ 23.013	€ 37.310	€ 0

			Besteding (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 07	Baten (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 08	Baten (jaar T) WWIK (exclusief Rijk) Gemeente I.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 09	Besteding (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet Gemeente I.7 Participatiewet (PW) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 10	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk) Gemeente I.7 Participatiewet (PW) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 11	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G2 / 12
			€ 116.609	€ 33.888	€ 0	€ 163.247	€ 0	Ja
SZ W	G 3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeentedeel 2018 Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) 2004 Alle gemeenten verantwoord voor hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Besteding (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 01	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 02	Baten (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 03	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) (exclusief Rijk) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 04	Besteding (jaar T) aan onderzoek als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 (exclusief Bob) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 05	Besteding (jaar T) Bob Aard controle R Indicatornummer: G3 / 06
			€ 46.782	€ 11.400	€ 41.639	€ 153.509	€ 3.915	€ 0
			Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 07	Besteding (jaar T) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 Aard controle R Indicatornummer: G3 / 08	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G3 / 09			
			€ 0	€ 0	Ja			

Overige gegevens

Overzicht incidentele baten en lasten

Bedragen x € 1.000

Incidentele lasten	Begroting Primitief 2018	Begroting (na wijz) 2018	Rekening 2018
Programma 1 - Bestuur en dienstverlening			
<u>Overhevelingen 2018:</u>			
Verwerken aanvraag reisdocumenten	124	175	175
Programma 2 - Sport, cultuur en onderwijs			
Overdracht schoolgebouwen	-	465	17
Subsidie hybride leren	-	40	40
Intergraal huvestingsplan primair onderwijs	-	60	-
Brandscheiding sporthallen	-	227	227
Ledverlichting sporthal	-	41	36
Kosten levering grond CVO	-	64	65
<u>Overhevelingen 2018:</u>			
Visie Onderwijs	-	60	73
Wanden Sporthallen	-	32	32
Programma 3 - Maatschappelijke ondersteuning			
Zorginfrastructuur, afbouw bestaande projecten (uitgaaf)	-	98	98
Programma 4 - Lansingerland schoon, heel en veilig			
<u>Overhevelingen 2018:</u>			
Zuidersingel West Reconstructie	500	500	
Programma 5 - Lansingerland ontwikkelt			
Voorziening planschade	-	-	2.840
Overdracht binnentuin	-	54	-
<u>Overhevelingen 2018:</u>			
Mobiliteitsplan	-	74	74
Omgevingsvisie en Omgevingsrecht	-	93	33

Programma 6 - Grondzaken			
Toevoeging verliesvoorziening Grondexploitatie	798	798	-
Lasten programma Grondzaken	-	-	70.976
Overzicht algemene dekkingsmiddelen en kostenplaatsen			
TOP Werken	150	90	35
Afkoopsommen ex-werknemers	-	-	423
Mutaties reserve Beleidsveld 2.1 Sport	334	334	334
Mutaties reserve Beleidsveld 2.3 Onderwijs en kinderopvang	76	76	76
Mutaties reserve Beleidsveld 4.1 Beheer openbare ruimte	487	487	487
Mutaties reserve Beleidsveld 4.3 Afval en afvalmanagement	310	115	15
Mutaties reserve Beleidsveld 5.1 Ruimtelijke ontwikkeling	-	100	100
Mutaties reserve Beleidsveld 6.2 Grondexploitatie	-	-	9.837
Mutaties reserve beleidsveld 8.1 Kostenplaats	65	206	206
<u>Overhevelingen 2018:</u>			
Informatiebeveiliging	-	40	40
Zaaksysteem implementatie	-	110	110
Programma organisatieontwikkeling	113	451	233
Dakkoepels gemeentehuis	-	51	
Verbouwing verhuur gemeentehuis	-	79	
P&C software implementatie	-	60	
Stelpost formatiegroei voor asielinstroom	-	270	270
Totaal incidentele lasten	2.957	5.250	86.852

Incidentele baten			
Programma 1 - Bestuur en dienstverlening			
Programma 2 - Sport, cultuur en onderwijs			
Programma 3 - Maatschappelijke ondersteuning			
Onttrekking en opheffing Participatie-reserve (inkomst)	0	91	91
Programma 4 - Lansingerland schoon, heel en veilig			
Programma 5 - Lansingerland ontwikkelt			
Legesinkomsten	0	0	1.300
Verkoop Polderhuis	0	800	-
Nagekomen subsidie MRDH	0	0	52
Programma 6 - Grondzaken			
Totale baten grondexploitatie	0	0	77.647
Overzicht algemene dekkingsmiddelen			
Mutaties reserve Beleidsveld 1.3 Dienstverlening	-	51	51
Mutaties reserve Beleidsveld 2.1 Sport	841	321	287
Mutaties reserve Beleidsveld 2.3 Onderwijs en kinderopvang	196	777	340
Mutaties reserve Beleidsveld 3.3 Werk en inkomen	-	91	91
Mutaties reserve Beleidsveld 4.1 Beheer openbare ruimte	1.577	779	822
Mutaties reserve Beleidsveld 4.3 Afval en afvalmanagement	1.804	2.004	1.903
Mutaties reserve Beleidsveld 5.1 Ruimtelijke ontwikkeling	94	698	631
Mutaties reserve Beleidsveld 6.2 Grondexploitaties	15	85	1.929
Mutaties reserve beleidsveld 7.5 Algemeen dekkingsmiddelen	500	945	945
Mutaties reserve beleidsveld 8.1 Kostenplaats	-	364	364
Totaal incidentele baten	5.027	7.006	86.453
Saldo incidentele baten			
	-2.070	-1.756	399

Overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld

	Rekening 2017		Begroting 2018		Rekening 2018		Verschil	
	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten
Hoofdtakveld: 0								
0.1 Bestuur	1.717	2.602.679	1.708	2.610.114	193.592	2.481.374	191.884	128.740
0.10 Mutaties reserves	7.347.212	8.551.605	6.331.886	2.165.139	7.564.548	11.879.995	1.232.662	9.714.856
0.2 Burgerzaken	1.337.334	2.142.837	1.192.067	2.793.874	1.226.697	2.643.413	34.630	150.461
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	487.487	97.108	247.748	88.701	337.914	222.478	90.166	133.777
0.4 Overhead	179.987	13.926.675	174.765	14.112.953	176.142	14.668.785	1.377	555.832
0.5 Treasury	8.133.531	4.019.988	9.078.392	6.030.368	8.772.281	5.607.678	306.111	422.690
0.61 OZB woningen	8.960.563	438.926	8.916.440	394.948	8.945.767	390.446	29.327	4.502
0.62 OZB niet-woningen	5.840.710	0	5.800.920	0	5.944.726	-	143.806	0
0.64 Belastingen overig	543.580	0	554.484	0	536.486	-	17.998	0
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	57.746.619	0	61.089.445	0	61.207.628	-	118.183	0
0.8 Overige baten en lasten	101.036	204.514	0	1.000.071	-	453.111	0	546.960
Totaal Hoofdtakveld: 0	90.679.777	31.984.333	93.387.855	29.196.168	94.905.782	38.347.280	1.517.927	9.151.112
Hoofdtakveld: 1								
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	38.322	2.932.902	42.360	3.165.319	44.261	3.226.725	1.901	61.406
1.2 Openbare orde en veiligheid	63.446	1.028.571	70.000	1.260.763	50.167	1.188.539	19.833	72.224
Totaal Hoofdtakveld: 1	101.768	3.961.473	112.360	4.426.082	94.428	4.415.264	17.932	10.818
Hoofdtakveld: 2								
2.1 Verkeer en vervoer	538.537	7.227.274	751.351	8.532.274	1.069.543	8.529.000	318.192	3.274
2.2 Parkeren	1.421	67.740	0	67.918	2.185	78.419	2.185	10.501
2.5 Openbaar vervoer	0	0	0	0	-	5.417	0	5.417
Totaal Hoofdtakveld: 2	539.958	7.295.014	751.351	8.600.192	1.071.728	8.612.836	320.377	12.644
Hoofdtakveld: 3								
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	4.442.938	3.968.482	78.495	150.000	29.382.793	25.841.840	29.304.298	25.691.840
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	134.418	144.987	165.200	179.170	176.238	161.921	11.038	17.249
3.4 Economische promotie	22.863	533.980	20.483	503.094	18.919	528.905	1.564	25.811
Totaal Hoofdtakveld: 3	4.600.219	4.647.449	264.178	832.264	29.577.950	26.532.666	29.313.772	25.700.402
Hoofdtakveld: 4								
4.1 Openbaar basisonderwijs	38.099	408.392	4.401	396.907	7.294	403.757	2.893	6.850
4.2 Onderwijshuisvesting	206.587	6.500.487	253.242	6.302.435	200.522	5.912.610	52.720	389.825
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	350.456	1.452.786	368.797	1.672.369	368.991	1.503.064	194	169.305
Totaal Hoofdtakveld: 4	595.142	8.361.665	626.440	8.371.711	576.806	7.819.431	49.634	552.280
Hoofdtakveld: 5								

5.1 Sportbeleid en activering	1.159	85.834	1.708	48.394	1.576	37.650	132	10.744
5.2 Sportaccommodaties	1.984.898	4.783.303	2.441.871	4.628.077	2.674.787	4.952.669	232.916	324.592
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	2.328	169.467	3.414	415.588	3.161	397.627	253	17.961
5.4 Musea	0	37.156	0	16.000	-	16.069	0	69
5.5 Cultureel erfgoed	0	7.613	0	68.640	-	55.217	0	13.423
5.6 Media	0	679.557	0	746.373	-	748.765	0	2.392
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	152.061	4.739.294	20.898	5.046.365	259.494	4.817.997	238.596	228.368
Totaal Hoofdtakveld: 5	2.140.446	10.502.224	2.467.891	10.969.437	2.939.019	11.025.994	471.128	56.557
Hoofdtakveld: 6								
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	219.228	6.898.248	873.238	7.493.315	76.124	7.346.879	797.114	146.436
6.2 Wijkteams	0	512.583	0	520.000	-	502.215	0	17.786
6.3 Inkomensregelingen	8.220.628	11.815.317	9.583.160	13.401.381	8.657.827	11.572.645	925.333	1.828.736
6.4 Begeleide participatie	8.438	145.575	0	226.048	-	273.515	0	47.467
6.5 Arbeidsparticipatie	52.289	1.257.078	53.720	1.210.005	69.504	1.120.044	15.784	89.961
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	443.603	0	756.627	-	640.214	0	116.413
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	391.807	5.079.175	609.610	4.690.624	315.232	4.926.080	294.378	235.456
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	5.479	8.768.462	0	8.988.800	-	9.776.933	0	788.133
Totaal Hoofdtakveld: 6	8.880.993	34.920.041	11.119.728	37.286.800	9.118.688	36.158.524	2.001.140	1.128.276
Hoofdtakveld: 7								
7.1 Volksgezondheid	34.254	756.727	46.328	1.017.933	42.846	940.025	3.482	77.908
7.2 Riolering	6.007.549	4.643.715	6.320.996	4.753.721	6.252.053	4.648.350	68.943	105.371
7.3 Afval	6.478.871	4.676.760	4.703.811	5.062.988	4.806.073	5.167.319	102.262	104.331
7.4 Milieubeheer	210.029	1.779.066	218.365	2.530.045	143.785	2.360.889	74.580	169.156
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	281.165	214.767	212.000	202.491	246.702	225.528	34.702	23.037
Totaal Hoofdtakveld: 7	13.011.868	12.071.035	11.501.500	13.567.178	11.491.459	13.342.111	10.041	225.067
Hoofdtakveld: 8								
8.1 Ruimtelijke ordening	4.805.291	1.848.879	1.905.188	3.139.671	895.126	4.663.248	1.010.062	1.523.577
8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	25.676.030	25.678.518	23.208.657	23.798.291	48.350.805	45.278.539	25.142.148	21.480.248
8.3 Wonen en bouwen	3.835.214	1.783.897	3.657.274	2.537.161	5.037.183	2.445.672	1.379.909	91.489
Totaal Hoofdtakveld: 8	34.316.535	29.311.294	28.771.119	29.475.123	54.283.114	52.387.459	25.511.995	22.912.336
Eindtotaal	154.866.706	143.054.527	149.002.422	142.724.955	204.058.973	198.641.567	55.056.551	55.916.612

Toelichting

Vanaf 2017 zijn wij verplicht om een overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld op te nemen. Deze bijlage valt ook onder de accountantscontrole. Het BBV bevat geen artikelen waarin vorm en inhoud van dit in de jaarrekening op te nemen overzicht is uitgewerkt. Wel is in artikel 66 BBV aangegeven aan welke eisen *de* uitvoeringsinformatie ten aanzien van de taakvelden moet voldoen en wordt verwezen naar een ministeriële regeling. Deze ministeriële regeling is de Regeling vaststelling taakvelden en verstrekking lv-3. In deze regeling is een overzicht van de voor de uitvoeringsinformatie te gebruiken taakvelden opgenomen. Hoewel de regels voor de uitvoeringsinformatie formeel niet van toepassing zijn op de jaarrekening, ligt het voor de hand om het overzicht taakvelden in de jaarrekening (zoals bedoeld in artikel 24 lid 3d BBV) op dezelfde wijze in te richten en toe te lichten als voorgeschreven in artikel 66 voor de uitvoeringsinformatie.

Toelichting verdelingsprincipe

In onze gemeente is de programma indeling leidend voor de opbouw van de begroting. De taakvelden zijn daardoor verdeeld over de programma's conform de inhoud van het desbetreffende programma.

Overheveling incidentele budgetten

Budgetoverheveling 2018

In de Programmabegroting 2018 zijn, naast een groot aantal structurele jaarlijks terugkerende budgetten, ook budgetten opgenomen voor specifiek benoemde incidentele projecten naar aanleiding van opgelegd rijksbeleid en gemeentelijke politieke besluitvorming. Niet in alle gevallen worden deze incidentele budgetten geheel aangewend in het betreffende jaar. Bijvoorbeeld omdat de geplande activiteiten nog niet, of slechts gedeeltelijk, zijn gerealiseerd.

De geschetste situatie doet zich ieder begrotingsjaar in bepaalde mate voor. Het wordt van belang geacht om het niet bestede deel van de incidentele budgetten naar het volgende begrotingsjaar over te hevelen, zodat budget beschikbaar blijft om de noodzakelijk en urgent geachte activiteiten te kunnen uitvoeren.

Budgetoverheveling 2018

Programma	Nr. Omschrijving	Bedrag (€)
PG5 Lansingerland ontwikkelt	1 Duurzaamheid	30.000
PG5 Lansingerland ontwikkelt	2 Vervanging dak Leeuwerik	53.857
PG5 Lansingerland ontwikkelt	3 Omgevingsvisie Bleiswijk	60.000
PG5 Lansingerland ontwikkelt	4 Omgevingswet	145.000
PG7 Algemene dekkingsmiddelen	5 Doeluitkeringen decembercirculaire	21.000
PG7 Algemene dekkingsmiddelen	6 Organisatieontwikkeling	216.000
PG7 Algemene dekkingsmiddelen	7 Woonrijp maken Notaris Kruytstraat	11.525
PG8 Afdelingskostenplaatsen	8 Inhuur t.b.v. integraal huisvestingsplan PO	60.000
PG8 Afdelingskostenplaatsen	9 Besparing print- en schoonmaakkosten ivm TOP werken	55.000
Totaal voorstel budgetoverheveling jaarrekening 2018		652.382

Duurzaamheid

De planning was in 2018 te starten met het uitwerken van de duurzaamheidsvisie tot een duurzaamheidsagenda. Door het aanhouden van de visie door de commissie, heeft dit enige vertraging opgelopen, waardoor de in 2018 geraamde kosten niet in dat jaar zijn gemaakt. De duurzaamheidsagenda moeten we nog steeds opstellen. Daarom stellen wij voor een budget van € 30.000 hiervoor over te hevelen naar 2019.

Vervanging dak Leeuwerik

Met de zomerrapportage 2018 is een budget van € 53.857 aangevraagd voor een bijdrage aan Woonzorg Nederland tbv. vervanging van het dak boven de binnentuin van de Leeuwerik. Er zijn in 2018 hiervoor nog geen kosten gemaakt, omdat het perceel nog niet overgedragen kon worden. De gemeente betaalt pas als het werk ook uitgevoerd is. Het restantbudget van € 53.857 is nog steeds nodig om het dak te vervangen bij de Leeuwerik.

Omgevingsvisie Bleiswijk

In de Kadernota 2017 (T16.05913) is een incidenteel budget van € 150.000 aangevraagd voor de pilot omgevingsvisie Bleiswijk. Dit budget is verdeeld over de jaren 2017-2020. Voor 2018 was € 93.000 begroot, waarop ongeveer € 33.000 is uitgegeven. We begonnen in 2018 met de pilot omgevingsvisie Bleiswijk en een pilot omgevingsplan Lint Zuid, waarvoor een bedrag was geraamd. Inmiddels is er een scope-wijziging geweest waardoor we ons nu gaan inzetten op een omgevingsvisie voor de gehele gemeente, in 2021. Door deze scopewijziging is er ook vertraging opgetreden in het omgevingsplan Lint Zuid. Wij stellen voor het resterende budget van € 60.000 over te hevelen naar 2019 om mee te nemen als (gedeeltelijke) dekking voor de op te stellen omgevingsvisie voor de gehele gemeente en daaraan gerelateerd de pilot voor het omgevingsplan verder vorm te geven.

Omgevingswet

In 2018 is op de post Omgevingswet een bedrag over van € 156.000. In 2017 is een inschatting gemaakt over de fasen van de werkzaamheden. Door ervaringen die we opdoen tijdens dit proces is het helder geworden dat het vooraf lastig is in te schatten wanneer welke kosten exact gemaakt worden in welk jaar in het gehele proces om de omgevingswet te implementeren. 2018 is vooral het jaar geweest van onderzoeken, overleggen en afstemmen. 2019 wordt het jaar van bijv. het inhuren van expertise benodigd bij bijv. het digitaliseringsproces en bijv. het investeren in opleidingen. Wij stellen daarom voor een bedrag van € 145.000 over te hevelen.

Doeluitkeringen decembercirculaire

De decembercirculaire 2018 bevat twee doeluitkeringen met incidentele middelen voor activiteiten die doorlopen naar 2019. Het betreft de informatieplicht energiebesparende maatregelen bedrijven (€ 11.500) en toevoeging aan de doeluitkering schulden en armoede (€ 9.500). Wij stellen voor deze € 21.000 over te hevelen naar 2019.

Organisatieontwikkeling

De organisatieontwikkeling heeft geleid tot een aanpassing in de organisatiestructuur per 1 januari 2019. Voor 2019 zijn de resterende OOT middelen nog nodig om nog lopende projecten te bekostigen. Daarnaast zijn nog extra middelen noodzakelijk ten behoeve van advies inzake functiewaardering van een aantal functies als direct gevolg van de organisatieontwikkeling. In totaal 216.000, te weten 50.000 voor Management Development, 30.000 voor een toets op de financiële waardering van een aantal functies binnen het Domein Ruimte en Economie en het resterend budget (136.000) voor intensivering van activiteiten richting de arbeidsmarkt ten behoeve van de werving personeel.

Woonrijp maken Notaris Kruytstraat

Bij de zomerrapportage 2018 is een incidenteel budget aangevraagd voor het woonrijp maken van de Notaris Kruytstraat in Bergschenhoek. Het aangevraagde budget van € 80.000 was verdeeld over 2018: € 24.975 en 2019: € 55.025. In 2018 zijn € 13.450 aan kosten gemaakt. De fasering van de werkzaamheden schuift gedeeltelijk op naar 2019. Het restantbudget van € 11.525 uit 2018 is nog nodig in 2019 om de werkzaamheden uit te voeren. De bouw is vertraagd gestart eind 2018. Daarom is in 2019 het budget nog nodig.

Inhuur t.b.v. integraal huisvestingsplan PO

In de zomerrapportage 2018 is er incidenteel € 60.000 beschikbaar gesteld voor de (technische) uitwerking die ten grondslag ligt aan het Integraal Huisvestingsplan Primair Onderwijs (IHP PO). De uitwerking van het IHP PO begint begin 2019. Daarom hevelen we €60.000 over naar 2019.

Besparing print- en schoonmaakkosten i.v.m. TOP-werken

Voor het project TOP-werken is in 2018 incidenteel 55K opgenomen (gedekt uit de structurele bezuiniging op printkosten). Het project is vertraagd doordat het maken van een ontwerp voor de nieuwe IT-Infrastructuur voor TOP-werken en de voorbereiding voor de (Europese) aanbesteding meer tijd hebben gekost dan van tevoren ingeschat. De realisatie en implementatie en daarmee de lasten schuiven door naar 2019.

Rapportage Interbestuurlijk Toezicht

RAPPORTAGE INTERBESTUURLIJK TOEZICHT OVER 2018

Op te voeren door gemeente in P&C
cyclus/jaarrekening

Financiën	Groen/Oranje/Rood	TOELICHTING
Er is structureel en reëel begrotingsevenwicht		De begroting 2019 is structureel in reëel in evenwicht. De begroting 2018 toont een begrotingsoverschot van 3,939 mio. Ook de meerjarenraming 2020-2023 is structureel en reëel in evenwicht. (2020 een overschot van 3,234 mio, 2021 een overschot van 4,202 mio en 2022 een overschot van 4,076
<i>Is er reden voor extra aandacht?</i>	ja/nee	Nee
Ruimtelijke ordening	Groen/Oranje/Rood	TOELICHTING
De gemeentelijke bestemmingsplannen zijn aangepast aan de Verordening Ruimte 2014 (artikel 3.4 Verordening Ruimte)		Al onze bestemmingsplannen voldoen aan de verordening ruimte
<i>Is er reden voor extra aandacht?</i>	ja/nee	Nee
Omgevingsrecht Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving Milieu, Bouwen en Wonen	Groen/Oranje/Rood	TOELICHTING
Voor vergunningverlening, toezicht en handhaving is tijdig een beleidsplan, een uitvoeringsprogramma en een evaluatie vastgesteld en met de jaarrapportage over de uitvoering bekend gemaakt aan de gemeenteraad. Binnen twee maanden na vaststelling wordt hierover mededeling gedaan aan de provincie Zuid-Holland.		Op 6 maart 2018 heeft het college het uitvoeringsprogramma VTH vastgesteld en de verantwoording over 2017. Na vaststelling publiceerden we deze stukken per direct voor de raad ter kennisname. De provincie is op 13 maart 2018 per mail hierover geïnformeerd. De onderliggende meerjaren-beleidsstukken voor vergunningverlening en toezicht en handhaving dateerden van 4 jaar geleden, deze stellen we in 2019 geactualiseerd vast.
<i>Is er reden voor extra aandacht?</i>	ja/nee	Nee
Monumentenzorg	Groen/Oranje/Rood	TOELICHTING
De gemeente beschikt over een deskundige adviescommissie met betrekking tot de (rijks)monumenten		We hebben een Erfgoedcommissie. Opgebouwd conform de vastgestelde erfgoedverordening 2016 m.b.t. deskundigheid.
<i>Is er reden voor extra aandacht?</i>	ja/nee	Nee
Archief- en informatiebeheer	Groen/Oranje/Rood	TOELICHTING
Het archief- en informatiebeheer van de gemeente zijn op orde		In de periode augustus - november 2017 is door het Stadsarchief Rotterdam, via het bijgevoegde inspectierapport, vastgesteld dat het archief- en informatiebeheer van de gemeente Lansingerland van relatief hoge kwaliteit is. In 2018 zijn verschillende aanbevelingen uit dit inspectierapport, onder andere met betrekking tot de invoering van het zaakstelsel en een kwaliteitssysteem, geïmplementeerd. Ook heeft vernietiging van de jaargangen 2014 en 2015 plaatsvonden en is het overdragen van archieven naar het Stadsarchief Rotterdam opgepakt.

Is er reden voor extra aandacht?	ja/nee	Nee	
Huisvesting Vergunninghouders	Groen/Oranje/Rood	TOELICHTING	
De gemeente heeft volledig en tijdig voldaan aan de halfjaartaakstelling en er is geen achterstand		Gevraagde informatie	Stand van zaken
		Voorsprong/achterstand per 1 januari van het verantwoordingsjaar (doorhalen wat niet van toepassing is)	-1
		Fase interventieladder op 1 januari	informatie opvragen en valideren
		Taakstelling eerste halfjaar van het verantwoordingsjaar	46
		In het eerste halfjaar gehuisveste vergunninghouders	44
		Voorsprong/achterstand per 1 juli van het verantwoordingsjaar (doorhalen wat niet van toepassing is)	-3
		Fase interventieladder op 1 juli	informatie opvragen en valideren
		Taakstelling tweede halfjaar van het verantwoordingsjaar	39
		In het tweede halfjaar gehuisveste vergunninghouders	19
		Voorsprong/achterstand per 31 december van het verantwoordingsjaar (doorhalen wat niet van toepassing is)	-23
		Fase interventieladder op 31 december	informatie opvragen en valideren
		Toelichting	
		achterstand per 1-1-2019 is mede toe te schrijven aan onvoldoende koppelingen door het COA aan de gemeente	
Is er reden voor extra aandacht?	ja/nee	Ja	

Verplichte BBV indicatoren

Indicator	Periode	Eenheid	Lansingerland	Nederland
% Jeugdcriminaliteit	2015	%	1,02	1,45
% Jeugdwerkloosheid	2015	%	0,64	1,52
% Kinderen in armoede	2015	%	3	6,58
% Niet-sporters	2016	%	40,1	48,7
Aantal re-integratievoorzieningen (per dzd.inw. 15-74jr)	eerste halfjaar 2018	aantal per 1.000 inw.15-74jr	16,3	26,1
Absoluut verzuim per 1.000 leerplichtige leerlingen	2017	per 1.000 inw. 5-18 jr	0,17	1,82
Banen (per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 tot en met 74 jaar)	2017	per 1.000 inw 15-74jr	596,3	651,5
Clënten met een maatwerkarrangement (per dzd.inw.)	eerste halfjaar 2018	per 1.000 inw	29	58
Demografische druk (Groene + grijze druk tov 20-64)	2018	%	76,1	69,6
Diefstal uit woning per 1.000 inwoners	2017	aantal per 1.000 inwoners	2,9	2,9
Functiemenging	2017	%	52,7	52,4
Gemiddelde WOZ-waarde woningen	2014	dzd euro	268	211
Gemiddelde WOZ-waarde woningen	2015	dzd euro	256	206
Gemiddelde WOZ-waarde woningen	2016	dzd euro	264	209
Gemiddelde WOZ-waarde woningen	2017	dzd euro	273	216
Gemiddelde WOZ-waarde woningen	2018	dzd euro	287	230
Gewelds- en seksuele misdrijven per 1.000 inwoners	2017	aantal per 1.000 inwoners	3,4	5,1
Hernieuwbare elektriciteit	2017	%	1,8	13,5
Huishoudelijk restafval	2017	kg per inwoner	188	174
Jongeren met jeugdbescherming (in % van alle jongeren tot 18 jaar)	eerste halfjaar 2018	%	0,6	1
Jongeren met jeugdhulp (in % van alle jongeren tot 18 jaar)	eerste halfjaar 2018	% van alle jongeren tot 18 jaar	7,4	9,2
Jongeren met jeugdreclassering (in % van alle jongeren van 12 tot 23 jaar)	eerste halfjaar 2018	%	0,4	0,3
Netto arbeidsparticipatie	2017	%	72,7	66,6
Nieuwbouw per 1.000 woningen	2016	aantal per 1.000 woningen	11,5	7,2
Personen met bijstandsuitkeringen (per dzd.inw. 18 jr en ouder)	eerste halfjaar 2018	per 1.000 inw 18jr eo	18,1	40,1

Indicator	Periode	Eenheid	Lansingerland	Nederland
Relatief verzuim per 1.000 leerplichtige leerlingen	2017	per 1.000 inw. 5-18 jr	0	26,58
Vernieling en misdrijven tegen de openbare orde per 1.000 inwoners	2017	aantal per 1.000 inwoners	4,2	6,3
Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar	2013	aantal per 10.000 inw 12-17jr	127	142
Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar	2014	aantal per 10.000 inw 12-17jr	99	138
Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar	2015	aantal per 10.000 inw 12-17jr	94	134
Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar	2016	aantal per 10.000 inw 12-17jr	80	137
Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar	2017	aantal per 10.000 inw 12-17jr	98	131
Vestigingen (per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 tot en met 74 jaar)	2017	per 1.000 inw 15-74jr	115,3	120
Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO) %	2016-2017	%	1,3	2
Winkeldiefstal per 1.000 inwoners	2017	aantal per 1.000 inwoners	0,6	2,2
Woonlasten éénpersoonshuishouden	2018	euro	759	649
Woonlasten meerpersoonshuishouden	2018	euro	794	721

bron: <https://www.waarstaatjegemeente.nl/dashboard/Besluit-Begroting-en-Verantwoording>